

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

αντι

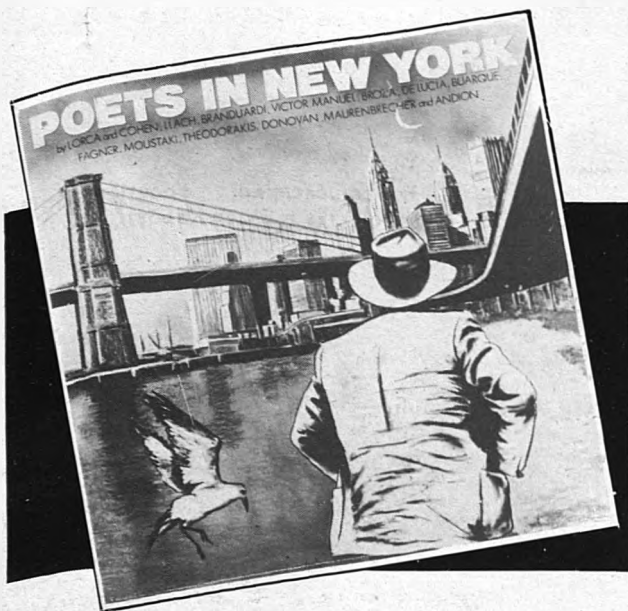
Περίοδος Β', τεύχος 344 Μεγάλη Παρασκευή 17 έως 23 Απριλίου 1987

Δρχ. 150

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967: ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΙΜΑ ΤΟΝ ΛΟΡΚΑ POETS IN NEW YORK

POETS IN NEW YORK: ΔΙΑΦΟΡΟΙ

Σε στίχους Federico Garcia Lorca,
για τα 50 χρόνια από το θάνατό του,
τραγουδία από τους:

Μίκη Θεοδωράκη
Georges Moustaki
Leonard Cohen
Donovan
Paco και Pepe de Lucia
Angelo Branduardi
και άλλους...

Σε δίσκους και κασέτες

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Italo
SVEVO

Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΟΥ ΖΗΝΩΝΑ

Εισαγωγή
ΜΑΚΗΣ ΤΡΙΚΟΥΚΗΣ
Μετάφραση
ΚΟΥΛΑ ΚΑΦΕΤΖΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΛΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΞΑΝΤΑΣ

Ο Ιταλό Σβέβο (1861-1928), του οποίου το πραγματικό όνομα ήταν Έτορε Σμιτε, δημοσίευσε στα 1923, σε ηλικία 62 χρονών, το μυθιστόρημά του *Η συνείδηση του Ζήνωνα* κι έκοψε έτσι μια προσωπική συγγραφική σιωπή είκοσι πέντε ολόκληρων χρόνων. Το προηγούμενο μυθιστόρημά του *Γεροντάρινα*, είχε κυκλοφορήσει το 1898 και το πρώτο *Μια Ζωή* το 1892. *Η Συνείδηση του Ζήνωνα* αποτελεί ένα άλμα στη δουλειά του Σβέβο, τα τρία μυθιστορήματά του πρέπει κανείς να τα δει σαν ένα σύνολο, γιατί παρά τις διαφορές υπάρχει μεταξύ τους μια αλληλουχία. Στην προβληματική του το καθένα από τα τρία μοιάζει σαν να προετοιμάζει το επόμενο μυθιστόρημα.

Περίοδος Β'
• Χρόνος 14ος
• Τεύχος 344
Παρασκευή 18 Απριλίου 1987
δρχ. 150

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοκράτους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Υπεύθυνος, σύμφωνα με το νόμο:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΣΠΟΤ ΠΡΕΣ» Α.Ε.
Αγίου Κωνσταντίνου 26
Τηλ. 52.42.627

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

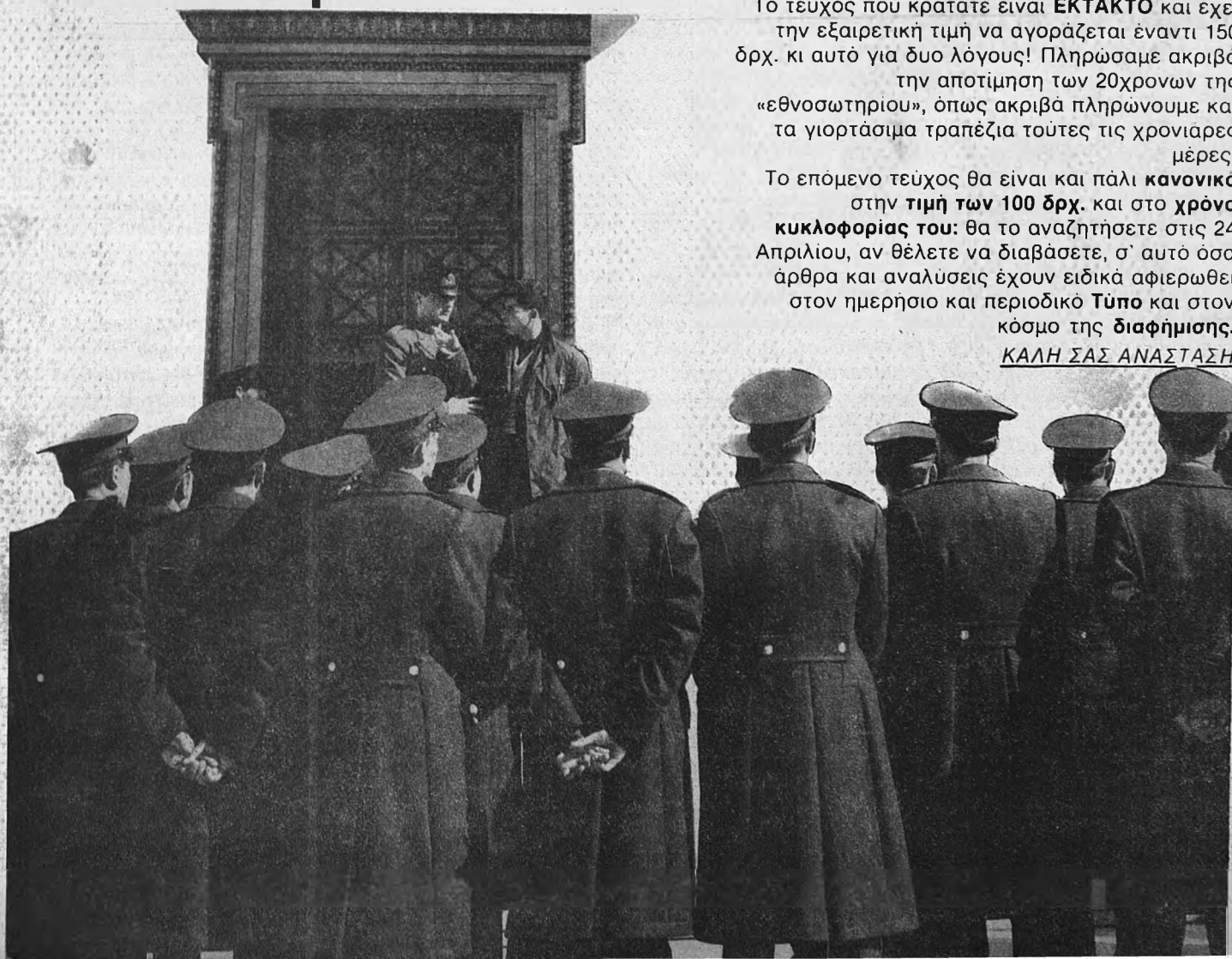
Η επόμενη μέρα στον Ξένο Τύπο	5	Β. ΚΑΠΕΤΑΝΓΙΑΝΝΗΣ	Ξένη εξάρτηση και Δικτατορία	38
Ε.Κ. - Μ.Μ.		ΧΡΙΣΤ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	Νομή της εξουσίας και απονομή της Δικαιοσύνης	41
21 Απριλίου '67 - 23 Ιουλίου '74	7	Γ. Β. ΜΑΓΚΑΚΗΣ	Σκόρπιες αναμνήσεις...	42
Κ. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ		Δ. ΟΠΡΟΠΟΥΛΟΣ	Είχαμε προειδοποιήσει...	44
Αν θυμάμαι καλά...	10	Τ.Κ.	Πικρό χιούμορ στο εξωτερικό	46
ΧΡ. ΚΑΒΑΦΑΚΗΣ		ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΩΡΟΣ	Αντιστασιακές οργανώσεις	47
Ναι, η Ελευθερία!	12	Ν.Χ.	Καίμπριτζ: 1969	53
Δ. ΜΙΧΑΗΛ		ΑΛΚΗΣ ΡΗΓΟΣ	Το Φ.Κ. πριν το Πολυτεχνείο	54
Η «πολιτικοποίηση» της Δικτατορίας	14	ΟΛ. ΔΑΦΕΡΜΟΣ	Σχέσεις Φ.Κ. και οργανώσεων	56
Α. ΚΟΣΩΝΑΣ		ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Σ. Σόρογκας		
Εθνική διαφώτιση και εκδοτικές κομπίνες	16	Φωτογραφία του Αλέκου Παναγούλη την ημέρα της σύλληψής του.		
Κ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ		Την επιμέλεια και τη φροντίδα του τεύχους αυτού είχε η Ελένη Καραντζόλα.		
Εκκλησία - χούντα	17			
Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ				
Το «σύνταγμα» του '68	21			
Σ. ΜΑΝΩΛΚΙΔΗΣ				
Ατομικά δικαιώματα στη δικτατορία	27			
Ρ. ΜΑΚΝΤΟΝΑΛΤ				
Τυποκτόνος Τυρρανίας	30			
Μ. Η. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ				
Η ιδεολογία των συνταγματαρχών	35			

Ευχαριστούμε θερμά για τη συνεργασία, όσους συνεισέφεραν με άρθρα τους ή μελέτες, και για το χρόνο και τα ντοκουμέντα, που ευγενικά μας διέθεσαν τους: Στ. Αγγελίδη, Β. Αναστασιάδη, Βούλα Βραχάτη, Π. Βενάρδο, Μαρία Καίρη, Γ. Καπετανγιάννη, Κ. Κωσταράκο, Μ.Η. Μελετόπουλο, Κ. Μητρόπουλο, Σ. Νέστορα, Ελένη Παμπούκη, Κ. Πύρζα, Γ. Σηπιτάνο, Ν. Φλάμπουρα, Μ. Χαριτάτο και Ν. Χριστοδουλάκη.

Το τεύχος που κρατάτε είναι **ΕΚΤΑΚΤΟ** και έχει την εξαιρετική τιμή να αγοράζεται έναντι 150 δρχ. κι αυτό για δυο λόγους! Πληρώσαμε ακριβά την αποτίμηση των 20 χρόνων της «εθνοσωτηρίου», όπως ακριβά πληρώνουμε και τα γιορτάσιμα τραπέζια τούτες τις χρονιάρες μέρες.

Το επόμενο τεύχος θα είναι και πάλι **κανονικό** στην **τιμή των 100 δρχ.** και στο **χρόνο κυκλοφορίας του:** θα το αναζητήσετε στις 24 Απριλίου, αν θέλετε να διαβάσετε, σ' αυτό όσα άρθρα και αναλύσεις έχουν ειδικά αφιερωθεί στον ημερήσιο και περιοδικό **Τύπο** και στον κόσμο της **διαφήμισης.**

ΚΑΛΗ ΣΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΡΑΞΗ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ

ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ εικοσάχρονοι πολίτες γεννήθηκαν το 1967, τη χρονιά του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου. Γι' αυτούς τα 20 χρόνια που πέρασαν είναι μια τεράστια χρονική περίοδος αφού ταυτίζεται με όλη τους τη ζωή: τα γεγονότα εκείνης της χρονιάς ανήκουν στην αρμοδιότητα των ιστορικών κι ελάχιστα επηρεάζουν τη σκέψη, την πρακτική, τη νοοτροπία τους.

Η ΕΠΙΣΗΜΗ πολιτική κουλτούρα, αυτή που καλλιεργούν το κράτος και τα κόμματα, στρέφει την προσοχή των νέων στο κορυφαίο γεγονός της εξέγερσης του Πολυτεχνείου —επιμένει δηλαδή στη διαδικασία της κάθαρσης με την οποία περαιώνεται η τραγωδία της επταετίας. Τα όσα προηγήθηκαν, από το '67 ως το '73, τα περιβάλλει σιγά σιγά πέπλο λησμοσύνης με αποτέλεσμα το Πολυτεχνείο να φαντάζει ακατανόητο μετέωρο που έρχεται από το τίποτα και χρησιμεύει στο να αναμετρούν τα κόμματα τις δυνάμεις και τα σύνθημά τους.

ΠΡΟΘΕΣΗ μας μ' αυτό το αφιέρωμα δεν είναι να καλύψουμε τα κενά της θεσμοθετημένης πολιτικής παιδείας. Δεν είναι άλλωστε μέσα στις δυνατότητές μας κάτι τέτοιο. Επιχειρούμε απλώς ν' ανασυνθέσουμε, όσο μπορούμε, το κλίμα της εποχής εκείνης, εποχής που σφράγισε διπλά τη μεταπολεμική ιστορία μας: έκλεισε μια πολιτική περίοδο κι άνοιξε μιαν άλλη.

ΓΙΑΤΙ η δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967 δεν αποτελεί παρά την τελευταία πράξη του εμφυλίου πολέμου, τον ύστατο νικητήριο σπασμό των δυνάμεων που είχαν κερδίσει τον στρατιωτικό αλλά έχαναν πια τον πολιτικό πόλεμο. Η διεθνής και η εσωτερική εξέλιξη σ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 οδηγούσε αναπόφευκτα στην εξάλειψη του εμφυλίουπολεμικού κράτους και οι στυλοβάτες του δεν ήταν διατεθειμένοι να το παραδεχθούν.

Ο ΨΥΧΡΟΣ πόλεμος έπνεε τα λoίσθια, η ύφεση ανάμεσα στους δυο συνασπισμούς καθόριζε το διεθνές πολιτικό κλίμα. Η Ευρώπη, με δυσκολίες αλλά σταθερά, προχωρούσε στην ενοποίησή της, τα τραύματα που είχε δημιουργήσει ο Β' παγκόσμιος πόλεμος επουλώνονταν. Αντικρίζοντας από κάποια απόσταση τα συμβάντα, το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου, ο Μάης του '68, η Άνοιξη της Πράγας της ίδιας χρονιάς, το «θερμό φθινόπωρο» της Ιταλίας, η «Οσπολιτική» του Μπραντ, ο «ιστορικός συμβιβασμός» του ΙΚΚ, το κοινό πρόγραμμα κομμουνιστών - σοσιαλιστών στη Γαλλία, είναι «ταυτόχρονα γεγονότα». Δεν μπορεί να είναι τυχαίο ότι όλα αυτά εμφανίζονται μαζί.

ΟΛΕΣ οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν γνωρίσει από τον πόλεμο και μετά ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης και κοινωνικής διαφοροποίησης. Η Ελλάδα συμμετέχει σ' αυτή τη διαδικασία, έστω κι αν το αντίτιμο είναι η μαζική μετανάστευση. Σήμερα ξέρουμε ότι επρόκειτο για το ζενίθ της μεταπολεμικής ανάπτυξης —το ναδίρ δεν ξέρουμε αν το περάσαμε ή αν είναι μπροστά μας. Η συσσώρευση όλων αυτών των βαθμιαίων αλλαγών θα εμφανιστεί στο τέλος της δεκαετίας του '60 με κρίσεις και εκρήξεις που ο χαρακτήρας τους επικαθορίστηκε από τις ιδιομορφίες κάθε χώρας.

Η ΕΛΛΑΔΑ αποτέλεσε τη μοναδική χώρα της καπιταλιστικής Ευρώπης που η κρίση εκδηλώθηκε με παλινδρόμηση στη δεκαετία του 1940, στην εποχή του εμφυλίου πολέμου. Η κοινωνία των πολιτών και οι θεσμοί της δεν κατάφεραν να ανταχθούν στο πανίσχυρο μετεμφυλιακό κράτος. Ένα κράτος που έβλεπε τα κοινωνικά, πολιτικά και ιδεολογικά ερείσματά του να καταρρέουν ένα ένα. Το «1-1-4», το 15%, οι αγώνες για το κυπριακό, τα «115 σωματεία», οι ανένδοτοι αγώνες, η υπόθεση Λαμπράκη, η βιομηχανική ανάπτυξη, η ταξική διαφοροποίηση, οι νέες ανάγκες, τα νέα πολιτισμικά μοντέλα δεν χωρούσαν στον κορσέ του αντικομμουνιστικού κράτους, του εξαρτημένου από τις ΗΠΑ. Ο κορσές κινδύνευε να διαρραγεί. Οι βασικοί θεσμοί στους οποίους στηριζόταν αυτό το κράτος,

τα Ανάκτορα και ο στρατός, δεν μπορούσαν να μείνουν αδιάφοροι. Και την 21η Απριλίου, αποκατέστησαν την τάξη που είχε διασαλευθεί.

ΕΙΝΑΙ γεγονός πως ο ελληνικός λαός δεν αντιτάχθηκε μαζικά στη δικτατορία. Άλλωστε το καινούργιο κι επικίνδυνο δεν ήταν η δικτατορία: αυτή προσέφερε τη σιγουριά του αυταρχισμού και της νοικοκυροσύνης, τη βεβαιότητα των ελληνοχριστιανικών αξιών. Ανάμεσα στους πολλούς «νοικοκύρηδες» και στους άλλους —πολλοί κι αυτοί— που δεν εξωτερικούσαν την αντίθεσή τους, κινήθηκε η ενεργός αντίσταση κάποιων εκατοντάδων ατόμων. Φοιτητές κυρίως, διανοούμενοι της αριστεράς, του κέντρου, αλλά και της δεξιάς, έδωσαν απεγνωσμένο αγώνα κατά της στρατοκρατίας και ιηττήθηκαν. Πλήρωσαν με φυλακή, με τη ζωή τους ορισμένοι, την απέλπιδα, μοναχική προσπάθεια ανατροπής της δικτατορίας. Ο αγώνας τους δικαιώθηκε όταν μια νέα γενιά, που ήταν παιδιά πριν το πραξικόπημα, πήρε στα χέρια της τη σκυτάλη. Η απελπισμένη προσπάθεια της χούντας να διατηρήσει ζωντανό, να συνεχίσει τον εμφύλιο πόλεμο, κατέρρευσε. Το αντίτιμο ήταν η κυπριακή τραγωδία.

ΕΙΝΑΙ προς τιμή του πολιτικού κόσμου της χώρας, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, ότι δεν συνεργάστηκε με τους στρατοκράτες. Αυτή όμως η αναγνώριση δε μειώνει τις βαρύτατες ευθύνες του για το ότι δεν κατάφερε να αποτρέψει το πραξικόπημα. Η αδυναμία του δεν ήταν το αποτέλεσμα ατομικής ανικανότητας, αλλά του γεγονότος ότι ήταν ο ίδιος γέννημα -θρέμμα του εμφυλίου και με την πρακτική του μέχρι τότε τον συντηρούσε.

ΟΙ ΕΥΘΥΝΕΣ του πολιτικού κόσμου ούτε ισοκατανεμημένες είναι, ούτε ίδιες. Η δεξιά διατηρούσε ανέπαφο το θεσμικό πλαίσιο του εμφυλίου, ήταν ταυτισμένη με το Παλάτι και τους Αμερικανούς, καλλιεργούσε με τον αντικομμουνισμό της τις ιδεολογικές προϋποθέσεις του πραξικοπήματος, επέτρεψε τη συντήρηση των μηχανισμών που το επέβαλαν. Οι δυνάμεις του Κέντρου δεν στάθηκαν αντάξιες του τεράστιου λαϊκού ρεύματος που τις έφερε στην εξουσία απαιτώντας ακριβώς τον τερματισμό του εμφυλίου: η αποστασία απέδειξε τους ισχυρούς δεσμούς του Κέντρου με τις δυνάμεις που γέννησαν τη δικτατορία. Η Αριστερά τέλος βίωσε καθημερινά την ήττα της στον εμφύλιο μέσα από τις διώξεις, τα έκτακτα μέτρα εναντίον της και την περιθωριοποίησή της —περιθωριοποίηση που μπορεί ν' αποδυνάμωνε τις αριστερές προοπτικές αλλά ισχυροποιούσε τον έλεγχό της από την εξόριστη στις Ανατολικές χώρες ηγεσία.

ΕΙΚΟΣΙ χρόνια μετά το πραξικόπημα πάρα πολλά έχουν αλλάξει, αρκετά έχουν μείνει ίδια. Η χούντα παρά τα βασανιστήρια, τις δολοφονίες, τις φυλακές, τις εξορίες δεν κατόρθωσε να επιβάλει τη διαίωση του εμφυλίου πολέμου. Πληρώσαμε όμως ακριβώς την παρουσία της: στην Κύπρο, στην υστέρηση των πολιτικών και κοινωνικών δομών που λειτουργούν σήμερα, στα άπειρα προσωπικά δράματα που δημιουργήσε.

ΟΜΩΣ χάρις σ' αυτά τα προσωπικά δράματα αυτών που την πολέμησαν ή την υπέστησαν φθάσαμε τελικά στην ανατροπή της. Αλλά το θέμα δεν είναι ν' αποδώσουμε τιμές ή συντάξεις. Το ζήτημα είναι ν' αναλογιστούμε κριτικά αυτήν την εικοσάχρονη πορεία, να συγκρίνουμε την πραγματικότητα με τις δυνατότητες. Και απελευθερώσουμε από το τραύμα της δικτατορίας να προετοιμάσουμε το μέλλον γι' αυτούς που ούτε την έζησαν, ούτε ενδιαφέρονται γι' αυτήν. Για μια ακόμη φορά η λύση δεν βρίσκεται στην παλινδρόμηση αλλά στο σήμερα και το αύριο —όπως προσδιορίστηκαν τόσο από το χθες όσο και από τις ασυνέχειες που παρεμβλήθηκαν. Η αναδρομή στο παρελθόν να μη γίνει καθήλωση. Ειδικά για την αριστερά και τους αριστερούς.

αντι

Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ: στον ξένο Τύπο...

«Η τελευταία υπόπειρα να ελεγχθεί η κατάσταση ανελήφθη από τον διάδοχο του κ. Καραμανλή στην ηγεσία της ΕΡΕ τον κ. Κανελλόπουλο. Αυτός πίστεψε ότι θα σύρει στο χορό του τα μικρά κόμματα της Δεξιάς και τους αποστάτες του Κέντρου, προσφέροντάς τους μια αναθεώρηση του εκλογικού Νόμου, η οποία θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντά τους. Μπροστά στην άρνησή τους να δεχθούν μια παρόμοια εξέλιξη, η κυβέρνηση, σίγουρη ότι θα μειοψηφούσε στο Κοινοβούλιο αποφάσισε, με τη βασιλική έγκριση, να διαλύσει τη Βουλή και να καθορίσει τις εκλογές για τις 28 Μαΐου.

Ωστόσο το άγνωστο παρέμενε: ήταν ακόμα δυνατόν, εν έτει 1967, να οργανωθούν εκλογές «στα μέτρα» τους; Η απάντηση δό-

θηκε την Παρασκευή το πρωί με το πραξικόπημα. Λίγες και αντιφατικές οι πληροφορίες που φτάνουν από την Αθήνα δεν επιτρέπουν ακόμα να προσδιορισθούν σαφώς η φύση και το βεληνεκές του γεγονότος. Όλα όμως μοιάζουν να δείχνουν ότι το ίδιο το καθεστώς μπορεί να διακυβεύεται πλέον».

«ΜΟΝΤ»

Σάββατο 22 Απριλίου 1967

«Η στρατιωτική δικτατορία που μόλις επιβλήθηκε στην Ελλάδα δεν μπορεί να συγκριθεί με κανέναν τρόπο. Αυτή η χώρα επιβίωσε από καταστάσεις πολύ πιο δραματικές, από την απόπειρα των κομμουνιστών να πάρουν την εξουσία το 1944 και από τον Εμφύλιο Πόλεμο του 1944-49, χωρίς να χρειασθεί μια δικτατορία.

Είναι αμφίβολο αν ο βασιλιάς Κωνσταντίνος εξέθρεψε ο ίδιος το πραξικόπημα, αλλά είναι βέβαιο ότι οι άστοχοι πολιτικοί ελιγμοί του συνέβαλαν στη δημιουργία μιας κατάστασης ευνοϊκής για το πραξικόπημα (...).

Πάντως, ο κ. Παπανδρέου και εκείνος ο δημαγωγός ο γιός του ευθύνονται εξίσου. Ο πατέρας επειδή έχασε μια μοναδική ευκαιρία να προχωρήσει σε μια κοινωνική και οικονομική μεταρρύθμιση. Ο γιός, επειδή ζητώντας ανοικτά την υποστήριξη της άκρας αριστεράς, έκανε τη βεντέτα μεταξύ της οικογένειας Παπανδρέου και του βασιλιά έ-

ναν εθνικό αγώνα εναντίον της ίδιας της μοναρχίας.

Η ΕΡΕ ευθύνεται το ίδιο επειδή είναι αυτή που ύστερα από οκτώ χρόνια σταθερής διακυβέρνησης ενόθευσε τις εκλογές του 1961, που μπορούσε πάντως να κερδίσει, επιτρέποντας στον κ. Παπανδρέου να πάρει την εξουσία.

Ευθύνεται, λοιπόν, όλος ο κόσμος, αλλά η απόδοση ευθυνών δεν θα λύσει κανένα από τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει τώρα η Ελλάδα».

«ΝΙΟΥ ΥΟΡΚ ΤΑΪΜΣ»

22 Απριλίου 1967

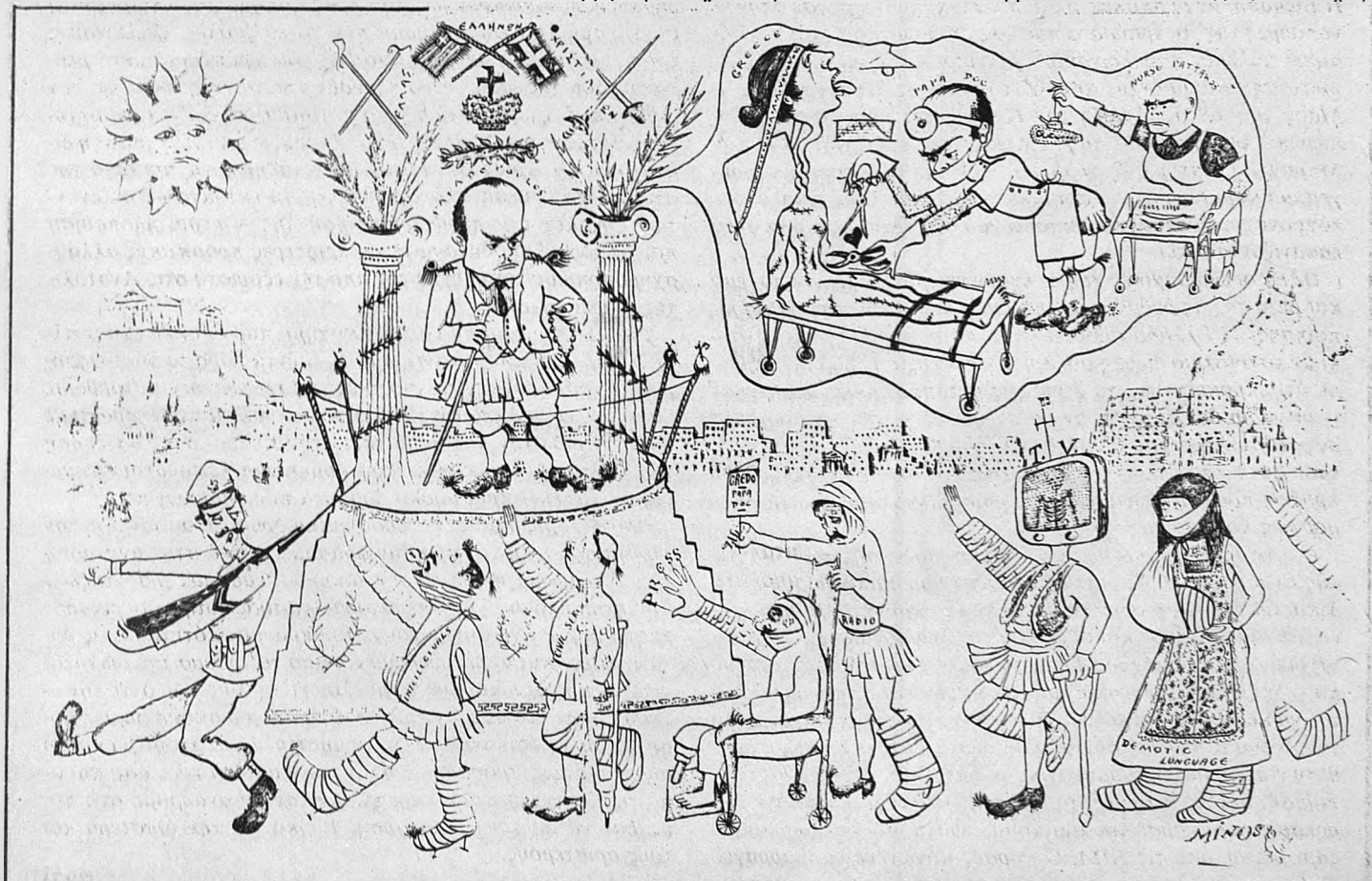
«Οι υπερατλαντικοί εταίροι της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ φοβούνται σαν τη φωτιά την ανάδειξη σε αυτήν τη χώρα μιας εθνικής κυβέρνησης που θα ακολουθούσε ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική.

Οι οργανωτές του αντισυνταγματικού πραξικοπήματος, που έγινε με τη συμφωνία της βασιλικής αυλής και των ακροδεξιών δυνάμεων της χώρας, φοβήθηκαν τι θα αποφάσιζε ο ελληνικός λαός στις εκλογές του προσεχούς Μαΐου. Είναι γι' αυτό το λόγο που θέλησαν να εμποδίσουν την ψηφία των εκλογέων από το να δώσουν τις ψήφους τους στους υποψήφιους του Κέντρου και της ΕΔΑ!».

«ΠΡΑΒΝΤΑ»

22 Απριλίου 1967

Σκίτσο του Μίνου Αργυράκη που δημοσιεύτηκε στο Hellenic Review που έβγαине στο Λονδίνο. (Οκτώβριος του '68 τχ. 5).

**Έξυπνος
Πιστός
Ενθερμος
Σοβαρός
Επίμων**

«Το πάθος στην ομιλία και η λάμψη των ματιών του σε καθηλώνουν».

«Επί πέντε χρόνια συνέχεια... είναι αναγκασμένος να πηγαίνει από το σπίτι του στο πρωθυπουργικό του γραφείο μέσα σε ένα αυτοκίνητο που συνοδεύεται από τις μοτοσυκλέτες και το αυτοκίνητο ασφαλείας. Φοβερό, αν αναλογισθεί κανείς την ελεύθερη ζωή του Γ.Π. ως στρατιωτικού στις μονάδες που υπηρετούσε».

«Μέσα στο σπίτι του μια υπηρέτρια βοηθά στις δουλειές του σπιτιού που δέχεται περήφανα τον χαρακτηρισμό "Λοχίας"...».

«Η δημοκρατικότητα του Γ. Παπαδόπουλου... είναι αναμφισβήτη. Κι ίσως να είναι ακόμη πιο δημοκρατικός αλλά να μη φαίνεται λόγω της σημερινής θέσης του».

Παττακός: «Εμείς γι' αυτό είμαστε εδώ. Για να σας φτιάξουμε κι άλλο Σύνταγμα αν δεν σας αρέσει αυτό».

Παπαδόπουλος: «Θα επικρεμάσω πέλεκυν επί της κεφαλής πάντων, τον οποίον και θα αφήσω να πέσει επί της κεφαλής των».

«Μια λέξη του Γ.Π. που προκάλεσε αναστάτωση ήταν η προσωπική αντωνυμία ΕΓΩ.

»Όταν ΕΓΩ, φορέας της λαϊκής εντολής αποφασίσω...», είπε ο πρωθυπουργός, και από το βάθος των πνευμόνων του βγήκε όλο το πάθος και όλη η ζωή του».

«...η είδηση έφτασε... σαν βόμβα. Ο Γ.Π. ανελάμβανε καθήκοντα αντιβασιλέως (...). Από την μέρα εκείνη οι τουρίστες θα φωτογραφίζαν ακόμα ένα ανάκτορο».

«Οι Έλληνες σήμερα βλέπουν στο πρόσωπο του Γεωργίου Παπαδόπουλου τον άνθρωπο που είναι:

Ιδεαλιστής - Δημοκράτης -
Ψυχραιμος - Έξυπνος -
Μεθοδικός - Εμπιστος -
Σοβαρός - Πιστός -
Ενθερμος - Δυνατός -
Επίμων».

**Ψυχραιμος
Εμπιστος
Μεθοδικός
Μέγας
Ανδρας**

(Αποσπάσματα από το βιβλίο του Ευάγγελου Σ. Παπαδόπουλου «Το πορτραίτο ενός ηγέτη ή Πέντε Χρόνια Επανάστασης», Αθήνα 1972, που τυπώθηκε σε 5.000 αντίτυπα!!).

Ο ΤΕΛΕΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ:

Παθητικός ή ενεργητικός φίλος;
Δάνεια της Αγγλίας ή Σαλαζάρ;

Ένα μικρό δείγμα της ιδεολογικής διαίτας των υποψήφιων Ελλήνων αξιωματικών του στρατού, στη δεκαετία του '50, είναι και τα αποσπάσματα από διάλεξη του «καθηγητή» του Πανεπιστημίου Αθηνών Σπυρ. Καλλιάφα που δόθηκε στις 10-5-55 με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Διδάγματα εκ της μελέτης της ψυχικής συστάσεως και του χαρακτήρος του Έλληνα». Το κείμενο περιλαμβάνεται σε έκδοση της Σχολής Γενικής Μορφώσεως του Γενικού Επιτελείου με τις διαλέξεις του Καλλιάφα, έκδοση που φέρει το γενικό τίτλο *Διαλέξεις: Ψυχολογικά ζητήματα*, 1955.

Οι διαλέξεις αυτές αποτελούν τυπική έκφραση του πολιτικού και ιδεολογικού κλίματος που επικρατούσε στον στρατιωτικό μηχανισμό και φανερώνουν ανάγλυφα την (υπο)στάθμη των ιδεών με τις οποίες γαλουχήθηκαν ολόκληρες γενιές αξιωματικών. Και δεν είναι καθόλου περιεργό που το τερατώδες αυτό ιδεολογικό αμάλγαμα αντανάκλαται αργότερα στον ασυνάρτητο και άγριο λόγο του Παπαδόπουλου και των ομοίων του.

Τα αποσπάσματα που παραθέτουμε δεν χρειάζονται βέβαια σχόλια. Μιλούν από μόνα τους. (Όμως, θα έπρεπε ίσως να αποτελέσουν αναγκαστικό ιστορικό ανάγνωσμα στη Σχολή Ευελπίδων).

Λέει λοιπόν ο Καλλιάφας:

— «Υπάρχουν Κύριοι, δύο ειδών ειρηνόφιλοι. Ο πρώτος δύναται να κληθῇ παθητικός καὶ ὁ ἄλλος ἐνεργητικός ειρηνόφιλος. Ὁ παθητικός ειρηνόφιλος ἔχει τὰς ἐξῆς ιδιότητας. Στερεῖται ζωτικότητας. Πολλάκις δὲ ἡ ἔλλειψις ζωτικότητας φθάνει μέχρι ἐκφυλισμοῦ καὶ νωθρότητος καὶ ροπῆς ἀκατασχέτου εἰς τὰς σαρκικὰς ἀπολαύσεις. Ὁ ἐνεργητικός φίλος τῆς εἰρήνης διακρίνεται διὰ τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ ζωτικότητα, διὰ τὴν ὁποίαν, ἀπὸ ἀνωτέραν πνευματικὴν του δύναμιν, δὲν εἶναι τὸσον ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ ἔχει ροπὰς πρὸς βλάβην τῶν ἄλλων Λαῶν... Αὐτὸς ὁ ειρηνόφιλος, εἶναι ὁ εὐλογημένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἄλλος τύπος, ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὸν βρωμερόν τύπον τοῦ Λεβαντίνου».

«Θὰ σὰς ἀναφέρω τώρα καὶ μιὰν ἄλλην σοφὴν γνώμην τοῦ Λάου - Γσέ ὁ ὁποῖος λέγει: «Εἶναι δυνατόν νὰ ἀρχῆς, χωρὶς νὰ διατάσσης. Εἶναι δυνατόν νὰ ἐλκύῃς τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ τοὺς προσκαλῇ πρὸς ἑαυτόν. Εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς διατάσσης, χωρὶς νὰ τοὺς δίδῃς καμμία διαταγὴν.

Πῶς; ἐὰν εἶσαι τέλειος ἄνθρωπος».

Ἐὰν εἶσαι τέλειος ἄνθρωπος, θὰ ἴδῃτε ἀμέσως, αὐτομάτως νὰ ἔρχονται οἱ ἄλλοι πρὸς σέ. Καὶ τοῦτο μοῦ ἔφερε μιὰν ἄλλην σκέψιν.

Ξεύρετε, ὅτι ἡ Πορτογαλία, μέχρι τὸ 1926, ἦτο ἕνας περιγελος Κράτους. Κάθε 6 μῆνες οἱ Ἀξιωματικοὶ ἔκαναν ἕνα κίνημα. Δεκατρία - δεκατέσσερα κινήματα ἔκανον, εἰς διάστημα 10 ἐτῶν. Ἐρχεται ἕνα μεγάλο κίνημα. Τὰ πάντα ἔχουν ἀποσυντεθεῖ. Χρὴς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Ἀγγλία εἶναι ἐτοιμὴ νὰ κατασχέσῃ τὰς ὀλίγας ἀποικίας τοὺς, ἐναντι τῶν χρεῶν τῆς.

Τὶ νὰ κάμνῃ ὁ Στρατηγὸς ποὺ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν;

Εὐρέθῃ κάποιος ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὰ οἰκονομικὰ πράγματα, κάποιος ὀνόματι Σαλαζάρ, ὁ ὁποῖος ἀνῆκε εἰς τὸ Τάγμα Ἰησουλῶν καὶ ἦτο καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Πηγαίνει καὶ τοῦ λέγει. Ἡμποροῦν νὰ διορθωθῶν τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας μας;

Ἐρχεσαι νὰ ἀναλάβῃς; Ἐρχομαι ὑπὸ ἕναν ὄρο. Εἰς τὸν οἰκονομικὸν τομεᾶ θὰ εἶμαι Δικτάτωρ. Δὲν θὰ ἀνακατεῦται κανεὶς.

Ἀς εἶναι τοῦ εἶπον. Ἀνέλαβε. Μετὰ τρίμηνον ὑποβάλει τὴν παραίτησίν του, διότι ὅταν ἀνῆλθε εἰς τὴν ἐξουσίαν οἱ κ. Ἀξιωματικοὶ ἤρχισαν. Θέλομε τοῦτο. Θέλομε ἐκεῖνο. Φεύγει χάος καὶ πάλιν.

Τὶ θὰ κάμνωμε τώρα; Ξαναπηγαίνουν. Ἐρχεσαι νὰ ἀναλάβῃς; Ἐρχομαι, ἀλλὰ τοὺς λέγει, θὰ διοικήσω δικτατορικῶς, ὑπὸ πλήρη εὐθύνῃ μου. Δὲν θὰ πατήσῃ οὔτε ἕνας πολιτικός. Ὅ,τι θέλω ἐγὼ θὰ κάμνω καὶ θὰ ἔχω πλήρη εὐθύνῃ τῶν πράξεών μου. Τὶ νὰ κάμουν; Ἐδέχθησαν.

Ἐκόπηκε ἀμέσως τὸ ρουσφέτι. Ὅσοι ἐλεεινοὶ καὶ τρισάθλιοι, ἐφυγον μόνοι των διότι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἔχουν θέσιν ὑπὸ Σαλαζάρ. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἡ Πορτογαλία, ἐπλήρωσε τὰ χρεῖς τῆς. Ἐγινε ἀνεξάρτητο, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀποψeweς Κράτος καὶ διοικεῖται ἀπὸ τὸ 1926 δικτατορικῶς, διὰ τῆς ψήφου τοῦ Λαοῦ, μὲ ἐκλογὲς παντελῶς ἐλευθέρas. Τοὺς λέγει. Ὅποτε θέλετε φεύγω. Δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ φύγει».

Αντιγραφή ἀπὸ τον Β.Κ.

1967

- 4/4 Ο Παν. Κανελλόπουλος σχηματίζει κυβέρνηση.
- 20/4 Τελευταία συνεδρίαση του Υπ. Συμβουλίου υπό τον Π. Κανελλόπουλο. Παράλληλες συσκέψεις της χούντας των στρατηγών και της χούντας των συνταγματαρχών. Η «μικρή» χούντα παραπλανά τη «μεγάλη».

Αρχές Ιούνη

8/6

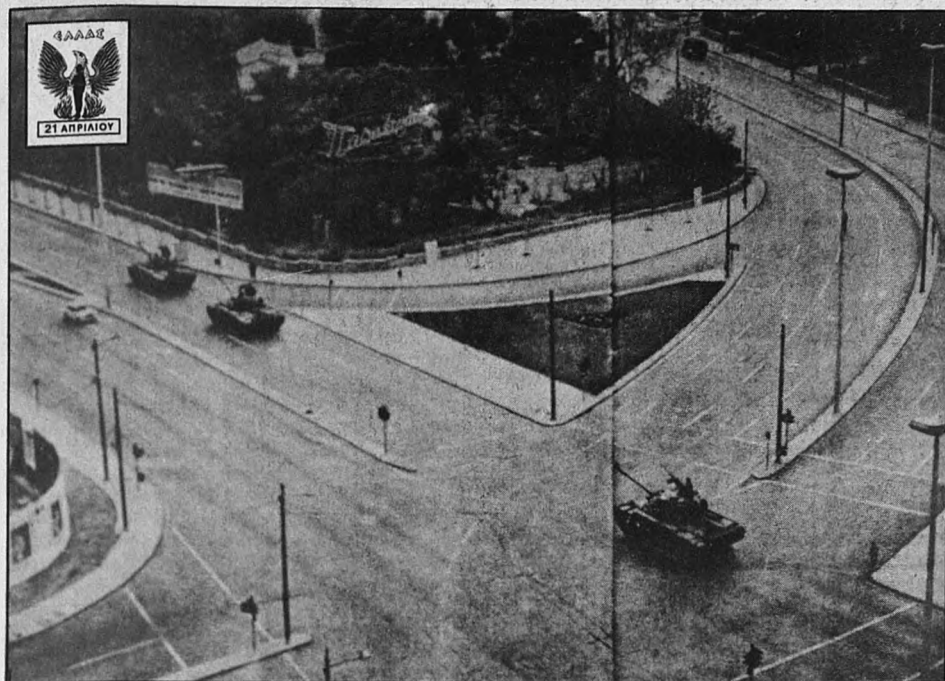
24/6

δρο του Στε) και μέλη γνωστούς δικαστικούς, καθηγητές Παν/μίου, και δικηγόρους.

Αραβο-ισραηλινός πόλεμος «των 6 ημερών». Διαβεβαίωση του Έλληνα υπουργού εξωτερικών για επιστροφή στον κοινοβουλευτισμό (Διάσκεψη Λουξεμβούργου).

Έναρξη περιόδους Κωνσταντίνου στη Β. Ελλάδα.

Ο Κων/νος στη Θεσ/κη.

1968

- 20/1 Αναγνώριση του νέου καθεστώτος από την Τουρκία. Στις 23/1 από ΗΠΑ, 25/1 από Αγγλία.
- Φλεβάρης**
27/2 Διάσπαση ΚΚΕ. Ίδρυση Π.Α.Κ. από τον Α. Παπανδρέου.
- 16/3 Δίδεται στη δημοσιότητα το σχέδιο Συντάγματος της επιτροπής Μητρέλια. Επίδειξη «δημοκρατικότητας» του καθεστώτος με διαδικασίες «λαϊκής συμμετοχής».
- 21/4 Προκήρυξη Γ. Παπανδρέου.
- 8/5 Φόνος του βουλευτή της ΕΔΑ Γ. Τσαρουχά.
- 29/5 «Αυτοκτονία» του πρώην ακολούθου Τύπου της ελλ. πρεσβείας της Κοπεγχάγης Γ. Μαυρογένους.
- 11/7 Ο Παπαδόπουλος παραδίδει στη δημοσιότητα το νέο Σύνταγμα.
- Αύγουστος**
Εισβολή των σοβιετικών τανκς στην Τσεχοσλοβακία.

- ώρα 00.00'** Εκκίνηση των αρμάτων. Κατάληψη Πενταγώνου, περικύκλωση Τατοΐου, αεροδρομίου και ανακτόρων Ψυχικού. Διακοπή τηλεφωνικών επικοινωνιών.
- 2.10' Παραβίαση οικίας πρωθυπουργού. Σύλληψη πολιτικών και στρατιωτικών.
- 4.00' Απόπειρα Ράλλη να ειδοποιηθεί ο στόλος.
- 6.00' Μετάδοση πλαστού διαγγέλματος του Κωνσταντίνου.
- 8.00' Επίσκεψη Παπαδόπουλου, Παττακού, Μακαρέζου στο Τατόι.
- 10.00' Ο Κωνσταντίνος στο Πεντάγωνο. Μάταιη απόπειρα Κανελλόπουλου και ναυάρχου Εγκολφόπουλου να αποτρέψουν διάλογο του βασιλιά με τους πραξικοπηματίες.
- 19.15' Ορκωμοσία κυβέρνησης Κων. Κόλλια (εισαγγελέως του Αρείου Πάγου).
- 22/4 κ.ε. Μαζικές συλλήψεις. Αυτόβουλη διακοπή έκδοσης των εφημερίδων «Καθημερινή», «Μεσημβρινή», «Ελευθερία», «Αθηναϊκή», «Ελευθεροτυπία».
- 26/4 Πρώτη συνεδρίαση της κυβέρνησης Κόλλια παρουσία του Κωνσταντίνου.
- 13/5 Εκλογή του Ιερώνυμου Κοτσώνη στη θέση του Αρχιεπισκόπου, μετά την απομάκρυνση του Χρυσόστομου.
- 18/5 Δολοφονία Ν. Μανδηλαρά.
- Αρχές Μάη** Ίδρυση Π.Α.Μ.
- Τέλη Μάη**
30/5 Σύσταση 20μελούς επιτροπής για την Αναθεώρηση του Συντάγματος υπό τον Χ. Μητρέλια (επίτιμο πρόεδρο του Στε) και μέλη γνωστούς δικαστικούς, καθηγητές Παν/μίου, και δικηγόρους.

- 9/8 Επίσκεψη του Παπαδόπουλου στην Κύπρο. Προσπάθεια δημιουργίας εθνικής ατμόσφαιρας στην Ελλάδα.
- 9/9 Ελληνο-τουρκική διάσκεψη κορυφής στην Κεσάνη (Δ. Θράκη). Αδιέξοδο και διακοπή διαπραγματεύσεων.
- 27/9 Αιφνιδιαστική συνέντευξη Τύπου του Π. Κανελλόπουλου στους ξένους ανταποκριτές.
- Νοέμβρης**
20/11 Ο Π. Πιπινέλης (υπηρεσιακός πρωθυπουργός το 1963) υπουργός Εξωτερικών.
- 29/11 Συνέντευξη του Κων. Καραμανλή στην «Μonde».
- 1/12 Παρέχεται η απειλή πολέμου με την Τουρκία με υποχωρήσεις της ελληνικής πλευράς.
- 13/12 Εκδήλωση βασιλικού κινήματος στη Β. Ελλάδα.
- 14/12 Αποτυχία του κινήματος και φυγή του Κωνσταντίνου στη Ρώμη. Γενική αμνηστία για τους κινήματιες. Σχηματισμός και ορκωμοσία πρώτης κυβέρνησης Γ. Παπαδόπουλου. Ο Ζωιτάκης αντιβασιλεύς.
- 17/12 Ίδρυση «ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ».
- 23/12 Γενική αμνηστία που περιλαμβάνει και τον «Ασπίδα».
- Παράδοση του σχεδίου Συντάγματος της επιτροπής Μητρέλια στην κυβέρνηση Παπαδόπουλου.
- Αυτοαποστράτευση της ηγεσίας της Χούντας.
- 26/12 Παρουσίαση από τον Ν. Μακαρέζο (υπουργό Συντονισμού) του 1ου πενταετούς σχεδίου για την ελληνική οικονομία ('68-'73).

- 13/8 Απόπειρα Αλ. Παναγούλη εναντίον Γ. Παπαδόπουλου.

αρχές
Σεπτέμβρη

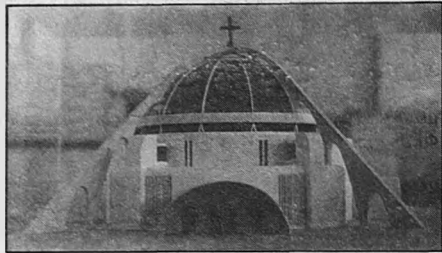
- Επίσκεψη Μακάριου στην Ελλάδα και συνομιλίες με τη Χούντα.
- 16/9 Δίδεται στη δημοσιότητα νέο κείμενο, αναθεωρημένο από την κυβέρνηση. Προκηρύσσεται «δημοψήφισμα» για τις 29/9.
- 23/9 Αφήνονται ελεύθεροι πολιτικοί αρχηγοί (Κανελλόπουλος, Παπανδρέου, Παπασπύρου, Μαύρος κ.ά.).
- 29/9 «Δημοψήφισμα» (ΝΑΙ 91,87% ΟΧΙ 7,76% ΑΠΟΧΗ 22,5%).
- 1-18/11 Δίκη Αλ. Παναγούλη. Κατάδικη του σε θάνατο.
- 1/11 Θάνατος Γ. Παπανδρέου.

- 3/11 Παλλαϊκή συμμετοχή στην κηδεία του Γ. Παπανδρέου.
- Δεκέμβρης**
Ανασύσταση της ΚΝΕ.

1969

- 4/1 Απόφαση της κυβέρνησης να πραγματοποιηθεί το «τάμα του Έθνους».

- 16/1 Φιλοδικτατορικές δηλώσεις του αποχωρούντος πρέσβως των ΗΠΑ Τάλμποτ.
25/3 Δήλωση του ποιητή Γ. Σεφέρη κατά της δικτατορίας.
1/4 Συνάντηση Κωνσταντίνου Παττακού στην κηδεία του Αϊζενχάουερ. Ο Νίξον δέχεται τον Παττακό.
5/6 Απόδραση του Παναγιώλη από τις φυλακές Αιγίνης.
21/6 Αποφάσεις του ΣτΕ (υπό Μ. Στασινόπουλου) θίγουν τη νομιμότητα της δικτατορίας και υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.
26/6 Αντίδραση του Παπαδόπουλου και άρνηση του Μ. Στασινόπουλου να παραιτηθεί.
14/7 Ακρωτηριασμός από έκρηξη βόμβας του καθηγητή της Παντείου και στελέχους της Δ.Α. Σάκη Καραγιώργα.

- 21/8 Νόμος περί Τύπου.
25/8 Ο Πιπινέλης διανέμει στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις χρονοδιάγραμμα πολιτικοποίησης του καθεστώτος.
1/10 Δηλώσεις του Κων. Καραμανλή εναντίον της δικτατορίας. Ακολουθούν δηλώσεις Κανελλόπουλου, Στεφανόπουλου, Μαύρου.
12/12 Αποχώρηση της Ελλάδας από το Συμβούλιο της Ευρώπης.
19/12 Ο Χένρυ Τάσκα, νέος πρέσβης των ΗΠΑ στην Ελλάδα.

1970

- 7/3 Δολοφονική αποπειρα κατά του Μακαρίου στο ελικόπτερο του στη Λευκωσία.
15/3 Δολοφονία του Πολύκαρπου Γιωρκάτζη.
27/3 Δίκη αντιστασιακών (Δημ. Άμυνας).
10/4 Ο Παπαδόπουλος αναγγέλλει πανηγυρικά μέτρα φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος.
13/4 Ο Μίκης Θεοδωράκης αφήνεται ελεύθερος και πηγαίνει στο Παρίσι.
15/4 Καταδίκη της Ελλάδας από το Συμβούλιο της Ευρώπης.
9/5 Επίσκεψη στην Αθήνα του Βούλγαρου υπουργού Εξωτερικών Μπάσεφ.

- 3/6 Δίκη του πρώην προέδρου της Βουλής Δ. Παπασπύρου.
30/6 Ριζικός ανασχηματισμός της κυβέρνησης.
Θάνατος του β' αντιπροέδρου της κυβέρνησης αντιστράτηγου Δ. Πατίλη.
19/7 Θάνατος του υπουργού Εξωτερικών Π. Πιπινέλη.
27/8 Εκκλησιαστική συγκέντρωση της «επαναστατικής ομάδας» της δικτατορίας. Γενική επίθεση κατά του Παπαδόπουλου.
2/9 Απειλή παραίτησης από τον Γ. Παπαδόπουλο. Κλονισμός του καθεστώτος.
19/9 Αυτοπυρπόληση του φοιτητή Κ. Γεωργιάκη στη Γένοβα.
2/10 Επίσκεψη του Αμερικανού υπουργού Άμυνας Μέλβιν Λαιρντ.
3/10 Βομβιστική ενέργεια του Κορωναίου (μέλους του Π.Α.Κ.) στο Βασιλικό Κήπο.
5/10 Ο Παττακός υπόσχεται εκλογές.
17/10 Η κυβέρνηση προκηρύσσει εκλογές για την «μικρά Βουλή» (συμβουλευτική).

1971

- 1/1 Δημοσίευση 15 θεσμικών νόμων (προβλεπομένων από το Σύνταγμα του '68).
22/1 Εναρκτήρια συνεδρίαση της Συμβουλευτικής στη Βουλή.
12/2 Έναρξη των εργασιών της Συμβουλευτικής.
1/4 (και 29/4) Η Συμβουλευτική απορρίπτει ως αντισυνταγματικό φορολογικό νομοσχέδιο της Δικτατορίας.
8/4 Απόλυση 261 εκτοπισμένων κομμουνιστών.
7/5 Αποκατάσταση διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας - Αλβανίας.
2/6 Επίσκεψη του Μακαρίου στη Μόσχα.
5/6 Απόδραση του Ν. Ζαμπέλη από τις φυλακές Αιγίνης.
11/6 Επίσκεψη του Ρουμάνου υπουργού Εξωτερικών Μανέσκου.
11/8 Δηλώσεις πολιτικών αρχηγών κατά της δικτατορίας.

Μέσα

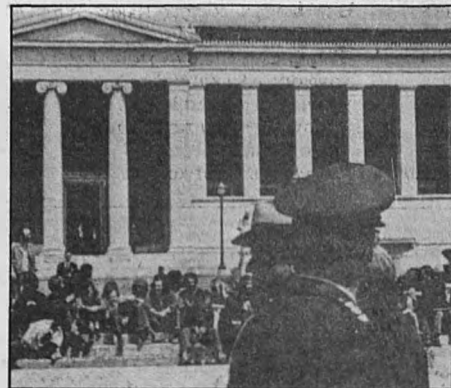
- Αυγούστου Συνεδρίαση της «Επαναστατικής Επιτροπής». Ο Ιωαννίδης διασώζει τον Παπαδόπουλο από πτώση.
24/8 Αντικατάσταση γενικών γραμματέων υπουργείων.
26/8 Ανασχηματισμός της κυβέρνησης. Ο Παπαδόπουλος στο απώγειο της ισχύος του.
28/8 Εξαφάνιση του Γρίβα.
20/9 Θάνατος του Γ. Σεφέρη.
22/9 Αντιδικτατορικές εκδηλώσεις στην κηδεία του Γ. Σεφέρη.

- 27-28/9 Δίκη και καταδίκη της Α. Φλέμιγκ.
18/10 Επίσκεψη στην Ελλάδα του αντιπροέδρου των ΗΠΑ Σπ. Άγκνιου.

1972

- 21/3 Καθαίρεση του στρατηγού Ζωιτάκη από την αντιβασιλεία με απόφαση του υπουργικού συμβουλίου. Ο Γ. Παπαδόπουλος και αντιβασιλέας.
15/4 Η αποφυλάκιση και η φυγή του Γ. Μαγκάκη στη Γερμανία, αιτία ελληνο-γερμανικής ψύχρασης.

- 21/4 Πρώτη φοιτητική διαδήλωση στα Προπύλαια.
6/6 Ελληνο-σινική προσέγγιση.
10/7 Δηλώσεις πολιτικών αρχηγών κατά της δικτατορίας.
17/10 Επίσκεψη στην Αθήνα του Βρετανού υπουργού Αμύνης λόρδου Κάρριγκτον.
19-20/11 Νοθεία στις πρώτες φοιτητικές εκλογές από την εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Σε ορισμένες σχολές οι φοιτητές απέχουν.
3/12 Αναθέρμανση ελληνο-ρουμανικών σχέσεων.

1973

- 21/1 Στρατιωτική συμφωνία Ελλάδας - ΗΠΑ.
Τέλη Γενάρη Επεισόδια στο Πολυτεχνείο. Αποχή των σπουδαστών.
12/2 Διάταγμα της κυβέρνησης περί αναβολής στράτευσης των φοιτητών.
19/2 Δίκη οργάνωσης Τ. Μήνη (ΑΑΑ).

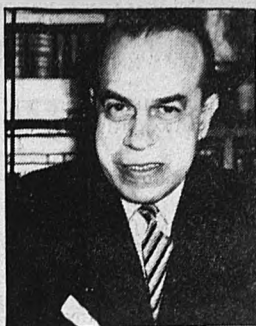

- 21/2 Κατάληψη από φοιτητές της Νομικής Σχολής.
22/2 Εκκένωση της Νομικής.
2/3 Σκληρές δηλώσεις του Παπαδόπουλου. Αποδίδει τη φοιτητική εξέγερση σε παλααιοκομματικούς κύκλους.
7/3 Καθαίρεση του Μακαρίου από τους 3 μητροπολίτες Κύπρου.
8/3 Άρνηση του Μακαρίου να παραιτηθεί.
15/3 Άφιξη στην Αθήνα του πρώτου πρέσβη της Κίνας.

- 17/3 Η Χούντα υποστηρίζει το Μακάριο.
5/4 Εμφάνιση του Ε.Π.Ο.Κ. (Εθνικού Πολιτιστικού κινήματος).
5/4 Εμφάνιση του Ε.Π.Ο.Κ. (Εθνικού Πολιτιστικού κινήματος).
7/4 Η Χούντα επιτρέπει τη σύσταση παρόμοιων με το Ε.Π.Ο.Κ. οργανώσεων.
23/4 Δηλώσεις του Κων. Καραμανλή στη «Βραδυνή». Βίαιη αντίδραση της κυβέρνησης.
19/5 Ο Ν. Μακαρέζος στο Πεκίνο. Υπογραφή 3 συμφωνιών.
21/5 Εξάρθρωση της αντιστασιακής οργάνωσης ΕΑΝ και σύλληψη του αρχηγού της Ιππ. Σαβούρα.
22/5 Βασανισμός του ταγματάρχη Σ. Μουστακλή.
23-25/5 Κίνημα του Ναυτικού.

- 30/5 Ανταλλαγή πρεσβευτών μεταξύ Ελλάδας - Αν. Γερμανίας.
1/6 Κατάργηση της βασιλείας με συντακτική πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου. Διάγγελμα του Γ. Παπαδόπουλου. Ο Παπαδόπουλος Πρόεδρος της Δημοκρατίας και Πρωθυπουργός.
2/6 Διάγγελμα του Κωνσταντίνου εναντίον της δικτατορίας.
8/6 Εξαγγελία βασικών αρχών του νέου πολιτεύματος και προκήρυξη δημοψηφίσματος για τη «Δημοκρατία». Μειζων Ιερά Σύνοδος στη Λευκωσία αποκαθιστά τον Μακάριο και καθαίρει τους 3 Μητροπολίτες.
10/7 Παραίτηση των υπουργών Παιδείας και Δημοσίας Τάξεως.
29/7 Δημοψήφισμα (ΝΑΙ 78,4%, ΟΧΙ 21,6%, ΑΠΟΧΗ 14,5%). Τέλος της Βασιλείας. Απαγωγή του υπ. Δικαιοσύνης της Κύπρου Βάκη από την ΕΟΚΑ Β'. Ανασχηματισμός κυβέρνησης. Σύλληψη του υπαρχηγού της ΕΟΚΑ Β' Σταύρου Σταύρου ή Σύρου. Ο Δ. Ζαγοριανάκος διαδέχεται τον Οδ. Αγγελή στην αρχηγία των Ενόπλων Δυνάμεων.
20/8 Ορκωμοσία του Γ. Παπαδόπουλου ως Προέδρου της «Δημοκρατίας». Νέο χρονοδιάγραμμα του Παπαδόπουλου. Γενική Αμνηστία. Απονομή χάριτος στον Παναγιώλη. Άρση του στρατιωτικού νόμου. Οι πολιτικοί τοποθετούνται αρνητικά.
24/8 Ραδιοφωνική έκκληση του Παπαδόπουλου να σταματήσει η τρομοκρατική δράση της ΕΟΚΑ Β'.
14/9 Έναρξη λειτουργίας του Συνταγματικού Δικαστηρίου.
22/9 Δηλώσεις του Γρίβα στο «Βήμα», κριτικές για τη δικτατορία.
28/9 Παραίτηση του Ν. Μακαρέζου.
29/9 Παραίτηση των υφυπουργών Μπαλόπουλου και Ασλανίδη.
1/10 Ο Παπαδόπουλος δίνει στον Σπ. Μαρκεζίνη εντολή σχηματισμού νέας κυβέρνησης.
7/10 Αραβο-ισραηλινός πόλεμος.
8/10 Ορκωμοσία της κυβέρνησης Σπ. Μαρκεζίνη.

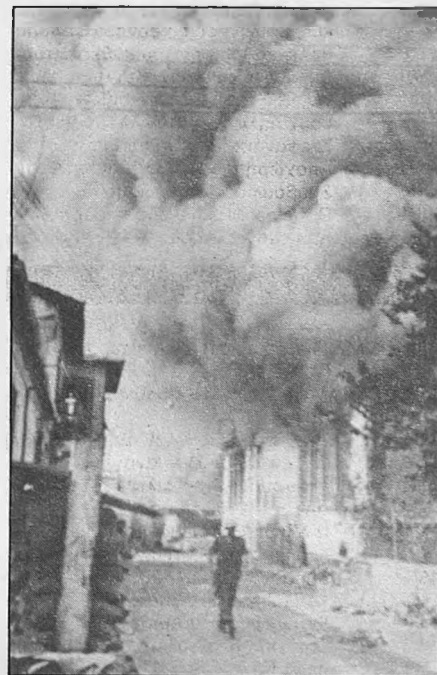
- Απόπειρα φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος με την υπόσχεση διενέργειας εκλογών.
17/10 Επιστροφή στην Ελλάδα του κ. Μητσotάκη.
1/11 Απόρριψη από τους φοιτητές των φιλοφειητικών ρυθμίσεων της κυβέρνησης Μαρκεζίνη και διεκδίκηση ελεύθερων εκλογών.
4/11 Το μνημόσυνο του Γ. Παπανδρέου καταλήγει σε αντιδικτατορικές εκδηλώσεις και μαζικές συλλήψεις.
8/11 Οι αρχές απαγορεύουν φοιτητική συγκέντρωση στη Νομική. Κατάληψη του Πολυτεχνείου.
12/11 Παράλληλες συγκεντρώσεις φοιτητών άλλων Σχολών.
13/11 Δίκη των 17 διαδηλωτών.
14/11 Συρροή όλων των φοιτητικών συλλόγων στο Πολυτεχνείο.
15/11 «Εδώ Πολυτεχνείο». Συρροή πολιτών στο Πολυτεχνείο.

- 16/11 Μανιφέστο της Συντονιστικής Επιτροπής. Συγκρούσεις αστυνομίας - φοιτητών. Μεγάλες πορείες. Επιθετικές διαδηλώσεις κατά του υπουργού Δημοσίας Τάξεως. 2 νεκροί, πολλοί τραυματίες.
17/11 Τα τανκς στο Πολυτεχνείο. Γκρέμισμα της Πύλης. Θάνατος Διομήδη Κομνηνού. Δεκάδες νεκροί, εκατοντάδες τραυματίες, χιλιάδες συλλήψεις. Δηλώσεις των πολιτικών αρχηγών και περιορισμός τους «κατ' οίκον». Διάγγελμα του Παπαδόπουλου. Κήρυξη στρατιωτικού νόμου.
24/11 Ο Ιωαννίδης ανατρέπει με πραξικόπημα τον Παπαδόπουλο. Νέος πρόεδρος ο στρατηγός Φαίδων Γκιζίκης. Ο Γ. Παπαδόπουλος υπό περιορισμό στο Λαγονήσι.
25/11 Ορκωμοσία της κυβέρνησης Ανδρουτσόπουλου. Διάγγελμα του προέδρου Γκιζίκη. Άρση του κατ' οίκον περιορισμού των πολιτικών.
28/11 Ο πρωθυπουργός Ανδρουτσόπουλος αποκλείει περίπτωση εκδημοκρατισμού του καθεστώτος.
1/12 Βίαιο κλείσιμο της «Βραδυνής».
17/12 Πρώτη συντακτική πράξη του νέου καθεστώτος: κατάργηση των υπερεξουσιών του Προέδρου.

1974

- 12/1 Ο Σεραφείμ αρχιεπίσκοπος στη θέση του Ιερώνυμου.
28/1 Θάνατος του Γρίβα. Ο πρώην ταγματάρχης, του ελληνικού στρατού Καρούσος νέος αρχηγός της ΕΟΚΑ Β'.
3/2 Συμφιλίωτικό διάγγελμα του Καρούσου.
μέσα Φλεβάρη Ανατροπή του Καρούσου από στελέχη της ΕΟΚΑ Β'.
24/4 Ο Μακάριος θέτει την ΕΟΚΑ Β' εκτός νόμου. Η οργάνωση απαντά με νέα ένταση της τρομοκρατικής δράσης.
27/4 Ποινική δίωξη για κλοπή δημοσίου χρήματος κατά του πρώην υφυπουργού Μπαλόπουλου και άλλων 44 προσώπων.
Αρχές Μάη Διάσταση Μακαρίου - χούντας για την Εθνοφρουρά.
26/6 Ο Μακάριος καταγγέλλει τη χούντα ότι υποκινεί την ΕΟΚΑ Β'.
1/7 Ο γεν. γραμματέας Αγγ. Βλάχος και ο διευθυντής πολιτικών υποθέσεων Ιων. Τζούνης ζητούν να απαλλαγούν από τα καθήκοντά τους. Ο Κυπραίος νέος υπουργός Εξωτερικών.
2/7 Η χούντα αποφασίζει να προχωρήσει στην ανατροπή του Μακαρίου χρησιμοποιώντας την Εθνοφρουρά.
15/7 Η χούντα αναγγέλλει ότι η Εθνοφρουρά της Κύπρου ανέτρεψε και σκότωσε τον Μακάριο, πριν εκδηλωθεί το πραξικόπημα. Δίδωση του Μακαρίου από το κίνημα και διάγγελμα από τη μονή Κύκκου. Ο Ν. Σαμπών νέος πρόεδρος της Κύπρου.
19/7 Εσπευσμένη επίσκεψη του υφυπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ Σίσκο στην Αθήνα.
20/7 Εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο. Γενική επιστράτευση στην Ελλάδα.
23/7 Συνεδρίαση των πολιτικών αρχηγών και πρόσκληση του Κων. Καραμανλή στην πρωθυπουργία.
24/7 Δημοκρατία.

Τα ανθρωπάκια του ΚΩΣΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ο σκιτσογράφος των ΝΕΩΝ Κώστας Μητρόπουλος δεν χρειάζεται βέβαια ιδιαίτερες συστάσεις. Καθημερινά, χρόνια τώρα, μας συντροφεύει και μας βοηθά να γελάμε με τα χάλια μας.

Μια από τις δημιουργικότερες περιόδους της δουλειάς του ήταν (φευ!) η επταετία της Χούντας. Τις ημέρες εκείνες, είχε επινοήσει ένα ντουέτο εξαθλιωμένων Ρωμιών, που έσκουζαν και έσκωπταν. Καθημερινά με το «καλά κρυμμένο» και «καλά φανερωμένο» καλαμπύρι τους, περίμεναν στη γωνία τους συνταγματάρχες.

Για το κρυφτούλι εκείνο, μας μιλά ο ίδιος και τα σκίτσα του...

-Μας έκοψε η Λοχοκρίσια!...

ΤΑ ΝΕΑ, 6 Ιουνίου 1968.

-Ωχ, πιάσανε και τόν Μάν!...

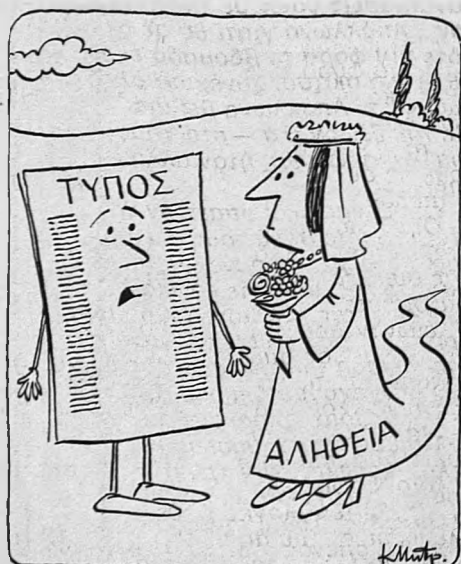
ΤΑ ΝΕΑ, Πρωτομαγιά 1973.

-Δέν έχουμε παράπονο. Από ζύμωμα άλλο τίποτα...

ΤΑ ΝΕΑ, Ιούνιος 1971.

ΟΛΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΔΥΣΚΟΛΑ...

-Τί ελεύθερος χρυσή μου. Χρειάζεται και άδεια του Παπα....

ΤΑ ΝΕΑ, 8 Οκτωβρίου 1969.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΕ Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΠΡΕΣΒΗΣ

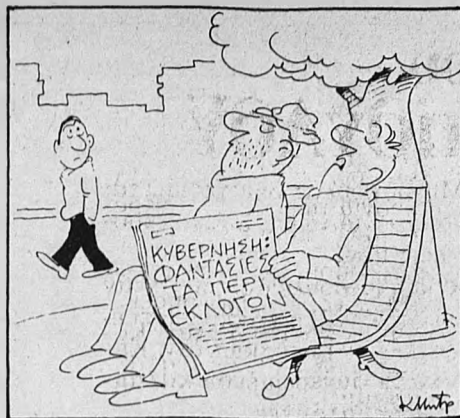
-Πάτε για Νέα Υόρκη κ.Ταλμποτ;
Χαιρετίσματα στο άγαλμα της
Ελευθερίας!...

ΤΑ ΝΕΑ, Μάρτιος 1969.

-Χρόνια πολλά φίλτατε και ότι επιθυμείς...

ΤΑ ΝΕΑ, 31 Δεκεμβρίου 1971.

— ΕΚΛΟΤΕΣ! ΓΙΑ ΦΑΝΤΑΣΟΥ!

ΤΑ ΝΕΑ, 29 Νοεμβρίου 1971.

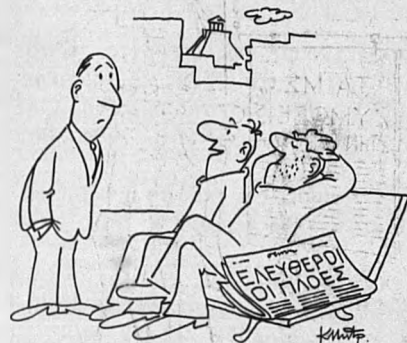
— ΠΡΟΣΕΧΕ, ΔΙΑΣΠΕΙΡΕΙΣ ΦΗΜΕΣ!

ΤΑ ΝΕΑ, 9 Ιουνίου 1971.

— Ένα τὸ κρατούμενο!...

ΤΑ ΝΕΑ, 11 Οκτωβρίου 1971.

— Μή τὸν Ξυπνάτε. Όνειρεύεται πὼς εἶναι πλοῖο!...

ΤΑ ΝΕΑ, 11 Ιουνίου 1969.

ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑ ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑ, ΕΜΠΡΟΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ!...

ΤΑ ΝΕΑ, 10 Σεπτεμβρίου 1970.

Πολλά από τα σκίτσα του Κώστα Μητρόπουλου αναδημοσιεύονται στον Ξένο Τύπο, δίνοντας το στίγμα της κριτικής και το κλίμα της πολιτικής δυσαρέσκειας στην Αθήνα. Στο Greek Reporter που εκδίδονται στο Λονδίνο, στο περιοδικό TIME και αλλού, τα σκίτσα του Κ.Μ. αναδημοσιεύονται συχνά - πυκνά. Ήταν άραγε αυτό επιτυχία του Γεωργαλά, όπως ο ίδιος θα το καμάρωνε, ή επιτυχία του Κώστα Μητρόπουλου;

ΑΝ ΘΥΜΑΜΑΙ ΚΑΛΑ...

Στη λογοκρισία ήταν ξύπνιοι αξιωματικοί και δεν τους διέφευγε τίποτα.

Δυο-τρεις φορές το μήνα όμως λείπανε από τα γραφεία τους. Πότε είχαν συσκέψεις στο Πεντάγωνο, πότε φεύγαν εκδρομές — τα Σαββατοκύριακα ειδικά — και πότε πότε την καπανάγανε.

Τι δουλεύει τέλεια σ' αυτό τον τόπο άλλωστε.

Τους αντικαθιστούσαν συνήθως υπαξιωματικοί ή φαντάροι.

Όταν συνέβαινε αυτό, το ξέραμε. Τότε ακριβώς στέλναμε 3-4 σκίτσα το ένα πιο οξύ από το άλλο.

Τα κόβανε όλα εκτός από το πιο μετριοπαθές. Αυτό για μας όμως ήταν υπεραρκετό!

Την επομένη που γύρναγαν οι αξιωματικοί — ήταν ο Μελίστας, ο Ξηφτίλης, ο Βρυώνης κ.ά. — τους κατσαδιάζανε, αλλά αυτοί δείχνανε αυτά που είχαν κόψει και έτσι τη σκαπουλάραμε όλοι.

Αυτό ήταν το συνηθέστερο κόλπο. Για το πότε λείπανε οι αξιωματικοί μας ειδοποιούσαν πάντα σχεδόν οι αστυνομικοί που ήταν αποσπασμένοι στη λογοκρισία, και το φιλοδιασκέδαζαν.

Όσες φορές με κάλεσαν για να δώσω εξηγήσεις το βόλεψα με ένα:

«Χίλια συγνώμην. Μου ξέφυγε η ...δόση! Δεν θα το ξανακάνω!».

Δύο φορές όμως είχε πολύ πλάκα.

Με είχε φωνάξει ο ταξίαρχος Βρυώνης.

Με έλουσε πατόκορφα με απειλές και υπαινιγμούς και τελείωσε με το εξής αμίμητο.

— Τι διάολο κάνεις παιδάκι μου; Μ' αυτά που γράφετε όλοι σας στις παλιοφυλλάδες, θα εκνευρίστε τους συνταγματάρχες και θα κηρύξουν καμιά ...Δικτατορία!

Το άλλο ήταν με τον ταγματάρχη Λούκουτο.

— Άκου να δεις ρε, μου λέει. Για την Επανάσταση κάνε ό,τι σκίτσο θες. Μη

ξαναπιάσεις όμως με την πένα σου τον ...Απόλλωνα γιατί θα σε σκίσω! Τότε μια φορά τη βδομάδα έκανα και αθλητικά σκίτσα. Συνέχισα αλλά χωρίς τον Απόλλωνα βέβαια. Με τον Γεωργαλά — στο Υπουργείο του — η συζήτηση ήταν άλλου επιπέδου.

— Οι αξιωματικοί απαιτούν να σταματήσετε αλλά τους έπεισα ότι μας συμφέρει να συνεχίσετε να σκισάρετε, μου είπε κυνικά τελειώνοντας ένα μονόλογο μισής ώρας. Και μας συμφέρει γιατί η δημοσίευση των σκίτσων σας δείχνει έξω πως έχουμε Δημοκρατία.

— Μα βέβαια. Δημοκρατία είναι το πολίτευμα που δημοσιεύονται γελοιογραφίες. Δεν χρειάζεται ούτε Βουλή, ούτε εκλογές, ούτε Ελευθερίες! Του απάντησα ενθουσιασμένος για την ανακάλυψη και των δύο μας.

Φάνηκε τόσο αστείο που βάλαμε τα γέλια.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΑΒΑΦΑΚΗ:

Ναι, η Ελευθερία!

Σε δυο μήνες η στρατοκρατία συμπληρώνει τον πρώτο της χρόνο στην εξουσία. Και εδώ εξακολουθούν να υπάρχουν πολλοί που και μετά την αποτυχία της βασιλικής απόπειρας της 13ης Δεκεμβρίου, βαυκαλίζονται ακόμα να πιστευουν πως οι συνταγματάρχες θα πέσουν από μόνοι τους, απο τις εσωτερικές διαιρέσεις τους. Απλή απόχρωση αυτής της μακαρισότητας είναι πως θα τους περισφύζει θανάσιμα και θα τους φάει το οικονομικό ζήτημα. Η πολιτική της οικονομικής αποτελμάτωσης με την καθήλωση των μισθών και ημερομισθίων για την συγκράτηση για λόγους εντυπώσεων των τιμών. Η αποικιοκρατική εκχώρηση προνομίων στους ξένους για την προσέλευση ξένων κεφαλαίων. Η τρομοκρατία για ταμειακούς λόγους: Ψυχολογικός εκβιασμός των φορολογούμενων με διάφορες κυρώσεις, για να εξασφαλισθούν τα έσοδα του Δημοσίου.

Οι υπολογισμοί και οι ελπίδες πως οι συνταγματάρχες θα πέσουν από τις εσωτερικές διαιρέσεις τους («καβούρια μέσα στον ίδιο σακκο») βρήκαν αντανάκλαση στις φήμες που είχαν κυκλοφορήσει στα τέλη Ιανουαρίου για νέο κίνημα.

Πολλά σχόλια έγιναν για μια φωτογραφία, που δημοσιεύθηκε στις αθηναϊκές εφημερίδες στις 23 Ιανουαρίου 1968. Ερμηνεύτηκε σαν επιβεβαίωση του ότι «κάτι συνέβη».

Η φωτογραφία δείχνει τον πρωθυπουργό Γ. Παπαδόπουλο να ανταλλάσσει θερμή χειραψία με τον Γεν. Γραμματέα του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως Ι. Λαδά, αρχηγό, όπως τον φέρουν οι φήμες, του σκληρού πυρήνα των στρατοκρατών. Η χειραψία φωτογραφήθηκε και η φωτογραφία της δημοσιεύτηκε στον διευθυνόμενο τύπο σαν έμμεση διάψευση των φημών για τις εσωτερικές διαιρέσεις της χούντας, που είχαν αποκορυφωθεί σε σημείο, ώστε να απειληθεί η αναμέτρηση

Ο Χρήστος Καβαφάκης, μια μεγάλη μορφή της ελληνικής δημοσιογραφίας, γεννήθηκε στο Κάιρο το 1904 και πρωτοεμφανίστηκε στο επάγγελμα το 1922. Το υπηρέτησε πιστά ως συντάκτης, αρχισυντάκτης, διευθυντής, εκδότης ή ανταποκριτής ελληνικών εφημερίδων, μέχρι το θάνατό του το 19...

Τον Φεβρουάριο του '68, αρχίζει να γράφει ένα αφήγημα με τίτλο «ΝΑΙ, η ελευθερία!». Κίνητρό του η απελπισία επειδή «... δεν υπάρχει στον ορίζοντα καμιά ένδειξη πως έχει αρχίσει να λειτουργεί ή έστω να οργανώνεται η λαϊκή αντίσταση κατά της βίας...», αλλά και η πίστη του πως «...ο ελληνικός λαός θα ξαναβρεί το δημοκρατικό δρόμο: το δρόμο της Ελευθερίας...».

Δημοσιεύουμε ένα απόσπασμα από το ανολοκλήρωτο έργο του, που αποδίδει εξαιρετικά το κλίμα της εποχής.

με ένα νέο κίνημα. Υπάρχουν ως γνωστόν, διαψεύσεις που επιβεβαιώνουν. Αυτή την ερμηνεία έδωσε η κοινή γνώμη στην φωτογραφική διάψευση.

Εσωτερικές αντιθέσεις της στρατοκρατικής κλίμακας, όπως άλλωστε συμβαίνει με όλα γενικά τα καθεστώτα αυτού του είδους, ασφαλώς πρέπει να υπάρχουν. Το περιεργό θα ήταν να μην υπήρχαν.

Κι αν όμως ακόμα παραδεχθούμε πως η χούντα περασε τον Ιανουάριο από μια οξύτερη εσωτερική της κρίση, το γεγονός είναι πως ύστερα από την βασιλική απόπειρα της 13ης Δεκεμβρίου, η θέση της προς το παρόν φαίνεται σταθεροποιημένη.

Στο αναμεταξύ περνάει ο καιρός. Θα περάσει ο Φεβρουάριος. Θα μπορούμε στον Μάρτιο. Θα περάσει κι αυτός. Θα μπορούμε στον Απρίλιο.

Όσο πλησιάζουμε προς την 21η Απριλίου, κύριο μοναδικό σχεδόν θέμα για τους συνταγματάρχες θα είναι να κερδίσουν καιρό με το εντυπωσιακό πανηγυρισμό της πρώτης επετείου τους.

Η επέτειος είναι γι' αυτούς μια ευκαιρία φωταψιών και θεατρικών χειρονομιών. Και πρώτα-πρώτα, στο εορταστικό τραπέζι που θα στρώσει η «εθνική κυβέρνηση», μέσα στα όρια της λογικής και των πιθανοτήτων είναι να μας σερβίρει το νέο Σύνταγμα. Υπάρχουν κιόλας τα σχετικά προανακρούσματα:

Στις αθηναϊκές εφημερίδες της Τρίτης, 27 Φεβρουαρίου, δημοσιεύονται οι ακόλουθες δηλώσεις του αντιπροέδρου της κυβέρνησης και υπουργού των Εσωτερικών:

Ο πρόεδρος της κυβέρνησεως θα αναγγείλη εντός των ημερών την διαδικασίαν η οποία θα ακολουθηθεί μέχρις ότου να διενεργηθεί το επί του νέου συντάγματος δημοψήφισμα. Κατ' αρχήν θα δημοσιευθεί εις τας εφημερίδας το καταρτισθέν υπό της 20μελούς επιτροπής σχέδιον Συντάγματος, αποτελουμένον εξ 125 άρθρων. Το σχέδιον τούτο μελετά αυτήν την στιγμήν η κυβέρνησις προκειμένου να διατυπώσει τας ιδίκας της επ' αυτού αποψεις. Εις τας εφημερίδας θα είναι δυνατόν να δημοσιευθούν ελευθέρως γνώμαι επί των τροποποιηθέντων άρθρων ή των χρηζόντων τροποποιήσιν. Πιστεύω ότι ο κ. πρόεδρος της κυβέρνησεως, κατά την αναγγελίαν της διαδικασίας, η οποία θα ακολουθηθή, θα εξαγγείλη και την ακριβή ημερομηνίαν διεξαγωγής του δημοψηφίσματος. Επ' αυτού δύναμαι να σας βεβαιώσω ότι θα είναι οπωσδήποτε προ της 15ης Σεπτεμβρίου, ημερομηνίας, η οποία ετέθη δια προγενεστέρων δηλώσεων του κ. πρωθυπουργού ως όριον».

Η 21η Απριλίου συμπίπτει εφέτος με το Πάσχα. Ορεξη να έχουμε για διθυραμβικούς συμβολισμούς: Η «21η Απριλίου, Αναστάσις του Έθνους» κτλ. Με τέτοιες κι άλλες τρακαρούκες θα μπορούμε στις παραμονές του «δημοψηφίσματος».

Εδώ από την 21η Απριλίου δεν περνάει σχεδόν ημέρα που

το καθεστώς να μην ανακαλύπτη η μία επέτειο, πράγμα που της δίνει την ευκαιρία ιδίως στον κ. Παττακό, για πανηγυρικούς της ημέρας.

Για την σημερινή κυβέρνηση θα μπορούσε κανείς να πει: «Ξέρει την τέχνη να κρατή ένα έθνος σε μια μικτή και αξιοθηρήνητη κατάσταση που δεν είναι ο θάνατος, αλλά δεν είναι και η ζωή. Αυτό το λέει κυβερνάν. Είναι το κυβερνάν δια του ληθάρχου». Η διατύπωση είναι του Βίκτωρ Ουγκώ, απόσπασμα ενός λόγου του που εξεφώνισε στις 15 Ιανουαρίου 1850 στην νομοθετική συνέλευση της Γαλλίας².

Θέμα του λόγου του η ελευθερία της παιδείας. Στόχος του το κόμμα των κληρικοφρόνων. Υπάρχει στο ειδικό αυτό σημείο μια αναλογία με το ελληνικό σήμερα;

Στο έργο τους του «κυβερνάν δια του ληθάρχου» στενός σύμμαχος των συνταγματαρχών δεν είναι τάχα η Εκκλησία. Οι συνταγματάρχες θα κερδίσουν καιρό. Και θα χάνει καιρό, πολύτιμο καιρό ο τόπος.

Λίγη συνείδηση να έχη κανείς για την σημασία που έχει για την δημιουργική προσπάθεια των λαών ο χρόνος με τους καλπασμούς της εποχής μας, κυριεύεται από ήλιγο.

Η συνείδηση πως οι στιγμές είναι πολύτιμες, έκανε από τον 16ο κιόλας αιώνα τους ωρολογοποιούς της Νυρεμβέργης να βάζουν τα ρολόγια τους να χτυπούν όχι πια μόνο κάθε ώρα και μισή ώρα, αλλά κάθε τέταρτο. Η Ευρώπη είχε βγή από τον Μεσαίωνα. Στις δυτικές κοινωνίες είχε αρχίσει να αναπτύσσεται ο καπιταλισμός. «Η συνείδηση του χρόνου υπό την μοντέρνα έννοια της άρχισε να διαποτίζει την ύπαρξη»¹. Λίγο ακόμα και οι Άγγλοι θα διατύπωναν το μερκαντιστικό της απόφθεγμα «τάιμς ις μάνευ» («ο καιρός είναι χρήμα»).

Στην Δυτική Ευρώπη είχαν αρχίσει από τον 18ο κιόλας αιώνα να περιορίζουν τις γιορτές, για να αποφεύγουν τις αργίες. Οι στιγμές είχαν γίνει πολύτιμες.

ή εν πάση περιπτώσει ορισμένοι εκκλησιαστικοί κύκλοι;

Ας προσεξούν όμως, έλεγε από το βήμα της Συνέλευσης στους κληρικοφρόνες κύκλους της Γαλλίας τον Ιανουάριο του 1852 ο Βίκτωρ Ουγκώ. Θέλουν, έλεγε γι' αυτούς να κυβερνούν τη Γαλλία δια του ληθάρχου, αλλά αυτό δεν της ταιριάζει. Είναι ένα φοβερά επικίνδυνο παιχνίδι το να τις παρουσιάζουν για ιδεώδη τα ακόλουθα: Την παπαδοκρατία κυρίαρχη, την Ελευθερία προδομένη, το πνεύμα ηττημένο και δεσμώτη τα βιβλία ξεσκισμένα, το κήρυγμα υποκατάστατο του Τύπου, τη νύχτα να απλώνει το σκοτάδι της στα μυαλά, την ιδιοφυία να πνίγεται από τους καλογέροντες.

«Φοβούνται», έλεγε ακόμα για τους κύκλους του σκοταδισμού ο Ουγκώ «τον σοσιαλισμό. Βλέπουν λένε, να φουσκώνει το ρεύμα και του αντιτάσσουν, τι του αντιτάσσουν; Φαντάζομαι πως η κοινωνία θα σωθή επειδή, για να την υπερασπίσουν θα έχουν συνδυάσει τις κοινωνικές υποκρισίες με τις υλικές αντιστάσεις και θα έχουν τοποθετήσει, παντού όπου δεν θα υπάρχει ένας χωροφύλακας; ένα παπά, έναν ηησουίτη. Πόσο είναι αξιοθηρήνητοι. Τους ξαναλέω: Ας προσεξούν. Ο 19ος αιώνας είναι εναντίον τους».

Και ο 20ος; Στον εικοστό αιώνα ισχύουν γι' αυτούς που μας κυβερνούν από την 21η Απριλίου του 1967 όσα το 1850 έλεγε ο Βίκτωρ Ουγκώ σε όσους είχαν για πρόγραμμα την στασιμότητα και την οπισθοδρόμηση;

«Σ' αυτό τον αιώνα, τον μεγάλο αυτόν αιώνα των καινοτομιών, των επιτεύξεων, των ανακαλύψεων, των κατακτήσεων εσείς ονειρεύεσθαι την ακινησία. Σ' αυτόν τον αιώνα της ελπίδας, εσείς διακηρύσσετε την απελπισία; Κουρασμένοι άνθρωποι, πετάτε από πάνω σας σαν περιττά βάρη την σκέψιν, την ευφυΐα, την πρόοδο, το μέλλον. Λέτε: «Έως εδώ και μη παρέκει. Φθάνει. Ας σταματήσουμε».

Μα δεν βλέπετε πως τα πάντα γύρω σας, από πάνω σας, από κάτω σας, πηγαиноέρχονται, κινούνται μεγαλώνουν, μεταμορφώνονται, αναπτύσσονται; Α, θέλετε να σταματήσετε! Αι λοιπόν, εγώ που απεχθάνομαι τις καταστροφές και τις καταρρεύσεις, σας το ξαναλέω με βαθύ πόνο, σας προειδοποιώ με τον θάνατο στην ψυχή: Δεν θέλετε την πρόοδο; Θα έχετε τις επαναστάσεις. Στους άμυαλους ανθρώπους, που λένε «η ανθρωπότητα δεν θα βαδίση», ο Θεός απαντά με το έδαφος που σείεται, με τον σεισμό».

Ισχυρός σεισμός στις 19 Φεβρουαρίου στην Αίγινα και τον Άη Στράτη. Στο δεύτερο νησί δεν έμεινε όρθιο ούτε ένα σπίτι. Είναι η δεύτερη φορά που ένας μεγάλος σεισμός γιομίζει την Ελλάδα με ερείπια και πένθος επί των ημερών της 21ης Απριλίου «Απάντηση του Θεού» θα το θεωρούσε ο Βίκτωρ Ουγκώ.

1. Έριχ Φρομ: «Λα περ ντε λα λιμπερτέ», γαλλική μετάφραση από το αγγλικό δοκίμιο «Εσκέϊπ φρομ φρίντομ», εκδόσεις Μπυσέ, Παρίσι 1963.

2. Βίκτωρ Ουγκώ: «Αβάν λ' εζιλ» έκδοσις Νελσόν. Παρίσι 1930.

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ:
θέατρο και βιβλίο

ΤΟ
ΚΟΥΤΙ
ΤΗΣ
ΠΑΝΔΩΡΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ
ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
ΠΑΙΔΙΚΑ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ
ΘΕΑΤΡΟ
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ
ΤΕΧΝΕΣ
ΥΠΟΓΡΑΦΕΣ
ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ
ΑΠΙΣΤΕΥΣΕΙΣ

Πλάκα • Βύρωνος 9 — τηλ. 32.22.394

Τώρα -

ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
φθηνά ΠΟΛΥ φθηνά βιβλία

Έγκυκλοπαίδειες μισοτιμής
Ευκολίες πληρωμής

ΜΗΟΣΤΑΝΟΓΛΟΥ - ΓΙΑ ΤΟ ΦΘΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 92, ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΤΗΛ. 4112258

ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

και

ΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

του Δ. Μιχαήλ

ΤΟ ΟΠΟΙΟ εγχείρημα και οι όποιες προθέσεις της Απριλιανής δικτατορίας για τη μετεξέλιξη της σε κοινοβουλευτικό καθεστώς κατέληξαν σε πλήρη αποτυχία όχι μόνο στην περίπτωση της δοτής Πρωθυπουργίας του Σπ. Μαρκεζίνη αλλά και με την αναγκαστική παράδοση της εξουσίας στους πολιτικούς (καλύτερα προσωπικά στον Κ. Καραμανλή) στις 23 Ιουλίου 1974.

ΟΜΩΣ ΤΟ ΑΔΟΞΟ και (στη δεύτερη περίπτωση) τραγικό αποτέλεσμα δεν προεξοφλεί ότι υπήρχαν καλές προθέσεις, ότι είχαν δρομολογηθεί διαδικασίες από τη δικτατορία για την υπέρβαση του εαυτού της.

Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ της 21ης Απριλίου 1967, είχε επανειλημμένα —ιδιαίτερα στην πρώτη φάση της— παραβιάσει τις ίδιες τις υποσχέσεις της ακόμα και για την απλή ομαλοποίηση της πολιτικής ζωής της χώρας, όπως τις είχε καταγγείλει σε δηλώσεις του στις 23.4.1973 ο συντηρητικός αντίπαλός της Κων. Καραμανλής. Αρκεί να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα

που υπέβαλε το 1969 ο τότε «υπουργός» Εξωτερικών Παν. Πιπινέλης στο Συμβούλιο της Ευρώπης προβλεπόταν η διενέργεια βουλευτικών εκλογών το 1971. Την περίοδο της δικτατορίας Ιωαννίδη οι προθέσεις για πολιτικοποίηση είχαν περιοριστεί στη γνωστή σύσκεψη της Ν. Σμύρνης με φιλοδόξους ή ανυποψίαστους υποψήφιους πολιτευτές και σε κάθε περίπτωση οι προοπτικές μετεξέλιξης του τότε αστυνομικού κράτους —γιατί γνήσια φασιστικό δεν φαίνεται να υπήρξε ποτέ— παρέμειναν τουλάχιστον θολές και απροσδιόριστες.

ΠΡΙΝ ΠΡΟΧΩΡΗΣΟΥΜΕ είναι ίσως χρήσιμο να διευκρινίσουμε ότι ο όρος «πολιτικοποίηση» δεν αποτελεί τυχαία και ομιχλώδη ονοματολογική διατύπωση (που μπορεί να οδηγήσει σε συγχύσεις και αδιέξοδα, όπως λ.χ. τα μη στρατιωτικά μέλη των Κυβερνήσεων της δικτατορίας) αλλά ταυτίζεται με τη συνεπή διαδικασία προς το αντιπροσωπευτικό κοινοβουλευτικό σύστημα και τα αναγκαία λειτουργικά του στοιχεία.

ΥΠΗΡΞΕ άραγε πρόθεση της δικτατορίας προς αυτή την κατεύθυνση «πολιτικοποίησης», δηλαδή να προκύψει —όπως αρνιόταν ότι μπορεί να συμβεί ο Παν. Κανελλόπουλος— από τους κόλπους της στρατιωτικής δικτατορίας γνήσιο δημοκρατικό καθεστώς; Η διεθνής εμπειρία μας λέει όχι. Ας δούμε όμως τι έλεγαν οι ίδιοι οι «χειρουργοί του ασθενούς»;

«Υπόσχομαι ενώπιον Θεού και ανθρώπων —διαβεβαίωνε την 1η Ιουνίου 1973 ως προσωρινός Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο Γ. Παπαδόπουλος— ότι ...αμέσως μετά την επικύρωση του δημοψηφίσματος από τον Αρειον Πάγον θα τεθούν εις κίνησιν αι διαδικασίαι δια την διαμόρφωση του νέου Συντάγματος και την θέσιν αυτού εν ισχύσει εξ ολοκλήρου ώστε μέχρι του τέλους του 1974 ο Ελληνικός Λαός να ασκήσει πλήρως τα πολιτικά του δικαιώματα και δια της διεξαγωγής βουλευτικών εκλογών, να αναδείξει τους αντιπροσώπους του τιθεμένου σ'αυτώ εν λειτουργία κοινοβουλευτικού μας πολιτεύματος».

ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΚΗ ΤΟΥ πλευρά, ο αρχισυνωμότης Δημ. Ιωαννίδης δήλωνε, μόνο εκ των υστέρων, ότι το καθεστώς της 25ης Νοεμβρίου 1973 απέβλεπε «στην ταχεία μετάβαση στον κοινοβουλευτικό βίο με νέες πολιτικές δυνάμεις, αποκλεισμένων των κομμουνιστών επειδή κατευθύνονται έξωθεν και των υπεργήρων πολιτικών, οι οποίοι εκτός από την εμπάθεια κανένα θετικό δεν θα μπορούσαν να προσφέρουν στον τόπο» (περ. Σπήγκελ τχ. 14-9-1975).

ΟΛΑ ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ δεδομένα μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι είναι περίπου αυτονόητο ότι το αυταρχικό καθεστώς της 21ης Απριλίου και στις δύο φάσεις του δεν είχε σκοπό να τερματίσει τη δική του παρουσία και ότι δεν διακρίθηκε ποτέ για τις ειλικρινείς προθέσεις του να αυτοκαταργηθεί. Ούτε και να περιοριστεί. Ήθελε απλώς να μεταμφιεσθεί. Στην καλύτερη περίπτωση, η δικτατορία στην πρώτη φάση της προσέβλεπε σε μια πολιτικοποίηση, ιδιαίτερα μετά το 1972, με κηδεμονία του προσκηνίου χάρη στον πανεποπτικό ρόλο του Γ. Παπαδόπουλου και του στενού του επιτελείου. Στη δεύτερη φάση της απέβλεπε (αν απέβλεπε ποτέ) στον παρασκηνακό έλεγχο της όποιας κυβερνητικής εξουσίας. Μιλάμε πάντα για «πολιτικοποίηση» θιάσου σκίων.

ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ αυτές, που κάνουν περιττές τις πολλές ιστορικές αναδρομές, το θέμα «δικτατορία και πολιτικοποίηση» μπορεί να εξετασθεί από τη σκοπιά της αποτυχίας της δικτατορίας να δημιουργήσει δικό της πολιτικό προσωπικό και τις σχέσεις της με το σύνολο του παλαιού πολιτικού κοσμου.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ σημασία για τη διερεύνησή μας έχει ασφαλώς το γεγονός ότι η δικτατορία δεν απέκτησε ποτέ όχι μόνον «ιδεολογία» αλλά και κάποιο μοντέλο πολιτικοποίησης, κοινά αποδεκτό ή και απλώς σαφές. Τα ομιχλώδη σχέδια του Γ. Παπαδόπουλου για τη δοτή πρωθυπουργία Μαρκεζίνη και την ελεγχόμενη «μετάβαση» στον κοινοβουλευτισμό δεν εύρισκαν αντιθε-

Παρέλαση Αλκιμών μπροστά στον Άγνωστο Στρατιώτη.

τους μόνο «καποιο κρυφό Καντάφι» όπως φοβόταν (και επαληθεύτηκε) ο Σπ. Μαρκεζίνης αλλά και αυτούς, που συγκροτούσαν το «Επαναστατικό Συμβούλιο» μετά την 21η Απριλίου και είδαν παραγκωνισμένο τον παραγοντισμό τους (Παττακός, Λαδάς, Ασλανίδης, Μπαλόπουλος, Μακαρέζος).

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ πολιτικοποίησης των συνταγματάρχων — που απόστρατεύθηκαν εθελοντικά μετά το βασιλικό αντικίνημα της 13ης Δεκεμβρίου 1967— συγκρούστηκε με τις προσωπικές φιλοδοξίες του Γ. Παπαδόπουλου και τις μονοκρατορικές του διαθέσεις. Όπως απεδείξε η 25η Νοεμβρίου 1973 μετά την αιματηρή καταστολή του Πολυτεχνείου αλλά και όσα έχουν έλθει στο φως της δημοσιότητας από τα αρχεία Στ. Παττακού και Νικ. Μακαρέζου και τις μαρτυρίες Λαδά και Στειακάκη, οι εσωτερικές διαπαλέες ήταν έντονες, οι διαιρετικές αναμετρήσεις συχνές και η παντοκρατορία (στο κράτος) του Γ. Παπαδόπουλου οφειλόταν στη δύναμη της αδράνειας όσων κάτειχαν τους δυναμικούς μηχανισμούς της μόνης οργανωμένης εξουσίας, του Στρατού.

ΓΕΛΙΚΑ, η αποτυχία της «πολιτικοποίησης» του Γ. Παπαδόπουλου δεν οφειλόταν στην υπονομεύση της προσπάθειάς του από τους «θερμοκέφαλους κανταφικούς» αλλά στην αμφισβήτηση και αναιρέση της προσπάθειας του να αποτελέσει ο ίδιος και μόνο την εποπτεύουσα «Επανάσταση» πάνω στη νέα πολιτική ζωή, αυτό που ο κ. Α. Παπανδρέου είχε χαρακτηρίσει ως «νεοδοσιολογισμό».

ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΟΜΩΣ μόνο οι προσωπικές φιλοδοξίες και τα συμφέροντα των φατριών, που ακύρωσαν κάθε διαδικασία η εντεχνη διαθεση «πολιτικοποίησης». Ήταν και η αποτυχία της ίδιας της «Επανάστασεως» να δημιουργήσει αισθητά ρήγματα στους πολιτικούς της —κοιτίδας της— προδικτατορικής δεξιάς με εξαίρεση τους Πιπινέλη, Κασιώτα, Δαμιανό και ορισμένους «συνομιλήτες». Ασφαλώς η αποτυχία αυτή, γιατί περί αποτυχίας προκειται, εαν λάβει κανείς υπόψη πόσο, η δικτατορία πανηγυρίζει την προσχώρηση στους κόλπους της κάποιου πρώην βουλευτή της ΕΡΕ, δεν οφειλόταν μόνο στην προσωπικότητα του Π. Κανελλόπουλου (που έσωσε την πολιτική τιμή της παρατάξης του την περίοδο 1967-1974) ή στις αντιθέσεις που πυροδοτήθηκαν μετά τις 13 Δεκεμβρίου 1967.

ΟΦΕΙΛΟΤΑΝ κυρίως στη διαθεση της δικτατορίας να χρησιμοποιήσει ως υποχείριο κάθε «φιλόδοξο πολίτευτη». Το αποδεικνύει η δίχρονη εμπειρία της Συμβουλευτικής Επιτροπής (1970-1972), όπου η πυραμική παρεκτροπή από τους κανόνες της «πειθαρχημένης συμπεριφοράς» αντιμετωπιζόταν με σκαιοτήτα. Είναι ευρύτερα γνωστή η συμπεριφορά του τότε αντιπρόεδρου Στ. Παττακού προς τον άλλοτε συνιδρυτή του ΕΑΜ και πρόεδρο της Συμβουλευτικής Γ. Βογιατζή —αλλά και προς όλο το «βουλευόμενο Σώμα»— τον Απρίλιο του 1971 για τις αντιρρήσεις που διατυπώθηκαν στο «νομοσχέδιο» που αφορούσε την

«κανονική χορήγηση, επιδόματος δυσχερούς διαβίωσης εργαζομένων».

ΚΑΘΕ ΙΣΟΤΙΜΗ διάθεση συνδιαλλαγής και συνεργασίας της δικτατορίας με τον παλιό πολιτικό κόσμο αποτελούσε λοιπόν και αυτοακύρωση της (αφού υποτίθεται ότι έγινε για να θεραπευσει όλα τα δεινά του δημόσιου βίου από τους επαγγελματίες πολιτικούς). Η δικτατορία ποτε δεν είχε δει τον εαυτό της ως «πολιτική παρένθεση» ή ως αναγκαία διαδικασία εκσυγχρονισμού είτε ανταγωνιστικά προς τους παραδοσιακούς θεσμούς, είτε συμπληρωματικά. Το «πολιτικό μοντέλο» της δικτατορίας ήταν από την άποψη αυτή αρκετά απομακρυσμένο από ορισμένα τριτοκοσμικά στρατιωτικά καθεστώτα και προσομοίαζε μάλλον προς τον «κοινωνικοταξικό» χαρακτήρα των πραξικοπημάτων της Τουρκίας. Για το λόγο αυτό επιχειρούσε μόνο επιφανειακά πολιτικά «ανοίγματα» και συμμαχησε σε όλες του τις φάσεις είτε με τους πλέον συντηρητικούς και αντιδραστικούς εκπροσώπους των παραδοσιακών θεσμών (θρόνος, δικαιοσύνη, εκκλησία, εργατοπατερισμός, κεφάλαιο) από τους οποίους αντλήσε το «πολιτικό» της προσωπικό είτε με φιλόδοξους εκπροσώπους των νέων ανερχόμενων στρωμάτων (αγρότες, έμποροι, επαγγελματίες, «επενδυτές», μεσαζόντες) που επίσης στελεχώναν τις κυβερνήσεις της και τις άλλες ανώτερες διοικητικές θέσεις. Χωρίς κανένα πραγματικά επιτελικό αξιωματικό ανάμεσα τους οι πραξικοπηματίες της 21ης Απριλίου με την παραδοσιακή τους ειδικευση στον Στρατό πετυχαν στο οικονομικό πεδίο —με την υποθήκευση του αυριού της χώρας— ενός είδους κοινωνική κινητικότητα που ήταν το ίδιο ανεραμίστη με τις χονδροειδείς αντιλήψεις τους όχι απλώς για την «πολιτική» αλλά και για τον ίδιο τον χαρακτήρα της «Επανάστασης». Ιδιαίτερα μάλιστα στον πολιτικό τομέα επέλεξαν ο,τι πιο αντιδραστικό διέθετε η ελληνική πολιτική παραδοση (αντικομμουνισμός, ελληνοχριστιανισμός, ατλαντισμός, φυλετισμός).

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ τυχαίο ασφαλώς ότι οι κάποιες προσπάθειες για «επεξεργασία ιδεολογικών αρχών» άρχισαν μετά το 1970-1971 και από πρώην κομμουνιστές μισθοφόρους (Κωνσταντόπουλος, Γεωργιάδης, Παπακωνσταντίνου). Επιπλέον αδυνατώντας να ενοποιήσει, κατά το πρότυπο των κλασικών φασιστικών συστημάτων, την κοινωνία, και κολακεύοντας ταυτοχρόνα τις συντηχιακές νοοτροπίες (από τους φοιτητές έως τους αγρότες) η δικτατορία της 21 Απριλίου δεν επιδείκνυε μόνο την πολιτική της απομόνωση (με τις διαρκείς διαβεβαιώσεις για το μεταβατικό της χαρακτήρα) αλλά και καλλιεργούσε τις δυνάμεις των αντιφάσεων της.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ τυχαίο ότι μηχανισμοί στρατολόγησης, προπαγάνδας όπως οι «Αλκιμοί» κατέληξαν άδοξα και συγκεκριμένα στην υποστηρίξη ολίγων ομάδων νεοφασιστών προς το καθεστώς αφού μάλιστα είχαν εξασφαλίσει την ενδιαιτήσή τους από τον κρατικό μηχανισμό. Δεν είναι τυχαίο ότι η ίδια η δικτατορία είχε αποκλείσει τη δημιουργία προσκειμένου κόμματος και ευλογούσε διατεταγμένες «πολιτικές κινήσεις» («Ελληνική Λεσχή» 1968, «Πανελλήνιος Επιμορφωτικός Σύνδεσμος» 1972, «Ελληνικό Πολιτιστικό Κίνημα» 1973), που εκφυλίστηκαν συντομα σε ομάδες προσωπικού παραγοντισμού.

Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ της 21ης Απριλίου, υπηρέε γεννημα αλλά και αποκορύφωμα του μετεμφυλιακού κράτους, το οποίο όμως από το 1963 άρχισε την αντιστροφή μέτρηση του βίου του και να συρρικνώνεται. Ακριβώς η διάθεση των «επαναστατών» να καρπωθούν το σύνολο της εξουσίας, που τους έδινε όχι πλέον ο συντηρητικός πολιτικός χώρος (θρόνος, ΕΡΕ, παρακράτος), αλλά οι δυναμικοί μηχανισμοί του, τους οδήγησε στη λαϊκή τους απομόνωση, γεγονός που διέγνωσαν ακόμα και οι περισσότεροι εξουσιομανείς του παλαιού πολιτικού κόσμου. Ακριβώς αυτή η διασπαση της «συνοχής» του παλαιού πολιτικού συστήματος και η επικέντρωσή του σε κάποια «κάστα κορυφής» δεν είχε τελικά ούτε την κάποια υστεροφημία της μεταξικής δικτατορίας με τον πόλεμο του 1940...

Εθνική διαφώτιση και εκδοτικές κομπίνες

του Άκη Κοσώνα

«Εκδοτικός Οργανισμός Νέος Κόσμος, Οδός Φυλής 165. Τηλεφωνόν 855.048 Αθήναι (821)».

Τι να υπάρχει σήμερα στην ίδια διεύθυνση; Λέτε να βρίσκεται πάντα ο εκδοτικός οίκος; Μάλλον απίθανο, αυτοί οι «εκδοτικοί οίκοι» γεννήθηκαν και πέθαναν με τη δικτατορία. Γεννήθηκαν (ακόμη κι αν υπήρχαν πριν την 21η Απριλίου '67) για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες του παράνομου καθεστώτος και να συμβάλλουν στη συνέχιση μιας συνειδητής κτηνωδίας. Να δούμε μέσα από το ίδιο το έγγραφο του υπεύθυνου των εκδόσεων Κων/νου Σειρά πώς ο «οίκος» λειτουργούσε και αντιλαμβανόταν το της διάδοσης ιδεών έργο του:

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΟΔΟΣ ΦΥΛΗΣ 165 - ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 855.048 - ΑΘΗΝΑΙ (821)

Προς το
Σώμα Ελλήνων Προσκόπων
Ενταύθα

Κύριοι,

1. Έχουμε την τιμήν να σας πληροφορήσωμεν ότι υπό του Εκδοτικού Οργανισμού ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, ετέθησαν εις κυκλοφορίαν τα κάτωθι βιβλία:

α) Τα απομνημονεύματα της κόρης του Στάλιν υπό τον τίτλον «Είκοσι επιστολές σε έναν φίλο», βιβλίων αξιόλογον, αφού η κόρη του Στάλιν περισσότερον παντός άλλου αποτελεί την πιο αξιόπιστον και έγκυρον πληροφόρησιν της κοινής γνώμης επί των παρασκήνιων του Σοβιετικού καθεστώτος. Έκαστον αντίτυπον εις εξαίρετον έκδοσιν τιμάται προς 150 δρχ.

β) Το βιβλίων «ΠΛΥΣΙΣ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ» ένα από τα πιο σημαντικά κείμενα των σοβιετικών καταπιεστικών μεθόδων και τρόπων αποσπάσεως ομολογίων εκ των υποδούλων λαών του παραπετάσματος.

Η ενημερωτική επιστολή του «οίκου» όπως αποδεικνύεται από επίσημα έγγραφα της εποχής έπιασε τοπο: Τα υπουργεία Γεωργίας, Εμπορικής Ναυτιλίας, Δημοσίας Τάξεως, Εμπορίας, αλλά και η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, το Γενικό Αρχηγείο Αεροπορίας, το Αρχηγείο Χωροφυλακής, η Ένωση Γεωργικών Συναιτηρισμών, εσπευσαν να απευθύνουν παραινέσεις για αγορά των βιβλίων εγκυκλίου προς «κάθε αρμόδιο». Ονόματα που μπορεί να έχουν ξεχαστεί, ονόματα συνδεδεμένα με τις πιο μαύρες σελίδες της δικτατορίας υπογράφουν τα έγγραφα, τις εγκυκλίους: Πέτρος Κωτσέμης (Ι.Γ. Υπ. Δημ. Τάξεως) Άγγελος Ντόντος (Αστυνομός Α') Β. Χανίδης (Υπο-

τος. Ομοίως έκαστον αντίτυπον εις υπερπολυτέλη έκδοσιν, τιμάται δρχ. 150.

2. Ως εμφανίζονται εκ των συνημμένων εν φωτοαντιγράφω εγκυκλίων και διαταγών των διαφόρων Υπουργείων και Υπηρεσιών, όχι μόνο τα εν λόγω βιβλία συνιστώνται ενθέρμως αλλά άπαντες επρομηθεύθησαν σημαντικόν αριθμόν αντιτύπων δια τας ανάγκες των βιβλιοθηκών των.

3. Ανεξαρτήτως αυτών, τα εν λόγω βιβλία εξεδόθησαν εις γλώσσαν προσιτήν και απευθύνονται κυρίως προς νέους ανθρώπους, όπου άλλωστε κατευθύνεται με ιδιαιτέραν έντασιν και επιμονήν η κομμουνιστική προπαγάνδα.

Θεωρούμεν υποχρέωσιν να θέσωμεν υπ' όψιν Υμών τα εν λόγω βιβλία και να σας παρακαλέσωμεν όπως, εφ' όσον και Υμείς θεωρήσητε ταύτα αξιόλογα, προμηθευήτε αριθμόν αντιτύπων δια τας βιβλιοθήκας των διαφόρων προσκοπικών ομάδων τόσο του κέντρου όσον και της επαρχίας.

Μετά τιμής

Δια τας εκδόσεις ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ
Κων/νος Σειράς

ναυαρχος) Γ. Γαφάρας (Υποναύαρχος), και άλλοι... Παρουσιάζουμε δυο από αυτά τα έγγραφα, ένα με υπογραφή Κωτσέμη και ημερομηνία 24 Σεπτεμβρίου 1970 κι ένα άλλο που αποτελεί Γενική Διαταγή (!) και με υπογραφή του Αντιστρατήγου Κων. Γκόλια:

ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ ΒΑΣ. ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΤΜΗΜΑ Β' - ΓΡΑΦΕΙΟΝ 11ον.
ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. 425/3/21α

Εν Αθήναις τη 24η Σεπτεμβρίου 1970
ΠΡΟΣ

ΑΠΑΣΑΣ ΤΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ

Ακολουθεί κείμενο σε απταιστή χωροφυλακιστική βλαχοκαθαρευουσάνικη διάλεκτο, που «ενημερώνει» για να καταληξει στο παρακάτω συμπέρασμα:

Κρίνοντας εθνικώς σκόπιμον την απόκτησιν παρά πάντων των ανδρών των Σωμάτων Ασφαλείας, ως και των βιβλιοθηκών των Υπηρεσιών τούτων, των εν λόγω βιβλίων, παρακαλούμεν δια την ευρείαν ανακοίνωσιν της κυκλοφορίας αυτών.

Τους τυχόν επιθυμούντας την απόκτησιν των, παραπέμπετε τη εκδοτική Εταιρία «ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» οδός Φυλής αριθμ. 165 -τηλ. 855.048.

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ

— Εκδοτικόν Οργανισμόν «ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ»

Οδός Φυλής αρ. 165

ΕΝΤΑΥΘΑ

ΕΝΤΟΛΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ
Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΚΩΤΣΕΛΗΣ

Είναι προφανές ότι το υπουργείο Δημοσίας Τάξης λειτουργεί και ως δημόσια υπηρεσία παρέχουσα πληροφορίες πρώτης ανάγκης: διευθύνσεις, τηλέφωνα, κι όλα αυτά στην προσπάθειά του για καλύτερη εθνική ενημέρωση...

Το ίδιο πλασάρισμα, την ίδια λογική ακολουθεί κι η Γενική Διαταγή (!) του Αρχηγείου Στρατού που με πληρη σοβαρότητα αποφαινεται:

2. Τα ως άνω βιβλία κρίνονται κατάλληλα και αποτελούν πολύτιμον βοήθημα δια την διαφώτισιν.

Στην παράγραφο 3 παρέχεται και εδώ η ακριβής διεύθυνση (μήπως και χαθεί κανείς) και οι υπογραφές των υπευθύνων:

3. Οι επιθυμούντες την αγοράν των εν λόγω βιβλίων δύνανται να απευθύνωνται εις τον Εκδοτικόν Οργανισμόν Νέος Κόσμος Φυλής 165, Αθήναι.

Αντιστράτηγος Κων. Γκόλιας
Α' Υπαρχηγός

Ακριβές αντίγραφον
Α. Αναγνωστόπουλος
Αντήρχης — 7ον ΕΓ/4

Ελλάς Ελλήνων Διαφωτιστών και Διαφωτιζόμενων...

ΤΩΡΑ

Τό κινούσιο μυθιστόρημα της

ΡΑΦΑΕΛ ΜΠΙΓΕΝΤΟΥ

ΝΕΦΕΛΗ

Ένα άλλο πραξικόπημα την άνοιξη του 1967 στην ΕΛΛΑΔΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

του Κ.Β. Σακελλαρίου

Το νόμιμο αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο, διαδέχεται πραξικοπηματικά ο εκλεκτός του Κωνσταντίνου και του Παπαδόπουλου Ιερώνυμος Κοτσώνης που παρέμεινε στον αρχιεπισκοπικό θρόνο μέχρι την ημέρα που τον διαδέχεται ο εκλεκτός του Ιωαννίδη, σημερινός επικεφαλής της Εκκλησίας κ. Σεραφείμ...

Η τελευταία παπαδοπούλικη κυβέρνηση που όρκισε ο Ιερώνυμος

Ένας από τους πρώτους και βασικούς στόχους του τυραννικού καθεστώτος της 21ης Απριλίου ήταν η άλωση της Εκκλησίας και η απόλυτη υποταγή της σ' αυτό, ώστε να την ελέγχει, να την κατευθύνει και να εκμεταλλεύεται τη δύναμή της στο λαό, προβάλλοντας εκείνα τα αλήστου μνήμης ελληνοχριστιανικά ιδεώδη όπως το «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών»...

Για την εφαρμογή και επιτυχία αυτού του σχεδίου των συνταγματαρχών, το οποίο κύριο υπόβαθρό του είχε ανάλογα σχέδια μερικών λεγόμενων χριστιανών επιστημόνων και εξωεκκλησιαστικών οργανώσεων, στάθηκε από την πρώτη μέρα του πραξικοπήματος κύριος συνεργάτης ο Κωνσταντίνος. Έτσι, τα ανάκτορα πήραν ρόλο πρωταγωνιστή στην άλωση της Εκκλησίας και αυτά χάραξαν την πορεία για την αλλαγή στην ηγεσία της Ελλαδικής Εκκλησίας.

Για πολλά χρόνια ο Κωνσταντίνος κι η μητέρα του Φρειδερίκη ήθελαν με κάθε τρόπο να προωθήσουν στον αρχιεπισκοπικό θρόνο τον αρχιμανδρίτη Ιερώνυμο Κοτσώνη, που ήταν ο πρωθυερέας του παλατιού κι ο πνευματικός τους, αλλά στα σχέδιά τους αντιδρούσε η πλειοψηφία των μελών της Ιεραρχίας.

Στην επιλογή του Ιερώνυμου Κοτσώνη για τη θέση του αρχιεπισκόπου συμφώνησαν απόλυτα χούντα και Κωνσταντίνος.

Το μόνο εμπόδιο για την αναρρίχηση του κοινού εκλεκτού στον αρχιεπισκοπικό θρόνο, ήταν ότι αυτός κατεχόταν από τον αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο τον Β'. Ωστόσο, ανάκτορα και χούντα, συνεργάστηκαν στενά και σε μικρό χρονικό διάστημα, καταπατώντας βάνουσα κάθε κανόνα δικαίου και ηθικής, ανέτρεψαν τον γέροντα και κατάκοιτο αρχιεπίσκοπο και τον εκπαθύρωσαν.

« Αρνούμαι διαρρήδην νά γίνω παραβάτης θείων προσταγμάτων, διότι θα είμαι ρίψασπις καί προδότης καί έπίορκος καί υπό τοιαύτας συνθήκας δέν θά θελήσω ποτέ νά άμυνώσω, ταπεινούμενος βεβαίως άλλ' ούτως ή άλλως, υπέρ της τε Έκκλησίας καί του Έθνους μου έργου καί νά καλύψω έξ αίσχύνης τό πρόσωπόν μου.

« Αν ή Έκκλησία καί ή Πολιτεία θελήση ούτως ή άλλως, είτε κανονικώς είτε νομίμως νά επιβάλι μίαν λύσιν, αντίθετον πρός τās πεποιθήσεις μου, έγώ ού δύναμαι έμποδίσαι αυτήν καί θά έγω νά δικαιολογηθώ ενώπιον του δικαίου Κριτού, ότι βία καί δυναστεία υπέκυψα, αλλά καί μετά διαμαρτυριάν ενώπιον Θεού καί ανθρώπων».

Αυτά τονίζει ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος στην επιστολή του προς τον τότε βασιλιά Κωνσταντίνο, στις 9 Μαΐου 1967, την οποία έγραψε μέσα στο νοσοκομείο και πάνω στο κρεβάτι του πόνου, όπου, μόνος, υπέργηρος —ήταν 87 ετών— άρρωστος κι ανήμπορος να υπερασπισθεί τον εαυτό του στις επιθέσεις εκείνων, που ήθελαν να τον εκθρονίσουν, για να ενθρονίσουν τον ευ-

νοούμενό τους, προβάλλει την έσχατη αντίσταση, αρνείται να συμμορφωθεί στην απαίτησή τους να παραιτηθεί και τους μαστιγώνει σκληρά κι ανελέητα για τους εκβιασμούς τους.

Κι αληθινά, *«βία και δυναστεία»* υπέκυψε ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος, όπως γράφει στην παραπάνω επιστολή του. Κι αυτό, γιατί μετά την κατηγορηματική άρνησή του να παραιτηθεί, η βία —η χούντα της 21ης Απριλίου— και η δυναστεία —ο Κωνσταντίνος— συνεργάστηκαν στενά κι εγκάρδια, ανέτρεψαν τον αρχιεπίσκοπο, κήρυξαν το θρόνο σε χηρεία κι έτσι άνοιξαν διάπλατα το δρόμο, για να αναρριχηθεί στον αρχιεπισκοπικό θρόνο ο αρχιμανδρίτης, ο πρωθυερέας των ανακτόρων και επίλεκτος της «ΖΩΗΣ», ο Ιερώνυμος Κοτσώνης.

Για να πραγματοποιηθεί το εκκλησιαστικό πραξικόπημα, ο Κωνσταντίνος κι η χούντα έκαναν στο άψε-σβήσε, στις 10 Μαΐου 1967, τον Αναγκαστικό Νόμο 3 *«περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων των του υπ' αριθμ. 671/1943 Νόμου "περί Καταστατικού Χ' ρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος"»*, που δημοσιεύτηκε την ίδια μέρα στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως και καθόριζε, ότι το όριο ηλικίας των 80 ετών, το οποίο ισχύει για την αποχώρηση των μητροπολιτών της Ελλαδικής Εκκλησίας από τη μητροπολιτική τους έδρα, ισχύει και για τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών.

Έτσι, Κωνσταντίνος και χούντα, εκπαθύρωσαν το νόμιμο και κανονικό αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο, κήρυξαν το θρόνο σε χηρεία, συγκρότησαν αριστινδην Ιερά Σύνοδο από όργανά τους μητροπολίτες και κατάφεραν ν' ανεβάσουν στον αρχιεπισκοπικό θρόνο τον κοινό εκλεκτό τους.

Σήμερα, είκοσι ολόκληρα χρόνια μετά τα αναφερόμενα γεγο-

Ο δικτάτορας και το ιερατείο του.

Ο Γόρτζιος
Θεόφιλος

Ο Λαγκαδά
Σπυρίδων

Ο Νικαίας
Γεώργιος

Ο Σιδηροκάστρου
Ιωάννης

Ο Ύδρας
Ιερόθεος

νοτα, πρέπει να γραφούν και μερικές λεπτομέρειες, που δειχνουν, πόσο οι πρωταγωνιστές των αθλοιοτήτων είχαν τυφλωθεί από το πάθος τους και καταρράκωσαν με τις πράξεις τους κάθε έννοια ανθρωπιάς.

Συγκεκριμένα:

Ούτε η αρρώστια, ούτε η ηλικία του αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου αποτέλεσαν το παραμικρό εμπόδιο στον Κωνσταντίνο και στη χούντα, που αγωνίζονταν με κάθε τρόπο να τον βγάλουν από τη μέση. Έτσι, αυλικόι και όργανα της χούντας μπεινόβγαιναν στο νοσοκομείο του Ερυθρού Σταυρού, στο οποίο νοσηλεύονταν ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος από το βράδι της Μεγάλης Παρασκευής 28 Απριλίου 1967. Εκεί τον είχαν μεταφέρει οι οικείοι του σε άθλια κατάσταση, γιατί ο αρχιεπίσκοπος είχε πέσει λιπόθυμος, λίγη ώρα πριν, στις 8.20 μ.μ., εμπρός από το χώρο του μνημείου του Άγνωστου Στρατιώτη, ακολουθώντας με τα πόδια την πομπή του Επιταφίου.

Τη Δευτέρα του Πάσχα, την πρωτομαγιά 1967, επισκέφθηκαν τον άρρωστο αρχιεπίσκοπο ο «υπουργός» Παιδείας της χούντας Κ. Καλαμποκιάς, ο τότε γενικός διευθυντής Θρησκευμάτων του υπουργείου Παιδείας καθηγητής κ. Μ. Σιωτής κι ο μνηστήρας του αρχιεπισκοπικού θρόνου, ο Ιερώνυμος Κοτσώνης. Αυτοί, μαζί με τις «ευχές» τους στον κατάκοιτο αρχιεπίσκοπο, ήθελαν να δουν την κατάσταση του, για να καθορίσουν την παραέρα πορεία για την άλωση του αρχιεπισκοπικού θρόνου.

Την άλλη μέρα, στις 2 Μαΐου, έγινε από πρόσωπο του Κωνσταντίνου η πρώτη νύξη στον άρρωστο αρχιεπίσκοπο, πως πρέπει να φροντίζει για την υγεία του και γι' αυτό πρέπει να μην υποβάλλεται στους κόπους, που προέρχονται από την άσκηση των αρχιεπισκοπικών του καθηκόντων.

Αυτές οι «συστάσεις» επαναλήφθηκαν πιο έντονα την Πέμπτη 6 Μαΐου και συνεχίστηκαν την επομένη. Σ' αυτές τις ύπουλες «συστάσεις» ο αρχιεπίσκοπος απαντούσε:

«Αφήστε να σκεφθώ το πράγμα. Δεν είναι, άλλωστε, προσωπική μου υπόθεση. Εγώ είμαι ο κανονικώς επιλεγείς αρχιεπίσκοπος υπό της Ιεραρχίας και σ' αυτήν έχω χρέος να απευθυνθώ και να λογοδοτήσω».

Το Σάββατο 6 Μαΐου αξιωματούχος του Κωνσταντίνου επι-

σκέφθηκε τον αρχιεπίσκοπο και άφησε στο κομοδίνο, δίπλα στο κρεβάτι, ένα φάκελο των ανακτόρων, που περιείχε όπως διαπιστώθηκε μετά, δύο επιστολές. Ο αυλικός παρακάλεσε τον αρχιεπίσκοπο να υπογράψει τη μία από τις δύο επιστολές και να τις στείλει με έμπιστο πρόσωπο —του αρχιεπισκόπου— «στην Α.Μ., τον βασιλέα Κωνσταντίνο».

Ο αρχιεπίσκοπος δεν έδωσε απάντηση στον αυλικό που εφυγε άπρακτος.

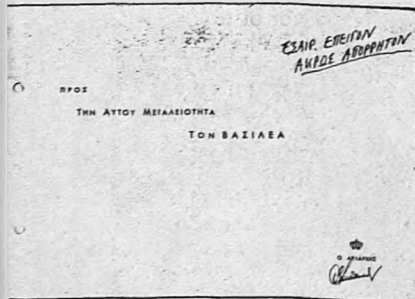
Μόλις αποκαρβήθηκε, ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος άνοιξε τον ανακτορικό φάκελο, διάβασε τα κείμενα των δύο επιστολών και άφησε ένα μικρό αναστεναγμό. Και κατόπιν, σα να μη συνέβη το παραμικρό, πήρε το βιβλίο με τους ψαλμούς του Δαυίδ κι άρχισε να διαβάσει. Εκεί έβρισκε τη γαλήνη, όπως ελεγε στους δικούς του.

Ο φάκελος των ανακτόρων έχει χρώμα θαλασσί και απ' εξω υπάρχει η γραφή:

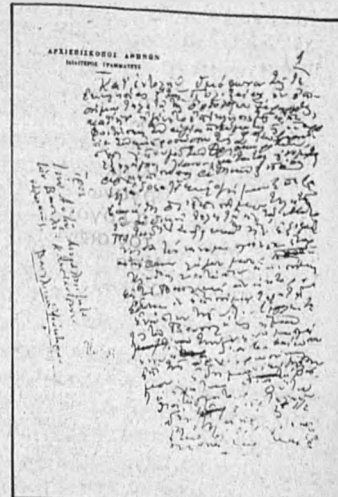
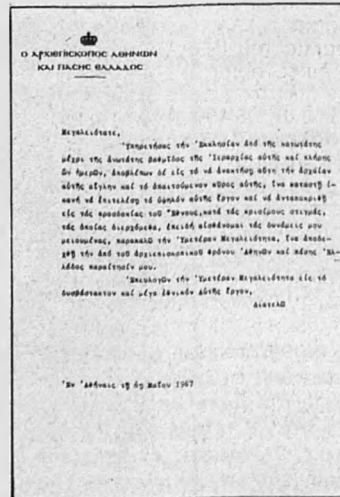
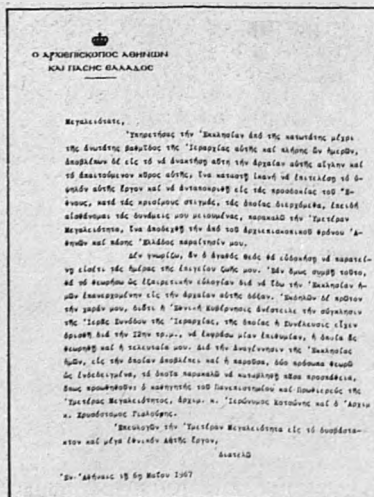
«Προς την Αυτού Μεγαλειότητα τον Βασιλέα».

Ο Κωνσταντίνος υποδέχεται τον Ιερώνυμο στο Τατόι, στην τελετή διαβεβίωσης.

Ο φάκελος και τα δύο σχέδια επιστολών «παραίτησης» που περιείχε. Στην άκρη, δεξιά, η πρώτη σελίδα της χειρόγραφης απάντησης του Χρυσόστομου.

Ο Φιλέρης
Αυγουστίνος

Αριστερά, οι έξι
εναπομείναντες (μετά από
θανάτους και
απομακρύνσεις)
ιερωνυμικοί μητροπολίτες
στην Ιεραρχία. Δεξιά, ο
Ελασσώνος, εν ενεργεία
αλλά μη ιερωνυμικός. Δίπλα
του, οι τελευταίοι δύο εν
ενεργεία μητροπολίτες της
«αριστινίδην» Συνόδου.

Ο Ελασσάνος
Σεβαστιανός

Ο Κασσανδρείας
Συνέσιος

Ο Ξάνθης
Αντώνιος

Στο κάτω δεξιά μέρος του φακέλου το στέμμα και γραμμένο: Ο αυλάρχης και υπογραφή. Εξάλλου στο πάνω δεξιά μέρος του φακέλου είναι γραμμένα: «Εξαιρετικώς επείγον, άκρως απόρρητον».

Τα κείμενα των δύο επιστολών που ήταν μέσα στον ανακτορικό φάκελο, ήταν τα κείμενα της παραίτησής του αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου από το θρόνο, που τα είχαν προετοιμάσει άλλα χέρια, για να «διευκολύνουν» τον αρχιεπίσκοπο. Ωστόσο ο άρρωστος ο αρχιεπίσκοπος δεν θέλησε να κάνει κατάχρηση της συγκινητικής ευγένειας αυτών των ανθρώπων, οι οποίοι, στην προσπάθειά τους να απαλλάγουν το ταχύτερο από την παρουσία του, του έγραψαν και του απέστειλαν δύο κείμενα της παραίτησής του, για να διαλέξει το ένα...

Ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος κράτησε τον ανακτορικό φάκελο και τα δύο προετοιμασμένα κείμενα για την παραίτησή του. Και χάρη σ' αυτήν την ενέργεια του αρχιεπισκόπου και σε κατοπινές αφηγήσεις του ίδιου, δημοσιεύτηκαν στο «Βήμα» και στον «Ταχυδρόμο» στη διάρκεια του δικτατορικού καθεστώτος πολλές σχετικές λεπτομέρειες. Πάνω σ' αυτά τα επίσημα κι υπεύθυνα στοιχεία στηρίζεται και το σημερινό κείμενο του ΑΝΤΙ.

Στις 9 Μαΐου ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος έγραψε μόνος του επιστολή προς τον Κωνσταντίνο, στην οποία υπογραμμίζει, ότι αρνείται να παραιτηθεί, γιατί, αλλιώς όπως αναφέρει «Θα είμαι ρίψαςπς και προδότης και επιόρκος»...

Στις 10 Μαΐου η χούντα συνέταξε και την ίδια μέρα δημοσίευσε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (τεύχος 67Α) τον Αν. Νόμο 3, για το όριο ηλικίας και έτσι απομάκρυνε τον αρχιεπίσκοπο. Την άλλη μέρα ολοκληρώθηκε το πραξικόπημα στην Εκκλησία.

Στις 11 Μαΐου ο «υπουργός» Παιδείας Κ. Καλαμποκιάς έσπευσε να ανακοινώσει τη χηρεία του αρχιεπισκοπικού θρόνου, την κατάργηση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, τη συγκρότηση νέας «αριστινίδην» Ιεράς Συνόδου και τον τρόπο επιλογής του νέου αρχιεπισκόπου Αθηνών.

Η χουντική κυβέρνηση σε συνεργασία με τον επίδοξο αρχιεπίσκοπο, τον αρχιμανδρίτη Ιερώνυμο Κοτσώνη, συγκρότησε την «αριστινίδην» Διαρκή Ιερά Σύνοδο από τους ακόλουθους φιλοχουντικούς και φιλοζωητικούς ή όργανα άλλων εξωεκκλησιαστικών οργανώσεων μητροπολίτες:

Πατρών Κωνσταντίνος, Τρίκης Διονύσιος, Ναυπακτίας Δαμασκηνός, Κυθήρων Μελέτιος, Πρεβέζης Στυλιανός, Ξάνθης Αντώνιος, Διδυμοτείχου Κωνσταντίνος και Κασσανδρείας Συνέσιος.

Στις 13 Μαΐου η «αριστινίδην» Σύνοδος εξέλεξε παμψηφεί αρχιεπίσκοπο, τον προκατασκευασμένο από τα ανάκτορα και τη χούντα, τον Ιερώνυμο Κοτσώνη.

Η ωμή και απροσχημάτιστη επέμβαση των αρχισυνωμοτών της 21ης Απριλίου στην «εκλογή» του Ιερώνυμου Κοτσώνη αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι, ενώ ακόμη συνεδρίαζε η «αριστινίδην» για την επιλογή του αρχιεπισκόπου και ήταν κλειστές οι πόρτες του τότε συνοδιακού κτιρίου, στην οδό Αγ. Φιλοθέης, εμφανίστηκαν οι Γ. Παπαδόπουλος και Στ. Παττάκος, μπήκαν στην αίθουσα των συνεδριάσεων και «παρέμειναν συζητούντες φιλικώς μετά των συνοδικών...». Έτσι γρ' φει σχετικό ανακινωθέν...

Στις 14 Μαΐου ο Κωνσταντίνος επέλεξε ως αρχιεπίσκοπο τον Ιερώνυμο κι έτσι έγιναν πραγματικότητα τα όνειρα και οι πολυετείς επιδιώξεις του ίδιου και της μητέρας του Φρειδερίκης να ανεβάσουν στον αρχιεπισκοπικό θρόνο τον άνθρωπό τους.

Στις 17 Μαΐου έγινε στα ανάκτορα Τατοΐου η τελετή της διαβεβαίωσης (ορκωμοσία) του «νεοεκλεγέντος» αρχιεπισκόπου

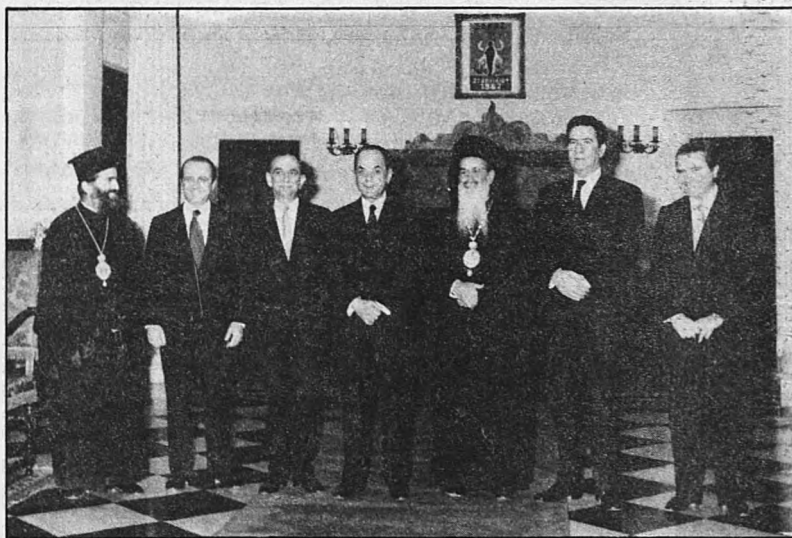
Ιερώνυμου Κοτσώνη ενώπιον του Κωνσταντίνου. Το σχετικό ανακινωθέν γράφει και τα εξής σπαραξικάρδια και ταυτόχρονα αποκαλυπτικά:

«Μετά την διαβεβαίωσιν του κ. Ιερώνυμου ο μητροπολίτης Τρίκης κ. Διονύσιος, απευθυνόμενος προς τον βασιλέα ειπεν, ότι ο καλός Θεός επεφύλαξεν εις αυτόν την μεγάλην τιμήν, όπως ιδη επί της βασιλείας του την αναγέννησιν της Εκκλησίας. Ο βασιλεύς, ακολούθως, απάντησεν: "Ευχαριστώ τον Θεόν"».

Το μεσημέρι της ίδιας μέρας έγινε στο μητροπολιτικό ναό Αθηνών η τελετή της ενθρόνισης του Ιερώνυμου παρουσία εκπροσώπου του Κωνσταντίνου και όλων των εκλεκτών της χούντας.

Την αποκάλυπτη επέμβαση της χούντας στην Ελλαδική Εκκλησία και τη συναλλαγή του ίδιου με τους αρχισυνωμοτές της 21ης Απριλίου για να τον κάνουν αρχιεπίσκοπο, ομολογεί ο ίδιος ο Ιερώνυμος Κοτσώνης στον πρόλογο του βιβλίου του «1829 ημέραι εις το Πηδάλιον», όπου γράφει τα εξής:

«Η επαναστατική κυβέρνηση του 1967 είχαν υποσχεθή, ότι, εάν εξελεγόμην και εάν απεδεχόμην την εκλογήν, θα παρείχον εις την Εκκλησίαν πλήρη ελευθερίαν, ως επίσης και αμέριστον υποστήριξιν της Πολιτείας, όπως η Εκκλησία της Ελλάδος αναδιοργανωθή και κινηθή δραστηρίως προς τακτοποίησιν των ζητημάτων της».

Παπαδόπουλος - Κοτσώνης, περιστοιχιζόμενοι από υποτακτικούς τους.

Ο Ιερώνυμος με τους υποτακτικούς του μητροπολίτες - μέλη της «αριστινίδην» Διαρκούς Ιεράς Συνόδου και με τη στενή συνεργασία κι ολόθερμη συμπαράσταση της «κυβέρνησης» των συνταγματαρχών, κατόρθωσε σ' ελάχιστο χρονικό διάστημα να γίνει ο δικτάτορας στην Εκκλησία της Ελλάδος.

Συγκεκριμένα:

- Ο Ιερώνυμος, με το διαβόητο Νόμο 214 «περί εκκλησιαστικών δικαστηρίων» αναβίωσε τον Μεσσιάνο στο χώρο της Ελλαδικής Εκκλησίας και εξόντωσε κάθε κληρικό, που ήταν αντίθετός του και όρθωνε το ανάστημά του στις αυθαιρεσίες και τις παρανομίες του.

- Ο Ιερώνυμος, με τη χουντική «αριστινίδην» Διαρκή Ιερά Σύνοδο εξέλεξε και τοποθέτησε σε κενές μητροπολιτικές έδρες κληρικούς, που ήταν αφοσιωμένοι φίλοι η στελέχη εξωεκκλη-

σιαστικών οργανώσεων, οι οποίοι, σε ολοκληρή τη διάρκεια της δικτατορίας, αγωνίστηκαν για την εδραίωση του τυραννικού καθεστώτος των πραξικοπημάτων.

● Ο Ιερώνυμος με τη χούντα έκαναν το Νόμο 126/1969 «περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος», που αποτελεί τον πιο ανελεύθερο και αντιδημοκρατικό χάρτη, τον οποίο γνώρισε ποτέ η Ελλαδική Εκκλησία.

Ο Ιερώνυμος, λίγες μέρες μετά την αναρρίχησή του στον αρχιεπισκοπικό θρόνο, άρχισε να επιλέγει με την «αριστίνδην» Σύνοδο του νέους μητροπολίτες.

Οι πρώτες επιλογές άρχισαν την 1η Ιουνίου 1967 με την επιλογή των πέντε νέων μητροπολιτών:

● Φωκίδος Χρυσόστομος, Σιδηροκάστρου Ιωάννης, Θηβών Νικόδημος, Δρυϊνουπόλεως Σεβαστιανός και Αλεξάνδρουπόλεως Κωνσταντίνος.

Στις 20 Ιουνίου 1967 ο Ιερώνυμος κι η «αριστίνδην» Σύνοδος εξέλεξαν άλλους οκτώ μητροπολίτες:

Νικαίας Γεώργιος, Φλωρίνης Αυγουστίνος, Χίου Χρυσόστομος, Ζακύνθου Απόστολος, Κερκύρας Πολύκαρπος, Ύδρας Ιερόθεος, Λαγκαδά Σπυρίδων, και Εδέσσης Καλλίνικος.

Στη συνέχεια με την ίδια διαδικασία εξελέγησαν μητροπολίτες:

Δημητριάδος Ηλίας, Ελασσώνος Σεβαστιανός, Λευκάδος Νικηφόρος, Καρυστίας Σεραφείμ, Βερροίας Παύλος, Ηλείας Αθανάσιος, Θεσσαλιώτιδος Κωνσταντίνος, Θεσσαλονίκης Λεωνίδας, Αττικής Νικόδημος, Λαρίσης Θεολόγος, Παραμυθίας Παύλος. Τρίκκης Σεραφείμ και Γόρτυνος Θεόφιλος.

Από τους χουντικοϊερωθυμικούς μητροπολίτες η Ιεραρχία της Ελλαδικής Εκκλησίας —με αρχιεπίσκοπο τον κ. Σεραφείμ— κήρυξε έκπτωτους και έδωσε διάφορους τίτλους «πάλαι ποτέ διαλαμψαών μητροπόλεων», δώδεκα μητροπολίτες και συγκεκριμένα:

Δαμαλών (Αλεξανδρουπόλεως) Κωνσταντίνος, Τραχείας (Δημητριάδος) Ηλίας, Καλλινδού (Ζακύνθου) Απόστολος, Λιγιάς (Θεσσαλιώτιδος) Κωνσταντίνος, Ρέοντος (Θεσσαλονίκης) Λεωνίδας (πέθανε), Έλους (Αττικής) Νικόδημος, Γαλάζων (Λαρίσης) Θεολόγος, Αμυλκών (Παραμυθίας) Παύλος, Ωρεού (Τρίκκης) Σεραφείμ, πρώην Διδυμοτείχου Κωνσταντίνος, πρώην Κιλκισίου Χαρίτων, (πέθανε), και πρώην Χαλκίδος Νικόλαος (πέθανε).

Εξάλλου, από τους μητροπολίτες που εξελέγησαν από τον Ιερώνυμο εξακολουθούν να είναι εν ενεργεία, γιατί πήραν άφεση αμαρτιών από την Ιεραρχία, οι μητροπολίτες:

Σιδηροκάστρου Ιωάννης, Νικαίας Γεώργιος, Ύδρας Ιερόθε-

ος, Λαγκαδά Σπυρίδων, Φλωρίνης Αυγουστίνος, Ελασσώνος Σεβαστιανός (δεν είναι ιερωθυμικός) και Γόρτυνος Θεόφιλος και άλλους που έχουν πεθάνει:

Ηλίας Αθανάσιος, Κερκύρας, Πολύκαρπος και Ηλείας Αθανάσιος.

Όσο για τα μέλη της χουντικής «αριστίνδην» Συνόδου έχουν πεθάνει οι μητροπολίτες Πατρών Κωνσταντίνος, Τρίκκης Διονύσιος, Ναυπακτίας Δαμασκηνός και Κυθήρων Μελέτιος, είναι σχολάζοντες οι μητροπολίτες Διδυμοτείχου Κωνσταντίνος και Πρεβέζης Στυλιανός (λόγω των σκανδάλων του με την παπαδιά κτλ.) και εν ενεργεία είναι οι μητροπολίτες Ξάνθης Αντώνιος και Κασσανδρείας Συνέσιος.

Ο αρχιεπίσκοπος πρώην Αθηνών κ. Ιερώνυμος Κοτσώνης, που ύστερα από ένα σήριαλ παραιτήσεων, παραιτήθηκε οριστικά στις 15 Δεκεμβρίου 1973, είναι μια χαρά και βρίσκεται τότε στην πατρίδα του, στα Υστέρνια της Τήνου και τότε στην Αθήνα.

Ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος ο Β', το θύμα των ανακτόρων του Ιερώνυμου και της χούντας πέθανε στις 9 Ιουνίου 1968.

Στην κηδεία του προέστη υποκριτικότατα ο διώκτης του Ιερώνυμος Κοτσώνης και παρέστησαν προκλητικότατα οι συνωμότες της 21ης Απριλίου, αυτοί, που τον εξόντωσαν... **Κ.Β.Σ.**

Γκιζίκης, Σεραφείμ και Ιεραρχία πάσης Ελλάδος.

ΤΗΝ ΩΡΑ ΛΟΙΠΟΝ ΠΟΥ ΤΟΝ ΟΡΚΙΖΑ,
ΓΥΡΝΑΕΙ Ο ΓΚΙΖΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΟΥ ΛΕΕΙ..
“ΠΑΝΑΤΙΣΤΑΤΕ ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ ΕΙΣΤΕ ΠΑΣΟΚ;”
...ΤΟΝ ΚΟΙΤΑΖΕ ΚΑΤΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΕΩ..
“ΟΤΙ ΚΑΙ ΝΑ ΜΟΥ ΚΑΝΕΤΕ, ΜΙΑ ΜΙΑ
ΝΑ ΒΟΥ ΒΓΑΓΕΤΕ ΤΙΣ ΤΡΙΧΕΣ ΔΕΝ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ
Ν’ ΑΠΑΡΝΗΘΩ ΤΙΣ ΙΔΕΕΣ ΜΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΟΥ
ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ.

Και το κλείσιμο της ιστορίας; Μετά τη νίκη της «Αλλαγής» τον Οκτώβριο του 1981, στο ΑΝΤΙ (τχ. 191 της 30-10-81) δημοσιεύτηκε αυτό το εύγλωττο σκίτσο του συνεργάτη μας Γιάννη Ιωάννου. Ο αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ όρκισε τις ευάριθμες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, προέδρους της Δημοκρατίας και ιερούργησε κατά την έναρξη περιόδων της Βουλής των Ελλήνων. Δεν φαίνεται όμως να έχει πολλά περιθώρια και για νέες τελετουργίες. Η πρόσφατη κρίση στις σχέσεις κυβέρνησης - Ιεραρχίας έχουν κρίνει τελεσίδικα τις προοπτικές της προσωπικής του πολύχρονης ηγεμονίας...

Συνταγματική σκηνογραφία και Ιδεολογία της Δικτατορίας...

«Το Σύνταγμα είναι το επισκεπτήριόν μας ότι δεν είμεθα απατεώνες...»

Γ. Παπαδόπουλος

«Αφήσατε την επανάστασιν έξω από το Σύνταγμα.

Η επανάστασις

λειτουργεί εκεί όπου δεν λειτουργεί το Σύνταγμα...»

Ο ...ίδιος

... και η εκδίκηση των δημοκρατικών θεσμών

Από το πραξικόπημα της 21/4/67 στο «Δημοψήφισμα» και στο «Σύνταγμα» του 1968

του Γιώργου Αναστασιάδη

Το κείμενο αυτό αφιερώνεται στους φοιτητές της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Αν σήμερα είναι λίγο πολύ γνωστό ότι η δικτατορία, που επιβλήθηκε με το πραξικόπημα της 21.4.1967 θέσπισε δύο ψευδο-συντάγματα, το 1968 και το 1973, πόσο θυμούνται ή γνωρίζουν ή ενδιαφέρονται να μάθουν ποιο ήταν το περιεχόμενο των συγκεκριμένων ρυθμίσεών τους και κυρίως ποιά ήταν η σκοπιμότητα της θέσπισης τους, δηλαδή ποιοι ήταν οι λόγοι που ανάγκασαν τη δικτατορία να προχωρήσει σ' αυτό που εύστοχα έχει αποκληθεί «επιχείρηση σύνταγμα», δεδομένου μάλιστα ότι δεν τέθηκαν ποτέ σε λειτουργία οι θεμελιώδεις θεσμοί που προβλέπουν οι διατάξεις τους;

Το ερώτημα θα μπορούσε να απαντηθεί μόνο μετά από μια ειδική δημοσκοπήση, που πρέπει σύντομα να γίνει για να διαπιστωθεί η πραγματική σχέση όλων μας (εξουσιαζόντων και εξουσιαζομένων) με τους συνταγματικούς θεσμούς, τους σύγχρονους και τους προγενέστερους, ιδίως στο επίπεδο του τι γνωρίζουμε και τι πιστεύουμε γι' αυτούς...

Μέχρι τότε υποθέτω ότι είναι όχι μόνο προφανής αλλά και πολλαπλή η χρησιμότητα που μπορεί να έχει σήμερα —με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 20 χρόνων από την 21.4.67— η διερεύνηση της περιπέτειας των πολιτικών θεσμών στην περίοδο της δικτατορίας:

1. Γιατί χρειάζεται να αναζωογονηθεί και να ανασυγκροτηθεί η ιστορική μας μνήμη και συνείδηση. Το έδαφος δεν είναι βέβαια παρθένο. Έχουν ήδη προηγηθεί με βαρυσήμαντες και πολύτιμες επισημάνσεις - παρεμβάσεις, την εποχή της δικτατορίας, ο Φ. Βεγλερής, ο Αρ. Μάνεσης, ο Γ. Κατηφόρης κ.ά. Δεν έχει γίνει όμως μέχρι σήμερα μια αυτοτελής και ολοκληρωμένη καταγραφή και αποτίμηση της συνταγματικής πρακτικής και ιδεολογίας της δικτατορίας, βασισμένη σ' όλες τις πηγές (π.χ. και στον Τύπο της εποχής που έστω και αν τελούσε υπό λογοκρισία έχει πολλά να μας πει...) και εμπλουτισμένη πλέον με πολύ αξιόλογες αναλύσεις και μεθοδολογικές συνεισφορές (βλ. βιβλιογραφικό πίνακα).

2. Για ν' αντιληφθούμε πληρέστερα την ιστορική συνέχεια και σχετικότητα των δημοκρατικών θεσμών μας, δηλαδή την

προσδιορισμένη ιστορικά αξία τους (που καταφαίνεται ιδίως όταν εκλείπουν) σε μια ενότητα ιστορικού χρόνου, που οι καταβολές του βρίσκονται στις αρχές της δεκαετίας του '60 και για να διαπιστώσουμε και τις εκλεκτικές συγγένειες ανάμεσα στην πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος το 1963 (γνωστή και ως «βαθιά τομή» και άμεσα συνδεδεμένη με το πρόσωπο του Κ. Καραμανλή) τα «συνταγματικά κείμενα» του 1968 και 1973 και το ισχύον σύνταγμα του 1975/86.

3. Γιατί μέσα από την συγκεκριμένη «συνταγματική σκηνογραφία» και τον συναφή και ενίοτε ιδιαίτερα αποκαλυπτικό πολιτικό λόγο της δικτατορίας αναδεικνύεται ως πρότυπο αποφυγής το συγκεκριμένο σύστημα αξιών, η συγκεκριμένη ερμηνεία και αντιμετώπιση των θεσμών, ενώ παράλληλα καταγράφεται το πολιτικό κλίμα και η ιδιότυπη γλώσσα-ορολογία μιας εποχής και ενός δικτατορικού καθεστώτος.

4. Γιατί το ενδιαφέρον για τις συνταγματικές κατασκευές της δικτατορίας της 21.4.67 μπορεί να ξεπερνά τα δεδομένα του προβλήματος στην ελληνική συγκυρία στο μέτρο που μπορεί να ευσταθήσει μια συσχέτιση με ανάλογες μεθοδεύσεις αυταρχικών καθεστώτων (βλ. π.χ. το χιλιανό «σύνταγμα» του 1980 και το τουρκικό «σύνταγμα» του 1982 και το ν. 2820/83 για τα πολιτικά κόμματα της Τουρκίας).

● Στα ασφυκτικά όρια αυτού του κειμένου (πρόπλασμα για μια ευρύτερη μελέτη...) η σύντομη επισκόπησή μας είναι εντοπισμένη στην περίοδο 1967-68 (όπου τα προβλήματα τέθηκαν κάτω από όρους κοινωνικο-οικονομικούς, πολιτικούς και πολιτειακούς σαφώς διαφορετικούς απ' ό,τι την περίοδο 1973-74, γεγονός που επιβάλλει διαφοροποιημένες ως ένα σημείο θεωρήσεις) και επικεντρωμένη στο ερώτημα:

Γιατί και πώς γίνεται η συγκεκριμένη πολιτική και ιδεολογική χρήση (εκμετάλλευση - αξιοποίηση) του συντάγματος από τη δικτατορία;

* Ο Γιώργος Αναστασιάδης είναι επίκουρος καθηγητής στη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

● Κάθε δικτατορία που «σεβεται τον εαυτό της», που ζητάει δηλαδή τη σταθεροποίηση και αναπαραγωγή —αλλά και την απόκρυψη— της εξουσίας της έχει ανάγκη όχι μόνο από μια «νομιμότητα», δηλαδή από την ύπαρξη κάποιων σταθερών κανόνων δικαίου που, ανεξαρτήτως από την κοινωνική αποδοχή του περιεχομένου τους, να θέτουν το αναγκαίο οργανωτικό πλαίσιο για τη λειτουργία των εξουσιαστικών μηχανισμών, αλλά κυρίως από μια, στοιχειώδη έστω, νομιμοποίηση, δηλαδή οίκαιωση και δικαιολόγηση της επιβολής της μέσα από την αποσπασή της συγκατάθεσης ή έστω και της ανοχής των «υπηκόων» της.

Στο μέτρο λοιπόν που το Σύνταγμα λειτουργεί εξαιτίας της πολύπλευρης ιστορικής, πολιτικής και νομικής σημασίας του ως πρώτης τάξεως τεκμήριο νομιμότητας και νομιμοποίησης ήταν επόμενο ότι θα αποτελούσε και για τη στρατοκρατική δικτατορία της 21.4.67 πεδίο πολιτικών ελιγμών για να στηθεί η δημοκρατικοφανής βιτρίνα που θα παρείχε —ιδίως προς τα έξω— την απαραίτητη συγκάλυψη της απόλυτης και αυθαίρετης εξουσίας της και θα συντηρούσε επ' αόριστο την εκκρεμότητα της μετάβασης από την ανωμαλία στην ομαλότητα.

● Η στρατιωτική - δικτατορική επιχείρηση για την κατάληψη του ...Συντάγματος, αρκετά ευρηματική και υστερόβουλη, περιελάμβανε κυρίως την «επεξεργασία» —δημόσια ή απόρρητη, κατά την περίπτωση— και πάντως σταθερά κάτω από κάθεστώς στρατιωτικού νόμου ενός «νέου Συντάγματος»:

1. Από μια 20μελή επιτροπή «επιλεκτών» «νομομαθών» (γνωστή ως «επιτροπή Μητρώλια» από το όνομα του προέδρου της) που ήταν τελικά 19μελής (αφού ο Γ. Μαριδάκης αρνήθηκε να αποτελέσει μέρος της διακόσμησης...) και αδιαφανής στις συνεδριάσεις της (είναι χαρακτηριστικό ότι ποτέ δεν δημοσιεύθηκαν επίσημα —άραγε ως άχρηστες ή ως επικίνδυνες για την ...τολμηρότητα τους;— οι σχετικές συζητήσεις, που είναι αποτυπωμένες σε 1.500 πολυγραφημένες σελίδες, όπως μας πληροφορεί ο Κ. Γεωργόπουλος, καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου σ' αυτούς τους χαλεπούς και πρωτεργάτες της συνταγματικής αυτής ...τετατογέννησης). Τελικά, το σχέδιο «συντάγματος», που «εν επισήμω τελετή» (23.12.67) παραδόθηκε από την επιτροπή στην «κυβέρνηση», διαφέρει σε αρκετά και ουσιαστικά σημεία από το τελικό «συνταγματικό κείμενο» αλλά αυτό είναι «μια άλλη ιστορία»...

2. Από το «υπουργικό συμβούλιο» υπό την «εμπνευσμένη» προεδρία του Γ. Παπαδόπουλου, σε 13 συνεδριάσεις, εξαντλητικές —ιδίως για όσους βρίσκουν σήμερα το κουράγιο όχι τόσο να διαβάσουν τα πρακτικά των σχετικών συζητήσεων σε ένα τόμο 1.000 σελίδων αλλά κυρίως να υποστούν τις «αναθυμιάσεις», που εκπέμπουν οι απόψεις— φληναφήματα όχι μόνο των στρατιωτικών συνωμοτών αλλά και των διακεκριμένων «ιδιωτών», όπως ο Π. Πιπινέλης (που ζούσε σε λάθος εποχή ενώ πραγματικά θα διέπρεπε στην αυλή του μονάρχη Όθωνα) ο γνωστός και μη εξαιρετός Αδ. Ανδρουτσόπουλος (ο ίδιος όταν θα βρεθεί ...«πρωθυπουργός» της χώρας το 1973 θα αποκαλέσει τα συντάγματα του '68 και '73 «περιπέτειες» και τα σχετικά «δημοψηφίσματα»: «ταλαιπωρίες»), ο Θ. Παπακωνσταντίνου (που δεν ενέχεται μόνο για την περιβόητη «πολιτική αγωγή» του...) και ο Ηλ. Κυριακόπουλος, ο «μεγαλόσχημος» καθηγητής, που δηλώσε στο τέλος των συνεδριάσεων, με αυταρέσκεια, ότι το «σύνταγμα» του 1968 είναι το ...τελειότερο ελληνικό σύνταγμα «ευθαρσώς συγκρινόμενο με οιοδήποτε άλλο συγχρονον σύνταγμα του υπολοίπου κόσμου!

Τουλάχιστον ο Αμερικανός υφυπουργός Ροτζερς αρκестηκε να το χαρακτηρίσει, ως «θανάσιος», ενώ ο καθηγητής στις ΗΠΑ Δ. Κούσουλας, που αναμείχθηκε όπως ο ίδιος δήλωσε πρόσφατα στη σύνταξή του, «εν γνώσει και βάσει οδηγίων του Κ. Καραμανλή», το αποκάλεσε πιο συγκρατημένα «δημοκρατικόν κατά βάσιν, προοδευτικόν και σύγχρονον». Ο ίδιος πάντως ο Κ. Καραμανλής, αν και δεν καταδίκασε ρητά το «σύνταγμα» του '68 είχε ωστόσο επισημάνει, στη γνωστή συνέντευξή της 29.11.67 («Monde»), ότι

οι «φιλόδοξοι αξιωματικοί» δεν δύνανται να καταρτίσουν σύνταγμα κατ' ουσίαν αντιδημοκρατικόν (...), διότι αν το επιχειρήσουν θα δημιουργήσουν αδιέξοδα, εκρηκτικά και δι' αυτούς και δια την χώραν...». Θα 'ταν, πάντως, πολύ ενδιαφέρον να μπορούσαμε σήμερα να αντλήσουμε από τους επιζώντες πληροφορίες και μαρτυρίες για όλα εκείνα τα στοιχεία που δεν μεταφέρθηκαν —είτε γιατί δεν ήταν εφικτό είτε γιατί δεν ήταν επιτρεπτό— στα «ψυχρά» πρακτικά αυτών των συζητήσεων, που και έτσι αποτυπωμένα και φιλτραρισμένα, καταγράφουν αποψεις και αντιλήψεις που δεν εκφράζουν μόνο τις ιδιοτέλειες ενός στρατοκρατικού καθεστώτος αλλά και ένα χώρο υπερσυντηρητικών και λαοφοβικών ιδεών, ψυχώσεων και μισαλλοδοξιών συσσωρευμένων στο «τέλμα» του μετεμφυλιακού κράτους.

3. Από τους πολίτες, που κλήθηκαν ή μάλλον «επιστρατεύθηκαν» να «συμπράξουν», εκφράζοντας «ελευθέρως» τη γνώμη τους για τα άρθρα του νέου «Συντάγματος» ανατρέποντας τη ρήση «ου παντός συνταγματολογείν».

Αυτή η καινοφανής και ιδιάζουσα «συμμετοχή» του λαού στην κατάρτιση του συντάγματος κυρίως μέσω της αποστολής των «έντυπων δελταρίων», που δημοσίευαν υποχρεωτικά κάθε μέρα οι εφημερίδες, αξίζει να ερευνηθεί και να αξιολογηθεί και ως διαδικασία εκτόνωσης και εκμαίευσης ελπίδων και ως αποτύπωση —εφόσον βέβαια ελεγχθεί η γνησιότητα των ονομάτων (άραγε σώζεται το σχετικό υλικό που συγκεντρώθηκε στην Επιτροπή Συντάγματος) της Ζαλοκώστα 3 τετοίον καιρό, πριν 19 χρόνια...;— κάποιων λαϊκιστικών ή (και) συντεχνιακών τάσεων μιας μερίδας επιστολογραφών, που δεν ελαβαν μέρος σ' αυτήν την παρωδία, καθ' υπαγόρευσιν ή εξαναγκαστικά ή για να υπερθεματίσουν (ζητώντας π.χ. να προβλέπει το Σύνταγμα τον μόνιμο αποκλεισμό του ΚΚΕ και του Ανδρέα Παπανδρέου από την πολιτική ζωή της χώρας...) αλλά για να λύσουν πραγματικά προβλήματα σχετικά με αποζημιώσεις, απαλλοτριώσεις, συντάξεις κλπ. ή να αξιώσουν —εν τη αφελεία τους;— από τη δικτατορία περισσότερη και ουσιαστικότερη δημοκρατία ή τέλος για να διασφαλίσουν τα «καλά και συμφερόντα» όπως η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, που δεν παρέλειψε να υποβάλει τις σχετικές προτάσεις της...

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν πάντως ορισμένα στοιχεία, που έδωσε η ίδια η κυβέρνηση στη δημοσιότητα («Βήμα», 26.5.68) απ' όπου μαθαίνουμε ότι μέχρι τότε είχαν αποσταλεί 1.300.000 δελτάρια που προέρχονταν κατά 85% από ανθρώπους, που δεν έχουν ανωτέρα η ανωτάτη μόρφωση... Και ως προς το περιεχόμενο τους: 2% είναι ιβριστικά, 4% εκτός θέματος, 19% υπέρ του σχεδίου συντάγματος, 26% εξουσιοδοτούν την «εθνική κυβέρνηση» να συντάξει κατά την κρίση της το σύνταγμα (!), ενώ 49% περιέχουν νέες προτάσεις από τις οποίες 3% για τα ατομικά δικαιώματα, 4% για τα εκκλησιαστικά ζητήματα, 7% για τον Τύπο, 10% για την παιδεία, 16% για το ρόλο του ανωτάτου άρχοντα, 33% για τη βουλή και τη νομοθετική εξουσία και 27% για την εκτελεστική εξουσία.

Εννοείται ότι όλη αυτή η δημόσια διαδικασία εκτυλίσσεται ερήμην της εξουσιαστικής πρακτικής της δικτατορίας: Την ημέρα π.χ. που δημοσιεύεται στον Τύπο (30.5.68) η είδηση για την απόλυση 30 ανώτατων δικαστικών (μεταξύ των οποίων και ο σημερινός Π.Τ.Δ. Χρ. Σαρτζετάκης) με ανατριχιαστικές αιτιολογίες, το αναγνωστικό κοινό καλείται να διατυπώσει, απερίσπαστο, τη γνώμη του για τα άρθρα που αναφέρονται στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης!

4. Και τέλος, ως αποκορύφωμα η επιχείρηση του εμπαιγμού περιελάμβανε την επικύρωση αυτού του νομικοφανούς ιδιοκατασκευάσματος με το «δημοψήφισμα» —φάρσα της 29ης Σεπτεμβρίου 1968, στο οποίο σύμφωνα με τα επίσημα αποτελέσματα που ανακοινώθηκαν (και «επικυρώθηκαν» από τον ήδη «εκκαθαρισμένο» και «αλλού ξημερωμένο» Άρειο Πάγο) 91,87% των ψηφισάντων (αξιοσημείωτο ήταν το ποσοστό της αποχής: 22,52%) προτίμησε το «ναι» (που ας σημειωθεί ως λεπτομέρεια— απόχρωση ήταν τυπωμένο σε ψηφοδέλτιο με

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ
ΤΡΙΑΔΟΣ
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ο Ελληνικός Λαός, εν επιγνώσει της ιστορικής ευθύνης του έναντι των επερχομένων γενεών, πιστός εις τας αξίας του ελληνικού και του χριστιανικού πολιτισμού και τας αρχάς της εθνικής κυριαρχίας, της δημοκρατίας, της ειρήνης και της προόδου και εμφορούμενος από την θέλησιν

Να διασφαλίση την εθνικήν και κρατικήν ενότητα,
Να εδραιώση το πολίτευμα της Βασιλευομένης Δημοκρατίας εν ελευθερία, ισότητι και δικαιοσύνη,

Ν' ανακαινίση τον πολιτικόν και κοινοβουλευτικόν βίον,
Να κατοχυρώση την εσωτερικήν ειρήνην και ασφάλειαν,
Να συμβάλη εις την κοινωνικήν πρόοδον και ευημερίαν και
Να εξυπηρετήση, ως ισότιμον μέλος της παγκοσμίου κοινωνίας των λαών, την διεθνή ειρήνην εν δικαιοσύνη και ελευθερία

εγκρίνει το παρόν Σύνταγμα δια Δημοψηφίσματος.

ΑΝΑΔΕΙΞΙΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Άρθρον 56

2. Στερούνται του εκλογικού δικαιώματος οι αμετακλήτως καταδικασθέντες εις οιαδήποτε ποινήν δια πράξεις ή ενεργείας στρεφόμενας κατά του κρατούντος πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος.

Άρθρον 57

6. Κόμμα ή συνασπισμός κομμάτων μη συγκεντρώσας κατά τας εκλογάς ορισμένον ποσοστόν επί του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων δεν δικαιούται εκπροσωπήσεως εις την Βουλήν. Το ποσοστόν τούτο, καθοριζόμενον δια νόμου, δεν δύναται να είναι ανώτερον του ενός έκτου και κατώτερον του ενός δεκάτου δια τα κόμματα, ουδέ ανώτερον του ενός τρίτου και κατώτερον του ενός τετάρτου δια τους συνασπισμούς κομμάτων.

Άρθρον 58

1. Έλληνες πολίται έχοντες, το δικαίωμα του εκλέγειν, δύνανται ελευθέρως να ιδρύουν πολιτικά κόμματα και να μετέχουν τούτων. Τα πολιτικά κόμματα δια της δράσεως των εκφράζουν την λαϊκήν θέλησιν και οφείλουν να συμβάλλουν εις την προαγωγήν του εθνικού συμφέροντος.

2. Η οργάνωσις, το πρόγραμμα και η δράσις των κομμάτων δέον να διέπνυνται υπό εθνικών και δημοκρατικών αρχών. Ο αρχηγός και η διοικούσα επιτροπή αυτών πρέπει να εκλέγονται υπό αντιπροσωπευτικών συνελεύσεων των μελών. Το καταστατικόν παντός κόμματος χρήζει της εγκρίσεως του Συνταγματικού Δικαστηρίου, το οποίον ελέγχει την προς το Σύνταγμα συμφωνίαν των διατάξεων αυτού. Άνευ ούτως συγκεκριμένου καταστατικού ουδέν κόμμα δικαιούται να μετάσχη εκλογών.

3. Τα κόμματα οφείλουν να τηρούν βιβλία εσόδων και δαπανών, ως και στοιχεία ελέγχου αυτών. Εις τα βιβλία ταύτα καταχωρίζονται ονομαστικώς αι πάσης φύσεως εισφοραί. Εντός του μηνός Φεβρουαρίου εκάστου έτους υποχρεούνται τα κόμματα, όπως δημοσιεύουν οικονομικόν απολογισμόν του προηγούμενου έτους.

4. Η εν γένει λειτουργία των κομμάτων τελεί κατά τα ειδικώτερον δια νόμου οριζόμενα, υπό τον διαρκή έλεγχον του Συνταγματικού Δικαστηρίου, το οποίον δικαιούται να προβαίνει εις την διάλυσιν οιαδήποτε κόμματος δια παράβασιν του Συντάγματος ή των νόμων.

5. Τα Κόμματα, των οποίων οι σκοποί ή η δράσις αντιτίθενται εκ του εμφανούς ή συγκεκριμένου προς το πολίτευμα ή τείνουν εις ανατροπήν του υφισταμένου κοινωνικού καθεστώτος ή εκθέτουν εις κίνδυνον, την εδαφικήν ακεραιότητα του Κράτους ή την δημόσιαν ασφάλειαν, τίθενται εκτός νόμου και διαλύονται δι' αποφάσεως του Συνταγματικού Δικαστηρίου, ως νόμος ορίζει.

6. Οι βουλευταί του διαλυομένου κόμματος κηρύσσονται έκπτωτοι του αξιώματός των, αι δε κατεχόμεναι παρ' αυτών εν τη Βουλή έδραι παραμένουν κεναί μέχρι πέρατος της βουλευτικής περιόδου.

Άρθρον 61

Δεν δύναται να ανακηρυχθή υποψήφιος ουδέ να εκλεγή βουλευτής: α) ο μη κεκτημένος την ελληνικήν ιθαγένειαν δια γεννήσεως, εξαίρεσει της περιπτώσεως προσαρτήσεως εδάφους, β) ο πολιτογραφηθείς Έλλην πολίτης, ως και η αποκτήσασα δια γάμου την ελληνικήν ιθαγένειαν, προ της παρελεύσεως δεκαετίας από της πολιτογραφήσεως ή του γάμου, γ) ο μη εκπλη-

μίας καταλυτικής πλέον πολιτικής απομόνωσης και της αδυναμίας να ανταποκριθεί στις ανάγκες μιας θεσμικής διευθετήσεως των εσωτερικών αντιφάσεων και ισορροπιών στο κυρίαρχο κοινωνικοπολιτικό μπλοκ εξουσίας (Πουλιαντζάς) αλλά και τον δρόμο μιας ελεγχόμενης φιλελευθεροποίησης, διότι περιείχε τον κίνδυνο να αναπτυχθεί μια υπονομευτική για το καθεστώς — και όχι μόνο το δικτατορικό — λαϊκή δυναμική, ακολούθησε τελικά μια μεσοβέζικη τακτική (Αλιβιζάτος):

Ανέβαλλε συνεχώς — χωρίς όμως να αποκλείει στο μέλλον — την εφαρμογή των «συνταγματικών θεσμών» της, ασκώντας χωρίς καμιά νομική αυτοδέσμευση (την οποία θεωρούσε — και με το δικό της, όπως αποδείχθηκε — «μπούμπεραγκ»), την παράνομη και ανομιμοποίητη εξουσία της, μέχρι τότε που η τακτική αυτή έπαυσε να υποστηρίζεται πια από μια ιδιαιτέρα ευνοική, για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, συγκυρία οποτε και επήλθε η κατάρρευσή της.

● Το κομβικό ερώτημα που τίθεται μετά απ' αυτές τις αναγκαστικά ελλειπτικές επισημάνσεις είναι αν πράγματι το «σύνταγμα» του 1968 και οι θεσμοί του είχαν κατασκευασθεί για να εφαρμοστούν.

Είναι βάσιμη καταρχήν η άποψη (Αρ. Μάνεση) ότι το «αντιδραστικό», αντιδημοκρατικό και ανελεύθερο περιεχόμενο αυτού του συνταγματικού κειμένου αποδεικνύει την πρόθεση της εφαρμογής του, μιας εφαρμογής που τελικά απετράπη εξαιτίας της «κατάφωρης αναντιστοιχίας του προς τον υπάρχοντα συσχετισμό των κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων».

Μήπως όμως θα πρέπει να εξεταστεί και η εκδοχή σύμφωνα με την οποία η δικτατορία — ή πάντως μια από τις κυρίαρχες πτέρυγές της, η πιο «μακιαβελική» — συνέταξε σκοπίμα ένα «σύνταγμα» μη εφαρμόσιμο, δηλαδή (τε)θωρακισμένο με τέτοιες «ασφαλιστικές δικλίδες» ώστε να καθίσταται εξαιρετικά προβληματική η λειτουργία του, δηλαδή η αποδοχή του από τις ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές δυνάμεις;

Μήπως τελικά για τη δικτατορία ήταν αρκετό ότι είχε δημοσιευθεί, στις 15.11.68, στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως — προπάντων οι τύποι... — ένα συνταγματικό κείμενο που πληρούσε τους εξωτερικούς τυπικούς όρους ενός «συντάγματος», εξασφαλίζοντας τη συνέχεια της τυπικής νομιμότητας (για τις σχέσεις π.χ. διοίκησης και διοικουμένων, η ζωή συνεχιζόταν...) και τις παρείχε — ανεξάρτητα από το περιεχόμενό του — ένα «διαπιστευτήριο», ιδίως για τους «ενοχλητικούς» Ευρωπαίους;

Μήπως κάτω απ' αυτό το πρίσμα πρέπει να διαβαστούν και οι δύο χαρακτηριστικές φράσεις — «διαμάντια» του Ι. Παπαδόπουλου;

«Το Σύνταγμα είναι το επισκεπτήριο μας ότι δεν είμεθα απετώνες...»

«Αφήσατε την επανάστασιν έξω από το Σύνταγμα. Η επανάστασις λειτουργεί εκεί όπου δεν λειτουργεί το Σύνταγμα...» (είναι δηλ. πανταχού παρούσα και τα πάντα πληρούσα...).

● Αλλά τότε γιατί όλο αυτό το θλιβερό και ιλαρο εγχείρημα και η περισπούδαστη και προσεκτική σε κάθε λεπτομέρεια διάτωση των διατάξεων και η θεσμοποίηση - κωδικοποίηση των δικτατορικών - στρατοκρατικών σχέσεων εξουσίας, αφού το

ρώσας τας στρατιωτικές υποχρεώσεις του ή μη απαλλαγής τούτων νομίμως, δ) ο συνεπεία αμετακλήτου καταδίκης στερηθείς των πολιτικών δικαιωμάτων του, επί χρόνον διπλάσιον του οριζόμενου υπό της καταδικαστικής αποφάσεως, έστω και αν έχη τύχη χάριτος μετ' άρσεως των συνεπειών, ε) ο καταδικασθείς αμετακλήτως επί προδοσία, ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, κατασκοπεία, ληστεία, κλοπή, δωροδοκία, λιποταξία, παραχάρξει, πλαστογραφία, απιστία, απάτη, εκβίασις, εγκλήματι κατά των ηθών, συκοφαντική δυσφημηση ή εμπορία ναρκωτικών, εφ' όρου ζωής, πλην αν τύχη αποκαταστάσεως, στ) ο καταδικασθείς αμετακλήτως επί ενεργώ συμμετοχή εις κόμμα, οργάνωσιν, σωματείων ή ενώσιν, σκοπός των οποίων είναι η διάδοσις και εφαρμογή ιδεών τεινουσών εις ανατροπήν του κρατούντος πολιτεύματος ή του κοινωνικού καθεστώτος ή εις απόσπασιν μέρους της Επικρατείας, εφ' όρου ζωής.

Σύνταγμα δεν τους ενδιέφερε —τουλάχιστον στο πεδίο της λειτουργίας των κρίσιμων θεσμών του πολιτεύματος— ως σύστημα με ρυθμιστικό - κανονιστικό περιεχόμενο;

Ίσως γιατί σε τελική ανάλυση (και πέρα από τις περιστασιακές ανάγκες που κλήθηκε να εξυπηρετήσει, όπως έναν κάποιο «εκσυγχρονισμό», προσωπικές φιλοδοξίες και ιδεολογικά απωθημένα καθώς και «ιατρικά» σύνδρομα: το σύνταγμα ως μέσο θεραπείας του «μεγάλου ασθενούς» δηλ. του λαού κλπ.) να τους ενδιέφερε ως «σύστημα αξιών» απ' όπου θα μπορούσαν να αντληθούν οι ιδεολογικές (παιδαγωγικές, συμβολικές, κατευθυντήριες και οριοθετικές) ρήτρες για την ελληνική πολιτική ζωή.

● Κάτω από αυτό το πρίσμα λοιπόν δεν είναι τόσο ουσιαστικό να ασχοληθεί κανείς με τις διατάξεις που διατηρούσαν, ως πρόπετασμα καπνού, το κλασικό *κοινοβουλευτικό σύστημα* διακυβέρνησης, «εμπλουτίζοντάς» το με ορισμένες εκλογικές αυτονοήτες για ένα σύγχρονο κοινοβουλευτικό πολίτευμα (όπως π.χ. ο διορισμός του πρωθυπουργού σύμφωνα με την αρχή της δεδηλωμένης) ή με ρυθμίσεις που αντιστοιχούσαν σε ένα «ορλεανικό» κοινοβουλευτισμό (:διπλή εξάρτηση της κυβέρνησης από την εμπιστοσύνη και της βουλής και του Ανώτατου Άρχοντα, γιατί όπως χαρακτηριστικά δήλωσε συνταγματολόγος, με τη γνωστή άνεση, ο Γ. Παπαδόπουλος «δεν έχουμε ούτε λαοκρατία ούτε βουλευτοκρατία...») ή τέλος με θεσμούς εγγύτητας αποκλειστικότητας όπως το «*συμβούλιο του έθνους*» (για να συνεχιστεί και η «ένδοξη» παράδοση του συμβουλίου του στέμματος) το οποίο θα αποτελούσαν ο πρωθυπουργός, ο πρόεδρος της βουλής, ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ο πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου και ο ...αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων (Λεπτομέρεια: στο αρχικό σχέδιο προβλεπόταν, μεταξύ άλλων, η συμμετοχή και του ...Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος. Η απόρριψη της σχετικής διάταξης —που υποδηλώνει πάντως μια όχι ανεξήγητη πολιτική επιλογή και σκοπιμότητα— στέρησε τους άγιους πατέρες μας από ένα ακόμη «πεδίο δόξης λαμπρόν...») και που θα 'ταν προορισμένο να νουθετεί και να παρέχει άλλοθι φερεγγυότητας στον αφερέγγυο πλέον βασιλιά, και να αντιπαράταχθεί έτσι στο «αεζοδρόμιο» των ετών 1965-67 ένα θεσμικό αντι-πεζοδρόμιο...

● Οι ουσιαστικές εστίες εξουσίας όμως βρίσκονται αλλού και όχι βέβαια στο πεδίο των σχέσεων ενός βραχυκυκλωμένου κοινοβουλίου και ενός βασιλιά, απογυμνωμένου ιδίως μετά το «στριπ-τιζ» του αντιπραξικοπήματος της 13.12.67 και της «εθελουσίας» μετοικεσίας και αδράνειάς του.

1. Καταρχήν, όπως έχει ήδη αναλυθεί, (Βεγλερής, Αλιβιζάτος κτλ.) υπήρχαν οι ρυθμίσεις που καθιέρωναν τον *κυρίαρχο ρόλο των ενόπλων δυνάμεων* όχι μόνο με την κατοχύρωση της διοικητικής και λειτουργικής αυτονομίας τους απέναντι στην πολιτική εξουσία αλλά και με τον πρόσδιορισμό της αποστολής τους που σύμφωνα με το άρθρο 129 ήταν: «η υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους, του *κρατούντος πολιτεύματος* και του *κοινωνικού καθεστώτος* έναντι πάσης επιβουλής» (το αρχικό σχέδιο μιλούσε για την υπεράσπιση του έθνους «έναντι των *εσωτερικών* και *εξωτερικών* εχθρών»!).

Προκειμένου δε να καταστούν οι ένοπλες δυνάμεις (ακόμη

πιο) αγνοί και αδιάφθοροι θεματοφύλακες των «οσίων και ιερών» του «έθνους» (δηλ. των κρατούντων) προβλεπόταν και η πλήρης πολιτική, αποκάθαρση - αποστείρωση της ιδιότητας του στρατιωτικού, η οποία κατά το άρθρο 130 παρ. 2 ήταν «απολύτως ασυμβίβαστη προς ιδεολογίας σκοπούσας την αντροπήν ή την υπονόμευσιν του κρατούντος πολιτεύματος, του κοινωνικού καθεστώτος ή την άμβλυνσιν του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων (εδώ βέβαια θα χρειαζόταν ένα κατάλληλο... εθνικοφρονόμετρο...) ή συνδεομένας προς τας αρχάς και τα προγράμματα κομμάτων διαλυθέντων ή τεθέντων εκτός νόμου...».

2. Υπήρχαν «δια παν ενδεχόμενον» και οι ρυθμίσεις για ένα «νέο» θεσμό: το *Συνταγματικό Δικαστήριο* (την εισαγωγή αυτού του θεσμού με διαφορετική βέβαια λογική πρόβλεπε η πρόταση για «βαθιά τομή» του 1963. Τις εκλεκτικές συγγένειες της πρότασης αυτής με την συνταγματική κατασκευή έχει επισημάνει ο Φ. Βεγλερής και επικαλέστηκε ρητά —για λόγους πολιτικών εντυπώσεων;— ο Π. Πιπινέλης σε συνέντευξή του (βλ. το «Βήμα», 23.7.68) στο οποίο είχε ανατεθεί ο ρόλος του παντεπόπτη του κοινωνικοπολιτικού συστήματος.

Το πολιτικό αυτό όργανο με δικαστικό μανδύα και χωρίς πολιτική ευθύνη και νομιμοποίηση (αφού τα μέλη του, σύμφωνα με το άρθρο 98, θα διορίζονταν από το υπουργικό συμβούλιο κατά πλειοψηφία «εξ ανωτάτων δικαστικών ή καθηγητών νομικών μαθημάτων των Ανωτάτων Σχολών ή διακεκριμένων νομομαθών» και κατά μειοψηφία «εκ δημοσίων ανδρών διακριθέντων εις την πολιτικήν, την οικονομικήν και την επιστημονικήν ζωήν ως και ανωτάτων δημοσίων λειτουργών») είχε αρμοδιότητες που έφταναν ως την στέρηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών (για τις ατομικές ελευθερίες στο «σύνταγμα» του '68 υπάρχει η ειδική προσέγγιση του Σ.Κ. Μανωλκίδη) και τον διαρκή έλεγχο ακόμη και τη διάλυση των πολιτικών κομμάτων.

3. Δεν έλειπαν και οι ρυθμίσεις που επιβάλουν πρωτοφανείς και απαράδεκτες κοινωνικο-πολιτικές διακρίσεις που νοθεύουν, για πρώτη φορά στην ελληνική συνταγματική ιστορία, την αρχή της καθολικής ψηφοφορίας, στο μέτρο π.χ. που το εκλογικό δικαίωμα δεν αναγνωριζόταν στους «αμετακλήτως καταδικασθέντας εις οιαδήποτε ποινήν δια πράξεις ή ενεργειάς στρεφόμενας κατά του κρατούντος πολιτειακού ή κοινωνικού καθε-

Η τριάδα ως Επιτροπή Συντάγματος.

ΑΙ ΕΝΟΠΛΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Άρθρον 129

1. Αι Ένοπλαι Δυνάμεις αποτελούνται εκ του Στρατού Ξηράς, Θαλάσσης και Αέρος και έχουν ως αποστολήν την υπεράσπισην της Εθνικής ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητος του Κράτους, του κρατούντος πολιτεύματος και του κοινωνικού καθεστώτος έναντι πάσης επιβουλής.

Άρθρον 130

2. Η αποστολή και η ιδιότης του στρατιωτικού αντίκεινται απολύτως προς ιδεολογίας σκοπούσας την ανατροπήν ή την υπονόμευσιν του κρατούντος πολιτεύματος, του κοινωνικού καθεστώτος ή την άμβλυνσιν του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων ή συνδεομένας προς τας αρχάς και τα προγράμματα κομμάτων διαλυθέντων και τεθέντων εκτός νόμου.

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΝ

Άρθρον 138

Το παρόν Σύνταγμα, μετά την έγκρισιν αυτού υπό του Ελληνικού Λαού δια Δημοψηφίσματος, υπογραφόμενον υπό του Υπουργικού Συμβουλίου και δημοσιευόμενον εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τίθεται ευθύς εν ισχύι, πλην των διατάξεων των άρθρων 10,12,13§ 1,14§ §1-3, 18,19,25§ §2-3, 58§ §1-2, 60, 111,112,121 §2, τας οποίας εξουσιοδοτείται η Εθνική Επαναστατική Κυβέρνησις, όπως θέτη εις εφαρμογήν δια πράξεων αυτής δημοσιευομένων εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Α΄

ΤΑ ΜΕΛΗ

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Β΄

στώτος» (άρθρο 56) ενώ με βάση το άρθρο 61 η άσκηση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι θα ήταν απαγορευμένη «εφ' όρου ζωής» όχι μόνο για κάθε άτομο καταδικασμένο με το Γ΄ ψήφισμα, του αναγκαστικού νόμου 509, αν όχι και με το «ιδιώνυμο» του 1929 αλλά ουσιαστικά και για τους εκπροσώπους της «παλαιάς» τάξης των πολιτικών.

(Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ...φορείς της δικτατορικής «συντακτικής» εξουσίας... συγκρατήθηκαν και δεν περιέλαβαν στο τελικό κείμενο διάταξη που θα απέκλειε από την ψηφοφορία όσους πολίτες παρουσιάζουν *ηθική* ή πνευματική αναπηρία...! προκειμένου να εξουδετερωθούν, σύμφωνα με την αντίληψη του Γ. Παπαδόπουλου, ακόμη και οι ομοφυλόφιλοι!...).

4. Υπήρχαν και ρυθμίσεις που καθιέρωναν μεθόδους για την «πάταξη» του αμαρτωλού και επικίνδυνου... *πολυκομματισμού* προκειμένου «πάση θυσία» να δημιουργηθεί ένας υγιής και διαπνεόμενος από «συνειδήσιν του εθνικού χρέους», *διοικητισμός* (Ενδεικτική είναι η διάταξη του άρθρου 57 παρ. 6 σύμφωνα με την οποία δεν μπορούσε να αντιπροσωπευτεί στη Βουλή ένα κόμμα ή ένας συνασπισμός κομμάτων που δεν θα 'χε συγκεντρώσει αντίστοιχα το 10% και το 25% των ψήφων).

5. Υπήρχε τέλος, και το αφιερωμένο αποκλειστικά —και «εξαιρετικά»;— στα *πολιτικά κόμματα* άρθρο 58 και το ν. δ. 800/71 (που ανέλαβε να το «εξειδικεύσει» στα πλαίσια της δικτατορικής φροντίδας —διάβαζε: *άγχους*— να γίνουν όλοι οι θεσμοί αερόστεγες, «ανώδυνοι, ανεπαίσχυντοι και ειρηνικοί»...).

Με τις ρυθμίσεις αυτές επιβαλλόταν στους κομματικούς σχηματισμούς ένας *πλήρης, διαρκής και πολύ αυστηρός πολιτικός και οργανωτικός - οικονομικός έλεγχος* από την εξουσία, με κύρωση την διάλυση από το συνταγματικό δικαστήριο όλων εκείνων των κομμάτων που δεν συμβάλλουν «εις την προαγωγήν» του «εθνικού συμφέροντος» ή των οποίων «η οργάνωσις, το πρόγραμμα και η δράσις τους δεν διέπεται υπό *εθνικών* και δημοκρατικών αρχών ή οι σκοποί αντιτίθενται εκ του εμφανούς ή *συγκεκριμένως* (!) προς το πολίτευμα».

Μάλιστα ο πολιτικός έλεγχος των κομμάτων επεκτεινόταν και στην προεκλογική δράση τους αφού στο «θεσμικό» νόμο οριζόταν ότι:

«...ο προεκλογικός αγών εκάστου κόμματος στηρίζεται επι του συγκεκριμένου προγράμματος αυτού, διεξάγεται δε εν σχέσει προς τα *απασχολούντα την χώραν ζητήματα* (θα 'ταν ενδιαφέρον αν ποτέ ίσχυε αυτή η διάταξη να μαθαίναμε με ποια κριτήρια θα γινόταν ο διαχωρισμός σε ζητήματα που απασχολούν και σ' αυτά που δεν απασχολούν τη χώραν...). Η διάλυση τέλος ενός κόμματος μπορούσε να αποφασισθεί —και να πραγματοποιηθεί;— ακόμη και διαρκούντος του εκλογικού αγώνος και μέχρι της προτεραιότητας της διενέργειας των εκλογών»!

● *Για να συνοψίσουμε:* Κι αν ακόμη υποθεθεί ότι το «σύνταγμα»

του '68 ετίθετο σε εφαρμογή (σύμφωνα πάντως με την διάταξη του ακροτελεύτιου άρθρου 138 —που είχε εξοβελίσει το «ξορκισμένο» 114— τα σημαντικότερα από τα άρθρα που ρύθμιζαν τις συνταγματικές ελευθερίες θα «ετίθεντο εις εφαρμογήν» «εν καιρώ», με πράξεις της «εθνικής επαναστατικής κυβερνήσεως» —η οποία βέβαια κατά κυριολεξία ούτε εθνική, ούτε επαναστατική, ούτε και κυβέρνηση υπήρξε— και εδώ είναι χαρακτηριστική βέβαια η αφοπλιστική ειλικρίνεια του Π. Πιπινέλη: «αλλοίμονον αν η κυβέρνησις ανοίξει το παράθυρον εις την λεγομένην ελευθέραν πνοήν των ανέμων. Σήμερον είμεθα ισχυροί αλλά ποια θα 'ναι η κατάσταση που θα δημιουργήσωμεν αν όλα αι συντ. διατάξεις γίνουν δημόσιον κτήμα;...).

Κι αν ακόμη, λοιπόν, υποθεθεί ότι ένας πολιτικός σχηματισμός κατάφερε να περάσει από τα «καυδιανά δίκρανα» του Συνταγματικού Δικαστηρίου και ανέπτυσε πολιτική δράση όχι «εθνικά μiasματική», προσελκύνοντας την πλειοψηφία των λαϊκών μαζών, κι αν ακόμη υποθεθεί ότι προκηρύσσονται βουλευτικές εκλογές και το πολιτικό αυτό κόμμα έδειχνε ότι θα συγκεντρώσει την προτίμηση της πλειοψηφίας του εκλογικού σώματος, υπήρχε ο θεσμικός μηχανισμός για να ανακοπεί όλη αυτή η «δυσάρεστη» εξέλιξη— ακόμη και την παραμονή των εκλογών! Αλλά και να ξεφύγε από αυτή την «δαμόκλεια σπάθη» και να σχημάτιζε κυβέρνηση στηριγμένη στην απόλυτη πλειοψηφία της Βουλής υπήρχε ως εφεδρικός μηχανισμός —και όχι ο υστατός, αφού υπήρχαν και οι ρυθμίσεις για την κατάσταση πολιτοκίας— ο Ανάτατος 'Αρχων και το Συμβούλιο του Έθνους για να διασώσουν και να αποκαταστήσουν την «χαμένη τιμή» του συστήματος με την παύση της «εχθρικής» κυβέρνησης ή (και) τη διάλυση της «εχθρικής» Βουλής... Αντικατάσταση του «εχθρού» - λαού δεν είχε προβλεφθεί...

● Ανεξάρτητα από το αν ένα τέτοιο «σύνταγμα» ήταν πράγματι η έκφραση ενός «βασιλευόμενου νεοαποικιακού милитарισμού» και από το αν «γράφτηκε στην Ουάσινγκτον και απέβλεπε στη μονιμοποίηση της αμερικανικής κατοχής» (όπως κατηγορεί τότε ο σημερινός πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου) είναι προφανώς ελπίζω και «δια γυμνού οφθαλμού», ότι δεν μπορούσε να σταθεί ούτε καν ως «φύλλο συκής» για να καλύψει την πολιτική και ηθική γύμνια της δικτατορίας.

Όπως σ' ανύποπτο χρόνο έγραψε και ο ποιητής:

«Ο βάρβαροι σαν έλθουν θα νομοθετήσουν».

Το θέμα είναι όχι μόνο το πώς να μην ξαναέλθουν ποτέ πια στη χώρα μας οι «βάρβαροι» αλλά και το πως οι «νομοθεσίες» τους (δηλ. οι «αξίες» τους) θα αποτελέσουν ένα πρότυπο προς αποφυγή, ένα σημείο αρνητικής αναφοράς για μια εκ διαμέτρου αντίθετη πολιτική και θεσμική —δημοκρατική και αντικοιμφομιστική— έκφραση, διεκδίκηση και αμφισβήτηση.

Θεσσαλονίκη, Απρίλης '87

ΒΑΣΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ

- Αλιβιζάτος Ν., Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922-1974. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας, 1983.
Βεγλερής Φ. Λόγια της οργής και της ελπίδας, 1967-1974, 1974.
Βεγλερής Φ. Υπόμνημα για ένα σύνταγμα του ελληνικού λαού. Το συνταγματικό χρονικό της δικτατορίας, 1975.
Βουρνάς Τ. Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας. Χούντα. Φάκελλος Κύπρου, 1986.
Γιαννόπουλος Γ. - Clogg R. Η Ελλάδα κάτω από στρατιωτικό ζυγό, 1976.
Γρηγοριάδης Σ. Ιστορία της δικτατορίας, τ. Ι-ΙΙΙ, 1975.
Δρόσος Ι. Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, 1982.
Καλτσόγια - Τουρναβίτη Ν. Προβληματική της σύγχρονης ελληνικής συνταγματικής ιστορίας, 1935-1975, 1981.
Κατηφόρης Γ. Η νομοθεσία των βαρβάρων. Δοκίμια 1975.
Κάτσης Γ. Η γέννηση του νεοφασισμού στην Ελλάδα, 1960-1970, 1974.
Κόλλιας Κ. Το αυταρχικό καθεστώς, 1967-1974, 1975.
Κούνδουρος Ρ. Η ασφάλεια του καθεστώτος. Πολιτικοί κρατούμενοι. Εκτοπίσεις και τάξεις στην Ελλάδα, 1924-74, 1978.
Κώνστας Δ. Η ελληνική υπόθεση στο Συμβούλιο της Ευρώπης, 1967-1969, 1976.
Μάνεσης Αρ. Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι., 1980.
Μάνεσης Αρ. «Επταετίας τέλος» στο «Συνταγματική θεωρία και πράξη», 1980.

- Μουζέλης Ν. Νεοελληνική κοινωνία: όψεις υπανάπτυξης, 1978.
Παπανδρέου Α. Η δημοκρατία στο απόσπασμα, 1974.
Πουλαντζάς Ν. Η κρίση των δικτατοριών. Πορτογαλία, Ελλάδα, Ισπανία, 1975.
Στάμος Δ. Η πολιτική γραμμή του «Βήματος» κατά την επταετία 1967-1974, 1981.
Τζεργιάς Π. Ο Καραμανλής του αντιδικτατορικού αγώνα. Ιστορική αποτίμηση μιας δύσκολης εποχής, 1967-1974, 1984.
Φίλιας Β. Πολιτικά κείμενα, 1975.
Χαραλάμης Δ. Στρατός και πολιτική εξουσία: η δομή της εξουσίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, 1985.
Ψυρούκης Ν. Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, 1967-1974. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου, том. 4ος, 1983.
Woodhouse C. Η άνοδος και η πτώση των συνταγματάρχων, 1986.
— Πρακτικά συζητήσεων του υπουργικού συμβουλίου επί του σχεδίου Συντάγματος του 1968, 1971.
— Κ. Ψαρού, Η αναθεώρηση του Συντάγματος, 1970.
— Κ. Γεωργόπουλου, Στοιχεία Συνταγματικού Δικαίου, τ. Α', 1971.
— Ν. Ανωτόπουλου, Συνταγματικόν Δίκαιον, 1972-73.
— Α. Παναγόπουλου, Σύνταγμα και εκτελεστικοί νόμοι, 1973.

Απριλιανή δικτατορία και του «Σύνταγμα» '68

του Σ.Κ. Μανωλκίδη

Ο ευαίσθητος χώρος των δικαιωμάτων του ατόμου είναι το κατεξοχήν νομικοπολιτικό πεδίο που προσβάλλεται κατά και με την εγκαθίδρυση ενός καθεστώτος βίας. Έτσι μετά την πραγματική (δηλαδή ένοπλη) επικράτηση του στασιαστικού κινήματος εκδόθηκε το βΔ 280/21.4.67¹ που ανέστειλε και νομικά τις συνταγματικές εγγυήσεις (ήδη είχαν γίνει χιλιάδες αυθαίρετες συλλήψεις), έθετε σε ισχύ το νόμο «περί καταστάσεως πολιορκίας»² ενώ ίδρυσε και έκτακτα στρατοδικεία. Το διάταγμα αυτό εκδόθηκε μόνο φαινομενικά, κατά το άρθ. 91 του Συντάγματος του 1952³, επικυρώθηκε όμως από το βασιλιά που διόρισε και κυβέρνηση κατ' υπόδειξη των πραξικοπηματιών⁴. Στη συνέχεια η δικτατορία με μια σειρά από συντακτικές πράξεις καταργεί και άλλες «ενοχλητικές» συνταγματικές δεσμεύσεις⁵, ενώ προσπαθεί να «αυτοδεσμευτεί» στην άσκηση της απόλυτης εξουσίας που κατέχει και να «νομιμοποιήσει» τον εαυτό της⁶.

Οι πραξικοπηματίες φαίνεται να γνωρίζουν τη μειωμένη ιστορική απήχηση των ιδεολογημάτων του κρατικού ολοκληρωτισμού και θέλουν γρήγορα να διαδηλώσουν την «προσήλωση» τους στις βασικές αξίες-δικαιώματα του μεταπολεμικού κόσμου. Έτσι μιλούν για «εξυγίανση» της πολιτικής ζωής και «προστασία» των ελευθεριών των Ελλήνων (από τον κομμουνισμό βέβαια)⁷. Επιζητούν να εγκαθιδρύσουν ένα πολίτευμα «περιορισμένης δημοκρατίας» και όχι να αντιπαραθέσουν στο δυτικό κοινοβουλευτισμό ένα «νέο κράτος»⁸. Σε τελική ανάλυση θέλουν να εγκαταστήσουν ένα τυπικό καθεστώς ελευθεριών που θα λειτουργεί μόνο για όσους αποδέχονται και την πολιτική μεταβολή της 21.4.67 και την ιδεολογία (και όχι μόνο πολιτική) της δικτατορίας, καθώς και μια αντίστοιχη πειθαρχημένη κοινοβουλευτική ζωή. «Ελευθερίες» λοιπόν προνόμιο και δέλεαρ. Γνωρίζουν άλλωστε την ανάγκη τουλάχιστον μιας μίνιμου ανοχής στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η ίδια η δικτατορία, χωρίς μαζική βί-

ση ή υποστήριξη προσπαθεί να «πείσει» για τις προθέσεις της.

Στις 30/5/67⁹ συστήνεται επιτροπή για να εξεργαστεί το σχέδιο νέου «συντάγματος». Τις κατευθυντήριες αρχές προσδιόρισε στην προσφώνηση του ο τότε πρωθυπουργός της χούντας Κόλλιας:

«...Η αναθεώρηση δεν πρέπει να περιοριστεί μόνον εις την θεραπεία των μειονεκτημάτων του νοσούντος Κοινοβουλευτικού Πολιτεύματος... αλλά δέον να χωρήσει εις την αναθεώρησιν, αποσαφήνισιν και προσαρμογήν προς τας νέας δημιουργηθείσας συνθήκας ζωής και τας υπό τις πραγματικότητας υπογορευόμενας ανάγκας των μη θεμελιωδών διατάξεων αιτίνας αφορώσι ατομικής τινός ελευθερίας, η κατάχρησις των οποίων εις βάρος του συνόλου δεν είναι θεμιτή»¹⁰. Ζητείται δηλαδή η συνταγματική συρρίκνωση εκείνων των ελευθεριών που το Σ του 1952 είχε μενεπιφύλακτα διακηρύξει, αλλά το «παρασύνταγμα» περιόριζε ήδη ουσιαστικά¹¹.

Άλλωστε το κείμενο Συντάγματος του 1952 περιείχε δύο κρίσιμες νέες διατάξεις (σε σχέση με τα Συντάγματα 1864/1911 και 1927) που αποκτούν μια ιδιαίτερη ερμηνευτική σημασία καθώς συνιστούν εξαιρέσεις από τις γενικές αρχές της ελευθερίας συνείδησεως και της ισότητας:

Τα άρθρα 16 παρ.2 και 100 του Σ 1952 - που με αυταρχικότερη διατύπωση επαναλαμβάνονται ως άρθρα 17 παρ. 1 και 123 στο «σύνταγμα» του 1968. Αλλά και στον κλασικό κατάλογο των ατομικών ελευθεριών που ο συνταγματικός νομοθέτης του 1952 ανέγραψε από το Σύνταγμα 1864/1911, επέβαλε ο ίδιος πολλαπλούς περιορισμούς.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τη συνταγματική απαγόρευση του δικαιώματος απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων (άρθρ. 11/4), τον περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης και τύπου με τον πολλαπλασιασμό των περιπτώσεων στις οποίες επιτρέπεται η κατάσταση εντύπου και τη δυνατότητα παύσης της έκδοσης ή της απαγόρευσης ασκήσε-

ως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος (άρθρ. 14, παρ. 2,3), τη δυνατότητα αναστολής των συνταγματικών εγγυήσεων από την εκτελεστική εξουσία για λόγους εσωτερικής ασφαλείας (άρθρ. 91/1) και τέλος τη δυνατότητα της υπαγωγής πολιτών στα στρατοδικεία για αξιόποινες πράξεις κατά της ασφαλείας των ενόπλων δυνάμεων και σε περίοδο συνταγματικής ομαλότητας¹². Είχαμε δηλαδή μια ιδιαίτερα επικίνδυνη «νομιμοποίηση» των εξαιρετικών δικαστηρίων.

Θα πρέπει εξάλλου να επισημάνουμε την πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος («βαθιά τομή») που 26 βουλευτές-υπουργοί της ΕΡΕ κατέθεσαν στη Βουλή τον Φεβρουάριο του 1963. Αν και η πρόταση αυτή ποτέ δεν συζητήθηκε στην ολομέλεια, αποτέλεσε σημείο αναφοράς όλων των συζητήσεων για θεσμικό εκσυγχρονισμό μέχρι και το '74. Στο πεδίο όμως των ατομικών δικαιωμάτων η πρόταση αποσκοπούσε στην αναπροσαρμογή της κατασταλτικής - παρασυνταγματικής νομοθεσίας με την ενσωμάτωση της στο κείμενο και τους θεσμούς του τυπικού Συντάγματος.

Υπήρξε δηλαδή «συνθετική» και γι' αυτό ιδιαίτερα αυταρχική¹⁴. Η ενσωμάτωση αυτή εκφράζεται και της προσηχη διάταξης που θα απαγόρευε την «καταχρηστική» άσκηση των ατομικών, συλλογικών, και πολιτικών δικαιωμάτων, την ίδρυση συνταγματικού δικαστηρίου που θα μπορούσε να διαλύει κόμματα που οι σκοποί ή τα μέσα που χρησιμοποιούν «κατατείνουν» στην ανατροπή των θεμελιωδών αρχών του πολιτεύματος και να ελέγχει την άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων¹⁵, τέλος δε την αναθεώρηση της συνταγματικής εγγύησης του άρθ. 95 Σ. 1952 που είχε υπαγάγει την εκδίκαση των πολιτικών εγκλημάτων στα κοινά ορκωτά δικαστήρια.

Η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ο θεσμός του συνταγματικού δικαστηρίου έμελλε να αποτελέσουν τους ακρογωνιαίους λίθους

1. ΦΕΚ Α/58/67

2. Τον ν. Δε/8.10.1912, όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα.

3. Καθώς δεν προέβλεπε, όπως ρητά και επί ποινή ακυρότητας όριζε το άρθρ. 91/1 εδ. 4 του Σ, τη σύγκληση της Βουλής που είχε με το βδ. 263/14.4.67 διαλυθεί για να διενεργηθούν οι εκλογές της 28 Μαΐου 67.

4. Πιο αναλυτικά για την αντίστροφη νομική απεικόνιση της ιστορικής διαδοχής των γεγονότων που οδήγησαν στην κατάλυση του Σ και τα σχετικά προβλήματα βλ. Βεγλερή Υπόμνημα.....σ. 17.

5. Βλ. ενδεικτικά, συντ. πράξη Δ' (ΦΕΚ Α/66/67) για το δικαίωμα προσφυγής στο ΣτΕ και συντ. πράξη Η' (ΦΕΚ Α 121/67) για τη στέρηση της ελληνικής ιθαγένειας.

6. Βλ. συντ. πράξη Α' (ΦΕΚ Α/66/67) «περί ασκήσεως Συντακτικής και Νομοθετικής εξουσίας και τροποποιήσεως του Συντάγματος».

7. Μόνο ενδεικτικά βλ. δηλώσεις Παττακού στις 21/6/67, «το Βήμα», 22/6/67 σ. 5: «Ο νέος καταστατικός χάρτης του πολιτεύματος της Βασιλευμένης Δημοκρατίας θα αποβλέπει... εις την εξυγιάνειν του κοινοβουλευτισμού και την εκμηδένισιν των αντεθνικών κομμάτων».

8. Αντίθετα για τη Δικτατορία Μεταξά βλ. αντί άλ-

λων Αλιβιζάτος Πολιτικοί θεσμοί σε κρίση...ιδιαιτερα σ. 122 κ.ε. για την αποσπασματική «μεταφύτευση» της έννοιας του «ολοκληρωτικού» κράτους από το καθεστώς της 4ης Αυγούστου.

9. Βλ. «το Βήμα» 31/5/67 σ.1.

10. Α' συνεδρίαση της επιτροπής 15/6/67, βλ. «το Βήμα» 16/6 σ.1 βλ. επίσης την εναρκτήρια τοποθέτηση του Παπαδόπουλου στην α' συνεδρίαση του Υπ. Συμβουλίου: 29/6/68 στα Πρακτικά...σ. 9: «...τα ατομικά των δικαιώματα να ασκούνται πάντα, κατά τρόπον προσδιάζοντα εις το επίπεδον της πολιτιστικής και πολιτικής αναπτύξεως του Ελληνικού λαού, ο οποίος κατά την συντριπτικήν του πλειοψηφίαν είναι άξιος των δικαιωμάτων του και δια τούτο έχει έντονον την αξίωσιν να τα διασφαλίσει από τας καταχρήσεις της μειοψηφίας».

11. Για τη λειτουργία του παρασυντάγματος και τα ατομικά δικαιώματα στα χρόνια '52-'67, βλ. αντί άλλων Αλιβιζάτος Πολιτικοί θεσμοί σε κρίση...σ. 526 κ.ε.

12. Άρθρ. 16 παρ. 2: «Εις πάντα τα σχολεία μέσης και στοιχειώδους εκπαίδευσως η διδασκαλία αποσκοπεί την ηθικήν και πνευματικήν αγωγήν και την ανάπτυξιν της εθνικής συνειδήσεως των νέων επί τη βάσει των ιδεολογικών κατευθύνσεων του Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού» (υπογρ. δική μου). Άρθρο 100 «ο δημόσιος υπάλληλος οφεί-

λει πίστιν και αφοσίωσιν εις την Πατρίδα και τα εθνικά ιδεώδη, είναι εκτελεστής της θελήσεως του κράτους και υπηρετεί τον λαόν.

Ιδεολογία σκοποῦσα την δια βίαν μέσων ανατροπῆν του υφισταμένου πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος αντίκειται απολύτως προς την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου» (υπογρ. δική μου).

13. Είναι χαρακτηριστικό πως μετά το 1950 οι περισσότερες διώξεις μελών του παράνομου ΚΚΕ γίνονται με βάση τον αν. 375/36 «Περί τιμωρίας των εγκληματικών ενεργειών των απειλουσών την εξωτερικήν ασφάλειαν της χώρας» καθώς τα εγκλήματα κατασκοπείας υπάγονταν στη δικαιοδοσία των στρατοδικείων, ενώ η συνεπαγόμενη ταύτιση κομμουνιστών με «κατασκόπους» λειτουργούσε δυσφημιστικά, βλ. για περισσότερα, Αλιβιζάτος οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση...σ. 566 κ.ε., Κούνδουρος. Η ασφάλεια του καθεστώτος...σ. 151 κ.ε.

14. Πιο αναλυτικά βλ. Αλιβιζάτος. Πολιτικοί θεσμοί σε κρίση...σ. 230 κ.ε, 542 κ.ε.

15. Κατά το πρότυπο του δυτικογερμανικού Bundesverfassungsgericht (ομοσπονδιακό συνταγματικό δικαστήριο). Στις 17 Αυγούστου 1956 το συνταγματικό δικαστήριο της Καρλσρούης απήγγειλε τη διάλυση του DKP (ΚΚ Γερμανίας), απόφαση που επεκύρωσε το ομοσπονδιακό συνταγματικό.

της θεσμοθετημένης απενεύρωσης των ατομικών ελευθεριών που προέβλεπε το «συνταγματικό» κείμενο της χούντας. Είναι χαρακτηριστικό πως ο εμπνευστής της «βαθιάς τομής» Κ. Καραμανλής φέρεται να δηλώνει προς το βασιλιά: «... τέλος αι εξωφρενικά, όπως πληροφορούμαι αντιλήψεις των περί του νέου Συντάγματος οδηγούν εις το αδιάσειστο συμπέρασμα ότι η αποκατάστασις της ομαλότητας δεν ευρίσκεται εις τις προθέσεις των επαναστατών»¹⁶ (9/11/67).

Στις 16/9/68¹⁷ ο Παπαδόπουλος παρουσιάζει το οριστικό σχέδιο «συντάγματος» στάς Έλληνες και ξένους ανταποκριτές. Η ανάλυση που ακολουθεί στηρίζεται σ' αυτό το τελικό μόρφωμα.

Σε τελική ανάλυση οι προτάσεις της δικτατορίας αποτελούν λιγότερο την τομή με ένα φιλελεύθερο συνταγματικό παρελθόν ενώ εκφράζουν την οριακή θεσμική περιχαράκωση ενός κατασταλτικού κράτους που πρωτογεννήθηκε μέσα στην εμφύλια σύγκρουση '47-49 για να οδηγήσει τελικά στην κατάλυση των ελευθεριών όλων των Ελλήνων. Η δικτατορία, ούτε ήθελε ούτε μπορούσε, ως καθεστώς βίας, να αποδεχθεί οποιαδήποτε άσκηση των ατομικών ελευθεριών που η ίδια «παραχώρησε». Οι όποιες λειτουργίες στο χώρο της κοινωνίας των πολιτών εμπειρεύουν για δυνάμει αμφισβήτηση της εξουσίας, ιδιαίτερα επικίνδυνης όταν η τελευταία νομιμοποιείται «ελέως στρατού» και μόνο. Το θεσμικό πλαίσιο της δικτατορίας προοριζόταν να εφαρμοστεί, ως δικλείδα ασφάλειας, όταν και αν οι συνθήκες επέτρεπαν τη λειτουργία ενός υπό κηδεμονία συστήματος πολιτικής διακυβέρνησης.

Εδώ θα αναλύσουμε σύντομα το αρθ. 14, 18, 19 και 24 που τα θεωρούμε ιδιαίτερα χρήσιμα και αντιπροσωπευτικά της συνταγματικής «αντίληψης» της δικτατορίας¹⁸.

Άρθρο 14: Ελευθερία του Τύπου

Με την εκτενή διατύπωση που αποτελεί ένα από τα μακροσκελέστερα άρθρα (14 παράγραφοι) σε ελληνικό συνταγματικό κείμενο. Εμφανής είναι η προσπάθεια του χουντικού νομοθέτη να περιορίσει ασφυκτικά την ελευθερία του Τύπου, που θα έπρεπε κανονικά να διασφαλίζει, με τις διάσπαρτες επιφυλάξεις υπέρ του νόμου (βλ. παραγρ. 10, 11, 12, 13). Έτσι παραπέμπονται σε νομοθετική ρύθμιση όλα τα προβλήματα εναρμόνισης των περιορισμών με τη διακήρυξη της αρχής της ελευθεροτυπίας που γίνεται στην πρώτη παράγραφο. Η οριοθέτηση όμως των συνταγματικά επιτρεπτών περιορισμών ανήκει στην ύλη του τυπικού συντάγματος. Η ευρεία ευχέρεια που το «σύνταγμα» εξασφάλιζε στον κοινό νομοθέτη για να ρυθμίσει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που πηγάζουν από την άσκηση δικαιώματος, ισοδυναμεί με αυτοκατάργηση της «συνταγματικής» διάταξης καθώς έτσι αποβάλλει τον άμεσο και δεσμευτικό χαρακτήρα της. Ως διάταξη - διακήρυξη όμως η ελευθεροτυπία καταντά

προνόμιο των λίγων και άλλοθι για τους κυβερνώντες.

Ο εκτελεστικός νόμος «περί Τύπου» (νδ 346/69)¹⁹ προχώρησε περισσότερο και έθεσε σφαίρες δημόσιας δραστηριότητας εκτός της δημοσιογραφικής κριτικής. Έτσι π.χ. απαγορευόταν η δημοσίευση κρίσεων «περί των μέσων των ενόπλων δυνάμεων, παριστώσων ταύτα ως ατελή ή επικίνδυνα επί σκοπώ κλονισμού της επί την ικανότητα αυτών εμπιστοσύνης του κοινού» (αρθ. 50 1.ε).²⁰

Άλλωστε η ποινικοποίηση συμπεριφορών που καθορίζονται με τέτοια ευρύτητα και ασάφεια (δηλαδή ερμηνευτική αμφισημία) όπως π.χ. η απαγόρευση δημοσίευσης κειμένων και εικόνων «δυνάμεων να προκαλέσουν αναζωπύρωση των πολιτικών παθών» (αρθ. 52) οδηγεί το δημοσιογράφο σε προληπτική αυτολογοκρισία σύμφωνα με όσα θεωρεί ως επιθυμίες των κυβερνώντων. Άλλες διατάξεις περιορίζαν και την πολιτική ενημέρωση²¹. Τέλος, ένας «κώδικας δημοσιογραφικής δεοντολογίας» (νδ 1004/71)²² με ηθικοπλαστικού περιεχομένου αόριστες έννοιες όπως π.χ. «προσηκουσα υπέρπεια των εκφράσεων», «δημόσια αποστολή του Τύπου», «ακεραιότης και αξιοπρέπεια του επαγγέλματος» κλπ. επέτρεπε να κατηγορηθεί οποιοσδήποτε δημοσιογράφος για αντιδεοντολογική συμπεριφορά και να του επιβάλλει το πειθαρχικό συμβούλιο ακόμα και οριστική απαγόρευση άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Όλα αυτά για παραβάσεις μη ποινικά τυποποιημένες, δηλαδή ελάσσονος σημασίας. Όμως η πειθαρχική τρομοκρατία ήταν το αναγκαίο συμπλήρωμα για να ολοκληρωθεί η υποταγή του τύπου και να φαλκιδευθεί η ενημέρωση των πολιτών.

Άρθρο 18: Δικαίωμα του συνέρχεσθαι

Είναι χαρακτηριστικό πως για πρώτη φορά η διατύπωση του δικαιώματος αυτού σε συνταγματικό κείμενο συνοδεύεται από τη ρητή επιφύλαξη υπέρ του νόμου. Ο κοινός νομοθέτης θα μπορούσε να εισάγει αυστηρούς περιορισμούς σ' όλες τις μορφές συγκεντρώσεων (ιδιωτικές, δημόσιες, δημοσιεν υπαίθρω) εκτός των δύο προϋποθέσεων που τα ίδια τα Σύνταγμα μας πάντα προέβλεπαν: «ησυχώς και αόπλως». Ο τότε «υπουργός» εργασίας Α. Βογιατζής αποδίδει, νομίζω με «ευστοχία» τις αντιλήψεις της χουντικής κυβέρνησης όταν λέει: «Είναι από τα δικαιώματα τα οποία περιστέλλονται. Συνεπώς νομίζω ότι θα είναι παράλειψις αν δεν υπάρξει το «Νόμος ορίζει». Διότι ημπορεί να προκύψουν προβλήματα τα οποία άλλωστε προέκυψαν εις την πράξιν»²³ (sic).

Στη δεύτερη παράγραφο προβλεπόταν η υποχρέωση γνωστοποίησης της κάθε δημόσιας (άρα και σε κλειστό χώρο) συγκέντρωσης στην αστυνομία, τουλάχιστον 48 ώρες πριν²⁴. Εισάγεται δηλαδή ένα προληπτικό σύστημα ελέγχου²⁵ παράλληλα με τη δυνατότητα να παρίσταται η αστυνομική δύναμη σε κάθε δημόσια συνάθροιση και

τέλος τη δυνατότητα να απαγορεύει (η αστυνομία) τις υπαίθριες συγκεντρώσεις για λόγους δημόσιας τάξης (που προέβλεπε και το Σ 1952 καθώς και το ισχύον του 1975 για λόγους όμως δημόσιας ασφάλειας).

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως οι συγκεντρώσεις στην προδικτατορική Ελλάδα είχαν μια ιδιόζουσα σημασία. Αποτέλεσαν αν όχι το μόνο, σίγουρα το πιο δραστικό μέσο παρέμβασης των ευρύτερων λαϊκών μαζών στη δημόσια ζωή. Μια «κολοβή» δημοκρατία, η γραφειοκρατική διοίκηση και η αστυνομοκρατία δεν άφηναν κανένα περιθώριο επιρροής και παρέμβασης (ατομικής ή συλλογικής) στους θεσμούς.

Έτσι όταν η αγανάκτηση φούντωνε, ο λαός έβγαζε στους δρόμους. Η λειτουργία των κινητοποιήσεων αυτών υπήρξε πολλαπλή: πέρα από τη διεκδίκηση των συγκεκριμένων αιτημάτων, ο διαδηλωτής απελευθερωνόταν υπό την ψυχολογική επιβολή του αστυνομικού κράτους, ενώ συγχρόνως προέβαλε την ανάγκη εκδημοκρατισμού του κράτους μετατρέποντας το συγκεκριμένο και ειδικό αίτημα σε κοινή συνείδηση και απαίτηση για συμμετοχή²⁶.

Το εκτελεστικό του «συντάγματος» νδ 794/71²⁷ αποτελεί την απάντηση του καθεστώτος στις διαδικασίες των μαζικών κινητοποιήσεων των προηγούμενων χρόνων. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι, δικαίωμα ομαδικής δράσης, έπρεπε να φαλκιδευθεί. Η περιορισμένη αναγνώριση του στο αρθ. 18 δεν αρκούσε για να το καταστήσει ανενεργό, δηλαδή μη επικίνδυνο για τους αυταρχικούς θεσμούς που το δικτατορικό σύνταγμα προέβλεπε, άνοιγε όμως το δρόμο για την περαιτέρω συρρίκνωση του στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας. Έτσι αναγνωρίζονταν ευρεία διακριτική ευχέρεια στην αστυνομία να επεμβαίνει και να διαλύει τις δημόσιες συγκεντρώσεις (αρθ. 7) ακόμα και με τη χρήση των όπλων (αρθ. 8)²⁸.

Απαγορευόταν κάθε συγκεντρωση που θα απέβλεπε στην «προαγωγή των σκοπών διαλυθέντος κόμματος... ή οιασδήποτε υποκαταστάτου οργανώσεως ή οργανώσεως επιδιωκούσης ομοίους σκοπούς» (αρθ. 2, παρ. ε). Ενώ τα άρθρα 3 και 9 κ.ε. εισήγαγαν τη συλλογική ευθύνη των οργανωτών για κάθε έκνομη ενέργεια που θα συνέβαινε κατά τη διάρκεια της συγκέντρωσης και αυτό ανεξάρτητα από οποιαδήποτε συγκεκριμένη υπαιτιότητά τους. Τέλος το αρθ. 6 παρ. 5 ουσιαστικά απαγόρευσε την πραγματοποίηση συγκεντρώσεων, κινητών ή μη, στο παραδοσιακό κέντρο της Αθήνας, αλλά και των άλλων μεγάλων πόλεων, καθώς απαγόρευε κάθε συγκεντρωση σε ακτίνα 200 μέτρων από δημόσια κτίρια.

Άρθρο 19: Δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι

Δικαίωμα κι αυτό ομαδικής δράσης, άρα αυξημένης επικινδυνότητας για το υπό κηδεμονία πολίτευμα που προετοίμαζε η στρατιωτική δικτατορία.

Συνέχεια στη σελ. 53

16. Πηγή: Τζεργιάς. Ο Καραμανλής του Αντιδικτατορικού Αγώνα... σ. 166.

17. Βλ. «το Βήμα» 17/9/68 σ. 1.

18. Τα άρθρα 8-13 που αναφέρονται στα ατομικά δικαιώματα περιλαμβάνουν διακηρύξεις ελευθεριών των «κλασικού» καταλόγου, όπως περίπου τις διατύπωσε και το Σ του 1952.

19. ΦΕΚ Α/232/69

20. Για το ειδικό θεσμικό καθεστώς των ενόπλων δυνάμεων που το «σύνταγμα» προέβλεπε βλ. αντί άλλων Βεγληρός. Λόγια της οργής και της ελπίδας... σ. 69 κ.ε., Κατηφόρης. Η νομοθεσία των βαρβάρων... σ. 109.

21. Βλ. ενδεικτικά αρθ. 53/3 για τη δημοσίευση

των συζητήσεων της (μελλοντικής) Βουλής, καθώς το αρθ. 191 του Ποινικού Κώδικα (όπως είχε τροποποιηθεί με το νδ 372/69) για τη «διασπορά ψευδών ειδήσεων».

22. ΦΕΚ Α 199/69.

23. Βλ. πρακτικά... σ. 129.

24. Ο Κ. Βοβολίνης (υφ. πρ. Κυβ.) πρότεινε τη διατύπωση: «Αι συναθροίσεις γνωστοποιούνται δεόντως» επειδή: «...το δεόντως συνεπάγεται γνωστοποίησης εις την Αστυνομίαν. Κάμνομεν αυτό που θέλομεν και ουδέν ενοχλούμεν και δεν διατρέχομεν τον κίνδυνο να χαρακτηρίζεσθαι κράτος αστυνομικόν»... (υπογρ. δική μου). Βλ. Πρακτικά... σ. 130.

25. Για τα συστήματα περιορισμού των ατομικών ελευθεριών βλ. Μάνεση. Συνταγματικά δικαιώματα: α' ατομικές ελευθερίες, Θεσ/νίκη 1982, σ. 78 κ.ε.

26. ΦΕΚ Α/1/71.

27. Για περισσότερα βλ. Κατηφόρης. Η νομοθεσία των βαρβάρων... στο δόκιμο: Οι συγκεντρώσεις και η νομοθεσία της χούντας σ. 141 κ.ε.

28. Βλ. και το βδ 269/29.4.72 περί Κανονισμού για τη διάλυση υπαίθριων συγκεντρώσεων. Έτσι ακόμα και με αντίθετη γνώμη των εκπροσώπων της διοικητικής ή δικαστικής αρχής ο επικεφαλής της αστυνομικής δύναμης μπορούσε να διατάξει τη χρήση όπλων.

Τα βιβλία της «γνώσης»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»
ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΣΧΩΡΙΖΟΥΝ

ΜΕΣΑ ΣΕΛΙΜΟΒΙΤΣ

Ο δερβίσης και ο θάνατος

Μπισμιλαχίρ-Ραχμανίρ-Ραχίμ!

Καλώ για μάρτυρα την ημέρα της κρίσης, και την ψυχή που μέμφεται τον εαυτό της.

Καλώ για μάρτυρα το χρόνο, την αρχή και το τέλος των πάντων — ότι ο άνθρωπος είναι πάντα σε απώλεια.*

Αρχίζω αυτή την διήγηση χωρίς κανένα σκοπό, χωρίς όφελος για μένα και για άλλους, από μια ανάγκη δυνατότερη από οφέλη και από λογική, να μείνει γραπτό δικό μου, για μένα, γραπτή ταλαιπωρία συζήτησης με τον εαυτό μου, με τη μακρινή ελπίδα ότι θα βρεθεί κάποια λύση όταν γίνει ο λογαριασμός, αν γίνει, όταν αφήσω το ίχνος της μελένης σ' αυτό το χαρτί που περιμένει σαν πρόκληση.

Στο αριστούργημα αυτό της σύγχρονης λογοτεχνίας — που πολλοί συγκρίνουν με τη «ΔΙΚΗ» του Κάφκα — η εξουσία εμφανίζεται μέσα από πρόσωπα χωρίς πρόσωπο και παρουσιάζεται πολύ πιο αμείλικτη μέσα απ' την απρόσωπη μεσοδιάθεση των οργάνων της. Σ' αυτό το εξαιρετικό βιβλίο η λογοτεχνία βρίσκει την απόλυτη δικαίωση της.

* Απ' το κοράνι

ΖΗΤΗΣΤΕ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ
ΚΑΤΑΛΟΓΟ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΜΑΣ

εκδόσεις «γνώση»

ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, 157 71 Ζωγράφος, Αθήνα Τηλ. 7786441 Ζωοδόχου Πηγής 29 106 81 Αθήνα Τηλ. 3620941

Βιβλία για παιδιά και για νέους

ΧΑΡΟΥΜΕΝΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Χαρούμενες διακοπές
για το καλοκαίρι

- Προσχολικής ηλικίας
- Δημοτικού

(Ένα βιβλίο για κάθε τάξη)

ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

- Σειρά Κουνελάκια
- Αυτοκόλλητα
- Διαβάζουμε και Χρωματίζουμε
- Βιβλία με πολύχρωμη εικονογράφηση

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

- Παραμύθια της Στερεάς Ελλάδας
- Κρητικά παραμύθια
- Ακαρνανικά παραμύθια

(Τη σειρά διευθύνει ο καθηγητής Μ.Γ. Μερακλής)

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΜΕ ΑΥΤΟΚΟΛΛΗΤΑ

ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ

- Η κυρία Κλοκλό στο σουπερμάρκετ
- Η κυρία Κλοκλό μαγειρεύει
- Η κυρία Κλοκλό στολίζεται
- Η κυρία Κλοκλό διαβάσει

Τα παιδιά μαθαίνουν να διαβάζουν, ανακαθιστώντας τις εικόνες με αντίστοιχες αυτοκόλλητες λέξεις.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Οι ιστορίες μιας αυτόματης γιαγιάς
- Ο κύριος των ελεφάντων
- Ο Αντώνης και η Κουκιδίτσα
- Ο Παρασκευάς ή η πρωτόγονη ζωή
- Ο μικρός αδελφός

Λότη Πέτροβιτς - Ανδρουτσόπουλου

Και άλλα 15 βιβλία πλουτίζουν τη σειρά μας.

Και άλλες σειρές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Σύγχρονα βιβλία
με σεβασμό στην υπεύθυνη γνώση

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 36.38.362

ΤΥΠΟΚΤΟΝΟΣ ΤΥΡΡΑΝΙΣ

Ο Robert McDonald είναι Καναδός συγγραφέας και δημοσιογράφος. Έζησε στην Ελλάδα από το 1966 έως το 1970. Στην περίοδο αυτή εργάστηκε ως ανταποκριτής για την канаδική τηλεόραση (CBC), το BBC κι αρκετά άλλα ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά δίκτυα.

Ο McDonald εξακολουθεί να διατηρεί έντονο το ενδιαφέρον του για τις ελληνικές υποθέσεις και τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στην περιοχή. Εργάζεται ως freelance δημοσιογράφος με έδρα το Λονδίνο κι εκτός των άλλων αρθρογραφεί σαν ειδικός σε έγκυρα περιοδικά διεθνούς πολιτικής.

Είναι συγγραφέας του βιβλίου «Pillar and Tinderbox: The Greek Press and the Dictatorship» που εκδόθηκε το 1983 στο Λονδίνο και τη Νέα Υόρκη από τον οίκο Marion Boyars. Το βιβλίο, από τα σπάνια ξενόγλωσσα για τον ελληνικό Τύπο, αναφέρεται κυρίως στην περίοδο της δικτατορίας αποτελεί δε αμείλικτη καταδίκη της λογοκρισίας και παράλληλα ύμνο προς την Ελευθερία του Τύπου. Το άρθρο που ακολουθεί, είναι συμπυκνωμένη εκδοχή του δεύτερου κεφαλαίου του βιβλίου που έγινε με την ευγενική συγκατάθεση του συγγραφέα και των εκδοτών ειδικά για δημοσίευση στο ANTI.

Το πεπτικόν σύστημα ενός ναού μετά την μάσησιν...

του Robert Macdonald

Οι συνταγματάρχες όχι μόνο δεν εμπιστευόνταν τον Τύπο αλλά και τον φοβόνταν. Πιστεύαν ότι οι εφημερίδες δεν είναι παρά εργαλεία χειραγωγησης που επηρεάζουν τη δημόσια ζωή παρασκηνιακά με ανειδίκενο τρόπο.

Οι συνταγματάρχες πίστευαν επίσης ότι ο Τύπος θα έπρεπε να εκπληρώνει «δημοσιο λειτουργήματα» έννοια που περιέχει τόσο στο «Σύνταγμα» του 1968 όσο και στον νομο περί Τύπου του 1969. Στην ουσία βέβαια επρόκειτο για μια αντίληψη που ήθελε τον Τύπο προεκταση - παραρτήματα της κυβέρνησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι διατάξεις αυτές απαγόρευαν κάθε κριτική απέναντι στο αυταρχικό καθεστώς της δικτατορίας.

Ο αρχηγός της χούντας Γ. Παπαδόπουλος επέτεινε τη σύγχυση με τους μνημειώδεις λόγους του στους οποίους χρησιμοποιούσε στριφνό στίλ και διονόητες μεταφορές. Για παράδειγμα, παρομοίαζε τον Τύπο σαν το πεπτικό σύστημα του πολιτικού σώματος ή σαν ομάδα κρούσης της «Επαναστάσεως».

Άλλοτε μίλωνε για τη δημοσιογραφία σαν ιερό επαγγελμα. Η λέξη λειτουργήματα που χρησιμοποιούσε σχετίζεται φυσικά με τη λειτουργία και τις θρησκευτικές ιεροτελεστίες. Σε ομιλία του προς την ΕΣΗΕΑ (26/6/67) έλεγε:

«Κύριοι, δεν ήλθον δια να ομιλήσω. Αποδεχθείς την πρόσκλησιν σας εισήλθον εις τον ναόν τούτον. Διότι, πράγματι, περί ναού πρέπει να πρόκειται. Και πρέπει να αντιλαμβάνεται ως ναόν πας τις το οίκημα εις το οποίον στεγάζεται το προσωπικόν, το οποίον διακονεί εις την δημοσιογραφίαν».

Το δικτατορικό καθεστώς όπως η Ιερά Εξέταση θεωρούσε τον εαυτό του θεματοφύλακα της εξ αποκάλυψης αλήθειας. Η σωτηρία της ψυχής εξαρτιόταν από την υποχρεωτική της αποδοχή. Οι διαφωνούντες ήταν άρρωστοι και οι βασανιστές θεράποντες ιατροί αλύγιστοι απέναντι στην αγωνία των θυμάτων τους για τη σωτηρία της αμαρτωλής ψυχής τους.

Έλεγε ο Παπαδόπουλος:

«Και όπως το πεπτικόν σύστημα του ατόμου λειτουργεί αφού προηγηθεί η μάσησις, η οποία προπαρασκευάζει την πέψιν εις τον στομάχον, έτσι και υμείς, ως κοινωνικοί λειτουργοί, ως δημοσιογράφοι, πρέπει να νοήτε ότι οφείλετε να προπαρασκευάζετε την πνευματικήν πέψιν, την κατάλληλον αφομοίωσιν των προσφερομένων γνώσεων υπό των ατόμων μιας κοινωνίας, ινα αυτά τα άτομα της κοινωνίας δυνηθούν να αποτελέσουν κοινωνίαν ανεπτυγμένην και κατανοούσαν τας υποχρεώσεις εκατέρωθεν των ατόμων και των ομάδων».

ΕΣΗΕΑ (26/6/67)

Η απάθεια ή η παθητική στάση δεν ήταν βέβαια ανεκτές. Ο Παπαδόπουλος ήθελε οι δημοσιογράφοι να δείξουν ζήλο ιεροποιού, εξού και το μεταφορικό του σχήμα από εκκλησιαστικό ταχώς μετατρέπεται σε στρατιωτικό.

«Κύριοι, πρέπει να φύγετε από την θεσιν όπου καιροφυλακτείτε, σαν άνθρωποι και δεν ηξέυρετε περί τίνος πρόκειται... Έχετε δώσει εις την κοινωνίαν της σημερινής την εντύπωσιν ότι διακατέχεται από ένα διαταγμόν... Υπάρχουν θέσεις εις το χαρικόμα δι' όλους... Δεν είναι παραδεκτός ουδείς διαταγμός, δεν είναι παραδεκτή ουδεμία προκατάληψις... Είμαι βέβαιος ότι δεν θα χρειασθεί να επαναλάβω αυτήν την επίκλησιν προς υμάς... από αύριον θα ημπορώ να θεωρώ τον εαυτόν μου Συνταγματάρχην επί του πεδίου της μάχης του Συνταγματός των δημοσιογράφων εις την επίθεσιν προς κατάληψιν του αντικειμενικού σκοπού, ο οποίος λέγεται πρόοδος και ανάπτυξις του Έθνους».

(ΕΣΗΕΑ 26/6/67).

Εννοείται ότι η κριτική του Τύπου θα περιοριζόταν είτε στην υπόδειξη των σφαλμάτων όσων πιστών δεν είχαν καταλάβει πλήρως τη διδασκαλία του καθεστώτος είτε στην καταδίκη των αδιόρθωτων που σκόπιμα θα παρήκουν τα κε-

λεύσματα του. Μ' άλλα λόγια, κάθε κριτική εναντίον του καθεστώτος αποτελούσε αίρεση: «εάν γράψης εναντίον της ελληνικής κυβερνήσεως τότε είσαι εχθρός», έλεγε ο Πατακόζης.

Κι αν φαίνεται σε καποιον διφορούμενη η γλώσσα του Παπαδόπουλου, ακολούθησε η παρωδία του «δημόσιου διαλόγου» μέσω του Τύπου για το «Σύνταγμα» του 1968 που έδειξε στην πράξη την αντίληψη του καθεστώτος για τον Τύπο.

Γαυτοχρόνα ακουράστος ο Παπαδόπουλος εκφωνούσε λόγους για τη «νέα δημοκρατική τάξη» με σκοπό την «αναμόρφωση των αδιόρθωτων» Ελλήνων πολιτών. Οι λόγοι αυτοί συγκεντρώθηκαν σε επτά τόμους με τίτλο Το πιστεύω μας που εκδόθηκε από τη Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών, μοιραζόταν δωρεάν. Επιπλέον η Πολιτική Αγωγή του Θ. Παπακωνσταντίνου τυπώθηκε σε δεκάδες χιλιάδες αντίτυπα για δωρεάν διανομή. Κι ακόμα η μπροσούρα.

Η Ιδεολογία της Επαναστάσεως του «Υφυπουργού» Προεδρίας Γ. Γεωργαλάς μοιραζόταν κι αυτή δωρεάν. Ο Γεωργαλάς υποστήριζε την άποψη ότι το καθεστώς δεν ήταν δικτατορία αλλά «αληθινή επανάσταση» που εξέφραζε τις βαθιά ριζωμένες, ανείπωτες προσδοκίες του ελληνικού λαού!

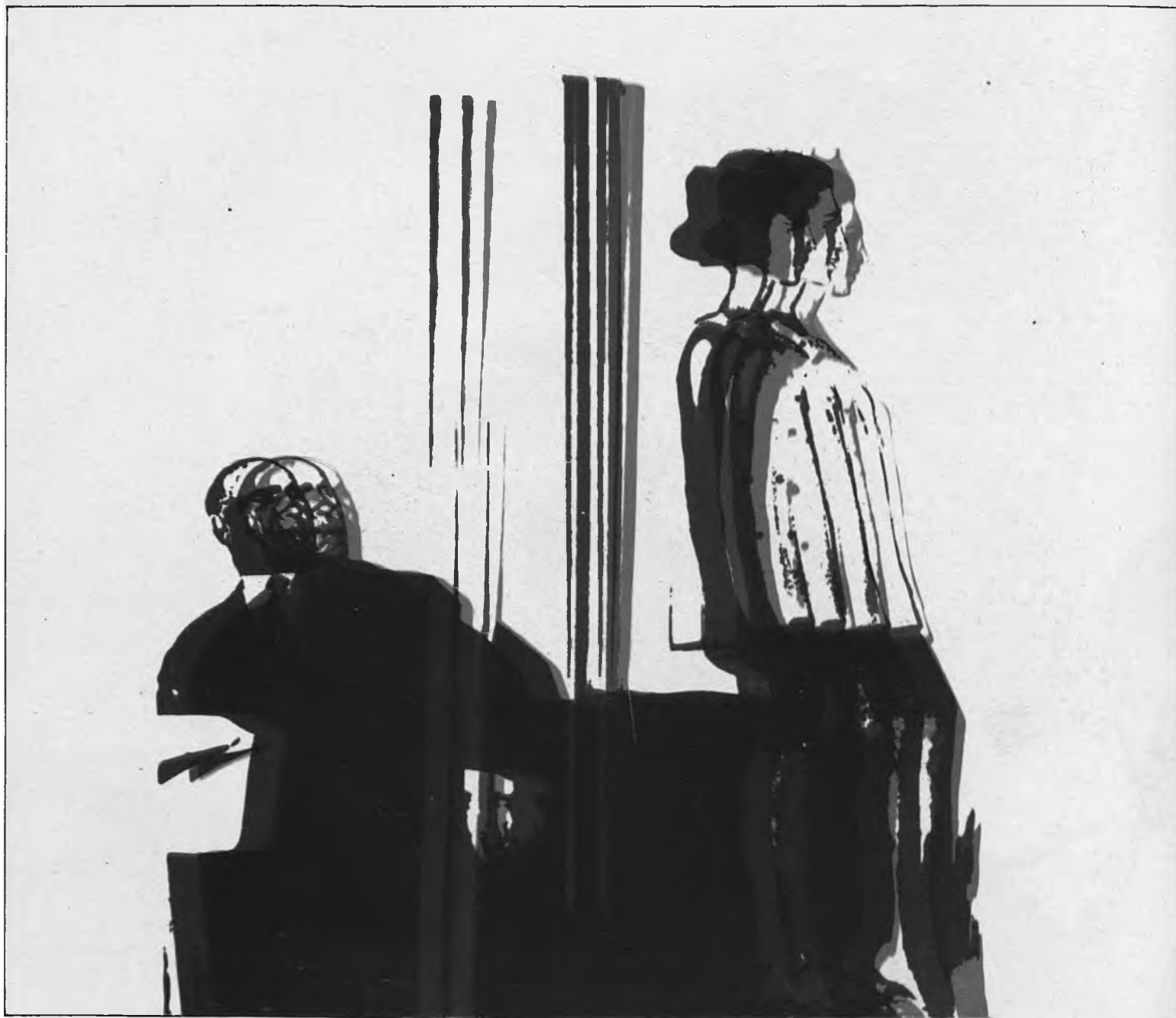
Ο Γεωργαλάς ήταν επαγγελματίας προπαγανδιστής. Κομμουνιστής στα νιάτα του εκπαιδεύτηκε στην προπαγάνδα και δούλεψε ανάμεσα στους πολιτικούς πρόσφυγες που ζούσαν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Μετά το θάνατο του Στάλιν αποσκήρτησε στο αντιπαλό στρατοπέδο κι έγινε «ειδικός σύμβουλος της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοικήσεως για την Εθνική και Πολιτική Διαπαιδευγωγή».

Ο Γεωργαλάς θεωρούσε τους δημοσιογράφους συστατικό στοιχείο του κρατικού μηχανισμού. Ο ίδιος δε, πρότεινε τη δημιουργία Εθνικής Υπηρεσίας Προπαγάνδας εξαρτώμενης απ' ευθείας από τον πρωθυπουργό. Το «μεγάλο του σχέδιο» για την οργάνωση της προπαγάνδας του καθεστώτος περιλάμβανε τη χρηματοδότηση εκδοτικών οίκων καθώς και την εκδοση ημερήσιας απογευματινής «επαναστατικής» εφημερίδας. Η πρωινή φιλοκαθεστωτική Νέα Πολιτεία που εκδόθηκε στις 17/9/68 αποτέλεσε βήμα για το Γεωργαλά αλλά η κυκλοφορία της παρέμεινε χαμηλή και η επιρροή της μικρή. Το φιλοκαθεστωτικό επίσης περιοδικό Θέσεις και Ιδέαι ήταν για το Γεωργαλά πολύ ακαδημαϊκό. Ήθελε κάτι «ριζοσπαστικά τολμηρό με επαναστατικό όραμα»!

Είναι βέβαιο ότι η νομοθεσία του καθεστώτος για τον Τύπο έφερε τη σφραγίδα του Γεωργαλά κι αντανάκλουσε εν πολλοίς τις ιδέες του. Ο Παπαδόπουλος θεωρούσε τον εαυτό του «σωτήρα του Έθνους» και ο Γεωργαλάς ήταν ο πιο πιστός μαθητής του και μάλιστα πολύ επικίνδυνος γιατί ήταν επαγγελματίας στον τομέα του.

ΑΝΤΙΣΤΑΒΙΑΚΕΣ ΑΦΙΣΕΣ
και Προκηρύξεις

2.

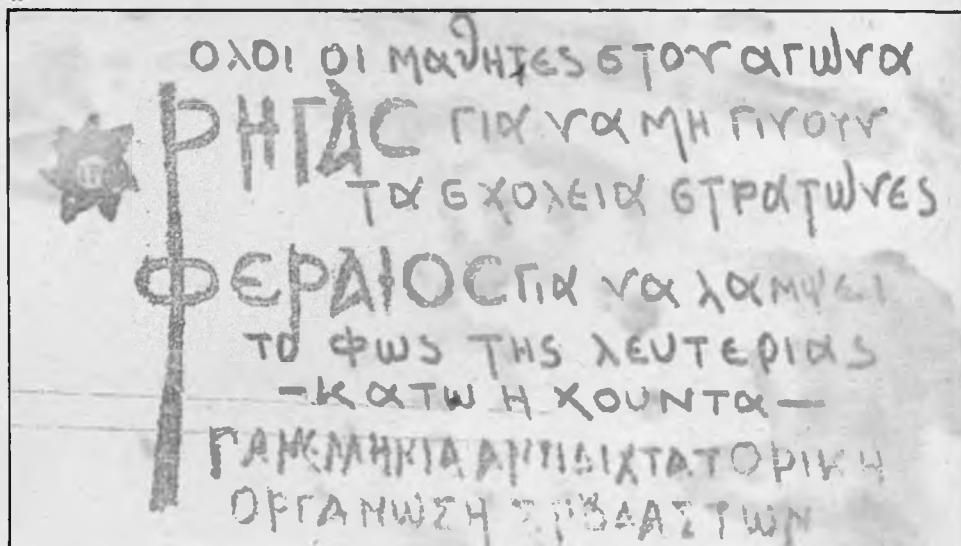
4.

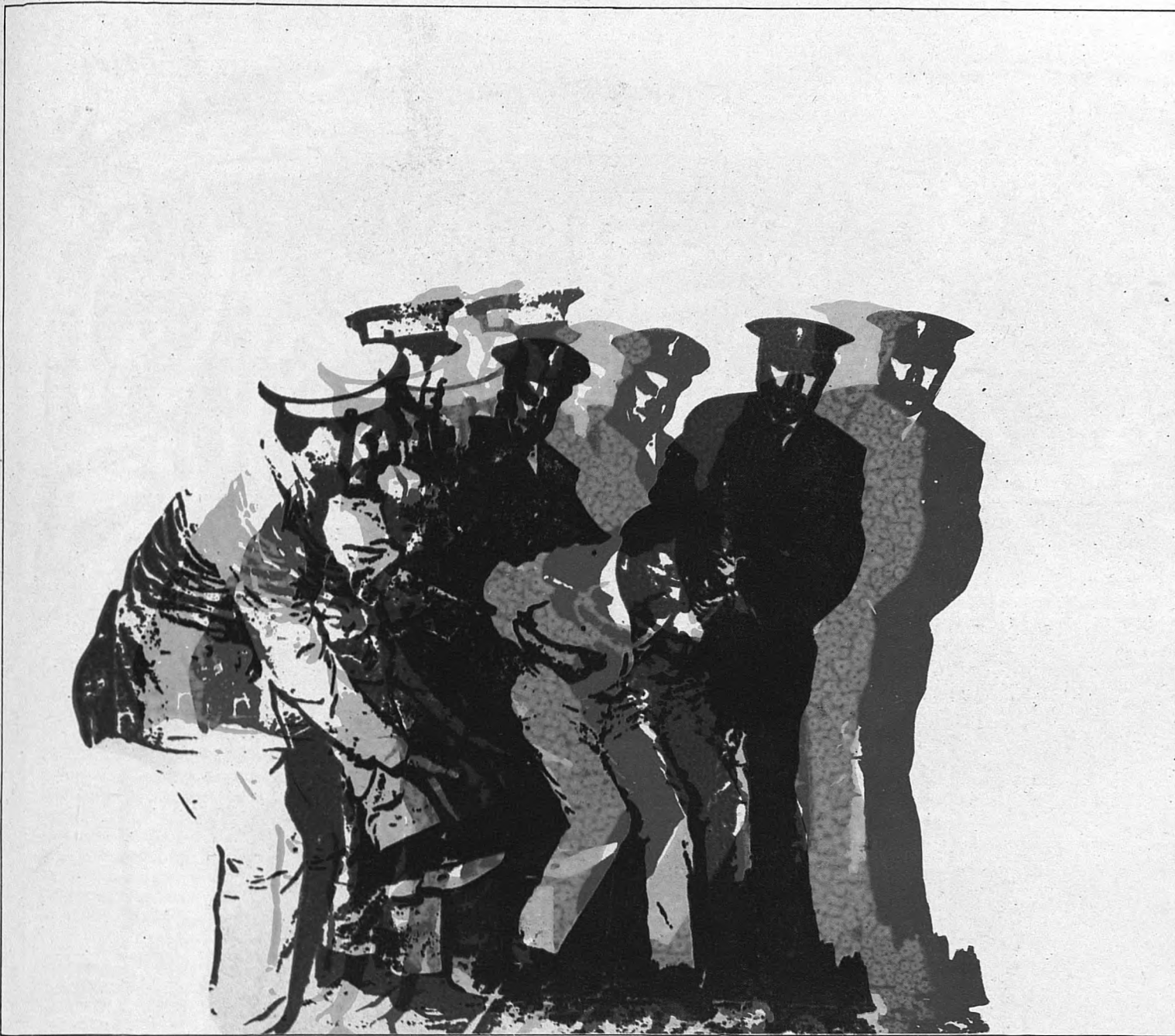
Στις σελίδες αυτές αναπαράγονται αφίσες και τρικ που εξέδωσαν αντιστασιακές οργανώσεις και ομάδες την περίοδο της δικτατορίας.

Οι αριθμοί 1-3 είναι από μονόφυλλες μεταξοτυπίες διαστάσεων 31,5 x 38 εκ. που κυκλοφόρησαν ανώνυμα στην Ιταλία.

Τα τρικ 4 και 5 είναι του «Ρήγα Φεραίου» (αρχικές διαστάσεις 21,5 x 6,5 και 21,5 x 9 εκ. αντίστοιχα) δίχρωμα, με χάραξη σε ζελατίνα. Κυκλοφόρησαν στο διάστημα της πρώτης τριετίας της χούντας.

Το τρικ 6 της ΚΝΕ (διαστάσεις 8 x 11) κυκλοφόρησε τον Απρίλη του '73 ή '74.

5.

ΣΤΟΧΑΣΤΕΣ
 ΟΡΓΑΝΩΣΤΕ ΤΗΝ
 ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
 ΡΙΧΤΕ ΤΙΣ ΒΑΒΕΙΣ
 ΓΙΑ ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΝΟΞΕΒΗ
 ΖΗΤΩ ΗΛΕΥΤΕΡΙΑ
 ΤΟ ΛΑ Ο
 ΖΗΤΩ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ
 ΤΟ ΛΑ Ο
 ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΛΕΥΤΕΡΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ
 ΠΑΙΔΕΙΑ

ΠΡΗΓΑΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ
 ΟΡΓΑΝΩΣΗ
 ΔΕΡΑΣΙΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

6.

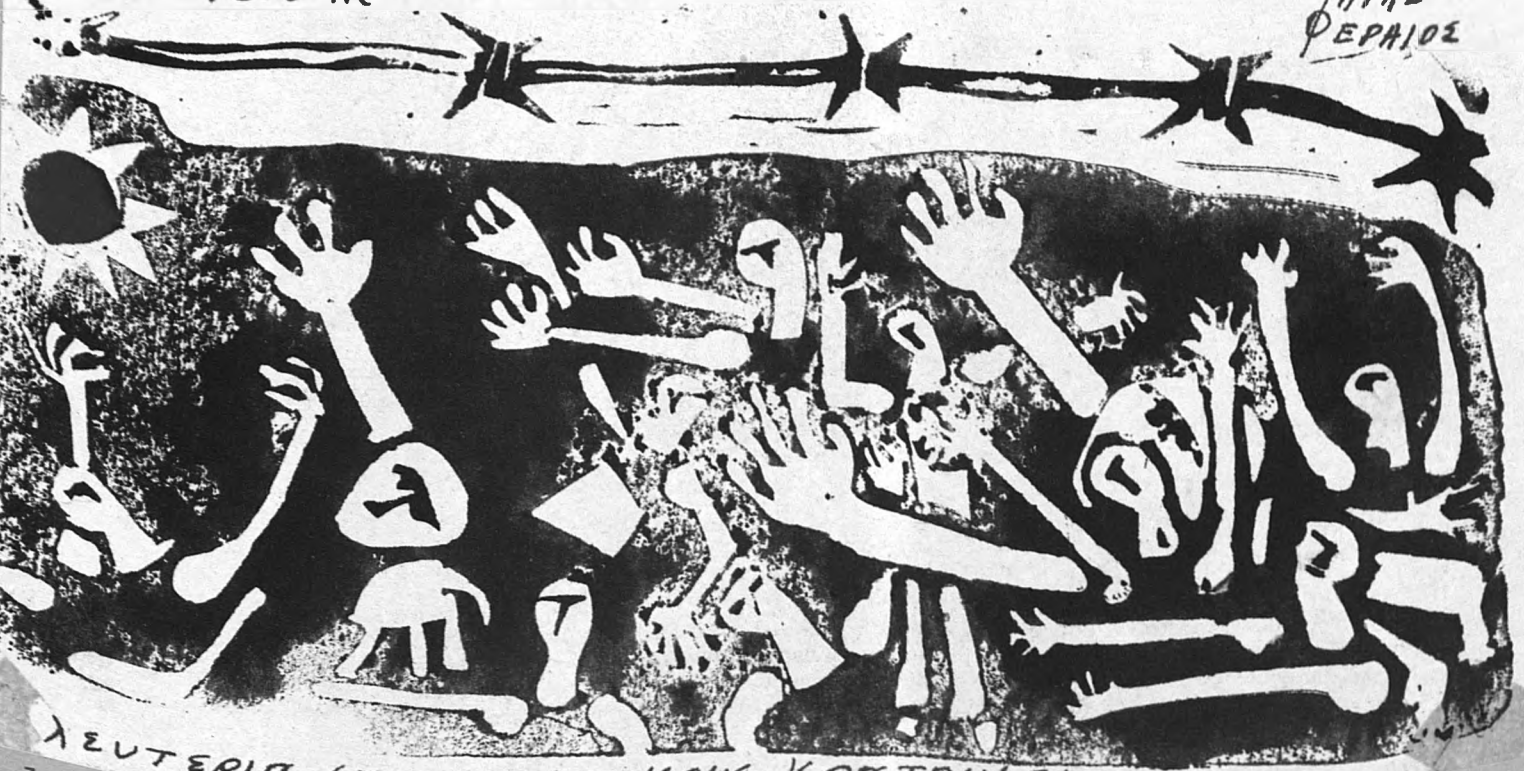
ΣΤΙΣ 21 ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΗ
 ΟΛΟΙ
 ΣΤΗ ΔΙΑΔΗΛΩΣΗ

ΚΑΤΩ Η ΧΟΥΝΤΑ
 ΕΣΤΙΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ

Κ. Κ. Κ.
 Ν. Ν. Ν.
 Ε. Ε. Ε.

Ο ΝΕΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΑΣ ΔΙΝΕΙ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΝΕΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

ΡΗΓΑΣ
ΦΕΡΑΙΟΣ

ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥΣ

8.

ΤΟ 1821 ΞΑΝΑΖΗ
ΖΗΤΟ
Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
Η Α - ΚΝΕ

- 7. Αφίσετα του «Ρήγα» (23 x 12 εκ.). Λινόλεουμ και χειρόγραφο.
- 8. Τρικ της ΚΝΕ (8 x 5,5 εκ.).
- 9. Τρικ του ΠΑΚ.
- 10. Αυτοκόλλητο του ΠΑΜ που τυπώθηκε στο εξωτερικό (7 x 10,5) και 11. Αφίσετα του «Ρήγα Φεραίου».

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟ ΑΝΤΙΑΚΤΑΤΟΡΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

αγωνίζονται
με κάθε μέθο
οι αγωνιστές
της ΡΗΓΑΣ
ΦΕΡΑΙΟΣ πιστοί στα ιδεώδη
της δημοκρατικής πηκδοσης
της γενιάς της 40

11.

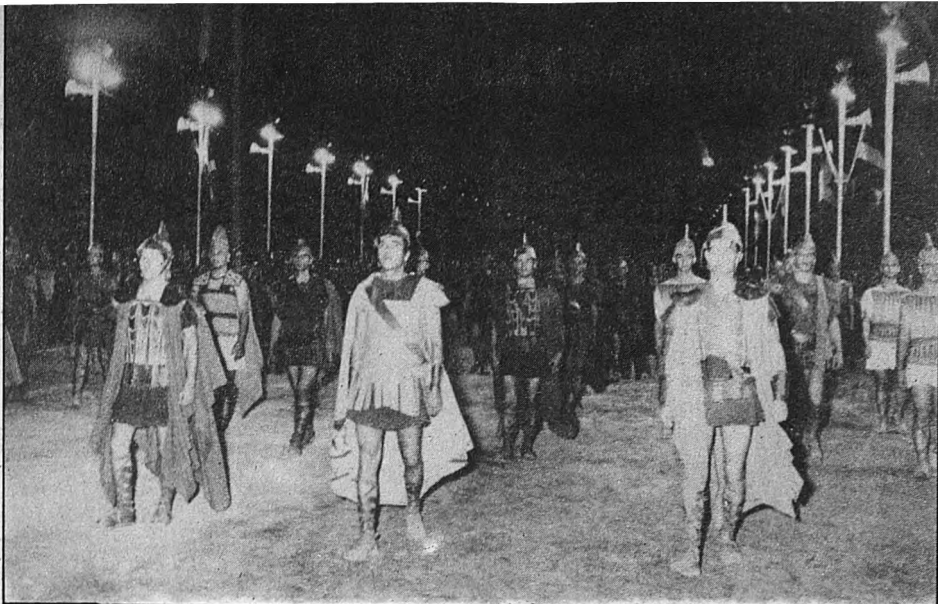
ήλχούντα δέν
θά περάση

9.

10.

Για την ιδεολογία των Συνταγματαρχών

του Μελέτη Μελετόπουλου

Από τις τελετές της «Πολεμικής Αρετής» του 1968.

Σε μια σειρά τομείς, το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21ης Απριλίου δεν σηματοδοτούσε μόνον ένα ρήγμα, μια τομή με ό,τι υπήρχε μέχρι τότε. Αντίθετα, έφερνε μέσα του το στοιχείο της συνέχειας: πρώτα απ' όλα της συνέχειας των βασικών αρχών θέσμησης και λειτουργίας του καθεστώτος, και, στη συνέχεια, των οριακότερων ιδεών, συμβόλων και αξιών που είχαν διαχρονικά συγκροτηθεί για τη νομιμοποίησή του. Έτσι και ο «ελληνοχριστιανικός πολιτισμός»: μέσα από το γκροτέσκο, την υπερβολή και τη μετωνυμία του σε «κιτς», δεν παύει να αποτελεί μια κυρίαρχη επένδυση των «θεωρητικών» της δικτατορίας, που τα ιστορικά της νήματα μας παραπέμπουν στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα, όταν η κρίση ταυτότητας μέσα από τις τραυματικές εμπειρίες της εθνικής ολοκλήρωσης, συνοδεύονταν από προσπάθειες πνευματικού αναπροσδιορισμού, από νέα ρεύματα που διεκδικούσαν την ορθή πολιτεία. Σημαντικό ανάμεσά τους ήταν το ρεύμα του ελληνοκεντρισμού.

Ελληνοκεντρισμός και Ελληνοχριστιανισμός

Η πνευματική κίνηση του ελληνοκεντρισμού ξεκινά στην εθνικιστική του εκδοχή από τον Ίωνα Δραγούμη, που φέρνει στην Ελλάδα τις ιδέες του Νίτσε και του Μπαρρές, συνδυασμένες με μια ντ' ανουντσιανή πολιτική δράση: εκφράζεται στη σοσιαλιστική του πλευρά, με τις ελληνοφαιβανές ιδέες του Δημητρίου Γούναρη και την κοινωνική δημόκρατία του Αλέξανδρου Παπαναστασίου· βρίσκει την επιστημονική του κατοχύρωση στις κοινοτικές θεωρίες του Κωνσταντίνου Καραβίδα και στη γεωπολιτική ανάλυση του Δημοσθένη Δανιηλίδη· τέλος, ενσαρκώνεται στην επιλογή του Παναγιώτη Κανελλόπουλου να χρησιμοποιήσει τον ελληνοκεντρισμό σαν πυξίδα στον πολιτικό του προσανατολισμό.

Το ελληνοκεντρικό ρεύμα συμπυκνώνεται στην «ενωτική ιδεολογία» του Π. Κανελλόπουλου, που κινείται στο χώρο της Δεξιάς, τότε ως ηγέτης της, τότε ως αυτόνομος αμφισβητίας της. Η ενωτική ιδεολογία του (1935) αρνείται τόσο τον κομμουνισμό, γιατί είναι ιδεαλιστική, όσο και τον καπιταλισμό, αφού είναι έντονα επηρεασμένη από τον αντιυλιστικό νεορομαντισμό του μεσοπολέμου.

Στην περίοδο του εμφύλιου πολέμου, ο Π. Κανελλόπουλος θα εντείνει την επίθεσή του κατά του μαρξισμού και θα γίνει δάσκαλος των πολεμιστών της μιας όχθης, ενώ μετά το 1949, θεμελιώνει με τα φιλοσοφικά του βιβλία τον ελληνοχριστιανισμό.

Ο ελληνοχριστιανισμός αποτελεί το ιδεολογικό πλαίσιο του δεξιού κράτους στην περίοδο 1949-1967 και λειτουργεί σαν ένα θεωρητικό επικάλυμμα του αυταρχισμού του. Η εκλαϊκευμένη, μάλιστα εκχυδαϊσμένη μορφή της ελληνοχριστιανικής ιδεολογίας του Π. Κανελλόπουλου, σε όλες της τις εκφάνσεις και τις πρακτικές συνέπειες, γίνεται ο θεωρητικός εξοπλισμός ενός καθεστώτος που καταδιώκει το μαρξισμό και στο πολιτικό επίπεδο και σε αυτό της διακίνησης των ιδεών.

Η ελληνοχριστιανική ιδεολογία του δεξιού κράτους βασίζεται σε μερικές κεντρικές αξίες: η Πατρίδα, σαν σκοπός όλων των δραστηριοτήτων του πολίτη· η Θρησκεία, σαν τρόπος διαβίωσης και λειτουργίας μέσα στο κοινωνικό σύνολο· η Οικογένεια, σαν πυρήνας της κοινωνικής ζωής· η εθνικοφροσύνη που ταυτίζεται χοντρικά με τον αντικομμουνισμό, σαν διανοητική υγεία· ο Στρατός, σαν ηθικό στήριγμα της εθνικής ζωής· το Στέμμα, σαν η τελευταία πολιτειακή έκφραση του πατερναλισμού στην ελληνική πολιτική ζωή.

Τάσεις και ρεύματα στη δικτατορία

Σ' αυτή την περίοδο της κυριαρχίας της «εθνικοφροσύνης» όπου οι προαναφερθείσες αξίες αποτελούν, ουσιαστικά, προσχήματα για την αστυνομική δράση και τις ολοκληρωτικές μεθόδους μιας αυταρχικής και ήκιστα δημοκρατικής Πολιτείας διάφορες τάσεις εκτροπής, σαν λογική απόληξη του πνεύματος της εποχής:

— η τάση να γίνει πολιτειακή εκτροπή υπέρ του Στέμματος, ώστε το καθεστώς να γίνει και τυπικά αυτό που ουσιαστικά είναι, χωρίς να θιγεί καθόλου το κοινωνικό πλαίσιο. Αυτή ήταν η «μεγάλη χούντα».

— η τάση που αναπτύχθηκε από τα πρώτα κιόλας χρόνια της Μέσης Ανατολής (1941 κ.ε.) και που εξέφραζε αντικομμουνιστικά σύνδρομα, εκδικητικά αισθήματα, συντεχνιακά αιτήματα, συμπλέγματα κοινωνικής κατωτερότητας έναντι ενός κατεστημένου που χρησιμοποίησε τη νεολαία του ελληνικού στρατού για την επιβίωσή του, καντα-

φονασερικά ιδεολογικά ψήγματα και συγκεκαλυμμένες αντιβασιλικές προθέσεις.

Η δημιουργία και η ανάπτυξη χουντικών καρκινωμάτων στον Στρατό, από νέους αξιωματικούς αγροτικής κυρίως και λαϊκής προέλευσης, με τη συνδρομή μάλιστα ορισμένων διανοούμενων, εκφράζει κοινωνικές διαφοροποιήσεις μέσα στο πλαίσιο του μετεμφυλιακού καθεστώτος, διαφοροποιήσεις που προέκυψαν από τη «Μαύρη Δεκαετία» 1941-1949. Αυτές οι διαφοροποιήσεις απέκτησαν νεοφασιστικό χρώμα, συνδεόμενες καθώς ήταν με τις ολοκληρωτικές μεθόδους του μετεμφυλιακού κράτους και με την κυρίαρχη ιδεολογία του, τον εμφυλιακό ελληνοχριστιανισμό. Μέσα από τις συζεύξεις αυτές αναδύθηκε το ιδεολογικό πλαίσιο της χούντας.

Η πιο ακραία από όλες τις τάσεις της Δικτατορίας ήταν αυτή που είχε υποστεί επίδραση από τον Κ. Πλεύρη αρχηγό του περιθωριακού «Κόμματος της Τετάρτης Αυγούστου», καθαρά εθνικοσοσιαλιστικής ιδεολογίας. Φορείς αυτής της τάσης ήταν ο Λαδάς, ο Ασλανίδης, ο Μπαλόπουλος και άλλοι αξιωματικοί. Ο εθνικοσοσιαλισμός τους, όμως, ήταν ουσιαστικά συμπυκνωμένος σε έναν ακραιφνή χουντισμό. Για τον Ασλανίδη, κάθε πρόβλημα μπορούσε να λυθεί «με μια διμοιρία τάνκς», ενώ οι νέοι θα εκτονώνονταν με το ποδόσφαιρο. Το κοινωνικό όραμα του Ασλανίδη, συγκεκριμένα, ήταν μια αποϊδεολογικοποιημένη κατάσταση, στην οποία θα κυριαρχούσε η πλούσια ικανοποίηση των υλικών αναγκών του ατόμου. Πάντως, η εθνικοσοσιαλιστική αυτή τάση εκδηλώθηκε υπέρ της οργάνωσης της νεολαίας κατά τα φασιστικά πρότυπα. Αυτό με παρέμβαση μιας άλλης τάσης, που θα εξετασθεί παρακάτω, της τάσης που δημιούργησε ο καθηγητής Τσάκωνας —με το επιχείρημα ότι μια τέτοια οργάνωση τελικά θα λειτουργούσε υπέρ του μαρξισμού, που βρισके πρόσφορο έδαφος σε οργανωμένο κοινό. Τελικά, ο Παπαδόπουλος προτίμησε την δεύτερη άποψη, «για να μην μας πούν φασίστες».

Μια άλλη, διαμετρικά αντίθετη τάση, αποτελούμενη και αυτή από αξιωματικούς, με επικεφαλής τον Μακαρέζο, εκδήλωσε φιλελεύθερες απόψεις, όσον αφορά την οικονομική πολιτική, αλλά και με προεκτάσεις προς έναν πιθανό «εκδημοκρατισμό»

Αριστερά, ο Γκιζίκης με την ακολουθία του, βγαίνει από το ...αβγό· τυπικό κιτς των απριλιανών. Δεξιά, ο Παπαδόπουλος σπάει αβγά...

του καθεστώτος. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Μακαρέζος ήταν αυτός που ανέλαβε τις επαφές της Δικτατορίας με ορισμένους πολιτικούς αρχηγούς της προ-απριλιανής περιόδου.

Η περισσότερη έντονη ιδεολογική τάση της Δικτατορίας ήταν μια ομάδα αποτελούμενη κυρίως από πολιτικά στελέχη (**Δημήτρης, Πάτρας κλπ.**) που δημιουργήθηκε και κινήθηκε από τον Δ. Τσάκωνα, προδικτατορικά καθηγητή στην Βόννη και συγχρόνως στις ελληνικές στρατιωτικές σχολές και μετά το 1968 στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο. Κοινωνιολόγος, της σχολής του Π. Κανελλόπουλου, ιδεοκράτης και ελληνοκεντρικός, πίστευε στην ανάγκη μιας νέας επανάστασης του Γουδι, που θα ανέτρεπε το πολιτικό σκηνικό. Τον Στρατό τον έβλεπε σαν μέσο για την άνοδο τάσεων παρόμοιων με τη δικιά του. Το πολιτικό και κοινωνικό περιεχόμενο της τάσης Τσάκωνα ήταν ένα είδος κοινοτικού σοσιαλισμού, με χριστιανική μεταφυσική χροιά, μέσα σε ένα πλαίσιο πεφωτισμένης δεσποτείας, με τη συνεργασία του Στρατού και της Εκκλησίας. Η τάση αυτή, που είχε έντονο αντικαπιταλιστικό και αντιπαλαιοκομματικό χαρακτήρα, βρέθηκε αντίθετη με την εύνοια της Χούντας προς το κεφάλαιο και τη χρησιμοποίηση παλαιών πολιτικών, όπως ο Μαρκεζίνης. Παρ' όλο που περί το 1970, όταν έγινε ο Τσάκωνας Υφυπουργός Εξωτερικών, φάνηκε να επηρεάζει την πορεία της Δικτατορίας, απέτυχε να τη στρέψει προς τις δικές της απόψεις. Ενδοχουντικές διαφωνίες την εμφάνισαν ότι οδηγούσε σε έναν κανταφικό θεοκρατικό σοσιαλισμό τριτοκοσμικών τάσεων, ενώ ο Α. Πάτρας απέτυχε να πραγματοποιήσει την ενοποίηση των Ταμείων και παρατηρήθηκε.

Παράλληλα προς την τάση αυτή κινήθηκαν και ο σοσιαλδημοκρατικής ιδεολογικής προέλευσης **Β. Σταματόπουλος** και ο Υπουργός Παιδείας **Θ. Παπακωνσταντίνου**, γνωστός θεωρητικός μαρξιστής στο μεσοπρότεμο.

Την εκλαΐκευση των σκοπών της Δικτατορίας ανέλαβε ο σύμβουλος του Γ.Ε.Σ. και διαφωτιστής του Στρατού **Γ. Γεωργαλάς**, ο οποίος κινήθηκε σε παράλληλους προς την τάση Τσάκωνα άξονες: πολιτικοποίηση με

αποκλεισμό των παλιών κομμάτων και προσώπων —ένα είδος «δημοκρατίας» τουρκικού τύπου— οικονομικός παρεμβατισμός, ελληνοχριστιανικές αξίες. Η διαφορά του με την προηγούμενη τάση, που εκφράζει επίσης την πολιτική φιλοδοξία των μη στρατιωτικών στοιχείων της Χούντας, έγκειται κυρίως στην έμφαση στο χριστιανικό σκέλος του Ελληνοχριστιανισμού, που δεν συγκινεί τον Γεωργαλά. Το μεταφυσικό στοιχείο λείπει από τον άνθρωπο που ανέλαβε το δύσκολο έργο του να πείσει πως η Αντεπανάσταση ήταν «Επανάσταση». Πάντως, όπως φαίνεται και από τα μεταγενέστερα έργα του, η ιδεολογική του κατεύθυνση έχει ολοκληρωτικό προσανατολισμό, αφού πιστεύει στον κοινωνικό έλεγχο και στη λογοκρισία, στις διώξεις των αντιφρονούντων.

Υπήρξαν και άλλες τάσεις, φυσικά, μέσα στη Δικτατορία, μικρότερης σημασίας και εμβελείας. Δεν μπορεί να παραλειφθεί η τάση του **Ιωαννίδη**, που ήταν ό,τι πιο καταφικτικό είχε ο απριλιανός κανταφονασερισμός. Επιδεικτικά ηθικιστική και ασκητική, η τάση αυτή στερείτο στοιχειώδους πολιτικής σκέψης. Τα αποτελέσματα φάνηκαν στο αναπαραγόμενο πολιτικό κενό της ιωαννιδικής δικτατορίας, αλλά κυρίως στο τραγικό της τέλος.

Η Ιδεολογία της δικτατορίας και οι αντιφάσεις της

Το ερώτημα εάν η απριλιανή Δικτατορία είχε ή όχι μια συγκεκριμένη ιδεολογία δεν μπορεί να απαντηθεί χωρίς να επισημανθούν ορισμένα κεντρικά σημεία της πορείας της:

- η πρωθυπουργοποίηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου **Κ. Κόλλια**, σύμβουλου της αρχής της τυπικής νομιμότητας, επικεφαλής μιας Κυβερνήσεως πραξικοπηματιών, στερεί από τη δικτατορία του 1967 το περιεχόμενο ενός Γουδι· καταδειχνει επίσης ότι δεν ήταν, ως στρατιωτική επέμβαση, απροϋπόθετη, γιατί δεν είχε σκοπό, ξεκάθαρα, να αλλάξει το πολιτικό παιχνίδι, και τους κανόνες του, αλλά να πάρει την εξουσία.

Η τάση της χούντας να περιβάλλεται μια επίπλαστη —όσο και καθόλου πειστική— νομιμοφάνεια, διαφαίνεται από την όλη με-

τέπειτα πορεία της: κατασκευάζει Συντάγματα και Συμβουλευτικές, ανακηρύσσει τη Δημοκρατία, διενεργεί δημοψηφίσματα, θέλει δηλαδή την έξωθεν καλή μαρτυρία της νομιμότητας που η ίδια, ως κίνημα κατάργησε. Κατά πολλούς μελετητές, αυτή η μανία της νομιμότητας οφείλεται στην ιδιοσυγκρασία του Γ. Παπαδόπουλου, που ήθελε το κάθε τι να είναι «νόμιμο», αδυνατώντας να συμπεριφερθεί με τρόπο αυθεντικά «επαναστατικό». Η προσωπική του εξέλιξη επιβεβαιώνει του λόγου το ασφαλές: λίγο μετά το πραξικόπημα επέβαλε στον εαυτό του και στους συνεργάτες του την αποστρατιωτικοποίησή τους· φόρεσε την επίσημη στολή των πολιτικών, συγκεντρώνοντας πλήθος τυπικών αξιωματικών και τίτλων στα χέρια του· αναγόρευσε, λίγο πριν την πτώση του τον εαυτό του σε Πρόεδρο, μιας ανύπαρκτης Δημοκρατίας, διορίζοντας «πρωθυπουργό του» τον Σπύρο Μαρκεζίνη· προκήρυξε τέλος, δημοψήφισμα, για να λάβει τη λαϊκή επιδοκιμασία για αυτές τις ενέργειες, χωρίς να πείσει όμως κανέναν.

Η δικτατορία έκανε τον κύκλο της κάτω από το άγχος ενός «εκδημοκρατισμού», παραπαιώντας συνεχώς μεταξύ μιας ανεπιθύμητης πολιτικοποίησης και μιας παράτασης του στρατιωτικού καθεστώτος. Και στην προτελευταία της φάση, κάλεσε τον χωρίς λαϊκή βάση πρώην υπουργό Μαρκεζίνη να γίνει πρωθυπουργός χωρίς εξουσίες, διαψεύδοντας έτσι τις ίδιες της τις προθέσεις.

- Ο διορισμός του Π. Πιπινέλη, πρώην Πρωθυπουργού (1963) αποτέλεσμα συμβιβασμού της χούντας με ορισμένα δίκτυα του προδικτατορικού πολιτικού κόσμου επηρέασε ολόκληρη την πορεία της εξωτερικής της πολιτικής προς κάποιες θέσεις που δεν απείχαν πολύ από τις προχουντικές. Ο Πιπινέλης, διπλωμάτης με πείρα κράτησε, όσο ζούσε, τη χούντα μέσα στα δυτικά πλαίσια της ατλαντικής πολιτικής. Μετά το θάνατό του, η Δικτατορία παραπαίει ανάμεσα σε έναν σφοδρό αντικομμουνισμό, και μια ανεδαφική επίδειξη δύναμης απέναντι στη Δύση.

Δηλαδή, ενώ το παραδοσιακό μετεμφυλιακό καθεστώς δε συγκρούστηκε ποτέ με τη δυτική πολιτική, επιδιώκοντας πάντοτε

συμβιβαστικές λύσεις, η χούντα κινήθηκε, μετά το θάνατο του Πιπινέλη, σε μια γραμμή αμφίσημη ως προς ορισμένα δόγματα της εξωτερικής αμερικανικής πολιτικής, όπως αυτό που απέκλειε την Ένωση, γιατί έθιγε την τουρκική πολιτική. Η αμφισημία αυτή στοίχισε στη χούντα την επιβίωσή της, εφόσον δεν είχε τη στοιχειώδη στρατιωτική προετοιμασία, για να στηρίξει μια τέτοια πολιτική.

● Ο ρόλος του διδύμου **Ανδρουτσόπουλου-Θάνου**, στο σχεδιασμό της οικονομικής πολιτικής της Δικτατορίας συνέβαλε στη διατήρηση του φιλελεύθερου κεφαλαιοκρατικού πλαισίου—με ανοίγματα μάλιστα προς το πολυεθνικό κεφάλαιο—το οποίο κινδύνευε από τις λαϊκιστικές διαθέσεις ορισμένων μεριδίων της χούντας. Αυτές οι διαθέσεις ικανοποιήθηκαν βέβαια σε έναν βαθμό, με διάφορες ενέργειες όπως ο χαρισμός των αγροτικών δανείων, οι νέες άδειες ταξί, τα τουριστικά δάνεια κλπ. που δημιούργησαν μάλιστα και νέες κοινωνικές καταστάσεις—χωρίς όμως να θιγούν οι οικονομικές δομές.

Στους πρώτους μήνες της δικτατορίας τέθηκε το ερώτημα εάν η χούντα θα ακολουθούσε παρεμβατική ή φιλελεύθερη οικονομική πολιτική. Η «Επαναστατική Ομάδα» εξέφραζε ίσως τον απωθημένο λαϊκισμό της Δεξιάς, που καταπνίγηκε από την ιστορική εξέλιξη αυτής της παράταξης: μεταπολεμικά, το λαϊκή προελεύσεως πολιτικό συγκρότημα επιλέχθηκε σαν ο πολιτικός εκφραστής του κεφαλαιοκρατικού κατεστημένου. Αυτή η εγκατάλειψη από τη Δεξιά, της παράδοσης του «προστατευτισμού» των λαϊκών και κυρίως αγροτικών στρωμάτων δημιούργησε στους κοινωνικούς αυτούς πληθυσμούς της υπαίθρου ένα αίσθημα εγκατάλειψης και πολιτικής απομόνωσης· αυτόν τον καταπιεσμένο λαϊκισμό της παραδοσιακής Δεξιάς πρέπει να λάβουμε υπόψη μας, στην ιδεολογική διαμόρφωση των χουντικών ομάδων.

Ούτως ή άλλως, η ανικανότητα των στρατιωτικών να χαράξουν μόνοι τους μια συγκεκριμένη οικονομική πολιτική τους υποχρέωσε να αναθέσουν το έργο αυτό στους τεχνοκράτες Ανδρουτσόπουλο και Θάνο, φιλελευθέρων πεποιθήσεων. Έτσι, το οικονομικό πρόγραμμα της χούντας διαμορφώνεται από τη σύνθεση της εξυπηρέτησης του ελληνικού και του διεθνούς κεφαλαίου με τη διανεμητική πολιτική, που απαιτούσε η «Επαναστατική Ομάδα».

Αποτέλεσμα της αντιφάσεως αυτής ήταν μια άνθιση της παρα-οικονομίας, μέσω της οποίας διοχετεύθηκαν πόροι προς τα κατώτερα στρώματα, που επωφελήθηκαν από την πρόσκαιρη αυτή άνθιση.

Η κοινωνική εξέλιξη ήταν η δημιουργία μιας ολόκληρης νοεπλουτικής οικονομικής τάξης, χωρίς καμιά οικονομική και κοινωνική παράδοση και προπαίδεια· αυτή η κατάσταση κληροδοτήθηκε στη μεταπολιτευτική εξουσία.

21η Απριλίου - 4η Αυγούστου: υποθέσεις περί διαφορές

● Στο συνολικότερο πολιτικό επίπεδο η χούντα απέτυχε να ανατρέψει τη συμβολική θέσπιση του Δεξιού κράτους και να την αντικαταστήσει με έναν νέο κόσμο συμβό-

λων και μια νέα ιδεολογία. Παρά τις επιμέρους ιδεολογικές τάσεις, που αναπτύχθηκαν μέσα σε αυτήν, στο σύνολό της διατήρησε και αναπαρήγαγε ακέραιο το «ελληνοχριστιανικό» πλαίσιο. Όλα τα προπαγανδιστικά έντυπα και οι λόγοι των Δικτατόρων αποπνέουν μια θέληση να πείσουν ότι, στο επίπεδο των λέξεων, όπως και στο επίπεδο των πράξεων, η 21η Απριλίου δεν αποτελούσε παρά μέρος και συνέχεια του προαπριλιανού κράτους.

Η μόνη διαφορά είναι ότι ο «τύπος» του δεξιού κράτους, το θεσμικό δηλαδή και συμβολικό πλαίσιο, φορέθηκε από τους συνταγματάρχες, που δεν είχαν τη σοβαροφάνεια και τη διανοητική και εθιμοτυπική ικανότητα του προχουντικού πολιτικού κόσμου. Έτσι η ιδεολογία αυτή μεταποιείται σε «κίτς» και τα σύμβολα χάνουν την προγενέστερη αξία τους, λόγω της ασυμμετρίας τους με τον πολιτικό τους φορέα, αλλά και λόγω του άκαιρου—τόσα χρόνια πια μετά τον Εμφύλιο—της χρήσης τους.

● Δεύτερο ιδεολογικό στοιχείο, που κυριαρχεί στη Δικτατορία είναι ο Αντικομμουνισμός: η 21η Απριλίου έγινε, τυπικά τουλάχιστον,

Ζωϊτάκης, ο αντιβασιλεύς.

χιστον, για να προληφθεί επικείμενη κομμουνιστική ανταρσία. Στην ουσία, πρόκειται περί Αντεπαναστάσεως, παρ' όλο που ο Γ. Γεωργιάδης ανέλαβε να πείσει για το αντίθετο. Αλλά ο αντικομμουνισμός είναι μια ψύχωση, υπό την επίδραση της οποίας βρίσκεται μαζικά το σύνολο των κοινωνικών συστατικών (Στρατός, πολιτικός κόσμος κλπ.) της μετεμφυλιακής Ελλάδας. Κατά κάποιο τρόπο, είναι η κινητήρια δύναμη της πολιτικής ζωής, στο επίπεδο τουλάχιστον των προσηχημάτων. Η διαφορά είναι στις μεθόδους: η χούντα δεν πίστευε ότι ο «παιδοκομματισμός» μπορούσε πλέον να λειτουργήσει αποτελεσματικά κατά του κομμουνισμού. Μάλιστα, διέκρινε σε αυτόν και ύποπτα συμπτώματα διαβρώσεως από την αριστερή ιδεολογία.

● Αν, η Δικτατορία βρίσκεται αντιμέτωπη του κομμουνισμού, στο θέμα της Δημοκρατίας είναι εναντίον του κοινοβουλευτισμού, μόνο που δεν το διακηρύσσει ευθέως, όπως ο Ι. Μεταξάς («είμεθα κράτος ολοκληρωτικών»). Είτε όμως θέλει να συνεχίσει να κυβερνά δικτατορικά, είτε αυτοονομάζεται

«δημοκρατία» είτε πραγματοποιεί μια χωλή πολιτικοποίηση, αντίθετη προς τις «νεοανδρικές» της πεποιθήσεις, καλώντας στην πρωθυπουργία τον περιθωριακό Μαρκεζίνη, η χούντα δικαιολογεί την ύπαρξη της επικαλούμενη την προαπριλιανή (απορρύθμιση) του πολιτικού συστήματος.

Η χούντα δεν αποκλείει την εγκαθίδρυση κάποιου «σιδηρού» δημοκρατικού καθεστώτος, τύπου της σημερινής Τουρκίας· αποκλείει, όμως οιονδήποτε πολιτικό ρόλο στο προαπριλιανό συγκρότημα εξουσίας.

● Μια σταθερά του ιδεολογικού χουντικού εποικοδομήματος είναι η αποφυγή ενός εμφανούς φασιστικού χαρακτήρα. Σε αντίθεση με τον Μεταξά, που οργάνωσε τη νεολαία σε τάγματα εργασίας και την εργασία σε συνεχνίες, η 21η Απριλίου συμπεριφέρθηκε πολιτικά μάλλον σαν μια κλασική στρατιωτική δικτατορία που επικαλείται τη λεγόμενη «θεωρία του εσωτερικού κινδύνου».

● Κατά τον ίδιο τρόπο, η χούντα δεν απέκτησε ποτέ ισχυρό δογματικό πλαίσιο: σε αντίθεση πάλι με τον Μεταξά, που πρόβαλε δογματικά την κοσμοθεωρία του, ο Παπαδόπουλος δεν επικαλέσθηκε ποτέ μεταφυσικότερες αξίες, για να υποστηρίξει την πολιτική του. Άλλωστε στερείτο παιδείας, οι λόγοι του ήταν σε μεγάλο βαθμό ασυνάρτητοι, και γενικά ο λόγος του δεν έπειθε.

● Η χούντα υιοθέτησε μια ευνοϊκή στάση απέναντι στην εισβολή των δυτικών—και ιδίως αμερικανικών—πολιτιστικών προϊόντων στην Ελλάδα. Αυτό έρχεται σε άμεση αντίφαση με την επίκληση, από μέρους της χούντας, των ελληνοχριστιανικών ιδεών. Καταδεικνύεται έτσι, η διάσταση του λόγου της με την πρακτική της.

Ο φορμαλισμός αυτός υπήρξε άλλο χαρακτηριστικό της 21ης Απριλίου. Η χούντα ενίσχυσε την καθαρεύουσα, με τους «υπερκαθαρεύοντες» λόγους του Δικτάτορα, αλλά και με την έκδοση από τον στρατηγό Αγγελή εγχειριδίου υπέρ της καθαρεύουσας, στο Γ.Ε.Σ. Αντίθετα ο Μεταξάς ευνόησε τη δημοτική: μιλούσε ο ίδιος επίσημα σε αυτήν συχνά και ανέθεσε στον Τριανταφυλλίδη τη σύνταξη σχετικής γραμματικής. Ο Μεταξάς έβλεπε την κοινωνία οργανωμένη σε βάθος, κατά ολοκληρωτικό τρόπο, ενώ ο Παπαδόπουλος ήθελε μια σχολαστικά οργανωμένη πρόσοψη.

● Στην παιδεία, η χούντα επέδειξε πλήρη αδυναμία να δώσει πνευματικές κατευθύνσεις. Οι υπουργοί Παιδείας της περιόδου 1967-1974 ήταν γενικά άσχετοι με το θέμα τους. Ασχολήθηκε κυρίως με τεχνικά ζητήματα της εκπαίδευσης. Ο Μεταξάς, αντίθετα, αντιλαμβανόμενος την τεράστια σημασία της Παιδείας στο ολοκληρωτικό του καθεστώς, ζήτησε τον θεωρητικό του ελληνοκεντρισμού Δανιηλίδη να γίνει υπουργός Παιδείας. Όταν αυτός αρνήθηκε, ανέθεσε το Υπουργείο αυτό στον Γεωργακόπουλο, μετέπειτα υπηρεσιακό Πρωθυπουργό.

Συνοπτικά, η χούντα ιδεολογικά κινήθηκε κατά τρόπο παλινδρομικό, μέσα σε πληθώρα αντιφάσεων· οι αξίες όμως που τελικά υπερίσχυαν καταδεικνύουν συγχρόνως την καταγωγή της από το Δεξιό κράτος, καθώς και την αφομοίωσή της από τα πρότυπα και τις αξίες του.

Ξένη εξάρτηση και Δικτατορία

του Βασίλη Καπετανγιάννη

Είναι κοινότυπη η διαπίστωση για την ιδεολογική και πολιτική χρήση των ιστορικών γεγονότων. Αναπόφευκτη διαδικασία εφόσον πολιτικοί και κοινωνικοί φορείς δράσης, ατομικοί ή συλλογικοί, προσπαθούν όχι μόνο να δικαιώσουν τις ενέργειες και τη συμπεριφορά τους, ιδιαίτερα σε κρίσιμες καμπές αλλά και ν' αντλήσουν απ' την ιστορική εμπειρία. Κατά συνέπεια η εμπειρία αυτή υπόκειται σε πολλαπλές ερμηνείες που αποσκοπούν κυρίως στην εξαγωγή «διδασμάτων» για την πολιτική συμπεριφορά στο παρόν και το μέλλον. Οι παρατηρήσεις αυτές, που εύκολα συνάγονται από την πολιτική μας ζωή, δεν πρέπει ν' αποθαρρύνουν προσπάθειες πιο οργανωμένων ερμηνειών.

Αυτό δε σημαίνει ότι οι ερμηνείες αυτές είναι ουδέτερες ούτε φυσικά ότι αποβάλλουν τον αξιολογικό τους χαρακτήρα αν χρηστούν «επιστημονικές». Απλώς σημαίνει οργάνωση του ερμηνευτικού σχήματος με σαφείς προδιαγραφές ώστε να μπορεί να ελεγχθεί η βασιμότητα και εγκυρότητα των συμπερασμάτων. Πρόκειται δηλαδή για δραστικό περιορισμό της αυθαίρετης παραγωγής κρίσεων και συμπερασμάτων.

Βέβαια, η πιστή τήρηση των προδιαγραφών είναι πάντα δύσκολη υπόθεση. Η ισορροπία συχνά ανατρέπεται όταν τα στοιχεία που απαρτίζουν τα ερμηνευτικά σχήματα αποσπώνται από το πλαίσιο τους και γίνονται αντικείμενα οξείας πολιτικής αντιπαράθεσης.

Ένα σχετικά πρόσφατο παράδειγμα αποτέλεσε η κατάθεση του Αμερικανού πρέσβη κ. Ρόμπερτ Κήλυ στη Γερουσία (15/7/87) πριν αναλάβει τα καθήκοντά του στην Αθήνα. Ο κ. Κήλυ έκανε τότε μια πραγματικά ασυνήθιστη για την ιδιότητά του πολιτική ανάλυση και εκτίμηση των σχέσεων Ηνωμένων Πολιτειών - Ελλάδος στις δύο πρώτες δεκαετίες μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο και σήμερα. Χαρακτήρισε τις μεταπολεμικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών σαν πελατειακές, σαν σχέσεις δηλαδή *patron* και *client* που

Συνάντηση του «υπουργού» Εξωτερικών Π. Πιπινέλη με το Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ Μπρόζιο, στις 30.11.67.

δημιούργησαν ένα καθεστώς εξάρτησης ενώ παράλληλα εξέφρασε την πεποίθηση ότι σήμερα η επιθυμία της Ελλάδος είναι η μεταμόρφωση των σχέσεων αυτών σε κάτι νέο και καλύτερο που θα της εξασφάλιζε περισσότερη ανεξαρτησία και αυτοδυναμία. (Το πλήρες κείμενο της κατάθεσης δημοσίευσε το «Ποντίκι» στις 13.5.85).

Οι δηλώσεις του κ. Κήλυ ξεσήκωσαν θυελλα διαμαρτυριών από την πλευρά της αξιωματικής αντιπολίτευσης, οι οποίες κάθε άλλο παρά κόπασαν μετά τις «διευκρινίσεις» του State Department (1-8-85). Στη συνέχεια ο κ. Κήλυ σε συνέντευξή του προς την εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» (14 και 15/7/86) υποστήριξε στην ουσία τις ίδιες απόψεις, με ορισμένες βέβαια αποχρώσεις που δεν αλλοιώνουν όμως καθόλου το νόημα της ανάλυσής του. Είπε χαρακτηριστικά:

«Δε νομίζω ότι κανείς θα αμφισβητούσε το γεγονός ότι δώσαμε μεγάλη βοήθεια στην Ελλάδα, ότι η Ελλάδα εξαρτιόταν απ' αυτή τη βοήθεια κυριολεκτικά για την επιβίωσή της. Αυτά είναι ιστορικά γεγονότα. Δεν υπάρχει τίποτα για το οποίο να πρέπει να γίνεται καυγάς». (14/7/86).

Ο καυγάς όμως έγινε και θα εξακολουθεί να γίνεται στο βαθμό που αρνείται κανείς να δει τις πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος και να συνάγει τα αναγκαία συμπεράσματα.

- Καθώς κλείνουν 20 χρόνια από το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21-4-67 θα ήταν ίσως χρήσιμο να εξετασθούν ορισμένες πτυχές της εξάρτησης αυτής που κατά τη γνώμη μου έχουν άμεση συνάφεια με το στρατιωτικό πραξικόπημα των συνταγματαρχών και την επιβολή της δικτατορίας.

Η δομή της εξάρτησης που χαρακτηρίζει τις σχέσεις των δύο χωρών στην περίοδο αυτή (1948-67) κυριαρχείται από τη στρατιωτικό - πολιτική συνιστώσα, με κύριο μηχανισμό την παροχή στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η οικονομική βοήθεια

συντέλεσε αποφασιστικά στην αποκατάσταση της οικονομικής υποδομής της χώρας μετά τις τεράστιες καταστροφές της δεκαετίας του '40 και την ανασυγκρότηση των μικρομεσαίων τάξεων των πόλεων και της υπαίθρου, κρίσιμο στοιχείο της μετεμφυλιακής τάξης πραγμάτων. Είναι χαρακτηριστικό π.χ. ότι σε σύνολο οικονομικής βοήθειας 1.800 εκ. δολαρίων περίπου για την περίοδο 1946-63 ποσοστό 70% διατίθεται στην περίοδο 1946-52. Ο ψυχρός πόλεμος που εγκαινιάζεται δυναμικά στην Κορέα ενταφιάζει οριστικά αρχικές σκέψεις και σχέδια των Αμερικανών για βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας.

Σε αντίθεση με τη φθίνουσα σημασία της οικονομικής, η στρατιωτική βοήθεια αυξάνεται συνεχώς. Από το 1953 και μετά αποτελεί σταθερά πάνω από το 50% της συνολικής βοήθειας των Ην. Πολιτειών προς την Ελλάδα, για ορισμένα δε οικονομικά έτη ανέρχεται ακόμα και στο επίπεδο του 80%. Πρόκειται για δωρεάν βοήθεια μέσω των MAP (Military Assistance Programs), δηλαδή των προγραμμάτων στρατιωτικής βοήθειας. Μόνο από το 1962 και μετά σημειώνεται σταδιακά αλλαγή της πολιτικής των Ην. Πολιτειών προς τα FMS (Foreign Military Sales) δηλαδή στις πωλήσεις όπλων μέσω κρατικών πιστώσεων ή με εγγύηση του αμερικανικού δημοσίου.

Έχει επίσης υπολογιστεί ότι για την περίοδο 1950-67 η δωρεάν στρατιωτική βοήθεια προς την Ελλάδα αντιστοιχεί στο 57% του συνόλου των αμυντικών δαπανών της χώρας, πράγμα που δίνει αρκετή βαρύτητα στον ισχυρισμό ότι η ευνοϊκή αναλογία μεταξύ οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας υπέρ της δεύτερης συντέλεσε στη διατήρηση ενός «υπερτροφικού» στρατιωτικού μηχανισμού, ενός τεχνητού οικοδομήματος που στηριζόταν στην αδιάκοπη ροή μη εγχώριων χρηματικών πόρων. Έτσι η οροφή των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας διατηρείται σε επίπεδο που θα ήταν αδύνατο ν' αντέ-

ξει από μόνη της η ελληνική οικονομία. Χωρίς την οικονομική και στρατιωτική βοήθεια των Ην. Πολιτειών οι ελληνικές κυβερνήσεις της εποχής θα είχαν καταρρεύσει με απρόβλεπτες συνέπειες. Είναι ένα γεγονός που δεν νομίζω ότι μπορεί ν' αμφισβητηθεί σοβαρά. Εξάλλου η Ελλάδα συγκαταλέγεται ανάμεσα στις χώρες εκείνες που χρησιμοποιήθηκαν σαν προμαχώνες της πολιτικής «αναχαίτισης» του κομμουνισμού.

Η εξάρτηση του ελληνικού στρατιωτικού μηχανισμού ήταν πολύπλοκη. Σφυρηλατήθηκε κατ' αρχήν στην εποχή του εμφυλίου πολέμου. Συστατικά στοιχεία της σχέσης αποτέλεσαν οι προμήθειες όπλων με αποκλειστική σχεδόν πηγή τις Ην. Πολιτείες καθώς και η εκπαίδευση αξιωματικών. Οι διάφορες πτυχές των στοιχείων αυτών δεν μπορούν να συζητηθούν εδώ. Θα μπορέσει όμως κανείς να επισημάνει ότι οι τεχνολογικοί παράγοντες δε λειτουργούν σε πολιτικό κενό και ότι η αποτελεσματική επιχειρησιακή αξιοποίηση των οπλικών συστημάτων, από τα πιο απλά μέχρι τα πιο σύνθετα, γίνεται μόνο μέσα σ' ένα πλαίσιο κοινών στρατηγικών και τακτικών εννοιών. Γύρω στους 12.330 αξιωματικοί εκπαιδεύτηκαν στις Ην. Πολιτείες την περίοδο 1950-67. Φυσικά η σχέση εξάρτησης επισφραγίζεται με την παραχώρηση στρατιωτικών βάσεων το 1953 ενώ το πλέγμα των σχέσεων γίνεται ακόμα πιο πολύπλοκο με την αναπόφευκτη παρουσία στρατιωτικών αποστολών, στρατιωτικού προσωπικού για τις βάσεις και ποικίλων άλλων στρατιωτικών και συναφών οργανώσεων. (Αδιάψευστη μαρτυρία αποτελούν οι δαιδαλώδεις 108 τεχνικές συμφωνίες, πρωτόκολλα και μυστικά παραρτήματα για το καθεστώς των βάσεων. Βλ. *ANTI ΤΧ.* 255).

Η λογική ένταξης της Ελλάδος στο ΝΑΤΟ εύκολα συνάγεται από τα παραπάνω. Εδραιώνεται έτσι ο στρατηγικός προσανατολισμός της χώρας που εντάσσεται σταθερά πλέον στο δυτικό συλλογικό σύστημα ασφάλειας με εμφανείς συνέπειες για τον προσδιορισμό της προέλευσης της κύριας εξωτερικής απειλής (του εξωτερικού εχθρού) με την ανάλογη διάταξη των στρατιωτικών δυνάμεων και την ένταξή τους στη στρατιωτική δομή του Βορειοατλαντικού Συμφώνου καθώς και την προσαρμογή στο κυρίαρχο στρατιωτικό δόγμα.

Όλα αυτά έχουν αναλυθεί τόσο διεξοδικά ώστε δε χρειάζεται να επιμείνουμε περισσότερο. Αρκεί να συγκρατήσουμε ότι σταδιακά ολοκληρώνεται κατά κάποιο τρόπο η πολιτική, ιδεολογική και θεωρητική εξάρτηση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων. Λόγω του εμφυλίου πολέμου, υπάρχει στις ένοπλες δυνάμεις έτοιμη η ιδεολογική, ψυχολογική και εννοιολογική υποδομή για την αποδοχή

28η Οκτωβρίου, παρέλαση στη Θεσσαλονίκη, μπροστά από τον Παπαδόπουλο. Η ελληνική σημαία...μας τελείωσε.

στρατιωτικό - πολιτικών δογμάτων περί «εθνικής ασφαλείας» που στην ουσία αποσκοπούν να προετοιμάσουν το στρατό για ανάληψη άμεσου πολιτικού ρόλου στις χώρες του τρίτου κόσμου και κυρίως στη Λατινική Αμερική. Η Ελλάδα δεν αποτελεί φυσικά εξαίρεση.

Οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις δεν είναι σε θέση να παράγουν τη δική τους στρατιωτική θεωρία ούτε να σταθμίσουν ρεαλιστικά το εθνικό συμφέρον από την άποψη της κύριας εξωτερικής απειλής που αντιμετωπίζει η χώρα. Οι ιδεολογικές τους παρωπίδες, που δεν περιορίζονται βέβαια μόνο σ' αυτές, εμποδίζουν την ξεκάθαρη σύλληψη των προβλημάτων ασφαλείας της χώρας. Άλλωστε κάτι τέτοιο δεν είναι καθόλου περιεργό. Οι πρωταρχικές επιχειρησιακές ευθύνες των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων εξαντλούνται, σύμφωνα με τα αμερικανικά σχέδια, στη διατήρηση της «εσωτερικής ασφαλείας», σε ρόλο δηλαδή φρουρού και εγγυητή της εσωτερικής πολιτικής και κοινωνικής τάξης.

Η δομή της εξάρτησης ασφαλώς δεν ήταν στατική. Είναι δύσκολο όμως να μελετήσει κανείς με ακρίβεια όλες τις διακυμάνσεις των στοιχείων και τις μετατοπίσεις της σχετικής θέσης ισχύος τους από το 1946 μέχρι το 1967. Γεγονός πάντως είναι ότι η σχέση αυτή εξάρτησης μέσω των μηχανισμών της επέτρεψε στον ελληνικό στρατό, νικητή του εμφυλίου πολέμου, να κατακτήσει κυρίαρχη θέση μέσα στο σύστημα των κρατικών θεσμών και να καταστεί ο ισχυρότερος πολιτικός πόλος ισχύος σε σχέση με το θρόνο και την αδύνατη Βουλή. Λόγω της σχέσης αυτής ο στρατός αποκτά ισχυρότατα πολιτικά ερείσματα στο πολιτικό σύστημα της χώρας ελέγχοντας ζωτικούς μηχανισμούς του «κράτους ασφαλείας» που οικοδομείται πάνω στα ερείπια του εμφυλίου. Αναδεικνύεται στην ουσία ο κύριος οργανωτικός και ιδεολογισμός μηχανισμός του καθεστώτος. Γι' αυτούς τους λόγους ο πολιτικός έλεγχος του στρατού γίνεται

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΜΟΣΚΩΦ Η ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΜΑΣ ΟΝΕΙΡΟΥ από τις ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΟΣΚΩΦ

Η διοργάνωση
του επαναστατικού μας
ονείρου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Για κάποια προβλήματα
ιστοριογραφίας.

Η γένεση της εργατικής τάξης —
στρώματα παλιά και στρώματα
καινούρια.

Εσωτερικές αντιφάσεις του
φρονήματος της εργατικής τάξης.

Η αδύναμη αυτοπραξία και η
αδύναμη αυτοσυνειδησία.

Ο «μηχανιστικός ντετερμινισμός» —
ο δογματισμός.

Η διοργάνωση του επαναστατικού
μας ονείρου.

το μήλο της έριδος στην πολιτική διαμάχη και συμπυκνώνεται στην πολιτική κρίση των ετών 1965-67.

Τη θέση αυτή ισχύος, που αμφισβητείται ενίοτε από τις κοινοβουλευτικές συντηρητικές δυνάμεις και κυβερνήσεις αλλά κυρίως από την έκρηξη της πολιτικής κινητοποίησης και συμμετοχής μετά το 1961, την εκπληκτική εκλογική υποστήριξη προς τις δυνάμεις του Κέντρου και τη δυναμική εμφάνιση της κεντροαριστεράς και του Ανδρέα Παπανδρέου, υπερασπίζεται ο στρατός τελικά με το πραξικόπημα της 21-4-67 και προσπαθεί φυσικά να κατοχυρώσει θεσμικά με το δικτατορικό καθεστώς.

Η σκιαγράφηση αυτή της εξάρτησης βασίστηκε στην περιγραφή ορισμένων σχέσεων αντικειμενικών. Δεν αφορά τη συμπεριφορά συγκεκριμένων πολιτικών ομάδων ή ατόμων. Ως προς αυτό η ποικιλία των στάσεων αποτελεί και το δείκτη των επιπτώσεων της σχέσης εξάρτησης που ούτε ομοιόμορφες ήταν ούτε μονοσήμαντες ερμηνείες επιδέχονται.

Σ' αυτό το πλαίσιο μπορούν να συζητηθούν ψυχραιμα οι διάφορες πτυχές των σχέσεων μεταξύ του κράτους patron και του κράτους client. Γιατί είναι σαφές ότι επρόκειτο, εξ ορισμού, για μια άνιση σχέση, μεταξύ άνισων μερών. Κι αυτό σημαίνει ότι τόσο τα περιθώρια ανεξάρτητης δράσης όσο και η διαπραγματευτική ισχύς των πολιτικών κυβερνήσεων υποκειντο σε σοβαρούς εξωτερικούς και εσωτερικούς περιορισμούς. Αν καταβληθεί προσπάθεια αφαίρεσης των υπερβολικών όσεων ιδεολογικής φόρτισης για την εποχή εκείνη τότε είναι δυνατόν να μειωθούν οι αμφισβητήσεις για τις προθέσεις και τις ενέργειες των πολιτικών δυνάμεων που είχαν τότε την ευθύνη διακυ-

βέρνησης της χώρας καθώς και της τότε πολιτικής ηγεσίας. Μολονότι αληθεύει ότι ο ιδεολογικός προσανατολισμός των δυνάμεων αυτών συντελούσε στην ενίσχυση της άνισης σχέσης μάλλον παρά βοηθούσε στη μείωσή της εντούτοις δεν είναι δυνατό να στηριζέται κανείς μια κατηγορηματική εκδοχή υποτέλειας συλλήβδην. Μπορεί βέβαια κανείς να υποστηρίξει ότι η σχέση αυτή patron και client δεν ήταν χωρίς σημαντικά ωφελήματα για τη χώρα και τα εθνικά της συμφέροντα. Ωστόσο το επιχείρημα αυτό ισχύει μόνο μέσα στο πλαίσιο των πολιτικών και ιδεολογικών συντεταγμένων των τότε κυβερνήσεων κι ασφαλώς δεν μπορεί να έχει καθολική ισχύ. Η αναγνώριση των δομικών περιορισμών από τους φορείς δράσης και η ανάλογη στάθμιση της συμπεριφοράς διαφέρει ριζικά από την αποδοχή και εσωτερικευση των σχέσεων patron και client σαν το μόνο αποδοτικό πρότυπο διακρατικών σχέσεων. Το βάρος της απόδειξης για το επιζήμιο ή όχι της σχέσης αυτής από την άποψη του εθνικού συμφέροντος και απ' την άποψη εσωτερικού πολιτικού συστήματος πέφτει στους ώμους όσων υποστηρίζουν, καταφεύγοντας σε δήθεν «αμάχητα» τεκμήρια, την επιθυμητή διαιώνιση της σχέσης, με τη μία ή την άλλη μορφή.

Είναι δύσκολο ν' αποτινάξει κανείς το καταθλιπτικό βάρος του ιστορικού τετελεσμένου γεγονότος. Ό γέγονεν, γέγονεν. Όμως η πλήρης συμμόρφωση με τη λογική αυτή δεν θα μας επέτρεπε να δούμε άλλες δυνατότητες της ιστορικής πολιτικής συγκυρίας και να επισημάνουμε όρους κάτω από τους οποίους εκβάσεις πολιτικών συγκρούσεων και κρίσιμων εθνικών θεμάτων θα μπορούσαν να ήταν διαφορετικές.

Αφίσσα της οργάνωσης «20 του Οκτώβρη» για την τοποθέτηση βόμβας στο άγαλμα του Τρούμαν. Κυκλοφόρησε στην Ιταλία.

Το ιστορικό υπόβαθρο που προσπάθησα να περιγράψω σε αδρές γραμμές μπορεί ίσως ν' αποτελέσει, χωρίς περιττές διαμάχες, αφορμή όχι μόνο για ηρεμότερες εκτιμήσεις αλλά και για ορθότερη στάθμιση των μονιμότερων παραγόντων που καθορίζουν τις σχέσεις της χώρας μας με τις Ην. Πολιτείες, των επιπτώσεών τους στην εσωτερική μας πολιτική καθώς και των περιορισμών στην εθνική μας ανεξαρτησία που αναπόφευκτα προκύπτουν.

Δεν μπορώ να υπεισέλθω εδώ στην ανάλυση και αξιολόγηση των σημερινών στοιχείων που συνιστούν τη σημερινή δομή σχέσης, που εξακολουθεί βέβαια να παραμένει άνιση. Είναι όμως βέβαιο ότι τα στοιχεία της άνισης σχέσης έχουν ποσοτικά και ποιοτικά μεταβληθεί σε βαθμό που να δικαιολογείται η βάσιμη ελπίδα ότι οι σχέσεις αυτές μπορούν πλέον να τεθούν σε πιο ισότιμη βάση.

Τη διαπίστωση αυτή ενισχύει το γεγονός ότι μετά την πτώση της χούντας το 1974 αποκαταστάθηκε βαθμιαία ο πολιτικός έλεγχος του στρατού σε βαθμό που σήμερα να έχει επικρατήσει και διασφαλισθεί η αρχή της υπεροχής της πολιτικής ηγεσίας.

Η συνειδητοποίηση της απειλής από την Τουρκία και ο αντίστοιχος προσανατολισμός της ελληνικής αμυντικής σκέψης ενισχύουν την πεποίθηση ότι από τη δομή της εξάρτησης έχει αφαιρεθεί ένα στοιχείο που στο παρελθόν αποτέλεσε σοβαρό ανασχετικό παράγοντα της δημοκρατικής εξέλιξης του πολιτικού συστήματος της χώρας, με κορύφωση την επιβολή της δικτατορίας και την εθνική καταστροφή στην Κύπρο. □

Ο Βασίλης Καπετανγιάννης είναι δρ. Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου. Η διατριβή του έχει θέμα: Κοινωνικό - πολιτικές συγκρούσεις και στρατιωτική επέμβαση: Η περίπτωση της Ελλάδος 1950-67, Birkbeck College, 1986.

ΝΙΚΗ ΛΟΪΖΙΔΗ

‘Ο Τζιόρτζιο ντέ Κίρικο ΚΑΙ Η ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

‘Η σουρεαλιστική επανάσταση μέσα από τήν σύγκρουση μέ τον Τζιόρτζιο ντέ Κίρικο. Ποιά ήταν τα βαθύτερα αίτια αυτής της σύγκρουσης; Πώς εκδηλώθηκε και τί έκρυβε; Όλα αυτά μέσα από μία καθαρή ματιά που σκύβει μέ αγωνία και ενδιαφέρον στίς πτυχές αυτού του κινήματος που, κύρια, κρίνεται μέσα από τή δυνατότητα λειτουργίας και εφαρμογής του στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

ΝΕΦΕΛΗ

Νομή της εξουσίας και απονομή της Δικαιοσύνης

του Χριστόφορου Δ. Αργυρόπουλου

Η δικτατορία της 21ης Απριλίου κρίθηκε, με το Δ' ψήφισμα της Ε' Αναθεωρητικής Βουλής, ως «νομείς κακής πίστεως» της εξουσίας (αφού «η Πολιτεία δικαίω ουδέποτε κατέλυθη»). Και στη διάρκεια της «βία ασκήσεως της νομής αυτής» η απονομή της ποινικής κυρίως, αλλά και της διοικητικής ΛΑΤΟ ΣΕΝΣΟΥ δικαιοσύνης, δεν περιορίστηκε απλώς σε μηχανισμό καταστολής, αλλά αποτέλεσε την πιο χαρακτηριστική μορφή αλλοίωσης των θεσμών του δημοκρατικού πολιτεύματος: στο τυπικό πλαίσιο της δικαιοδοτικής λειτουργίας πραγματώθηκε η ουσιαστική αναίρεσή της.

Υπάρχουν τρία στάδια δόξης αυτής της παραμορφωτικής δραστηριότητας: το πρώτο ήταν η προληπτική σύλληψη πολιτών λόγω της επικινδυνότητάς τους για τη δημόσια ασφάλεια και η εκτόπισή τους χωρίς οποιαδήποτε διαδικασία νομιμοποίησης των πολλαπλών και αδικαιολόγητων παραβιάσεων των δικαιωμάτων τους. Και με τις ευλογίες των επιτροπών ασφαλείας, τις οποίες κοσμούσαν οι κατά λειτουργικό πρόορισμό φύλακες της νομιμότητας, όπως υπήρξε ο τότε εισαγγελέας και ήδη γραμματέας της Προεδρίας της Δημοκρατίας.

Το τελευταίο αυτό σημείο, η συμμετοχή δηλαδή δικαστικών λειτουργών στην πραξικοπηματική, «δικαίω βίας» άσκηση εξουσίας, είναι το μόνο προς αξιολόγηση στοιχείο αυτής της πρωτόγονης σωματικής επιβολής στους αντιφρονούντες. Κατά τα λοιπά πρόκειται για αναβίωση των φασιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης. Τα οποία μάλιστα οργανώθηκαν και πρωτολειτούργησαν στην κατανυκτική ατμόσφαιρα της Μεγάλης Εβδομάδος και του Αγίου Πάσχα, ενώ η Ορθόδοξος Εκκλησία της Ελλάδος (που ήδη διεξάγει τον υπέρ πάντων αγώνα) τηρούσε θρησκευτική σιγή για τα εγκλήματα της Χούντας και δεν ευρίσκε λόγο διαμαρτυρίας ή συμπαραστάσεως ή απλής παρηγορίας για τα τέκνα της που μαρτυρούσαν (αναπολόγητοι, αδικαστοι, όμηροι τυράννων) στην Ελλάδα Ελλήνων Χριστιανών.

Η δικαιολογητική βάση των εκτοπίσεων παρέμεινε η προστασία της δημόσιας ασφαλείας. Το αγαθό αυτό, στο όνομα του οποίου χιλιάδες Ελλήνων είχαν στερηθεί την ελευθερία τους ή κατά την κοινή έκφραση των δικαστικών αποφάσεων είχαν υποβληθεί σε «θεμιτό περιορισμό» της, στη διάρκεια των κυβερνήσεων βίας της 21 Απριλίου έγινε αυτοσκοπός και σύμβολο της εξουσίας. Η εξαλλαγή του βαθύτατα αντιδημοκρατικού, κατά κυριολεξία ανελεύθερου και απάνθρωπου θεσμού της εκτόπισης, βαρύνει τις κοινοβουλευτικές κυβερνήσεις που βολεύτηκαν με τη χρήση του πριν από τη δικτατορία. Όμως στην απριλιανή τυραννία η εκτόπιση δεν υπήρξε μόνο «νομιμοφανές» προληπτικό μέσο, είχε αναχθεί σε ουσιώδες τμήμα (μαζί με τα βασανιστήρια) της τρομοκρατίας που ασκήθηκε με στόχο την παθητική αποδοχή του κακέκτυπου «επαναστατικού» καθεστώτος.

Το δεύτερο στάδιο της δικτατορικής δικαιοδοσίας ήταν η διαδικασία «ενώπιον του εκτάκτου Στρατοδικείου». Η ένστολη δικαιοσύνη, στο όνομα της νομιμότητας, της ασίγαστης πάλης της εννοουμενής Πολιτείας κατά του εγκλήματος, λειτούργησε —με τη συμμετοχή και πάλι τακτικών δικαστών— με συνέπεια: η εμπειρία από τη λειτουργία της αποτυπώθηκε στη διαταξη του άρθρου 7 παρ. 2 του Συντάγματος του 1975: «Αι βάσανοι, οιαδήποτε σωματική κάκωσις, βλάβη υγείας ή άσκησης ψυχολογικής βίας, ως και πάσα ετέρα προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας» αποτελέσαν παγία πρακτική, ώστε να προβλεφθεί η συνταγματική απαγόρευση και τιμωρία τους προς αποτροπή προσφυγής στο μέλλον στα μέσα αυτά προαγωγής του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού και αναπτύξεως πνεύματος πειθαρχι-

μένης ελευθερίας, κατά τον αφοριστικό ορισμό του παρόντος απόντος των πρωταίων του πραξικοπήματος.

Πράγματα γνωστά και χιλιοειπωμένα —όμως η φρίκη και ο εξευτελισμός δεν παραγράφονται, ούτε είναι ανεκτή η οικείωση μαζί τους. Η βίωση του κλίματος των έκτακτων στρατοδικείων. Η υπέρβασή του στη διάρκεια των δικών επώνυμων ή ξεχασμένων πια πολιτών, μέσα από τον αγώνα και την αγωνία τους να υπερασπιστούν την προσωπική τους και μέσα από αυτή την εθνική αξιοπρέπεια. Η κατάθεση αυτών των μαρτυριών για μια εποχή όχι τόσο μακρινή για να χαθεί σαν μύθος αποτελεί ελάχιστη συνδρομή για να συντηρηθεί η συλλογική μνήμη.

Το τρίτο στάδιο απονομής δικαιοσύνης στην επταετία αποτέλεσε την πιο οδυνηρή δοκιμασία της αντοχής των υλικών της μετεμφυλιακής δημοκρατίας μας: το παρασύνταγμα, που λειτούργησε μαζί με το παρακράτος και την αντιδημοκρατία στις δεκαετίες του '50 και του '60, έδωσε το πρόσχημα στην απριλιανή παρασυναγωγή να μιλήσει για προσφυγή στα νομικά μέσα του κοινοβουλευτισμού. Βέβαια οι συνθήκες ήταν ριζικά διαφοροποιημένες: η «κατάσταση ανάγκης» την επαύριο ενός εμφύλιου πολέμου είχε οριστικά αρθεί και στο επίπεδο ακόμα των ιδεολογημάτων ή των ιστορικών λαθροχειριών. Η ανάδειξη της ΕΔΑ ως αξιωματικής αντιπολίτευσης το '58 και η μεσοβασιλεία της Ενώσεως Κέντρου είχαν συντελέσει στην υπέρβαση και των πιο ανθεκτικών μυθοπλασιών. Και είναι αντικειμενικά βέβαιο ότι η ανατροπή της πολυσυλλεκτικής και ετερογενούς εκείνης πλειοψηφίας τον Ιούλιο του '65 διευκόλυνε την αναβίωση της πιο ακραίας και αναξιόπιστης κινδυνολογίας σε βάρος του «εχθρού λαού». Όμως όλα τούτα δεν νομιμοποιούσαν σε τίποτα τους κακόπιστους νομείς της εξουσίας να αναζητούν —χωρίς να πειθούν και χωρίς να νοιάζονται άλλωστε γι' αυτό— τη νομιμοποίησή της στην άκαρπη προσπάθεια να εκμεταλλευτούν τα εξαντλημένα κοιτάσματα των «εκτάκτων μέτρων».

Τελικά παρέμεινε το έρημο σκηνικό: «επιτροπές εθνικής ασφαλείας»: να αιτιολογούν τις ειδικές περιπτώσεις περιορισμού της προσωπικής ελευθερίας μέσα στην καθολικότητα της πλήρους ανελευθερίας. Έκτακτα στρατοδικεία να συντηρούν το δικονομικό διάλογο μέσα στη γενική απαγόρευση του αντιλόγου. Και νομικά κείμενα ταριχευμένα να ανακαλούνται στην ενεργό υπηρεσία για την προστασία της ασφαλείας του κράτους (που δεν προκαλούσε απλώς την ανασφάλεια του δικαίου, κατά την επιγραμματική διατύπωση του Αρ. Μάνεση, αλλά ταυτιζόταν με την ασφαλεία ενός καθεστώτος που ξεκίνησε με την απάτη και τελείωσε με το φόνο και την προδοσία).

Στον κενό αυτό τύπο (άδειο από την πραγματικότητα, στερημένο από οποιαδήποτε κοινωνική αποδοχή, απαξιωμένο από την ουσία της δικαιοσύνης ρύθμισης) η Χούντα προσπάθησε να στηρίξει την ανάπηρη νομιμότητά της. Νομιμότητα ενός στρατοκρατοκρατικού συστήματος καταπίεσης και αμπελοφιλοσοφίας. Χωρίς καμιά ιστορική δικαίωση και προοπτική.

Είκοσι χρόνια αργότερα μπορούμε να στοχαζόμαστε πάντα για τις δυνατότητες και τις αδυναμίες του συστήματος συμμετοχής και πολυφωνίας που ζούμε. Δεν μπορούμε όμως, ηθικά, ιστορικά και κυρίως πολιτικά, να κατανοήσουμε πώς το χυδαίο ύφος κοινωνικού στρατωνισμού μπόρεσε να γίνει αποδεκτό σαν τυπικό δικαιοδοτικής λειτουργίας —απ' όσους στο όνομα της υπηρεσιακής υποχρεωτικότητας υποκρίθηκαν στιγμιαία τους θεράποντες των «μακαρίων κατεχόντων» την εξουσία, που το μόνο κύρος της βρισκόταν στην απόρριψη του ελιθέτου (έννομη) και στην εφαρμογή του ουσιαστικού (βία), που συναποτελούν το οικόσημό της.

Σκόρπιες αναμνήσεις από την Αντίσταση στην 7χρονη τυραννίδα

Ο Γ. Β. Μαγκάκης επιδεικνύει στο δικαστήριο σειρά από φωτογραφίες - ντοκουμέντα που αποδεικνύουν τις ωμότητες αστυνομικών εις βάρος φοιτητών: «Να ποιοι έπρεπε να κάθονται στο εδώλιο...»

του δικηγόρου Γ.Β. Μαγκάκη

1 Θάθελα προλογίζοντας νά τονίσω, ότι τά όσα παρακάτω ιστορώ δέν γράφτηκαν ούτε σάν κομμάτι μελλοντικού ιστορήματός μου —πού δέν ξέρω κι άν άξίζει ή άν μπορώ νά τό επιχειρήσω— ούτε μέ όποιεσδήποτε άξιώσεις προσφοράς καλού άφηγήματος στους άναγνώστες μου...

Γράφτηκαν ύστερα από παράκληση της σύνταξης του περιοδικού, μέ ύλικό τίς σκόρπιες άναμνήσεις μου από τόν άντιχουντικό άγώνα του συνόλου σχεδόν του λαού μας και κύρια από τίς δίκες της Χούντας και μέ άποκλειστικό ύπόβαθρο τή γυμνή αλήθεια των ιστορούμενων...

Στίς άναμνήσεις μου αυτές έκείνο πού δεσπόζει και από τήν άρχή πρέπει ιδιαίτερα νά έξαρθή, είναι τό ότι τίς μεγάλες δυσχέρειες της υπεράσπισης των συλλαμβανόμενων και στή συνέχεια δικαζόμενων από τά Έκτακτα Στρατοδικεία των έπιόρκων Συνταγματαρχών, άγωνιστών της αντίστασης, σχεδόν δέν τίς αισθανόμαστε όσοι είχαμε τήν τιμή νά τούς υπερασπιζόμαστε. Καί τοϋτο γιατί ήταν τόση ή λεβεντιά και ή άδιαφορία των ύποτιθέμενων πελατών μας γιά τήν όποιαδήποτε καταδίκη τους και σωματική τους ταλαιπωρία, ώστε νά μή πρωταρχή στήν υπεράσπισή τους ή προσπάθεια νά άπαλλαγούν από τήν άπειλούμενη ποινή, όπως συμβαίνει στίς κοινές ποινικές δίκες, άλλ' άποκλειστικά και μόνο ή προσπάθεια νά συντηρηθώ άδούλωτο τό φρόνημα του λαού μας και νά πληροφορηθώ ό έλεύθερος κόσμος, ότι στή χώρα, πού γεννήθηκε ή έλευθερία, τίποτα και προπαντός ή βία δέν μπορεί νά τήν καταπνίξη...

2 Στην προσπάθεια αυτή πού κύριο χαρακτηριστικό της ήταν νά ένμερωθώ «έσωτερικό και έξωτερικό» γιά τίς μεθόδους της τυραννίδας «μύρια όσα στρατηγήματα» χρησιμοποιήθηκαν...

Ένα άπό αυτά, πού όσοι ζήσανε τή βαρεια και καταθλιπτική άτμόσφαιρα των αίθουσών των Στρατοδικείων της έποχής εκείνης ασφαλώς θά τό θυμούνται ήταν ή μέθοδος του «Λαγού», όπως τή βάφτισε ή θυμώσοφη διάθεση των έφευρετών της. Μέ τή μέθοδο αυτή εύρισκε διεξοδο ή άγωνιώδης προσπάθεια των συνηγόρων των βασανισμένων από τά όργανα της Χούντας νά καταγγείλουν δημόσια τά βασανιστήρια πού ύπέστησαν «οί πελάτες τους» στά μπουντρούμια της Ε.Σ.Α., της Γενικής Ασφάλειας, της Νέας Ίωνίας, του Έπταπυργίου κλπ. και πρό παντός νά κατορθώσουν νά τά βγάλουν στό φώς της δημοσιότητας. Καί τοϋτο γιατί οί Πρόεδροι των Στρατοδικείων —ύπηρξαν και έξαιρέσεις— άπαγόρευαν κάθε αυτόβουλη ή επί τό όρθότερο «αυθόρμητη» καταγγελία, ή και άπλό άκόμη ύπαινγμό γιά τά βασανιστήρια πού ύπέστησαν οί κατηγορούμενοι γιά νά όμολογήσουν «τά έγκλήματά τους» φτάνοντας σέ σημείο νά μάς άφαιρούν και τό λόγο άκόμη όταν θίγαμε τέτοιο θέμα...

Γιά νά μπορέσουμε λοιπόν νά ξεφύγουμε από τήν άπαγόρευση της «αυθόρμητης» καταγγελίας προσπαθούσαμε μέ διάφορες έρωτήσεις πρός τούς μάρτυρες κατηγορίας —άσφαλίτες ή Έσατζήδες κυρίως— όχι πάντοτε επιτυχημένες βέβαια αλλά αναγκαίες, νά τούς παρασύρουμε σέ κάποια στιγμή άφελείας των, ή έκνευρισμού των, νά μάς άπαντήσουν ότι «ό κατηγορούμενος όμολόγησε τήν πράξη του». Τότε, χρησιμοποιώντας τίς διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Νόμου αλλά και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, προβαίναμε, άλλοτε μέ στεντόρεια

φωνή και άλλοτε μέ τήν ψυχή στό στόμα γιά τό φόβο των Ίουδαίων, στή δήλωση ότι ή όμολογία ήταν προϊόν βασανιστηρίων, και τήν προσβάλλουμε γιά τό λόγο αυτό σάν πλαστή... Ταυτόχρονα διαβάσαμε και καταθέταμε στό Γραμματέα του Στρατοδικείου δακτυλογραφημένο κείμενο μέ πλήρη έκθεση κάθε λεπτομέρειας των βασανιστηρίων. Αντίγραφο του κειμένου αυτού διοχετεύαμε εύθύς άμέσως στους παρακολουθούντες τή δίκη δημοσιογράφους (κρυφούς πρακτικογράφους) πού μέ περισσή συγκίνηση θυμάμαι τή δράση και αυτοθυσία των όταν αναλογίζομαι ότι σέ λίγες ώρες από τήν καταγγελία μας τήν άκούγαμε μεταδιδόμενη από τό Μπί-Ίπί-Σί, τή Ντόυσε Βέλλε και τή Μόσχα...

Κι έρχομαι τώρα στό ...Λαγό...

Όπως ήταν έπόμενο ή μεθόδευση μας αυτή γρήγορα έγινε άντιληπτή από τή Χούντα, και γι' αυτό δόθηκε γραμμή άπό ψηλά στους μάρτυρες κατηγορίας ν' άποφεύγουν νά επικαλούνται όμολογίες των δικαζόμενων! Γραμμή πού άρκετές φορές μάς δυσκόλεψε, μ' άποτέλεσμα νά γίνονται από μέρους μας άλλεπάλληλες προσπάθειες ή μάλλον έξορμήσεις! μέχρις ότου επιτύχουμε τό ζητούμενο. Τελικά όμως σχεδόν πάντα τό πετυχαίναμε και γιατί οί περισσότεροι των κατηγορών ήσαν σχεδόν άγράμματοι ή άνόητοι και έπεφταν στήν παγίδα και γιατί τούς έκνευρίζαμε σέ τέτοιο βαθμό ώστε κάπου τούς ξεφευγε ή πολυπόθητη γιά μάς φράση... «όμολόγησε»...

Οί άλλεπάλληλες αυτές προσπάθειές μας βαφτίστηκαν «κυνήγι του Λαγού» και έμεινε κλασική ή έρώτηση των φίλων δημοσιογράφων όταν έφταναν στό Στρατοδικείο άν «βγήκε ό λαγός» ή σέ τίνος μάρτυρα τήν εξέταση λογαριάζουμε «νά τόν βγάλωμε».

3 Καμιά φορά όμως είχαμε και άτυχήματα και βγάσαμε μέν τό λαγό αλλά μέ παρέμβαση του Προέδρου ή του Έπιτρόπου ή κάποιου άγριωπού Στρατοδίκη τόν ...χάναμε...

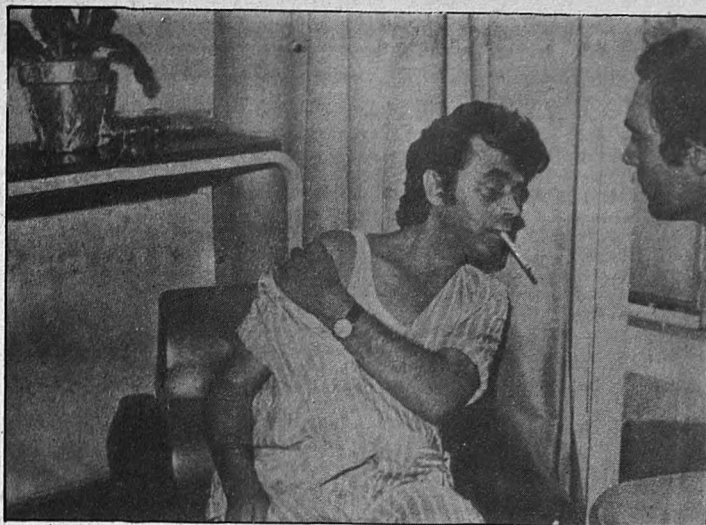
Άναγκαστήκαμε λοιπό γιά τίς περιπτώσεις αυτές νά τροποποιήσουμε τή μέθοδο έτσι ώστε μόλις τόν βγάσαμε και προτού προλάβουν νά μās άπαγορεύσουν τή δήλωση, νά γυμνώνονται οί βασανισμένοι κατηγορούμενοι και νά δείχνουν τίς πληγές τους...

Θυμάμαι σέ μία από τίς δίκες του Πατριωτικού Μετώπου (ΠΑΜ), στά τέλη του 1967 ή άρχή του 1968 άν θυμάμαι καλά, μόλις άρχισαν νά καταγγέλλονται τά βασανιστήρια του κατηγορουμένου Πετρόπουλου πού του είχαν κάψει τά πόδια μέ φωτιά οί ασφαλίτες και πρίν ακόμα προλάβη ό Πρόεδρος νά μās άπαγορεύση νά συνεχίσουμε τή δήλωση - καταγγελία, αυτός, σέ διάστημα δευτερολέπτων πέταξε τά παπούτσια του, πού τά φορούσε χωρίς κάλτσες και άρχισε νά δείχνη στό Δικαστήριο και τό άκροατήριο τά κατάρματα από τή φωτιά πόδια του μ' άποτέλεσμα νά μείνουν όλοι άφωνοι γιά πολλά λεπτά!! νά διακοπή ή συνεδρίαση και νά χαλάσουν τόν κόσμο σέ λίγες ώρες οί Ραδιοφωνικοί Σταθμοί Δυτικής και Άνατολικής Εύρώπης!

Τί είχε συμβή;

Ό Πετρόπουλος, πανέξυπνος και φοβούμενος τήν άπαγόρευση είχε φροντίσει από πρίν νά βγάλη τίς κάλτσες του ώστε νά μήν προλάβη κανείς νά τόν έμποδίσει νά δείξη τά καμμένα του πόδια... και τό πέτυχε ό άθεόφοβος...

4 Τά ίδια σάν τά παραπάνω έπεισόδια έγιναν σέ πάμπολλες δίκες όπως π.χ. στή δίκη Τζαβέλλα, Τζιβάνη κλπ. πού έβγαλε ό λαγός ότι περνούσαν γυμνή τή Τζιβάνη άνάμεσα σέ στοίχους άστυφυλάκων στόν Πειραιά. Έπίσης στίς δύο δίκες τής «Δημοκρατικής Άμυνας» τό '67 ή '68 και '70 όπου και πάλι ό λαγός έβγαλε τά βασανιστήρια, στή μέν πρώτη του Γ. Νοταρά στό ύπόστρωμα τής «Έλλης» μ' άποτέλεσμα νά άπειλήσει ό περίφημος Θεοφιλογιαννάκος στήν είσοδο του Στρατοδικείου τό Δικηγόρο «κυνηγό του λαγού» ότι θά πάθη τά ίδια, στή δέ δεύτερη τών Καράγιωργα, Μαγκάκη, Κωνσταντοπούλου, Ροκόφυλλου

Κάτω αριστερά: ο περιβόητος «Βασιλικός Έπιτροπος» Ιωάννης Λιαπής. Επάνω: ο παλύπαθος Σπύρος Μουστακλής. Στη μέση: ο βουλευτής, σήμερα, του ΚΚΕ Κώστας Κάππος, στο σπίτι του τον Αύγουστο του 1974, μετά την αποφυλάκιση του από τίς φυλακές Μπαγιάτση —τα σημάδια δε χρειάζονται σχόλια.

κλπ. και πού βρήκε τελικά ό Πρόεδρος του Στρατοδικείου τόν μπλά του γιατί δέν άντέδρασε άμέσως στήν άνάγνωση τών βασανιστηρίων άν και συνεχώς άντιδικοϋσε μέ μās γιά τό λόγο αυτό. Τά ίδια τέλος έγιναν και στή δίκη του ΠΑΚ μέ τά βασανιστήρια τών Άνδρέα Φραγκιά και του Πελοποννήσιου και πού ό περίφημος φαρμακόγλωσσος άρχιστρατοδικής Καραχάλιος άπεπειράθη νά άπαγγείλη και κατηγορία άκόμη κατά συνηγόρου γιά τό λόγο αυτό αλλά και γιατί θυμήθηκε κάποιο τσιτάτο τής Άντιγόνης του Σοφοκλή!

Άλλ' άς μήν προχωρήσω πίο πέρα κάνοντας κατάχρηση του χώρου σας, παρατηρώντας μόνο ότι θά έπρεπε νά κληθούν οί συνάδελφοι υπερασπιστάι τών δικών έκείνων νά εισφέρουν και αυτοί τίς άναμνήσεις των, πού μερικοί όπως ό έκλεκτός συνάδελφός μας Κώστας Κιζηρίδης π.χ. επλήρωσαν μέ πολυετή φυλάκιση τή προσπάθειά μας αυτή.

5 Άλλο στρατήγημα, και «γιά νά τά πούμε κατάρμους» κατά τό κοινώς λεγόμενο στούς Συνταγματάρχες, κυρίως όμως γιά νά τονώσουμε και ενισχύσουμε τό φρόνημα του λαού μας πού μέχρι τίς άρχές του 1970 ήταν άρκετά καταπιεσμένο, ήταν ή χρησιμοποίηση μιας μεθόδου πού τήν ακολουθούσαν παλιότεροι γραφικοί συνάδελφοί μας τής σχολής του «στομφώδους και σέ τρίτο πρόσωπο» μέ καταιγισμό ύπαινιγμών αλλά και ύβρεων λόγου, του τύπου «...λέγουν κ. Δικασταί ότι ό άντιδίκός μας είναι κάθαρμα άλλ' έγώ άπορρίπτω μετά βδελυγμίας τήν φήμην αυτήν και τήν λέξιν κάθαρμα!...».

Μέ τήν άφελή αυτή και όχι βέβαια και τόσο άξιοπρεπή μέθοδο αλλά ή όποια πάντοτε είχε επιτυχία, έν όψει και του σχετικά χαμηλού επιπέδου μορφώσεως και νοοτροπίας τών στρατοδικών τής έποχής εκείνης, καταρθώναμε νά άκούγονται στίς αίθουσες τών στρατοδικείων κι έτσι νά περνάνε στίς εφημερίδες μας —σχεδόν όλες δικές μας— καταπληκτικά πράγματα όπως π.χ. «...σας άποκαλούν κ.κ. Στρατοδίκαι φασίστες και ιδιοτελείς τυράννους αλλά κανείς δέν μπορεί να τό πιστέψη γιατί είναι άδύνατον Έλληνες άξιοματικοί νά παύσουν νά είναι πατριώτες και έντιμοι και νά μεταβληθούν σέ τυράννους...».

Μέ τέτοια πολεμούσαμε άφου οί άλλοι είχαν τά «τάνκς» και έμείς μόνο τά λόγια και καμιά φορά μάλιστα δέν περνούσε ούτε και αυτή ή μέθοδός μας ιδίως όταν τό παρακάναμε... Άκόμη θυμάμαι τή δίκη τών Π. Νεφελούδη και Ροδάκη πού ζήτησε ό διαβόητος Έπιτροπος Λιαπής τήν καταδίκη τους σέ θάνατο! γιατί κατάλαβε τό σκοπό μας... και πού γι' αυτό άποκλήθηκε δημόσια στήν ίδια δίκη «μαινόμενη Ηρωδιάδα...». Άλλά ή ιστορία τραβάει σέ μάκρος και καλό είναι νά σταματήσω σεβόμενος τή φιλοξενία του περιοδικού σας.

Άθήνα 26/3/1987

Γ.Β. Μαγκάκης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΔΗΜ. ΟΠΡΟΠΟΥΛΟ:

«... Είχαμε προειδοποιήσει τον Γεώργιο Παπανδρέου»

Ο στρατηγός Δημήτριος Οπρόπουλος, της τάξεως του 1936, έζησε από κοντά όλες τις σημαντικές στιγμές της σύγχρονης Ιστορίας μας, από τον Αλβανικό πόλεμο έως την Επταετία.

Στις συναντήσεις που είχαμε μαζί του, ζωντάνεψαν —μέσα από τη ζωηρή του αφήγηση— πρόσωπα και γεγονότα, και φωτίστηκαν αίτια και προθέσεις.

Στη συνέντευξη, που έδωσε στη συνεργατίδα μας Ελένη Καραντζόλα, δίνει στοιχεία —που πρώτη φορά βγαίνουν στη δημοσιότητα— σχετικά με τη δράση των αξιωματικών στο Στρατό πριν και μετά το πραξικόπημα του '67.

ΕΡ.: Είναι γνωστό, κ. Οπρόπουλε, ότι η ομάδα των συνταγματάρχων που κατέλυσαν τη νόμιμη εξουσία την 21η Απριλίου του '67, δρούσε συνωμοτικά στο στρατό από πολύ νωρίτερα. Τι θυμάστε από εκείνα τα χρόνια;

ΑΠ.: Η γνώμη μου είναι ότι η ομάδα αυτών των αξιωματικών που είχε συσπειρωθεί από παλιά στη συνωμοτική οργάνωση του ΙΔΕΑ, προετοίμασε το πραξικόπημα μεθοδικά.

Το Μάιο του '51, ο λοχαγός τότε Γ. Παπαδόπουλος ήταν αφανής. Μάλιστα, μαζί με τον Μακαρέζο, ήθελαν να φύγουν από το στρατό. Μεσολάβησε όμως, τον ίδιο χρόνο, το στρατιωτικό κίνημα, που έγινε με πρόφαση την απομάκρυνση του Παπαγού από την αρχηγία των Ενόπλων Δυνάμεων, αλλά που στην πραγματικότητα, ήταν η πρώτη προσπάθεια του ΙΔΕΑ να επιβάλει δικτατορία. Η επιτυχία του κινήματος, έδειξε ολοκάθαρα το εύλογο των Ενόπλων Δυνάμεων. Τότε, με τη μεταθεση του στην ΚΥΠ, ο Παπαδόπουλος συλλαμβάνει την ιδέα του πραξικοπήματος. Ας σημειωθεί, ότι στο κίνημα του '51, ο αρχηγός ΓΕΣ Τσακαλώτος και ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ Γρηγορόπουλος συνεληφθήσαν από τον τότε υπελοχαγό Δημ. Ιωαννίδη!

Οι προσπάθειες του Καραμανλή

ΕΡ.: Και πώς αντιμετωπίστηκε από τις επόμενες κυβερνήσεις η δράση του ΙΔΕΑ και οι αξιωματικοί που συσπειρώνονταν γύρω του;

ΑΠ.: Όχι ιδιαίτερα δυναμικά, θα έλεγα. Σκεφτείτε, ότι το '53 μετά την εκλογή του Παπαγού δόθηκε αμνηστία στους κινήματιες του '51: το ίδιο συνέβη κι αργότερα, επί Γ. Παπανδρέου. Με την πάροδο του χρόνου η δύναμη του ΙΔΕΑ και η επιρροή του στο στρατό και στην πολιτική ζωή του τόπου μεγάλωνε: δεν έβγαине κανένας αρχηγός στο Επιτελείο χωρίς να συμφωνεί ο ΙΔΕΑ, σε συνεννόηση βέβαια

με τον βασιλιά. Ο Παπαδόπουλος συστηματικά οργανώνει φίλους του νέους αξιωματικούς, δελεάζοντάς τους με ρουσφέτια, σε συνεννόηση με τον εκάστοτε αρχηγό Επιτελείου. Συγκροτεί μάλιστα «κυβέρνηση» η οποία συνήρχετο τακτικότητας και αποφάσιζε για την πορεία της οργάνωσης. Το '57, έγινε μια προσπάθεια από τον Καραμανλή να διαλυθεί ο ΙΔΕΑ με την τοποθέτηση του Νικολόπουλου ως αρχηγού του Επιτελείου. Για το σκοπό αυτό κατέβηκαν από τη Θεσσαλονίκη διάφοροι αξιωματικοί, μεταξύ των οποίων και εγώ. Φαίνεται όμως, ότι επενέβησαν οι Αμερικανοί και ο βασιλιάς, γιατί το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας ήταν... να εκδιωχθεί ο Νικολόπουλος.

ΕΡ.: Ποια ήταν η θέση των δημοκρατικών αξιωματικών απέναντι στην άνοδο του ρεύματος υπέρ της Ε.Κ.;

ΑΠ.: Όταν μετά τις εκλογές του '63 δόθηκε εντολή σχηματισμού κυβερνήσεως στον Γ. Παπανδρέου, κυκλοφόρησαν φήμες στο στρατό ότι δεν θα του παρεδίδετο η εξουσία. Όλοι οι δημοκρατικοί αξιωματικοί ανησυχήσαμε, όμως, πιστεύαμε ότι τελικά δεν θα υπάρξει πρόβλημα. Εκείνη την περίοδο, γύρω στο '63, αρχίσαμε και τις πρώτες συγκεντρώσεις μεταξύ μας. Ημασταν ένας πυρήνας 6-7 ανθρώπων, μεταξύ των οποίων ο Δροσογιάννης, ο Ζαχαράκης κ.ά. Σ' εκείνες τις συναντήσεις αποφασίσαμε, ότι σε περίπτωση μη παράδοσης της εξουσίας στον Γ. Παπανδρέου, θα καταλαμβάναμε τη Σχολή Αλεξιπτωτιστών στον Ασπρόπυργο.

Δεν περιοριστήκαμε όμως, μόνο σ' αυτό. Προκειμένου να διαλυθεί ο ΙΔΕΑ και να σταματήσει η συνωμοτική του δράση στο στρατό, διατυπώσαμε κάποιες προτάσεις —συμβουλές προς τον Γ. Παπανδρέου, τις οποίες ανέλαβε να του τις μεταφέρει ο σμήναρχος Παπαναγιώτου, διοικητής του ΕΟΤ επί κυβερνήσεώς του.

Ο Παπαναγιώτου ήταν φίλος του Μητσοτάκη και του Κόκκα, και είχε εκδιωχτεί από το στρατό με τη δίκη των αεροπόρων. Οι προτάσεις είχαν ως εξής: α) το υπουργείο Εθν. Αμύνης να αναλάβει ο Κατσώτας. Ήταν πραξικοπηματίας του '35 και τον έτρεμε η χούντα. β) να τοποθετηθεί αρχηγός επιτελείου ο Παπαγεωργόπουλος. Ήταν έντιμος και καλός αξιωματικός με μεγάλη πείρα από τον πόλεμο στον Γράμμο - Βίτσι.

Επιπλέον προορίζαμε τον Ζαχαράκη ' αντικαταστήσει τον Παπαδόπουλο στην ΚΥΠ.

Συμβουλές στον Γ. Παπανδρέου

ΕΡ.: Πώς αντιμετωπίστηκαν από τον Γ. Παπανδρέου οι προτάσεις σας;

ΑΠ.: Κατά το σχηματισμό της κυβέρνησης το υπουργείο Εθνικής Άμυνας ανέλαβε ο Γαρουφαλιάς Αρχηγός του Επιτελείου τοποθετήθηκε, αντί του Παπαγεωργόπουλου, ο Γεννηματάς, που στην αρχή έκανε μερικές προσπάθειες να καθαρίσει το στρατό από τη χούντα. Αλλά με τις μεταθέσεις που έγιναν, οι πραξικοπηματίες συνέχισαν να κρατούν θέσεις - κλειδιά στα μάχιμα σώματα. Θυμάμαι ότι αργότερα, στις εκλογές του '64 έγιναν καταγγελίες για νοθεία στην περιοχή της Λάρισας, όπου ήταν αρχηγός στρατείας ο Παπαγεωργόπουλος. Επικοινωνήσα μαζί του, για να μάθω τι πραγματικά συνέβη. «Μην τα πιστεύεις» μου είπε, «είναι κατασκευασμένα από τους χουντικούς». «Γότε, να ειδοποιήσουμε τον πρωθυπουργό», τον προέτρεψα. Πράγματι, έστειλε στον Γ. Παπανδρέου ένα τηλεγράφημα, που έβαζε τα πράγματα στη θέση τους. Δεν υπήρξε όμως, από πλευράς κυβέρνησης καμία αντίδραση.

ΕΡ.: Πώς εξελίχτηκε το σχέδιό σας για απομάκρυνση του Παπαδόπουλου από την ΚΥΠ;

ΑΠ.: Ο Ζαχαράκης πήγε στην ΚΥΠ, με στόχο να εκδόσει διαταγή μεταθέσεως

του Παπαδόπουλου. Φαίνεται όμως, ότι ο Παπαδόπουλος κατάφερε να τον πείσει ότι υπήρχε κομμουνιστικός κίνδυνος και ότι ακολουθούσε λάθος δρόμο. Έτσι η μετάθεση δεν έγινε, κι ο Παπαδόπουλος συνέχισε να παραμένει σ' ένα από τα πιο ευαίσθητα σώματα...

ΕΡ.: Δεδομένης της κατάστασης που δημιουργήθηκε μετά την ορκωμοσία της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου, πώς κινήθηκαν οι πραξικοπηματίες; Στις εξελίξεις αυτές, ποια ήταν η αντίδραση των δημοκρατικών αξιωματικών, γιατί απ' όσα έχουμε πει ως τώρα, έχω την εντύπωση, ότι οι συγκεντρώσεις και η δράση σας ήταν μάλλον ευκαιριακού χαρακτήρα.

ΑΠ.: Να ξεκινήσω από το δεύτερο ερώτημα. Φαντάζομαι πως εννοείτε ότι αντιδρούσαμε όχι βάσει οργανώσεως. Αυτό ισχύει. Επρόκειτο για έναν ανοργάνωτο πυρήνα αξιωματικών με δημοκρατικές ευαισθησίες. Μια διερευνητική προσπάθεια οργάνωσης, που έκανα το '61, συνάντησε την αντίθεση όλων: η αντίληψη που επικρατούσε ήταν ότι δεν χρειάζεται οργάνωση για να κάνει κανείς το καθήκον του. Αργότερα δε, με την υπόθεση Α-ΣΠΙΔΑ, πίστευω ότι η άποψη αυτή δικαιώθηκε, δεν θα 'θελα όμως να επεκταθώ περισσότερο.

Για να ξαναγυρίσουμε στους πραξικοπηματίες, από το '63 και μετά επιδόθηκαν σε διάφορα σαμποτάζ που στρέφονταν κατά της κυβερνήσεως Γ. Παπανδρέου και προετοιμαζαν το έδαφος για το πραξικόπημα. Έγιναν δύο σαμποτάζ στην Κύπρο κι ένα σε μοίρα πυροβολικού στον Έβρο —το γνωστό σαμποτάζ της ζάχαρης— από τον ίδιο τον Παπαδόπουλο· τότε, επιβλήθηκε στην οργάνωσή του. Επίσης ένα σαμποτάζ έγινε στο Σύνταγμα της Νιγρίτας, όπου την επομένη, έτυχε να τοποθετηθώ διοικητής. Η καταγγελία που είχε γίνει, ήταν, ότι τα πυρομαχικά του συντάγματος είχαν σαμποταριστεί από... κομμουνιστές. Διέταξα έρευνα, από την οποία προέκυψε, ότι έλειπε μπαρούτι από τα φυσίγγια των σκοπών, από όπλα δηλαδή που βρίσκονταν σε κοινή χρήση, πράγμα εύκολο να συμβεί. Κατήγγειλα το γεγονός. Θυμάμαι μάλιστα, ότι στην ανακάλυψη των πραγματικών υπεύθυνων με είχε βοηθήσει τότε ο Ντερτιλής, που έγινε αργότερα γνωστός από τη σφαγή του Πολυτεχνείου. Όμως ο Γ. Παπανδρέου κάλυψε και σ' αυτή την περίπτωση, τους χουντικούς.

Ο πρώτος πυρήνας στην Κοζάνη

ΕΡ.: Και φτάνουμε στην 21η Απριλίου του '67...

ΑΠ.: Από την πρώτη μέρα του πραξικοπήματος αναζητώ, μαζί με άλλους δημοκρατικούς αξιωματικούς, τρόπο ν' αντιδράσουμε. Ενθυμούμεθα τη Σχολή Αλεξιπρωτιστών, δυστυχώς όμως έχουν ληφθεί

μέτρα της χούντας για να μας αποτρέψουν να την καταλάβουμε. Φαίνεται ότι έχει καταγγελθεί από άνθρωπο της κλειστής παρέας μας, τον Ζαχαράκη; Η οργάνωση Αντίστασης συνεχίζεται προς διάφορες κατευθύνσεις δημοκρατικών αξιωματικών, αλλά οι προσπάθειες στο λεκανοπέδιο Αττικής δεν έχουν αποτέλεσμα. Εντωμεταξύ φαίνεται ότι η χούντα είχε πληροφορηθεί τις κινήσεις μου κι εφρόντισε για την απομάκρυνση μου από τη Σχολή Εθνικής Αμύνης —όπου ήμουν καθηγητής— και με μεταθέτει σε νεκρή θέση, σε Σύνταγμα παροπλισμένο στο Τσοτύλι, κοντά στην Κοζάνη.

Στο Τσοτύλι συνέχισα την προσπάθεια οργάνωσης αντίστασης με πυρήνα εκτός από μένα, τους Καρούσο Γεώργιο, Πουλακάκη Γιάννη, Χρυσοστάλλη Σταύρο, Κερτεμελίδη Πρόδρομο, Βάρσο Γιάννη. Παρ' όλο που, η άγρια τρομοκρατία της χούντας και η συνεχιζόμενη συγκέντρωση Ελλήνων αξιωματικών σε φυλακές και εξορίες δεν επέτρεπε ανάπτυξη αντιστασιακών ομάδων, κατορθώσαμε να συγκροτήσουμε οργάνωση στις πόλεις Φλώρινα, Κοζάνη, Γρεβενά, Καστοριά.

ΕΡ.: Ποιοι ήταν οι στόχοι που έθετε η οργάνωση αυτή;

ΑΠ.: Η κήρυξη αντεπαναστάσεως για να ανατραπεί η χούντα, και η ενότητα όλων των Ελλήνων με το σχηματισμό κυβερνήσεως Εθνικής Ενότητας. Προκειμένου μάλιστα να υπάρξει συμμετοχή όλου του λαού, οι συγκεντρώσεις μας γινόντουσαν παρουσία αντιπροσώπου της Ε.Κ., του αείμνηστου Μπακόπουλου· επίσης είχαμε επαφή με τον Παν. Κανελλόπουλο της ΕΡΕ. Η κίνηση είχε οριστεί για την παραμονή των Χριστουγέννων το '67. Δυστυχώς η χούντα πρόλαβε και, με την αποστρατεία τη δική μου και άλλων 40 φίλων μου αξιωματικών, τον Οκτώβριο του '67, απέτρεψε την εκδήλωση της κίνησης.

Το κίνημα του βασιλιά

ΕΡ.: Μόλις δύο μήνες μετά την αποστρατεία σας, στις 13/12, εκδηλώθηκε η κίνηση του βασιλιά. Εσείς ο ίδιος και η ομάδα σας, το γνωρίζατε;

ΑΠ.: Με το που κατέβηκα στην Αθήνα στις 16 ή 17 Οκτωβρίου, εξήτησα —μαζί με τον Χρυσοστάλλη— να έρθω σε επαφή με τον Γ. Παπανδρέου. Εθεωρήθη σκόπιμο να πάει ο Μπακόπουλος να τον βρει κι εκείνος να μας μεταφέρει τις απόψεις του «Γερου». Όταν συνάντησα τον Μπακόπουλο, ενώ αρχικά ήταν ενθουσιασμένος με την ιδέα, τον είδα απογοητευμένο· μου μετέφερε εκκλήση του Γ. Παπανδρέου να αποφύγουμε κάθε εκδήλωση κίνησης, με τη δικαιολογία ότι ανέλαβε να το εκτελέσει ο βασιλιάς, κι είχε φόβους μήπως η δική μας κίνηση αποτύχει, οπότε θα καταστρέφεται —κατά την άποψή του— η δημοκρατική παράταξη.

Η οργάνωση μας ήταν πρόθυμη να βοη-

θήσει την κίνηση του βασιλιά, με την αποστολή «ινκόγνιτο» 20-25 αξιωματικών, μεταξύ των οποίων κι ο Σπ. Μουστακλής, σε χωριά της Θεσ/νίκης όπου θα μας εδέχοντο Λαμπράκηδες και μέλη της ΕΔΗΝ με τους οποίους είχαμε συνεργασία από την Κοζάνη. Την ημέρα που θα εκδηλωνόταν η κίνηση του βασιλιά θα παρουσιαζόμασταν στους οργανωτές. Αλλά η προσφορά μας απερρίφθη με τη δικαιολογία ότι ήμασταν απαραίτητοι στην Αθήνα. Η ουσία όμως είναι, ότι η κίνηση του βασιλιά, απέβλεπε στην εγκαθίδρυση νέας δικτατορίας υπό τις ευλογίες του βασιλιά, κι εμείς δεν έπρεπε να γίνουμε δεκτοί ως δημοκρατικοί αξιωματικοί. Μάλιστα ομολόγησε, αργότερα, ο βασιλιάς ότι του είπαν οι οργανωτές στη Β. Ελλάδα ότι εμφάνιση δική μας εκεί, θα τους ανάγκαζε να παραιτηθούν. Η παταγώδης αποτυχία της κίνησης του βασιλιά —λόγω των μεγάλων σφαλμάτων στην προετοιμασία και στην εκτέλεση— είχε ως αποτέλεσμα να απογοητευθούν οι Ένοπλες Δυνάμεις από τα πιο άγια και ικανά στελέχη, τα οποία η χούντα τα αποστράτευσε προκειμένου να μείνει ανενοχλητή κι ενισχυμένη.

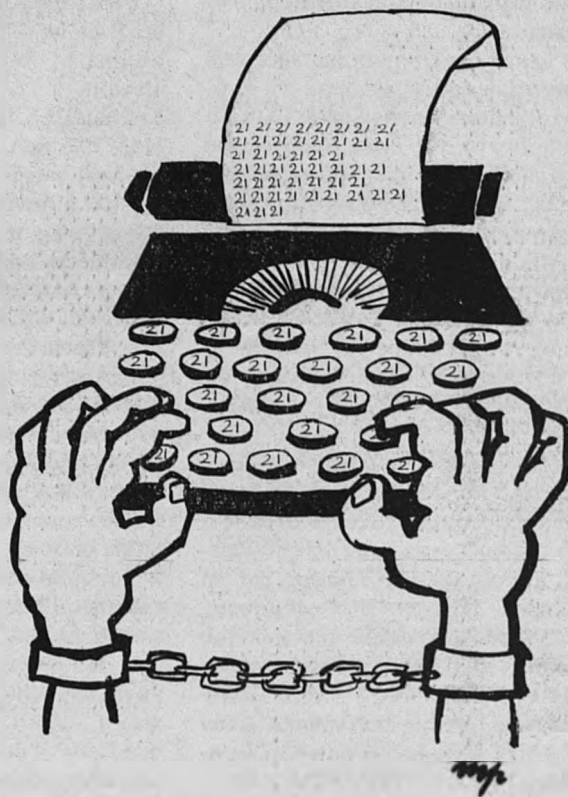
Ο καθένας πήρε το δρόμο του...

ΕΡ.: Μετά την αποτυχία του βασιλικού κινήματος, ποια ήταν η τύχη της «Ομάδας των δημοκρατικών αντιστασιακών αξιωματικών» που είχε συγκροτηθεί στην Κοζάνη;

ΑΠ.: Εγώ, τον Ιανουάριο, του '68 εξορίστηκα στη Φολέγανδρο και μετά το ατύχημα και την αναχώρησή μου στην Αγγλία, συνέχισα από εκεί τον αγώνα εναντίον της δικτατορίας, συμμετέχοντας κυρίως ενεργά στις προσπάθειες που έγιναν για τη συνεργασία και συσπείρωση όλων των αντιστασιακών δυνάμεων της χώρας για την ανατροπή της χούντας. Οι φίλοι αξιωματικοί, που είχαν πάρει μέρος στην κίνηση του βασιλιά, παρέμειναν στη Θεσσαλονίκη απότακτοι έως τον Φεβρουάριο του '68, μέχρι να ολοκληρωθούν οι ανακρίσεις. Μερικοί απ' αυτούς, με τον ερχομό τους στην Αθήνα, συνέχισαν —μαζί με αξιωματικούς που είχαν αποστρατευθεί από το '67— τις μυήσεις αξιωματικών στην περιοχή Αθηνών - Κορίνθου (στην ομάδα συμμετείχαν οι Μουστακλής, Καρούσος, Λύτρας, Βαρδάνης, κ.ά.). Μάλιστα, όταν ήμουν εξορία είχα επαφή μαζί τους, κι ο Καρούσος με τον Μουστακλή ήταν υπεύθυνοι για σχέδιο απόδρασης μου προς την Κρήτη. Μετά ο καθένας ακολούθησε το δρόμο του, είτε μέσα από αντιστασιακές ομάδες δημοκρατικών αξιωματικών, είτε μέσα από τους «Ελευθερούς Έλληνες» —που οργανώθηκαν από αυτούς που είχαν λάβει μέρος στην αποτυχηθείσα κίνηση του βασιλιά— πάντα όμως με την ίδια πίστη στον όρκο μας και στις δημοκρατικές αρχές.

A black and white cartoon illustration. In the center, a blackboard displays the word "LIBERTÉ" in a stylized, outlined font. A small child, seen from behind, is standing at the bottom of the blackboard, reaching up to write the final letter. On either side of the blackboard stand two large, identical figures. They are wearing uniforms with caps that have a small emblem, and dark sunglasses. They hold batons or rulers. In the foreground, a desk holds several books. The overall style is simple line art.

The press is free . . .

46

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Στοιχεία για την εμφάνιση, τη δράση και την πορεία τους

του Γιάννη Φλώρου

Η παρουσίαση όλων των αντιστασιακών οργανώσεων στη διάρκεια της δικτατορίας, αποτελεί εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα.

Πολύ περισσότερο δύσκολη είναι η καταγραφή στοιχείων που να επιτρέπουν να σχηματισθεί μια εικόνα της ιστορίας και των παρεμβάσεων των αντιστασιακών οργανώσεων, των πολιτικών και κοινωνικών επιλογών τους, της δράσης, των αντιθέσεων και των αποτελεσμάτων που είχαν οι επιλογές τους. Η μυθοποίηση διαμόρφωσε μία στάση αντιμετώπισης στη μεταπολιτευτική περίοδο που δεν διευκολύνει να προσεγγισθεί η αντίσταση με διαφορετικό τρόπο απ' αυτόν που μέχρι σήμερα ακολουθήθηκε. Μένει έτσι στους ιστορικούς το καθήκον παρουσίασης των αντιστασιακών οργανώσεων. Πρόκειται για ιστορία που δεν έχει να κάνει μόνο με την αντίσταση στη Χούντα, τις δίκες, τις μορφές πάλης, την παράνομη δράση, τις δυσκολίες, της αντιδικτατορικής πάλης αλλά και με την πορεία

διαμόρφωσης και σχηματισμού των αντιστασιακών οργανώσεων, τις σχέσεις με τους πολιτικούς σχηματισμούς πριν και μετά τη δικτατορία, την διαμόρφωση των πολιτικών ηγεσιών, την ανάπτυξη του μαζικού κινήματος εναντίον της Χούντας και ακόμη με εκείνες τις άγνωστες πλευρές της ζωής των αγωνιστών, επώνυμων και ανώνυμων, που διαμόρφωσαν στις συνθήκες της παρανομίας αυτό που σήμερα ονομάζουμε Αντίσταση στη Χούντα.

Ο σεβασμός στην ιστορία, αλλά και στην προσωπική ιστορία επωνύμων και ανωνύμων, επιβάλλει εκ των προτέρων την διευκρίνιση ότι τα όσα ακολουθούν για τις αντιστασιακές οργανώσεις δεν φιλοδοξούν να καλύψουν το κενό που υπάρχει. Είναι ένα τεράστιο θέμα ανοικτό με ιστορική και πολιτική σημασία. Ας αντιμετωπισθούν συνεπώς από τον αναγνώστη οι αναφορές που ακολουθούν μέσα από το πρίσμα και μόνο της ελάχιστης συμβολής στο τεύχος αυτό του ANTI.

Νέοι και Νέες

Απαιτείτε την απελευθέρωση του Έκτου Δημοκρατικού Στάλου από τα λιμνιά μας.
"Οχι βόσεις στο χωροφύλακα των λαών."
Αγωνιστείτε για τη γερμανία της Εθνικοπροδοτικής χούντας.

Κ. Ν. Ε.

Οι αντιστασιακές οργανώσεις δεν δημιουργούνται ξαφνικά. Υπάρχει στις περισσότερες ιστορική συνέχεια σε σχέση με την προδικτατορική πολιτική κατάσταση, αλλά και μια συνέχεια για αρκετές και στη μεταπολιτευτική περίοδο. Το πραξικόπημα των συνταγματαρχών το βράδυ της 20ης προς 21 Απριλίου 1967 βρίσκει τις πολιτικές δυνάμεις, ανέτοιμες. Ακόμα και η ΕΔΑ, παρά το γεγονός ότι παλιότερα είχε επισημάνει με ομιλία του προέδρου της Ηλία Ηλιού στη Βουλή τον κίνδυνο της δικτατορίας, δεν προετοιμάζεται για την πιθανότητα επερχόμενης δικτατορίας. Η χούντα συλλαμβάνει, εκτοπίζει και φυλακίζει πάνω από 6.000 άτομα οπαδούς κυρίως της Αριστεράς και όλη την πολιτική ηγεσία του τόπου. Η λειτουργία των πολιτικών κομμάτων απαγορεύεται, οι συνδικαλιστικές και άλλες οργανώσεις διαλύονται, τα στελέχη στο πανεπιστήμιο, αλλά και στα εργατικά σωματεία συλλαμβάνονται και εκτοπίζονται. Μαζί με τον αιφνιδιασμό η χούντα επιβάλλει τη βία και την τρομοκρατία. Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες οι δυνατότητες της άμεσης αντίστασης περιορίζονται στο ελάχιστο. Και όμως οι πρώτες κινήσεις για τη δημιουργία αντιστασιακών ομάδων γίνονται αμέσως μετά το πραξικόπημα. Αρκετά στελέχη που δεν συνελήφθησαν περνούν στην παρανομία και αρχίζουν οι πρώτες συζητήσεις σε διάφορους χώρους και ομάδες για την οργάνωση του αντιδικτατορικού αγώνα. Οι πρώτες αντιστασιακές πράξεις είναι γεγονός... Στελέχη από το χώρο της νεολαίας Λαμπράκη αρχίζουν τις πρώτες παράνομες επαφές. Το ίδιο γίνεται σε άλλη κλίμακα με στελέχη της ΕΔΗΝ. Αντίστοιχες κινήσεις γίνονται και σε άλλους χώρους της Αριστεράς και δυνάμεων της «Ενώσεως Κέντρου».

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟ ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ • ΠΑΜ

Το πρώτο ξεκίνημα

Αμέσως μετά το πραξικόπημα και ενώ έχουν συλληφθεί τα περισσότερα στελέχη της ΕΔΑ, ορισμένοι που είχαν την ετοιμότητα να αντιδράσουν απομακρυνόμενοι από τα σπίτια τους, έχουν τις πρώτες συνεννοήσεις. Την ημέρα του Πάσχα, στην Κυψέλη, στο σπίτι του Παν. Δελημήτσου, (στελέχος και υποψήφιος βουλευτής της ΝΔ στην Αιτωλοακαρνανία μετά τη δικτατορία) γίνεται μια συνάντηση στελεχών της «Δ. Ν. Λαμπράκη».

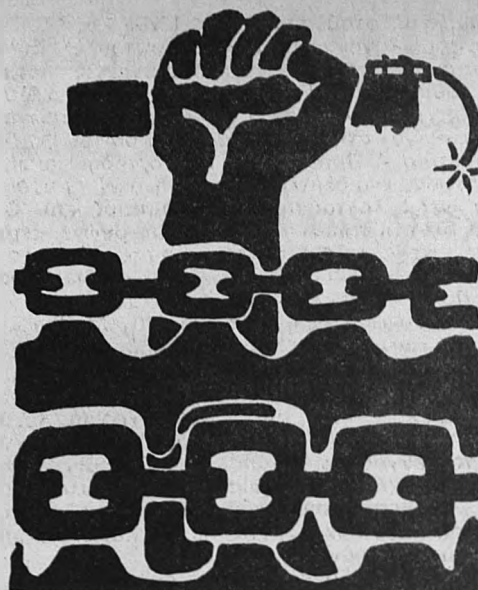
Είναι οι Μ. Θεοδωράκης (ο οποίος λίγες ημέρες μετά την 21/4 είχε βγάλει μια κασέτα που καλούσε σε αντίσταση), Χρόνης Μίσσιος, Γ. Βότσης, Θ. Μπανούσης και Αριστ. Μανωλάκος. Σ' αυτή τη συνάντηση που επρόκειτο να έλθουν και άλλα μέλη του προεδρείου της Δ.Ν.Λ. (Μπ. Θεοδωρίδης, Δήμος Μαυρομμάτης (συνεληφθ), Άννα Μεταξωτού και άλλοι (Ανδρ. Λεντάκης κ.ά.) συζητήθηκε και αποφασίστηκε η ίδρυση του «Πατριωτικού Μετώπου» (Π.Μ.). Στη συνάντηση τέθηκαν δύο προβλήματα:

● **Η αντίσταση.** Αποφασίστηκε να συσταθεί το Π.Μ.

Για την οργάνωσή του προσδιορίστηκαν και οι αρμοδιότητες της ομάδας ώστε να αποκτήσει διαστάσεις το «Π.Μ.» και να αποκατασταθούν οι πρώτες επαφές. Γενικός συντονιστής ο Μ. Θεοδωράκης. Την ευθύνη για την οργάνωση (αποκατάσταση επαφών των μελών της Δ.Ν.Λ. έτσι ώστε να συγκροτηθούν οι πρώτοι πυρήνες) θα είχε ο Χρ. Μίσσιος. Την έκδοση παράνομης εφημερίδας ανέλαβε ο Γ. Βότσης. Στην προσπάθειά του θα τον βοηθούσε ο Κ. Παπαϊωάννου. Τις επαφές με έναν κύκλο στελεχών και ομάδων, για τους οποίους υπήρχαν οι πρώτες πληροφορίες για αντιστασιακή δράση, με στόχο να συγκροτηθεί η ηγεσία του Π.Μ. ανέλαβε ο Αρ. Μανωλάκος. Στις επαφές θα βοηθούσε ο Χριστ. Αργυρόπουλος. Σύνδεσμος με το Μίκη θα ήταν ο Θ. Μπανούσης.

● **Η σχέση του Π.Μ. με το κόμμα.** Με τα στελέχη, δηλαδή, της ΕΔΑ και του ΚΚΕ που ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '60 προωθούσε την «ντε φάκτο» νομιμοποίησή του και είχε αρχίσει να συγκροτείται μέσα στην ΕΔΑ. Το θέμα αντιμετωπίστηκε με δυο προσεγγίσεις:

● **Η πρώτη,** που εκφράστηκε από το Μ. Θεοδωράκη, υποστήριξε την πλήρη αποδέσμευση από την κομματική ηγεσία και την ανάληψη της καθοδήγησης του κόμματος από την αρχική ομάδα και όσους θα προσχωρούσαν στο μεταξύ.

● Η *δευτέρα*, εκφράστηκε από τους Μανωλάκο - Μίσσιο που υποστήριξαν ότι δεν πρέπει να θεθεί θέμα ηγεσίας γιατί είναι αδύνατον να ξεπεραστούν οι δυσκολίες μιας τέτοιας απόφασης. Το ενδεχόμενο αυτό, θα συναντούσε την αντίδραση του ΚΚΕ και θα δημιουργούσε προβλήματα στην αντίσταση. Η αντιπρόταση ήταν να διατηρηθεί η πρωτοβουλία, να διερευνηθεί και να ενταχθούν στις δραστηριότητες του Π.Μ. τα στελέχη του κόμματος, με τα οποία θα υπήρχε επαφή. Θα υπήρχε προφανώς συνεργασία με την ηγεσία της ΕΔΑ (Δρακόπουλος, Φιλίνης, Μπριλλάκης), αλλά η αντιστασιακή οργάνωση θα είχε τη δική της καθοδήγηση.

Η αποκατάσταση της επαφής με την ηγεσία της ΕΔΑ, που ήταν και μέλη της ηγεσίας του Γραφείου Εσωτερικού του ΚΚΕ, έγινε με τον Κ. Φιλίνη. Οι παράνομοι δεν είχαν σπίτια και κυρίως μέσω προσωπικών σχέσεων είχαν αποκαταστήσει ένα μηχανισμό.

Αυτή την εποχή αρχίζει να συγκροτείται και το ΑΕΜ με τον *Τάσο Δήμου* και την ομάδα του «*Δημοκρατικού Συνδικαλιστικού Κινήματος*» (ΔΣΚ). Πυρήνας τα «115 σωματεία» (με τον Ορ. Χατζηβασιλείου). Η διακήρυξη κυκλοφορεί τον Αύγουστο του '67.

Ανάλογες κινήσεις εμφανίζονται και σε άλλους χώρους από στελέχη που προέρχονταν από τη «Δ.Ν. Λαμπράκη». Οι πρωτοβουλίες αυτές συγχωνεύθηκαν αργότερα στο ΠΑΜ, όπως στην Κοκκινιά με τους Γ. Καλαϊτζή και Γ. Μασσαβέτα.

Από τους πρώτους τεχνικούς εξοπλισμούς για προκηρύξεις ήταν ένας πολυγράφος που είχε εγκατασταθεί πριν τη δικτατορία σ' ένα σπίτι με ευθύνη του Δ. Μαυρομμάτη.

Πρώτη εμφάνιση και διεύρυνση επαφών

Η ιδρυτική διακήρυξη του ΠΑΜ δημοσιεύθηκε στο πρώτο τεύχος του Δελτίου Πληροφοριών του Π.Μ. «*Νέα Ελλάδα*» το Μάιο του 1967. Η ονομασία ΠΑΜ — η προσθήκη δηλαδή «*Αντιδικτατορικό*» — έγινε με επιμονή της ηγεσίας της ΕΔΑ και του ΚΚΕ.

Εκφράστηκε τότε η αντίρρηση από ιδρυτικά μέλη του «*Πατριωτικού Μετώπου*» τα οποία θεωρούσαν ότι ο αγώνας έπρεπε να έχει στόχο τη γενικότερη δημοκρατική αλλαγή και όχι μόνο την ανατροπή των συνταγματαρχών και την αποκατάσταση του συντάγματος του '52. Εκτιμήθηκε ότι αυτό στένευε τα όρια του αντιδικτατορικού αγώνα αφού έθετε στη διάρκεια του αντιδικτατορικού αγώνα και θέμα μοναρχίας...

Από την αποκατάσταση επαφής με την ηγεσία της ΕΔΑ — αλλά και πριν — είχαν ήδη αρχίσει οι πρώτες επαφές για συγκρότηση του Εθνικού Συμβουλίου του ΠΑΜ. Γινόταν συζητήσεις με ομάδα του «*Ομίλου Παπαναστασίου*» που εργαζόταν στο «Κέντρο Μελετών» της Τράπεζας της Ελλάδος. Ήταν οι Σάκης Καραγιώργας και Β. Δεβλέτογλου (ο μετέπειτα υπουργός του Καραμανλή).

Αποκαταστάθηκε επαφή με το Σπ. Πλασκοβίτη (μέσω της Τατιάνας Μιλιέξ) ο οποίος μάλιστα έγραψε το άρθρο για «το Σύνταγμα του Παπαδόπουλου» στην «*Ελεύθερη Ελλάδα*» του ΠΑΜ καταγγέλοντας το σχέδιο της επιτροπής της Μητρώλια. Με το *Στρατή Τσίρκα* (που είχε επαφές με ομάδα λογοτεχνών που διατηρούσε σχέσεις και ο Γ. Σεφέρης), με ομάδα φοιτητών (κυρίως του Πολυτεχνείου), με τον Απ. Μπέση (α' αντιπρόεδρο της ΕΦΕΕ που προερχόταν από τη νεολαία Μαρκεζίνη) μετέπειτα δικηγόρο που πέθανε το 1974. Συζητήσεις έγιναν με το Ν. Κωνσταντόπουλο και ομάδα της ΕΔΗΝ, μια συντροφιά ηθοποιών, κ.ά.

Κρούση έγινε και στον Χ. Καρατζά (στέλεχος της ΕΡΕ) που επιφυλάχθηκε να συνεννοηθεί με τον Π. Κανελλόπουλο. Ο τελευταίος, τον απέτρεψε με το επιχείρημα ότι δεν θα έπρεπε τότε, για γενικότερους λόγους, να υπάρξει συνεργασία μεταξύ των αριστερών και των αστικών δυνάμεων. Επαφές όμως έγιναν και με πολλούς άλλους.

Η πρώτη ανακοίνωση του ΠΑΜ, όπως ήταν φυσικό για τις κρατούσες συνθήκες, δεν ήταν προϊόν όλων των ομάδων... Οι οργανώσεις όμως αναπτύσσονται. Ρίχνονται προκηρύξεις, στήνονται πλακάτ, περνούν μηνύματα εναντίον της χούντας με μαγνητόφωνα και αργότερα (Σεπτέμβριος) πραγματοποιείται και η πρώτη ανοιχτή διαδήλωση:

● Στην οδό Ερμού με επικεφαλής τον Σ. Αναστασιάδη (στέλεχος της Δ.Ν.Λ.) καμία εικοσαριά νεολαίοι, ρίχνουν προκηρύξεις στα γύρω καταστήματα φωνάζουν συνθήματα («πεταχτή» διαδήλωση) και εξαφανίζονται...

Σκοπός είναι η μαζική αντίσταση. Παράλληλα έχει ανακύψει το θέμα κατά πόσο θα έπρεπε να υπάρξουν και δυναμικές μορφές αντίστασης, ζήτημα που έμεινε πάντοτε ανοικτό χωρίς, όμως, να αποτελέσει βασικό προσανατολισμό.

● Στα πλαίσια των προσπαθειών για ανάπτυξη των δυναμικών μορφών πάλης οι αγωνιστές του ΠΑΜ Μ. Αντζελόνι και Γ. Τσικουρή, σκοτώθηκαν από έκρηξη βόμβας που προσπάθησαν να τοποθετήσουν στην αμερικανική πρεσβεία το Σεπτέμβριο του 1970.

Διαφορετικές εκτιμήσεις και «πάλη γραμμών»

Στο μεταξύ, αρχές του καλοκαιριού ('67), η ηγεσία της ΕΔΑ (Γραφείο Εσωτερικού του ΚΚΕ) ζήτησε τη γνώμη των στελεχών του κόμματος για τη διάλυση της ΕΔΑ, προαναγγέλλοντας ουσιαστικά

την κατάργηση της με την ανάληψη της ευθύνης από το ΚΚΕ. Υπάρχουν τώρα οργανώσεις του ΚΚΕ, της ΕΔΑ, του ΠΑΜ ενώ διαλύουν τη νεολαία Λαμπράκη. Η λογική είναι να συγκροτηθεί οργάνωση στην οποία θα μετέχουν «*Λαμπράκηδες*», το ΠΑΜ-Νέων και ΕΔΗΝίτες.

Την ίδια περίπου περίοδο ο Μ. Θεοδωράκης, από την αρχική ομάδα του Π.Μ., συνδέεται απευθείας με την ηγεσία του ΚΚΕ παύοντας έτσι να έχει το ρόλο του αρχικού συντονιστή. Στη θέση του περνά ο Κ. Φιλίνης και έτσι η ηγεσία του ΚΚΕ στην Ελλάδα έχει την ευθύνη για το ΠΑΜ, το ΑΕΜ και αργότερα το «*Ρήγα Φεραίο*».

Λίγο πριν συλληφθεί (Αύγουστος '67), ο Μ. Θεοδωράκης συγκαλεί σύσκεψη των ιδρυτικών στελεχών του ΠΑΜ — η οποία εξαιτίας της σύλληψης δεν πραγματοποιείται — με στόχο να ξαναλειτούργήσει το ΠΑΜ με τις αρχικές κατευθύνσεις.

Στο μεταξύ, μετά τη σύλληψη του Κ. Φιλίνη και άλλων στελεχών του ΠΑΜ αρχίζει να συζητείται κείμενο απόφασης του ΕΣ για την πολιτική κατάσταση και την Αντίσταση. Σε μία από τις συνεδριάσεις (εγίνονταν κατά ομάδες) διατυπώνεται κατηγορηματική αντίθεση στη στήριξη που έδινε ο βασιλιάς στη δικτατορία. Επικρίνεται η στάση των ξένων δυνάμεων απέναντι στη χούντα και εκφράζεται κριτική στη Σοβιετική Ένωση. Στην απόφαση, που στάλθηκε στις οργανώσεις, και στην εφημερίδα «*Μοντ*» εκφράζεται η επίκριση «για τη χλιαρή αντίδραση» της ΕΣΣΔ απέναντι στο καθεστώς. Σύμφωνα με πληροφορίες μία από τις κατηγορίες προς τον Δ. Παρταλίδη στη 12η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ (Φλεβάρης του '68) ήταν το ότι επέτρεψε να αρχίσει να καλλιεργούνται στο αντιστασιακό κίνημα «αντισοβιετικές αιχμές»...

Στα πρώτα βήματα του ΠΑΜ αναπτύσσονται αντιθέσεις και διαφωνίες που υπήρχαν στην Αριστερά από την προδικτατορική περίοδο. Η διάσπαση του ενιαίου ΚΚΕ (Φλεβάρης του '68) και η δημιουργία δύο κομμουνιστικών κομμάτων διαμορφώνει άλλη κατάσταση στο χώρο των δυνάμεων που επηρέαζε η ΕΔΑ και το ενιαίο ΚΚΕ.

Το ΚΚΕ εσ. περνάει με το σύνολο σχεδόν των δυνάμεων του στο ΠΑΜ και το «*Ρήγα Φεραίο*». Το ΚΚΕ οργανώνει το δικό του μηχανισμό αντίστασης με βασικούς πυρήνες που προέρχονται από την κομματική οργάνωση Αθήνας.

● Το ΠΑΜ, βασική αντιστασιακή οργάνωση υφίσταται συνεχείς διώξεις και τα μέλη και στελέχη του παρελαύνουν στα δικαστήρια και τις φυλακές. Ο χώρος όμως δεν μας επιτρέπει ν' αναφερθούμε σ' αυτές. Η αντιστασιακή δράση του ΠΑΜ παρά τις καταδίκες είναι συνεχής μέχρι και το τέλος της δικτατορίας...

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

Η «*Πανελλαδική Αντιδικτατορική Οργάνωση Σπουδαστών*» (ΠΑΟΣ) «*Ρήγας Φεραίος*» ιδρύεται το Δεκέμβριο του '67 με πρωτοβουλία στελεχών της Σπουδάζουσας από τη Δ.Ν. Λαμπράκη αλλά και άλλους νεολαίους του δημοκρατικού χώρου.

Ο Ρ.Φ. δραστηριοποιείται στο σπουδαστικό χώρο εκδίδοντας παράνομα το «*Θούριο*» μέχρι το '70 (επανεκδίδεται πάλι στη δικτατορία τον Ιούνιο του '73) διακινώντας προκηρύξεις και προετοιμάζοντας δυναμικές εκδηλώσεις. Ταυτόχρονα τα μέλη του στους μαζικούς χώρους προωθούν τις θέσεις που είχε διαμορφώσει η οργάνωση για το σπουδαστικό κίνημα επιμένοντας στη συγκρότηση αρχικά συνδικαλιστικών επιτροπών και μετά το '69, στη δημιουργία **Φοιτητικών Επιτροπών Αγώνα - ΦΕΑ**.

Η διπλή δράση της οργάνωσης — στην παρανομία και τους μαζι-

Το πρώτο χτύπημα του «Ρήγα» έγινε τον Απρίλη του '68. Συλλαμβάνονται, δικάζονται και καταδικάζονται 16 αγωνιστές. Μεταξύ των οποίων οι: Θ. Αθανασίου, Ν. Γιανναδάκης, Ν. Κιάος, Δ. Δαρειώτης, Δ. Καραυωτάκης, Α. Σαββάκης κ.ά. Αργότερα εξαρθρώνεται άλλο κλιμάκιο του «Ρήγα» στη Θεσσαλονίκη (Π. Βοϊταΐδης, Β. Βασιλειάδης, Ισμ. Τσούτσια, Α. Προγκίδης, Ι. Γρηγοριάδης και άλλοι) και σχεδόν ταυτόχρονα ένα δεύτερο στην Αθήνα (Ν. Αρμάς, Γ. Πετρόπουλος, Μπ. Θεοφύλακτοπούλου, Κ. Μανταβός κ.ά.). Όμως η δράση του Ρ.Φ. συνεχίζεται. Η οργάνωση κατορθώνει μετά από κάθε κτύπημα να συνεχίζει τις αντιστασιακές της ενέργειες.

Την ίδια περίοδο ('70-'71) διεξάγεται έντονη συζήτηση για τις μορφές πάλης ενάντια στο καθεστώς και πέραν του χώρου που επηρεάζει ο Ρ.Φ. που οδηγεί στην αμφισβήτηση της πολιτικής αποτελεσματικότητας των δυναμικών ενεργειών.

Τον Οκτώβριο του '71 συλλαμβάνεται κλιμάκιο του ΚΚΕ ε.σ. στην Αθήνα (μεταξύ άλλων και οι Δ. Παρτσαλίδης, Μπ. Δρακόπουλος, Άσπα Παπαθανασοπούλου). Αργότερα (καλοκαίρι του '72) κυκλοφορούν οι θέσεις της ΚΟΣ (Κομμουνιστική Οργάνωση Σπουδαστών του ΚΚΕ ε.σ.).

Είναι πλέον η περίοδος που το μαζικό κίνημα διαμορφώνει μια άλλη κατάσταση, ιδιαίτερα στο φοιτητικό χώρο. Το καλοκαίρι του '71 δημιουργείται η ΕΚΙΝ («Ελληνοευρωπαϊκή Κίνηση Νέων»), δραστηριοποιούνται οι Τοπικοί Φοιτητικοί Σύλλογοι και λειτουργούν οι ΦΕΑ.

Παράλληλα με τις ΚΟΣ επανασυστήνεται ο Ρ.Φ. που απευθύνει διακήρυξη τον Ιούνιο του '73 στη σπουδάζουσα νεολαία. Είχε προηγηθεί η *Νομική*, ακολουθεί το *Πολυτεχνείο* και τον Ιούλιο του 1974, λίγο πριν τη μεταπολίτευση, ύστερα από κοινές συσκέψεις μελών του Ρ.Φ. και των ΚΟΣ, ο «Ρήγας Φεραίος» γίνεται μαρξιστική - λενινιστική οργάνωση και συντάσσεται με τις βασικές πολιτικές επιλογές του ΚΚΕ εσ.

Με διαφορετική ιστορική αφετηρία από αυτή του ΠΑΜ, η «**Δημοκρατική Άμυνα**» ιδρύθηκε τον Μάιο του 1967, με κύριους πυρήνες στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη: η ιδρυτική της διακήρυξη κυκλοφόρησε τον Αύγουστο του 1967.

Οι πρώτες συζητήσεις για τη δημιουργία της ΔΑ άρχισαν σχεδόν αμέσως μετά το πραξικόπημα και στην αρχή υπήρχαν επαφές με ομάδες που προσχώρησαν στο ΠΑΜ, για τη συνεργασία ή και τη συγχώνευση (που απέτυχε) των δύο οργανώσεων. Οι βασικές πολιτικές ομάδες που αποτέλεσαν τη «Δημοκρατική Άμυνα» προέρχονταν από τους παρακάτω χώρους με βασική συνιστώσα τον «Όμιλο Παπακωνσταντίνου» που είχε δημιουργήσει πριν τη δικτατορία:

- Η πλειοψηφία του «Ομίλου Παπαναστασίου» (Β. Φίλιας, Γ. Νοταράς, Σπ. Πασπαρηλιόπουλος, Αστ. Στάγκος, Κ. Σοφούλης, Κ. Σημίτης (προσχώρησε στη συνέχεια στο ΠΑΚ) Σάκης Καράγιωργας που είχε τις επαφές με το ΠΑΜ.

● Η πλειοψηφούσα ομάδα του σπουδαίου κεντρικού γραφείου της ΕΡΤ, με βασικό εκπρόσωπο το Νίκο Κωνσταντόπουλο, ηγέτη της ΟΝΕΚ, η οποία επέζησε πολλών διαλύσεων της νεολαίας της Ένωσης κέντρου.

- Μία ομάδα των «**Δημοκρατικών Συνδέσμων**» του Ανδρέα Παπανδρέου.
- Μία ομάδα από τη «**Σοσιαλιστική Δημοκρατική Ένωση**».
- Μία ομάδα βουλευτών (νεώτερων) της «Ένωσης Κέντρου» οι οποίοι έθεταν το ζήτημα να γίνει η ΕΚ κόμμα αρχών (Γ. Μυλωνάς, Σ. Γασπαρίδης, και απ' το Βόλο ο Λούλης).

Η βασική ιδρυτική συνάντηση έγινε το πρώτο δεκαπενθήμερο του Μαΐου στην Αθήνα και κατέληξε στην ονομασία της οργάνωσης (Ξεφύραξε κυρίως την άμυνα στην επίθεση που έγινε στο δημοκρατικό κίνημα). Επίσης υιοθέτησε το σχέδιο διακήρυξης και έμεινε να ορισθούν τα μέλη της ΚΕ. Σ' αυτή τη συνάντηση πήραν μέρος οι Σ. Καράγιωργας, Γ. Νοταράς, Γ. Μυλωνάς, Π. Ανδριτσάκης, Μπ. Πρωτοπαπάς και Λ. Ντόλκας.

Από τις ομάδες που πήραν την πρωτοβουλία, οι πέντε εκπρόσωποι στη ΚΕ ήταν οι Β. Φίλιας, Στέργιος Αγγελίδης, Παν. Ανδριτσάκης, Μπ. Πρωτοπαπός και Γ. Μυλωνάς. Μέχρι τον Οκτώβριο του

ΑΘΗΝΑΙ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1967 ΤΕΥΧΟΣ 20Η

STARTUP FELD BAZIKSEN GELSEN

[illegible]

στην Ελλάδα και το άγχος του έθνους που η 83 ο
 έληξη στην κατακράτηση και στην άλλη ορι-
 σμένη των δυνατοτήτων της χώρας για ένα πρω-
 τικό μέλλον.

Β. ΕΥΘΥΝΕΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

Ι. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ

[illegible][illegible]

Η Δ Α Δε πιστεύει να είναι το εθελοντικό να αντιμετωπίσει τους ασθενείς εξαρτημένους, γιατί δεν οι ευγενείς η εξάντληση του σώματός τους και οι ανισορροπίες του, που είναι οι συνέπειες της χρόνιας εξάρτησης. Επειδή η Δ Α έχει την πεποίθηση ότι είναι το έργο της να βοηθήσει τον ασθενή να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της εξάρτησης και να αποκτήσει την αυτονομία, η Δ Α θεωρεί ότι η αντιμετώπιση της εξάρτησης είναι το έργο της.

1967 που γίνεται το πρώτο κτύπημα (Γ. Νοταράς, Κ. Σοφούλης, Μπ. Πρωτοπαπάς, Κ. Τσακαρέστος, Α. Ντόλκας) η δραστηριότητα της Δ.Α. περιλαμβάνει τη σύνταξη και τη διανομή προκηρύξεων ενάντια στο καθεστώς της χούντας. Μετά από τις πρώτες συλλήψεις του Νοεμβρίου ο Β. Φίλιας βγαίνει στην παρανομία με αποτέλεσμα να πάψει να λειτουργεί η Κ.Ε. με επιπτώσεις και στη λειτουργία της «Δ.Α.». Η οργάνωση περνάει στην παρανομία και σε άλλες μορφές δράσης. Μετά το Νοέμβριο δραστηριοποιείται η ομάδα του Ναυτικού (συγκροτημένη από υπαξιωματικούς) με επικεφαλής τον Ανδ. Πολίτη, η οποία αρχίζει να βάζει βόμβες. Η ομάδα αυτή συλλαμβάνεται το Γενάρη του 1968 και στο αντιτορπιλικό «Έλλη» βασανίζονται άγρια τα μέλη της. Εκεί στέλνεται και ο Γ. Νοταράς από τις φυλακές «Αβέρωφ» που ήταν και ο σύνδεσμος με την ομάδα του Ναυτικού.

Μετά τις συλλήψεις του Νοεμβρίου λειτουργούν πυρήνες της Δ.Α., ενώ η δίκη των συλληφθέντων γίνεται ενιαία τον Ιούλιο του 1968 (οι 5 μαζί με τους 16). Η χούφτα δείχνει «επιείκεια» και εκπρόσωπος της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας (σχέσεις με ΣΔΕ) παρακολουθεί τη δίκη. Ο κύριος λόγος της επιείκειας όμως είναι ότι με τη σύλληψη λίγο πριν (Ιούνιος) του Β. Φίλια και άλλων (Σ. Αγγελίδης, Κ. Καλλιγιάς, Λένα Δουκίδου) θεωρείται ότι έχει δοθεί το χαριστικό κτύπημα στην οργάνωση. Ας σημειωθεί ότι είχαν προηγηθεί από το Μάιο της ίδιας χρονιάς συλλήψεις και στη Θεσσαλονίκη. Επίσης και στην Κρήτη. Η δίκη τους έγινε το Φλεβάρη του '68 (Φ. Ιωαννίδης, Μ. Ξυλούρης, Τ. Πλεύρης, Ι. Σερπετζιδάκης).

21η Θεσσαλονικη τώρα η Δ.Α. είχε ξεκινήσει με βασικό πυρήνα τους καθηγητές στο Πανεπιστήμιο Δ. Ευρυγενή και Αρ. Μάνεση, τον Γ. Σηπιτάνο και τον Στ. Νέστωρα. Οι επαφές με το κλιμάκιο της Αθήνας είχαν αρχίσει από το Μάιο του 1967. Την πρώτη επαφή την αποκαθιστούν οι Κ. Καλλιμάγας και Ν. Κωνσταντόπουλος, ενώ μετά την άνοδο του Β. Φίλια (Μάιος) στη Θεσσαλονίκη και τη συγκρότηση του πυρήνα η διακήρυξη της Δ.Α. κυκλοφορεί και εκεί τον Αύγουστο. Την ομάδα του Πανεπιστημίου συμμετέχουν και φοιτητές (Ν. Ασβετιάνης, Α. Παπαδόπουλος). Μετά τη Δεύτερη Θεσσαλονική

ες (Ν. Λεβεντάκης, Α. Παπαδόκης). Μετά τη δίκη στη Θεσσαλονίκη (Στ. Νέστορας, Γ. Σηπιτάνος, Κ. Πύρζας, Σ. Δέδες, Π. Ζάννας και Αρ. Μαλτοζίδης) και την επόμενη δίκη στην Αθήνα (Β. Φίλιας, Α.Π. Πλασκοβίτης, Στ. Αγγελίδης και άλλοι μεταξύ των οποίων οι αντισημιτικές Γ. Κάρμης και Τ. Ανδρέου) η Δ.Α. συνεχίζει την αντιστασιακή της δραστηριότητα. Έχουν τοποθετηθεί βόμβες στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα, ενώ συνεχίζονται οι επαφές με ΠΑΜ και οργανώνουν πυρήνες και στο στρατό, κυρίως τώρα στη Θεσσαλονίκη. Η οργάνωση περνάει και σε δυναμικές μορφές αντίστασης, ενώ στόχος παραμένει να είναι παράνομη αλλά μαζική οργάνωση.

Σε μία τέτοια προσπάθεια τραυματίζεται από ατύχημα ο καθηγητής **Σάκης Καραγιώργας**. Στη συνέχεια η χούντα συλλαμβάνει συλλογικά τον Αύγουστο του 1969, 34 μέλη της Δ.Α. μεταξύ των οποίων είναι οι **Σ. Καραγιώργας, Ν. Κωνσταντόπουλος, Χρ. Ροκοφύλλος, Γ.Α. Μαγκάκης, Χ. Πρωτοπαπάς, Γ. Σταράκης, Κ. Ιορδανίδης** και άλλοι. Η δίκη των «34» γίνεται το Μάρτιο του '70 και οι απολογίες αι τα βασικά ντοκουμέντα της Δ.Α. που διαβάζουν οι δικηγόροι τη διάρκεια της περάντα στον Τύπο.

Μετά τη μεταπολίτευση η «Δημοκρατική Άμυνα» (στην πλειοψηφία της) αποφασίζει και προσχωρεί, στο ΠΑΣΟΚ.

Η Δ.Α. είχε συσπειρώσει πολλά στελέχη με κύριο προσανατολισμό την έμπρακτη αντίσταση στο καθεστώς της χούντας. Στο διήγημα μαζική ή δυναμική αντίσταση ταλανίζεται και αυτή, αν και ήταν από τις οργανώσεις που πραγματοποιήσαν πολλές δυναμικές νέονρεις.

ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ • ΚΝΕ

Η ΚΝΕ συγκροτήθηκε το Σεπτέμβριο του 1968 μετά από απόφαση του Π.Γ. της ΚΕ του ΚΚΕ, τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς. Ο αρχικός της πυρήνας ήταν στην εξορία και τις φυλακές. Παράλληλα, όπως είδαμε έχει ιδρυθεί το «Πατριωτικό Μέτωπο» ενώ συστήνεται και το «ΠΑΜ -Νέων», που έχει κατά μία εκδοχή περισσότερη σχέση με την ΚΝΕ παρά με το Ρ.Φ. Η πρώτη συνδιάσκεψη της ΚΝΕ (1969) καταλήγει στη συγκρότηση ΚΣ. Τα περισσότερα βέβαια στελέχη βρίσκονται στην εξορία.

Τομή στην ιστορία της ΚΝΕ είναι η 3η σύνοδος του ΚΣ που έγινε το 1971 και εκλέγει γραμματέα το Δ. Γόντικα. Είναι περίοδος προσανατολισμού στη μαζική πολιτική δράση. Παλαιότερα στελέχη έχουν επιστρέψει από την εξορία, ενώ αναδεικνύονται νέα από το μαζικό κίνημα.

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ -Κ.Ν.Ε.-

Ι. ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ Κ.Ν.Ε.

Άρθρο 1.

«Η Κομμουνιστική Νεολαία Ελλάδας -ΚΝΕ- είναι πολιτική οργάνωση της εργαζόμενης και συνολόζουσας νεολαίας. Σκοποί της ΚΝΕ είναι:
- Η διακαταγωγή της Ηέας Γενιάς από ιδανικά της Δημοκρατίας και του Σοσιαλισμού, της Γενικής ανεξαρτησίας και της Ελευθερίας στην Ελλάδα και της ολικής αντίστασης στους Δυνάστες και τις Νεολαίες όλου του κόσμου.
- Η οργάνωση της πάλης της Ελληνικής νεολαίας γιά την κρηματοποίηση πάντων των ιδανικών και γιά την κατάκτηση των κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων της.
- Η ΚΝΕ διακαταγωγεί τη Ηέα Γενιά με βάση τις αρχές της Επιστημονικής κοσμοθεωρίας του Μαρξισμού-Λενινισμού και τις δημοκρατικές-επαναστατικές παραδόσεις της ΟΚΝΕ, της ΕΚΚΕ και της ΑΝΑ.
«Δίκες επιδιώκει της είναι:
- Η πάλη γιά την απάλυνση της Ελλάδας από τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό και κάθε άλλη ύμνα»

Το καταστατικό που ψηφίστηκε στην Α' Συνδιάσκεψη της ΚΝΕ.

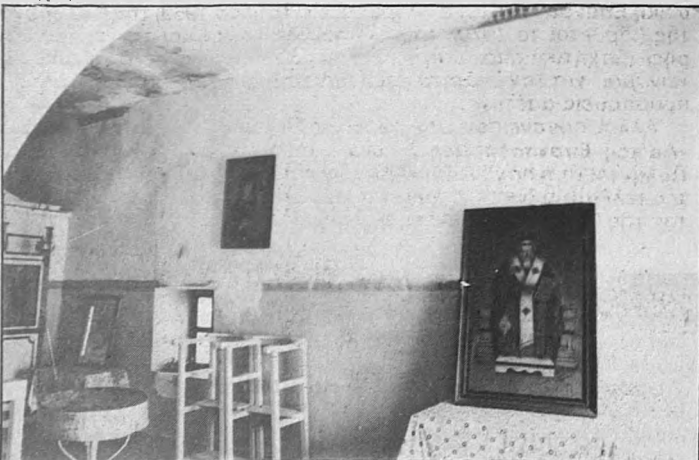
Η Αντιδικτατορική ΕΦΕΕ • ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ

Την ίδια χρονιά (φθινόπωρο '71) ιδρύεται η ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ (η ιδρυτική διακήρυξη κυκλοφόρησε το 1972), με δυνάμεις της ΚΝΕ και επώνυμους συνδικαλιστές του φοιτητικού κινήματος. Το Μάιο του '72 βγαίνει το πρώτο φύλλο της «Πανσπουδαστικής» —όργανο της ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ. Συνεχίζει βέβαια να κυκλοφορεί ο παράνομος «Οδηγητής», ενώ κυκλοφορούν προκηρύξεις και τρυκ με αντιδικτατορικά συνθήματα στα πανεπιστήμια και εργατικούς χώρους.

Πολλά στελέχη του ΚΚΕ και της ΚΝΕ βρίσκονται στη φυλακή και τις εξορίες. Έχει γίνει η δίκη του κλιμακίου του ΚΚΕ (των συλληφθέντων από το Δεκέμβριο του '68 Γ. Φαράκος, Γ. Μωραίτης, Ν. Πολίτης), ενώ ακολουθούν άλλες το Μάιο του '70 (Καλούδης, Ζορζοβίλης, Γιάνναρης κ.ά.).

Η ΚΝΕ και η ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ μαζικοποιούνται κυρίως με την ανάπτυξη του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος το 1972. Μετά τη Νομική και την εξέγερση του Πολυτεχνείου η χούντα συλλαμβάνει το Φλεβάρη του '74 στελέχη της ΚΝΕ και της ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ στην Αθήνα (τα οποία βασανίζονται απάνθρωπα), συγχρόνως με τις συλλήψεις ηγετικών στελεχών του ΚΚΕ (Αμπατιέλος, Καλούδης, Γιάνναρης, Κουντρομπάς κ.ά.). Το Μάρτη συλλαμβάνονται στελέχη της ΚΝΕ και της ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ στη Θεσσαλονίκη.

Μετά τη μεταπολίτευση η ΚΝΕ παραμένει νεολαία του ΚΚΕ, ενώ η ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ ακολουθεί την ΚΝΕ. Στο συνδικαλιστικό χώρο δημιουργείται η «Πανσπουδαστική σ.κ.». Πρέπει ν' αναφερθεί επίσης και η λειτουργία της ΜΟΔΝΕ (Μαθητική Οργάνωση Δημοκρατικής Νεολαίας Ελλάδας) η οποία ήταν μετωπικό σχήμα της ΚΝΕ στο μαθητικό χώρο.

Εσωτερικό εκκλησίας που έκτισαν οι εξόριστοι στο Παρθένη.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ Π.Α.Κ. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Φεβρουάριος 1974

ΕΝΙΣΧΥΣΤΕ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

Το πρώτο δελτίο του ΠΑΚ Εσωτερικού.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ • ΠΑΚ

Η ίδρυση του ΠΑΚ αναγγελλήθηκε το Φεβράρη του '68 από τον Ανδρέα Παπανδρέου στη Στοκχόλμη.

Το ΠΑΚ στο εξωτερικό με ευθύνη του ιδρυτή του διαμορφώνει τριτοκοσμικές θέσεις (μιλά π.χ. γιά «απελευθερωτικό αγώνα» με αποτέλεσμα να συσπειρώσει πολλά ριζοσπαστικά στοιχεία που προέρχονται από τους φοιτητές, που βρίσκονται στο εξωτερικό, τους μετανάστες και παλιά στελέχη της «Ένωσης Κέντρου». Δυναμική αντίσταση με ευθύνη του ΠΑΚ εξωτερικού στην Ελλάδα γίνεται κυρίως κατά την περίοδο 1972-74 μέσω της οργάνωσης ΛΑΟΣ («Λαϊκές Απελευθερωτικές Ομάδες Σαμποτάζ»).

Το ΠΑΚ στο εσωτερικό αποτελείται κυρίως από στελέχη της «Ανδρείκης πτέρυγας» της προδικτατορικής Ε.Κ., τα οποία δεν μπορούν να «κατανοήσουν» τις ιδεολογικές θέσεις που τώρα διατυπώνει ο Α. Παπανδρέου.

Οι ομάδες που συγκροτούνται με πρωτοβουλία στελεχών της Ε.Κ. (Ι. Χαράλαμπόπουλος, Ι. Αλευράς, Δ. Τουλούπας, Αντ. Λιβάνης κ.α.) αποτελούν το «ΠΑΚ εσωτερικού» οργάνωνουν αντιστασιακές ενέργειες και διακινούν υλικό (προκηρύξεις, έντυπα του ΠΑΚ κλπ.). Δραστηριοποιούνται όμως κυρίως στο πολιτικό επίπεδο συσπειρώνοντας πολλά αντιδικτατορικά στελέχη της Ε.Κ.

Το Α' συνέδριο του ΠΑΚ έγινε στη Δ. Γερμανία τα τέλη του '69 και εκεί —μετά από μια ανενεργό περίοδο— δίδονται οι πρώτοι προσανατολισμοί γιά δυναμικές ενέργειες. Στο εξωτερικό λειτουργούν και οι «Φίλοι του ΠΑΚ» που αποτελούν το πολιτικό τμήμα, σε αντιδιαστολή με το δυναμικό. Στα πλαίσια των ενεργειών για δυναμική αντίσταση εκπαιδεύονται (τέλη του 1972 και το 1973) ορισμένα στελέχη στο εξωτερικό γιά δυναμικές ενέργειες και την περίοδο αυτή αρχίζει η δραστηριότητα των «ΛΑΟΣ».

Τότε αναπτύσσεται το ΠΑΚ ενώ συλλαμβάνονται οι πρώτες ομάδες των Γ. Κορωναίου και Σ. Βαλυράκη.

Οι δίκες γίνονται αρχές του '72. Πρώτη της ομάδας Βαλυράκη (παραπέμπονται οι Γ. Κυριαζής, Ζ. Καραγιώτας, Σ. Σπηλιόπουλος, Β. Νικολόπουλος, Γ. Χρυσάφης, Γ. Λενής και Δ. Κύργιος). Και δεύτερη, η σημαντική δίκη του ΠΑΚ, της ομάδας Κορωναίου όπου παραπέμπονται μεταξύ άλλων οι Α. Φραγκιάς, Ξ. Πελοποννήσιος, Ν. Βγενόπουλος, Γρ. Κασσιμάτης, Μ. Κουτσόγιωργας, Ν. Φαρμάκης, Ν. Αλευράς, Θ. Κόκκινος.

Για την προπαγάνδισι των θέσεων του ΠΑΚ και τη συσπείρωση δυνάμεων εκδόθηκε παράνομο, στις αρχές του 1974 —από την ομάδα που έδρασε στα «ΙΝΚΑ» το περιοδικό «Απελευθέρωση». Ήδη κυκλοφορούσε η εφημερίδα «ΠΑΚ-Ειδήσεις» που έβγαине στον Καναδά.

Μετά το Πολυτεχνείο, ομάδες του ΠΑΚ δραστηριοποιούνται και στο εσωτερικό με στόχο να πολλαπλασιασθούν οι μεμονωμένες ενέργειες. Το ΠΑΚ αναπτύσσεται, αλλά η δικτατορία έχει πια «φάει τα ψωμιά της». Με τη Μεταπολίτευση το σύνολο των ομάδων του ΠΑΚ προσχωρεί στο ΠΑΣΟΚ.

Θα πρέπει εδώ να αναφερθεί η «Παναρμόνια», μετωπικό σχήμα του ΠΑΚ με δραστηριότητα κυρίως στο νεολαιίστικο χώρο και ιδιαίτερα στους φοιτητές. Βασικοί ιδρυτές μαζί με τον Αντ. Λιβάνη, ήταν στελέχη από το χώρο της νεολαίας της «Ένωσης Κέντρου» (Θ. Τσούρας, Ν. Μιχαλόπουλος). Αντίστοιχη κίνηση κατά μια άποψη, της ΕΚΙΝ, η «Παναρμόνια» δημιουργήθηκε το '73 και, διαμέσου αυτής ήρθαν σε επαφή με το ΠΑΚ αρκετοί φοιτητές από το αντιδικτατορικό Φ.Κ. (Κ. Λαλιώτης κ.α.).

ΕΞΩΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

Στο χώρο της Αριστερας, η οποία μετα τη μεταπολιτευση δεν εκπροσωπηθηκε στο Κοινοβουλιο, οπως και στο χώρο των αντιστασιακών οργανώσεων, που προέκριναν ως κύρια τη δυναμική αντίσταση υπάρχουν οργανώσεις με ιδιαίτερη συμμετοχή στον αντιστασιακό αγώνα. Και σ' αυτό το χώρο, ορισμένες έχουν καταβολές από την προδικτατορική περίοδο.

**Οργάνωση Μαρξιστών - Λενινιστών Ελλάδος (ΟΜΛΕ)
Αγωνιστικό Μέτωπο Ελλήνων Εξωτερικού (ΑΜΕΕ)**

Προέρχονται από το ρεύμα της «**Αναγέννησης**» που έχει τις καταβολές του στη διένεξη στο παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα (ΚΚΣΕ - ΚΚ Κίνας). Η δικτατορία βρήκε ανέτοιμο και αυτό το ρεύμα, παρά την κριτική που ασκούν στην ΕΔΑ επειδή δεν προτομιάζεται για το επερχόμενο πραξικόπημα. Τα περισσότερα ηγετικά στελέχη συλλαμβάνονται και όσοι διαφεύγουν διατηρούν χαλαρές σχέσεις. Η δραστηριότητα μεταφέρεται κυρίως στο εξωτερικό με βάση τους ελληνικούς φοιτητικούς συλλόγους της Ιταλίας και της Γαλλίας, όπου έχει ιδρυθεί το *ΑΜΕΕ*. Μετά τη μεταπολίτευση η ΟΜΕΛ - ΚΚΕ (μ.λ.) είναι από τις ισχυρότερες οργανώσεις στην Εξωκοινοβουλευτική αριστερά. Στη διάρκεια της ανάπτυξης του μαζικού αντιδικτατορικού Φ.Κ. (Νομική - Πολυτεχνείο) πολλά στελέχη αυτού του χώρου έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στους φοιτητικούς αγώνες.

Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας (ΕΚΚΕ)

**Αντιφασιστική Αντιιμπεριαλιστική Σπουδαστική
Παράταξη Ελλάδας (ΑΑΣΠΕ)**

Η ιδρυτική διακήρυξη του ΕΚΚΕ δημοσιεύεται το Μάρτιο του 1970. Προέρχεται από το «**Κίνημα 29ης Μαΐου**», τμήμα του οποίου ιδρύει μαζί με άλλους το ΕΚΚΕ. Είναι η περίοδος του απόηχου στην Ευρώπη της πολιτιστικής επανάστασης στην Κίνα. Το πρότυπο του Τσε Γκεβάρα στη Λατινική Αμερική, αλλά και στην Ευρώπη, επηρεάζει μια άλλη γενιά μαρξιστών - λενινιστών. Στην αρχική ομάδα που αποφασίζει την ίδρυση του ΕΚΚΕ στο Βερολίνο προστίθενται και άλλοι αγωνιστές από την Ιταλία, Γερμανία και Ελλάδα.

Τελικά από δώδεκα άτομα αποφασίζεται η ίδρυση της οργάνωσης και διατυπώνεται η διακήρυξη. Τομή στην ιστορία του ΕΚΚΕ είναι η ίδρυση της ΑΑΣΠΕ το Νοέμβριο του 1972. Ήδη από πριν το κύριο βάρος της δραστηριότητας του ΕΚΚΕ στην Ελλάδα προσανατολίζεται στο χώρο των φοιτητών και των καλλιτεχνών.

Η χούντα πανηγυρίζει για τη σύλληψη αντιφασιστών.

Η ΑΑΣΠΕ θα παίξει σημαντικό ρόλο σ' όλη τη φάση ανάπτυξης του φοιτητικού κινήματος μέχρι την εξέγερση του Πολυτεχνείου.

Το πρώτο κύττημα από τα όργανα της χούντας γίνεται με τη σύλληψη μελών του ΕΚΚΕ και της ΑΑΣΠΕ στη Θεσσαλονίκη - Αθήνα τον Απρίλιο του '73. Το δεύτερο το Μάιο του '74 μετά τα γεγονότα του Πολυτεχνείου με τις συλλήψεις 36 αγωνιστών, (Χ. Μπίστης, Π. Στάγκος, Δ. Κουμάνταρος, Γ. Μήλιος και άλλοι).

Μετά τη μεταπολίτευση το ΕΚΚΕ ήταν η άλλη μεγάλη οργάνωση στο χώρο της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς. ΕΚΚΕ και ΟΜΛΕ όμως αφιερώνουν μετά το μεγαλύτερο μέρος των προσπαθειών τους στις μεταξυ τους διαμάχες (σχέσεις με τις «πραγματικά κομμουνιστικές» χώρες, Κίνα - Αλβανία κτλ...).

Το «Κίνημα της 20ης Οκτώβρη»

Το «Κίνημα 20ης Οκτώβρη» δημιουργήθηκε στο Παρίσι το 1969. Τον ιδρυτικό του πυρήνα τον αποτέλεσαν πρώην μέλη της Δημοκρατικής Άμυνας, του ΠΑΜ και ανένταχτοι μέχρι τότε αντιδικτατορικοί. Όλοι τους ήταν φοιτητές ή διανοούμενοι και είχαν βρεθεί στο εξωτερικό εξαιτίας της δικτατορίας. Η επέκτασή της οργάνωσης στη Γερμανία της έδωσε και την απαιτούμενη, για κάθε ευπρεπή αριστεριστική οργάνωση, προληταρική πινελιά. Μέχρι το 1972 είχε οργανωμένους πυρήνες. Σχέσεις με το εσωτερικό αποκατέστησε αμέσως μετά την ίδρυση της μέσω των οργανωτικών ή προσωπικών σχέσεων που προϋπήρχαν με την επάνοδο ορισμένων μελών της στην Ελλάδα.

ΔΕΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΥΑΛΜΟΙ

Υἱὸς τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ θεοφυλάκτου βασιλέως ἡμῶν... παντὸς τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ στρατοῦ, τοῦ Κυρίου δηγούμεν.

Μη σας ξεγελά το εξώφυλλο. Είναι αντιστασιακό δελτίο. Ένας από τους τρόπους για να περνούν ειδήσεις από την Αντίσταση.

Το βασικό πολιτικό στοιχείο που συσπείρωσε τα μέλη της ήταν η επιλογή του «δυναμικού», του ένοπλου αγώνα κατά της δικτατορίας. Η διατακτικότητα της Άμυνας, του ΠΑΜ, του Ρήγα στην υιοθέτηση αυτής της γραμμής εξηγεί και την αποχώρηση όσων ίδρυσαν την 20η Οκτώβρη, όπως συνέβη άλλωστε και με τις περισσότερες από τις υπόλοιπες «δυναμικές» οργανώσεις (Άρης, Λαϊκή Επαναστατική Αντίσταση, Ανεξάρτητη Αριστερά).

Την ονομασία της οφείλει στην παράδοση της εποχής να ονομα-
τίζονται οι οργανώσεις με την (πραγματικά ή συμβολικά) ημερομηνία
γεννήσεώς τους, κατά το πρότυπο του κουβανέζικου «Κινήμα-
τος της 29ης Μαΐου». Στις 20 Οκτωβρίου 1969 η 20η Οκτώβρη έβα-
λε τις πρώτες υπόμπες της στην Αθήνα.

Όμως η 20η Οκτώβρη υπήρξε «καστρική» ή «γεβαρική» μόνο ως προς την ονομασία: η τακτική της εμπνεόταν από τους *τουπα μάρος* και η ιδεολογική της τοποθέτηση ήταν γέννημα - θρέμμα του αντιαυταρχικού Μάη του '68, προσαρμοσμένη στις ανάγκες της «δυναμικής» αντιδικτατορικής πάλης. Συγγένευσε περισσότερο με το *Κίνημα 22 Μάρτη* της Ναντέρ παρά με τους γεβαρικούς. Ο «ένοπλος αγώνας» της δεν ξεπέρασε το επίπεδο των βομβών, ενώ δεν έλειψαν οι προκηρύξεις, ακόμη και η ραδιοφωνική εκπομπή.

Η σύλληψη του βασικού ενεργού της πυρήνα στην Ελλάδα *Μανιός, Μανωλάκης, Σαγιάς, Χρυσανθόπουλος*) τον Οκτώβριο του 1971 και οι εν συνεχεία συλλήψεις ξένων συντρόφων που μετέφεραν εκρηκτικά αποδιάρθρωσαν τον οργανωτικό ιστό τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό με αποτέλεσμα η δράση της ουσιαστικά να μηδενιστεί. Χωρίς δεσμούς με το μαζικό φοιτητικό κίνημα που αρχίζει να αναπτύσσεται δεν θα παίξει ενεργό ρόλο στην τελευταία φάση της δικτατορίας παρά τις κινητοποιήσεις συμπαράστασης του εξωτερικού.

Αυτοδιαλύθηκε στις αρχές του 1975, όταν η πτώση της δικτατορίας απέδειξε πως βασικός συνεκτικός ιστός της ήταν η αντιδικτατορική πάλη και όχι κάποιο συγκροτημένο πολιτικό πρόγραμμα.

Άλλες οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς

Τέσσερις οργανώσεις κάνουν προσπάθεια μετά το Πολυτεχνείο να συγχροτήσουν την «**Ενότητα της Επαναστατικής Αριστεράς**». Η προσπάθεια αυτή έγινε από τη **Σοσιαλιστική Επαναστατική Πάλη** (ΣΕΠ — ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 1968), την **Οργάνωση Σοσιαλιστική Επανάσταση** (ΟΣΕ — ιδρύθηκε γύρω στα 1969) την **Κ.Ο. Μαχητής** (ιδρύεται το 1970), τους **«Μπολσεβίκους»** και την ομάδα **«Αγωνισμοί, για την ενότητα της επαναστατικής Αριστεράς»**, αλλά η προσπάθεια απέτυχε.

Άλλες οργανώσεις στο χώρο της δυναμικής αντίστασης ήταν ο **Λαϊκός Επαναστατικός Αγώνας** (ΛΕΑ), η **Λαϊκή Επαναστατική Πύλη** (ΛΕΠ), η οργάνωση **«Μακρυγιάννης»**. Ας σημειωθεί επίσης ότι η τελευταία δική της χούντας που έγινε το καλοκαίρι του 1974 ήταν της οργάνωσης **«Άρης Βελουχιώτης»**.

ΕΜΠΡΟΣ ΝΑ ΣΗΚΩΣΟΥΜΕ ΞΑΝΑ ΤΟΝ ΗΛΙΟ ΠΑΝΘ ΑΠ' ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΝΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΩΝ ΜΕΤΩΠΩΝ. Άνω γωνία 16, 200/2

Η ΒΙΕΤΝΑΜΟΣ ΤΟΤ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΤ ΜΕΤΩΠΟΤ

[illegible][illegible]

ΑΛΕΧΟ ΚΑΡΠΕΝΤΙΕ

Ἡ ἐπὶ γῆς βασιλεία

Ἕνα ταξίδι στό χῶρο καί τόν χρόνο ὅπου ἀπό τή μιά ἡ γήινη πραγματικότητα, οἱ μεταμορφώσεις τῶν ἐξουσιῶν καί ἡ ἔμπραχτη ἄρνησή τους καί ἀπό τήν ἄλλη ἡ μυστηριώδης πραγματικότητα τοῦ ὑπερβατικοῦ, ἐκφρασμένη μέσα ἀπό τούς θρύλους, τίς ἀποκρυφιστικές τελετουργίες, συνδυάζονται δίνοντας μιᾶ συγκλονιστική καί συνάμα ποιητική διάσταση τῆς ζωῆς.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομυχάλη 9, Ἀθήνα
360.77.44 — 360.47.93

Ἐκδόσεις Στιγμή

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 91-93, ΑΘΗΝΑ 114 73

τηλ. 36.44.061

Κυκλοφοροῦν οἱ μελέτες
τοῦ

Γιάννη Δάλλα

γιά τόν

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ
ΣΤΟΝ ΚΑΒΑΦΗ

Ο ΚΑΒΑΦΗΣ
ΚΑΙ Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΟΦΙΣΤΙΚΗ

Είμαστε δύο, είμαστε τρεις...

Ο κατάλογος των αντιστασιακών οργανώσεων δεν σταματά εδώ. Σημειώνουμε την οργάνωση «ΔΕΚΑ» —που εξαρθρώθηκε τον Νοέμβριο του 1967— από τις πρώτες που έγιναν. Την οργάνωση **Ελληνικό Δημοκρατικό Κίνημα** η δίκη στελεχών (Γ. Ανωμερίτης, Δ. Δώδος, Γ. Μυλωνάς κ.ά) της οποίας έγινε το Νοέμβριο του '69 και ήταν η πρώτη δίκη πρακτικά της οποίας δημοσιεύθηκαν στον Τύπο. Η οργάνωση «ΑΑΑ» που τα μέλη της (Α. Μήνης, Σ. Παντελάκης) συνελήφθησαν ενώ τοποθετούσαν βόμβες. Η οργάνωση «Υπερασπιστές της ελευθερίας» και η «**Μαχόμενη Αντίσταση**». Ακόμη η «**Ελληνική Αντίσταση**» η δίκη της οποίας (Στ. Παναγούλης και 12 άλλοι) έγινε το Γενάρη του '73. Τέλος μαζί με τις συλλήψεις το Μάιο του 1973, 35 αξιωματικών του Π.Ν. συνελήφθησαν και οι Ιπ. Σαββούρας, Ι. Ρούμπος και Ν. Σεινόπουλος για την οργάνωση «ΕΑΝ».

Αναμνηστική πλάκα για τον φοιτητή Κ. Γεωργάκη που αυτοπυρπολήθηκε, στη Γένοβα διαμαρτυρόμενος για τη χούντα.

Η συνοπτική παρουσίαση των οργανώσεων και πλευρών της δράσης τους δείχνει ότι αρκετές από αυτές έχουν μια συνέχεια και μετά τη μεταπολίτευση, με τα κόμματα που δημιουργούνται.

Μια άλλη όμως πλευρά διαχωρισμού των είναι τα μέσα πάλης (δυναμική - μαζική αντίσταση). Το θέμα αυτό ήταν που προκάλεσε αρκετές συζητήσεις στις αντιστασιακές οργανώσεις. Διαχωρισμοί βέβαιο με την έννοια «δεξιοί» - «αριστεροί» ανάλογα με τις επιλογές της κάθε οργάνωσης δεν μπορούν να γίνουν. Υπήρχαν οργανώσεις όπως π.χ. το ΠΑΜ —αριστερής τοποθέτησης— που δίνει προτεραιότητα στη μαζική αντίσταση, χωρίς να αποκλείει τις δυναμικές ενέργειες. Αντίστροφα «αριστεριστες» προκρίνουν τη μαζική πάλη. Ακόμη και οργανώσεις που δεν είναι αριστερής προέλευσης έχουν διαφορετική πρακτική (άλλες περιορίζονται σε προκηρύξεις π.χ. και άλλες τοποθετούν βόμβες).

Υποστηρίζεται πάντως ότι εξαιτίας των συνθηκών που διαμορφώθηκαν με τη δικτατορία μέχρι το 1971 η δυναμική αντίσταση ήταν αυτή που δημιούργησε περισσότερα προβλήματα στο καθεστώς. Μετά το 1972, τη «φιλελευθεροποίηση» και την ανάπτυξη του μαζικού κινήματος διαμορφώθηκαν βέβαιο άλλες συνθήκες. Το θέμα των μορφών πάλης είναι ωστόσο ένα ζήτημα —όσο και αν σήμερα αντιμετωπίζεται με άλλους όρους— που αποτέλεσε σημείο έκφρασης αντιθέσεων σε όλες σχεδόν τις αντιστασιακές οργανώσεις. Αρκετές μάλιστα εκεί στήριξαν τη διαφοροποίηση τους από τις μεγάλες οργανώσεις. Ένα στοιχείο ήταν βέβαιο και η απήχηση που θα είχε μια αντιστασιακή ενέργεια. Στην Ελλάδα όμως ήταν πολύ δύσκολο να «ακουστούν» όλες οι αντιστασιακές ενέργειες. Τη διψα για πληροφόρηση κάλυψαν σε μεγάλο βαθμό οι ξένοι ραδιοφωνικοί σταθμοί, οι οποίοι, βέβαιο, έχουν και καθοριστικό ρόλο στο πώς «πέρασαν» πολλά πράγματα στην κοινή γνώμη και πώς ανέδειξαν με περισσότερο ζωηρά χρώματα κάποια περιστατικά και πολιτικές ενώ αποσιώπησαν άλλα.

Εκτός όμως από τις γνωστές οργανώσεις υπάρχει και μια άλλη πλευρά της αντίστασης που είναι διάσπαρτη σ' όλη την Ελλάδα. Σε πολλές επαρχιακές πόλεις άγνωστοι αγωνιστές δημιουργούν αντιστασιακούς πυρήνες με μικρότερη η μεγαλύτερη διάρκεια παρέμβασής και πραγματοποιούν αντιστασιακές ενέργειες. Τέτοιες άγνωστες περιπτώσεις από τη διάσπαρτη αντίσταση δεν υπάρχουν μόνο στην Κρήτη, τα Γιάννενα, τη Λάρισα, την Πάτρα αλλά και σε άλλες μικρότερες πόλεις. Είναι μια άλλη πλευρά της αντίστασης στη χούντα, όπως και αυτή των επώνυμων και ανώνυμων Ελλήνων που φυλακίσθηκαν, διώχθηκαν βασανίσθηκαν και πρόσφεραν ό,τι μπορούσαν για την ανατροπή του καθεστώτος των συνταγματαρχών. Όπως επίσης και η αντιστασιακή δραστηριότητα όσων Ελλήνων εξαιτίας της δικτατορίας ζούσαν στο εξωτερικό.

Το πώς εμφανίσθηκε η Αντίσταση στη μεταπολίτευση είναι μια άλλη υπόθεση...

Απριλιανή δικτατορία και «Σύνταγμα» του '68

Αν και ο χουντικός νομοθέτης διατήρησε τα προσχήματα ελεύθερης, από τους πολίτες, άσκησης του («...ουδέποτε δύναται να υπαγάγουν την άσκηση του δικαιώματος τούτου εις προηγούμενην άδειαν της κυβερνήσεως» με τη δεύτερη παράγραφο ήρθε να απαγορεύσει ενώσεις προσώπων που κατά την κρίση του στρέφονται κατά ...«του πολιτεύματος», «του κοινωνικού Καθεστώτος», «της ασφάλειας του κράτους», «των πολιτικών και ατομικών ελευθεριών των πολιτών» (sic). Βέβαια, η διάλυση θα απαγγέλονταν με δικαστική απόφαση αλλά το γενικό και αόριστο περιεχόμενο των παραπάνω εννοιών υποχρεώνει το δικαστή να αποδεχθεί τα «στοιχεία» και «τεκμήρια» καθώς και την υπαγωγή τους στις έννοιες αυτές που έκαναν οι αρχές ασφαλείας. Η δικαστική διάλυση έρχεται λοιπόν να προσδώσει κύρος σε μια πολιτική προαπόφαση της κυβέρνησης. Άλλωστε οι περιορισμοί στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι συμπληρώνουν τους περιορισμούς στην ελεύθερη ίδρυση και συμμετοχή σε πολιτικά κόμματα και στο δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι (άρθρα 56 και 58) που αποτελούν νόθευση των οργανωτικών αρχών του πολιτεύματος όπως τις ορίζει το ίδιο το κείμενο του χουντικού συντάγματος (αρθ. 2).

Στο χώρο τέλος της συνδικαλιστικής ελευθερίας η παρ. 5 του ίδιου άρθρου ουσιαστικά καταργεί γενικώς το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία καθώς επιτρέπει την απαγόρευση κάθε απεργίας που γίνεται για την εξυπηρέτηση ...«πολιτικών ή άλλων σκοπών ξένων προς τα υλικά και τα ηθικά συμφέροντα των εργαζομένων»... συμφέροντα που οι ίδιοι βέβαια δεν μπορούσαν να σταθμίσουν.

Η «καταχρηστική» άσκηση δικαιώματος (αρθ. 24) και η επιλεκτική εφαρμογή των διατάξεων του «συντάγματος» (αρθ. 138).

Το συνταγματικό δικαστήριο (αρθ. 106) μπορούσε να απαγγείλει τη στέρηση κάποιου ή και όλων των ατομικών δικαιωμάτων και να προσδιορίσει την έκταση της απαγόρευσης για το ή τα συγκεκριμένα πρόσωπα. Κρίσιμο πρόβλημα αποτελούν βέβαια τα κριτήρια με τα οποία το συνταγματικό δικαστήριο θα προέβαινε στην αξιολόγηση του. Πρόβλημα τελικά πλαστό μια και το συνταγματικό δικαστήριο (όργανο πολιτικό - δικαιοδοτικό) θα συμμορφωνόταν εύκολα στις «εντολές» της κυβέρνησης. Άλλωστε η καταχρηστική συμπεριφορά δεν θα έπρεπε να είναι αναγκαστικά και παράνομη²⁹.

Τέλος, η δυνατότητα μερικής εφαρμογής, η «κατά στάδια και κατά τις πονηρίες του υπ. συμβουλίου θέση σε εφαρμογή διατάξεων που αφορούν τις λαϊκές ελευθερίες είναι φενάκη. ...Οι ελευθερίες είναι αλληλεξάρτητες μεταξύ τους, όλες και μια ή μερικές απ' αυτές δεν αξίζουν τίποτα χωρίς τις άλλες και προπάντως χωρίς την απόλυτη ελευθερία της συνειδήσεως και της γνώμης, θρησκευτικής, πολιτικής, φιλοσοφικής, και επιστημονικής ή καλλιτεχνικής, και φυσικά των εκδηλώσεών τους»³⁰.

Σ.Κ. Μανωλκίδης

29. Για περισσότερα βλ. Αλιβιζάτος Πολιτικοί Θεσμοί ...σ. 656 κ.ε.

30. Φ. Βεγλερής, Λόγια της οργής και της ελπίδας σ. 17.

Πώς οι φιέστες του ΕΟΤ πληρώνονταν με φυλακές

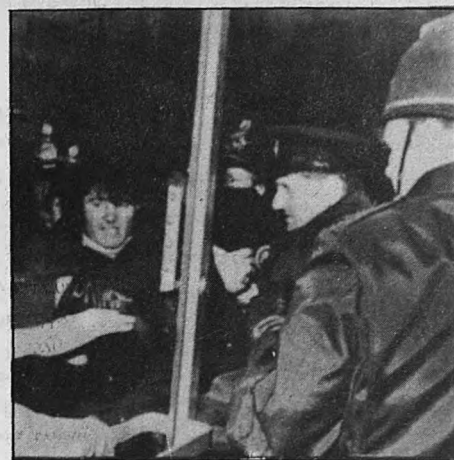
Στον αγώνα εναντίον της ελληνικής δικτατορίας βοήθησαν και συμμετείχαν ενεργά πολυάριθμοι πολίτες από αρκετές χώρες. Ορισμένοι μάλιστα απ' αυτές (όπως για παράδειγμα η Χανελόρε και η Μπασουσίνγκερ) συνελήφθησαν από τη χούντα και καταδικάστηκαν σε πολύχρονες φυλακίσεις από τα ελληνικά στρατοδικεία. Ακόμα πιο γνωστή είναι η περίπτωση του Γερμανού, δημοσιογράφου Γκύντερ Βάλραφ που αλυσοδεήθηκε σε μια κολώνα της ΔΕΗ στο Σύνταγμα, με μια αφίσα διαμαρτυρίας εναντίον της χούντας.

Αξίζει όμως να σημειωθεί και μια ιδιαίτερη περίπτωση που ξένοι κινητοποιήθηκαν εναντίον της ελληνικής χούντας και τιμωρήθηκαν με σκληρές ποινές φυλάκισης στην ίδια τους τη χώρα.

Το 1969 αντιπροσωπεία του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού είχε επισκεφθεί το Καίμπριτζ της Βρετανίας στα πλαίσια της καμπάνιας της χούντας να παρακινήσει τον τουρισμό προς την Ελλάδα, που είχε αισθητά μειωθεί από το μπουκόταζ που ακολούθησε την 21η Απριλίου 1967. Με σύνθημα «Πηγαίνετε στην ηλιόλουστη Ελλάδα» η τοπική συντηρητική εφημερίδα «Καίμπριτζ Ήβνικ Νιούζ» και η χουντική αντιπροσωπεία έδιναν μια πανάκριβη δεξίωση στο πολυτελές ξενοδοχείο «Γκάρντεν Χάουζ» στις 19 Φεβρουαρίου 1969. Παρά τη φοβερή παγωνιά που επικρατούσε, συγκεντρώθηκαν πάνω από 400 φοιτητές του Πανεπιστημίου του Καίμπριτζ έξω από το ξενοδοχείο για να διαμαρτυρηθούν και να γελοιοποιήσουν αυτή την κατάφωρη πρόκληση.

Το σκηνικό συμπλήρωναν τα τραγούδια του Μίκη Θεοδωράκη και των Ρόλλινγκ Στόουνς που μεταδίδονταν στη διαπαράν από τα δωμάτια των φοιτητών του κολεγίου Πητερχάουζ, που βρίσκονταν ακριβώς δίπλα στο ξενοδοχείο.

Η αντίδραση των φοιτητών κορυφώθηκε όταν κάποιος από το πλήθος των καλεσμένων του ΕΟΤ σκέφτηκε να αβαντάρει την ατραξιόν της βραδιάς καταβρέχοντας τους φοιτητές με παγωμένο νερό. Έπειτα από λίγο το ξενοδοχείο και η αίθουσα δεξιώσεων είχαν μετατραπεί σε πεδίο μάχης με αποτέλεσμα 18 φοιτητές να συλληφθούν και να οδηγηθούν στο δικαστήριο με την κατηγορία της οχλαγωγίας και της επίθεσης. (Κανείς φυσικά από τους αστυνομικούς ή τους χοντροκομμένους συνδαιτυμόνες

Σκηνή από τη διαδήλωση

Η διαδήλωση στο ξενοδοχείο. Σε ένθετα, αριστερά, ο Κερντ και δεξιά ο Έμλεϋ.

που επιτέθηκαν και χτύπησαν φοιτητές δεν συνάντησε παρόμοια μεταχείριση).

Η δίκη των 18 τον Ιούνιο του 1969 αποτέλεσε ισχυρό σοκ για την προνομιά του φοιτητικού κοινότητά του Καίμπριτζ αλλά και για τις εξίσου προνομιούχες οικογένειες των κατηγορουμένων που θα υποχρεώθηκαν έτσι να ξανασκεφθούν για την τελειότητα της βρετανικής δικαιοσύνης, όπως χαρακτηριστικά είπε αργότερα ένας από τους κατηγορούμενους. Οκτώ από τους κατηγορούμενους βρέθηκαν ένοχοι και στάλθηκαν αμέσως στη φυλακή. Ο Νικ Έμλεϋ όντας κάτω των 21 κλείστηκε στο αναμορφωτήριο ενώ δύο αλλοδαποί φοιτητές από την Βραζιλία και την Νότια Αφρική απελάθηκαν.

Η μεγαλύτερη ποινή 18 μήνες, φυλάκισης επιβλήθηκε στον Ροντ Κερντ (σήμερα δημοσιογράφο στο τηλεοπτικό δίκτυο ITN) που την εξέτισε στη βιομηχανική φυλακή του Γουόκιν κατασκευάζοντας οδικά σήματα. Άλλοι βρέθηκαν να σκάβουν χαντάκια να κάνουν αποψίλωση στα προαύλια των φυλακών και να συμβιώνουν με ποινικούς καταδίκους.

Σήμερα έπειτα από τόσα χρόνια η εμπειρία τους αυτή ίσως φαντάζει ακόμα και στους ίδιους σαν μια ρομαντική αυθεντικότητα σε μια κατά τα άλλα εξασφαλισμένη σταδιοδρομία. Μας βοηθά όμως εμάς να θυμόμαστε την ηρωική ευαισθησία της δεκαετίας του '60 και του '70 και να σκεφτόμαστε πόσο κοντά μας είχε φέρει με όλο τον κόσμο η μοναξιά της δικτατορίας.

N.X.

Φοιτητικό Κίνημα και Δικτατορία

του Άλκη Ρήγου

«άγραφες χίλιες ιστορίες
και σημαδεύουν τους καιρούς».

Κωστούλα Μητροπούλου¹

Κάθε προσπάθεια προσέγγισης της δράσης και του ρόλου του φοιτητικού κινήματος μέσα στο χρόνο, απαιτεί γνώση των στοιχείων —κυρίως ιδεολογικών— που συγκροτούν αυτή την ιδιαίτερη «κοινωνική κατηγορία»² σε όλους τους κοινωνικούς σχηματισμούς καθώς και των ιστορικών λόγων που προσδιορίζουν την πολιτική της παρουσία στο δικό μας γίγνεσθαι.

Λόγους που η προϊστορία τους αρχίζει ταυτόχρονα με τον εθνικό απελευθερωτικό αγώνα του 1821 και την παρακαταθήκη εθνικής, κοινωνικής, πολιτικής παρουσίας και θυσίας του Ιερού Λόχου των σπουδαστών της Φιλικής. Παρακαταθήκη η οποία «ενοφθαλμίζεται μέσα στη ζωή του πανεπιστημίου ταυτόχρονα με τη σύστασή του, (ενώ) ο φοιτητικός κόσμος αισθάνεται απαρχής σε τι καλείται και παρουσιάζει ισχυρή και ακμαία αντιδραση στο ερέθισμα»³. Αντιδραση που συμπορεύεται με όλη την πολυτάραχη ιστορία αυτού του τόπου και οδηγεί το φοιτητικό κίνημα σε μια πολιτική παρέμβαση όχι βέβαια πάντα συνεχή ούτε και μόνιμα προοδευτικού χαρακτήρα ακριβώς λόγω της διαταξικής του συγκροτήσεως και του ιδεολογικού υπερπροσδιορισμού του⁴. Αυτή η παρέμβαση όμως του επιτρέπει να συνειδητοποιεί και άρα να συνδέει το συνεχή αγώνα του για εκδημοκρατισμό της πανεπιστημιακής ζωής, οργανικά με τον ευρύτερο αγώνα για εκδημοκρατισμό και προγραμματική λαϊκή κυριαρχία της νεοελληνικής κοινωνίας.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια το φοιτητικό κίνημα, δεν είναι δυνατόν να καλωπωθεί στα ανελεύθερα και αυταρχικά πλαίσια που επιχειρεί να το κρατήσει η χούντα των συνταγματαρχών σε μια περίοδο μάλιστα που οι συνάδελφοί του από το Παρίσι ως το Νοτιοαφρικανικό Σοβέτο κι από την Ταϊλάνδη ως το Μπέρκλεϋ και την Πράγα, παλεύουν στους δρόμους αμφισβητώντας συνολικά τον κόσμο των ξεπερασμένων αξιών και των αλλοτριωτικών μορφών διαχείρισης που τους έχει επιβληθεί.

Η βίαιη διάλυση των Συλλόγων και του Κεντρικού Συμβουλίου της ΕΦΕΕ, οι συλλήψεις φυλακίσεις και εκτοπίσεις των συνδικαλιστών φοιτητών ανήμερα 21 Απριλίου —αφού πρώτα καλούνται να παραδώσουν τα αρχεία και τα υλικά των συλλόγων τους— δεν μπορούν να διακό-

Το περιοδικό
«Πολιτικά θέματα»
τεύχος Νοεμβρίου
1973. Κυκλοφόρησε
το Σάββατο 17
Νοέμβρη και
κατασχέθηκε μετά
λίγες ώρες.
Το σοσιαλιστικών
αρχών περιοδικό
«Προσανατολισμοί»
που εξέδιδε ο
Περικλής Πάγκαλος.
Τεύχος Φεβρουαρίου
1973.

ψουν τις πολιτιστικές και πολιτικές διεργασίες που έχουν εμφανιστεί κυρίως από το 1966 στο φοιτητικό αλλά και στον ευρύτερο χώρο των προοδευτικών διανοούμενων. Είναι ακριβώς αυτές που οδηγούν στην οργάνωση των πρώτων αντιστασιακών οργανώσεων, του ΠΑΜ του Ρήγα Φεραίου, της Δημοκρατικής Άμυνας κι αργότερα του ΠΑΚ και της ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ. Ο θάνατος και η κηδεία του Γ. Παπανδρέου το Νοέμβρη του 1968 μετατρέπεται σε παναθηναϊκό συλλαλητήριο ενάντια στη Δικτατορία και οι φοιτητές πρωτοστατούν μαζί.

Η χούντα ενωμεταξύ την ίδια εποχή μέσα από εικονικές Γενικές Συνελεύσεις, αλλάζει τα καταστατικά όλων των φοιτητικών συλλόγων και σε συνεργασία υπουργείου Προεδρίας, ΚΥΠ και Σπουδαστικού Τμήματος της Γενικής Ασφάλειας διορίζει εγκαθетες φοιτητικές διοικήσεις στις Σχολές. Παράλληλα, δημιουργεί ένα ασφυκτικό «νομοθετικό» πλαίσιο για την πανεπιστημιακή ζωή με τον αναγκαστικό νόμο 93 του 1969 και εγκαθιστά σε όλα τα Ιδρύματα αξιωματικούς ως κυβερνητικούς επιτρόπους. Έχει ήδη «καθαρίσει» το καθηγητικό σώμα και τις διοικητικές υπηρεσίες από τις ελάχιστες προοδευτικές φωνές, ενώ λίγο αργότερα θα προχωρήσει και στον απ' ευθείας διορισμό από το Υπουργικό της Συμβούλιο μερικών δεκάδων ...επίκουρων καθηγητών. Πάνω από 140 φοιτητές παραπαίμονται και καταδικάζονται από έκτακτα στρατοδικεία. Οι ίδιοι με αποφάσεις... καθηγητών τους —μελών των κατά ιδρυμα Πειθαρχικών Συμβουλίων— αποβάλλονται από τα ΑΕΙ και χάνουν ως «ανάξιοι» τη φοιτητική τους ιδιότητα χωρίς καν να απολογηθούν.

Όλα αυτά αντί να κάμψουν το δημοκρατικό φρόνημα των φοιτητών οδηγούν στο ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα. Η αντιδικτατορική πάλη από ατομική στάση ζωής μετατρέπεται σε συλλογική δράση φανερή και κρυφή. Συνθήματα και τρα-

γούδια από μαγνητόφωνα, πανώ αλλά και ανοικτές συζητήσεις στα αμφιθέατρα αρχίζουν να πληθαίνουν. Μεμονομένες πράξεις —μια γρήγορη μικρή διαδήλωση σε κάποιο κεντρικό δρόμο, ένα σύνθημα στην αυλή μιας σχολής, μια εκδρομή, μια ταβέρνα, ένα απαγορευμένο βιβλίο, ένα ανέκδοτο παίρνουν αμέσως αντιδικτατορικό συλλογικό χαρακτήρα. Τέλος του 1970 φοιτητές από διάφορες σχολές της πρωτεύουσας ιδρύουν την «Ελληνοευρωπαϊκή Κίνηση Νέων» (ΕΚΙΝ) στο υπόγειο της Γιάννη Στάθα που γίνεται ο τόπος συνάντησης γνωριμίας και έκφρασης μέσα από ανοικτές ομιλίες και εκδηλώσεις των αντιδικτατορικών φοιτητών. Η Εταιρεία Μελέτης των Ελληνικών Προβλημάτων (ΕΜΕΠ) που ιδρύεται την ίδια εποχή διευρύνει αυτό το ρόλο διοργανώνοντας ανοικτές συζητήσεις σε κεντρικά θέατρα της πρωτεύουσας (συνήθως στο θέατρο «Άλφα») προσκαλώντας και γνωστές δημοκρατικές προσωπικότητες από το εξωτερικό, όπως τον Γκοντάρ Γκρας, την Τζόαν Ρόμπινσον κ.ά. Ο ασφυκτικός αστυνομικός κλειός αυτών των εκδηλώσεων τις μετατρέπει αμεσα σε αντιδικτατορικές συγκεντρώσεις.

Ταυτόχρονα ένας κυριολεκτικά οργανισμός εκδόσεων κατακλύζει τα βιβλιοπωλεία. Όμοιο του είχε να δει η Ελλάδα από τα χρόνια της κατοχής, αρκεί να σημειώσουμε ότι μόνο σε διάστημα 6-7 μηνών από τα μέσα του 1970 ως το τέλος του 1971 ιδρύθηκαν πάνω από 30 εκδοτικοί οίκοι και εκδόθηκαν πάνω από 2.000 τίτλοι. «Μανία αναγνώσεως και μορφώσεως κατέλαβε τους Έλληνες» μετέδιδε ένας ξένος ανταποκριτής⁵. Πρόκειται κυρίως για μεταφράσεις κλασικών πολιτικών και κοινωνικών κειμένων, αλλά και βιβλίων σύγχρονης αμφισβήτησης και ανατρεπτικής λογοτεχνίας. Επίσης «δείγμα χαρακτηριστικό της ανάγκης για αναδιπλώση στις πηγές της αυτοσυνειδησίας, που χαρακτηρίζει τις «οριακές» καταστά-

Το 'Αθήνα 16 2. Δεκεμβρίου 1962

Θέμοι 'Ι.π.β.α.λ.η. π.α.ι.θ.α.ρ.τ.ι.κ.ῆς π.ο.ι.ν.ῆς.

[illegible]

О П Р Ы Т А И И
УАХ.Е.ОУАГКОУАИ

*Αριθμός Εντύπου

Keivonecourt

1. κ. κωνσταντίνου Ἀγγελίδου
ἀπομνημονεύματα (1898-1915)

* v.l.c.a.

7. 11. 1970

55

Αυτόνομο, δυναμικό και αποτελεσματικό ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

Σχέσεις του αντιδικτατορικού
φοιτητικού κινήματος
με τις αντιδικτατορικές δυνάμεις

του Ολύμπιου Δαφέρμου

Το ξεκίνημα του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος (Α.Φ.Κ.) —Γενάρης 1972— βρίσκει τις αντιστασιακές οργανώσεις εξαρθρωμένες και την αριστερά διασπασμένη και σε κρίση στρατηγικής.

Οι οργανώσεις, παρά τις ηρωικές τους προσπάθειες, δεν κατάφεραν να δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα στο στρατιωτικό καθεστώς ούτε και τις λαϊκές τάξεις να ξεσηκώσουν. Έτσι μένουν απομονωμένες και κτυπιούνται σχετικά εύκολα. Ο χώρος αμφισβήτησης του καθεστώτος, μένει ουσιαστικά κενός. Το Α.Φ.Κ. αρχίζει χωρίς καμιά παρέμβαση από την πλευρά των αντιδικτατορικών οργανώσεων ή των κομμάτων. Ο φοιτητικός χώρος ευαισθητοποιείται από τις ενέργειες, τις δίκες και τα βασανιστήρια των αντιστασιακών. Ωριμάζει πολιτικά αλλά και συναισθηματικά. Η ΕΑΜική αντίσταση, η Μακρόνησος και γενικότερα η ιστορία του αριστερού κινήματος εμπνέει και συνεγείρει τους φοιτητές. Ταυτόχρονα η φοιτητική ζωή είναι τελειώς αλλοτριωμένη. Αστυνομούεται φρικτά. Δεν επιτρέπεται κανενός είδους συνδικαλιστική, πολιτιστική ή άλλη δραστηριότητα και η μόνη διέξοδος που δίδεται είναι το ποδοσφαιρικό θέαμα. Επί πλέον οι σπουδές είναι υποβαθμισμένες και έχουν κλασικό και θεωρητικό προσανατολισμό, παρά τις διαμορφούμενες συνθήκες, που απαιτούν στροφή στην τεχνοκρατική εκπαίδευση. Ο φοιτητικός χώρος πληρεί όλες εκείνες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη δημιουργία αντιδικτατορικού κινήματος.

Το φοιτητικό κίνημα ανιχνεύει τη δράση του απελευθερωμένο από δογματικές αντιλήψεις και μη γνωρίζοντας τις επιτυχημένες ή αποτυχημένες πρακτικές του παρελθόντος. Χωρίς δεσμούς με εξωφοιτητικά κέντρα, γεννά τους νέους πρωτότυπους και αποτελεσματικούς τρόπους δράσης και οργάνωσης.

Όταν το Α.Φ.Κ. έχει σχεδόν ολοκληρώσει την αυτοργάνωσή του —Ανοιξη 1972— με τους αντιστασιακούς πυρήνες, τα συντονιστικά τους και το διασχολικό όργανο, οι αντιστασιακές οργανώσεις στο χώρο των φοιτητών μόλις κάνουν τα πρώτα τους βήματα. Η ανασυγκρότηση της ΚΟΣ και το ιδρυτικό συνέδριο της ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ γίνονται το καλοκαίρι 1972. Όλες οι άλλες οργανώσεις —ΟΣΕ, ΣΕΠ, ΑΑΣΠΕ, Μαχητής, Μπολσεβίκοι, Τροτσκιστές κ.ά.— θα εμφανιστούν αργότερα.

Οι αντιδικτατορικές φοιτητικές οργανώσεις ανδρώνονται αντλώντας τα στελέχη και τα μέλη τους από το δυναμικά εξελισσόμενο φοιτητικό κίνημα. Η στάση κάθε οργάνωσης απέναντι στο Α.Φ.Κ. είναι διαφορετική.

Μετά από έρευνα σε «στέκι» της ΚΝΕ στη Θεσσαλονίκη.

Η ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ (Α.Ε.) πιστεύοντας πως μόνο κάτω από την καθοδήγηση του επαναστατικού κόμματος —που στην προκειμένη περίπτωση είναι το ΚΚΕ— μπορεί να δημιουργηθεί αντιδικτατορικό κίνημα σωστό και αποτελεσματικό, καθορίζει ανάλογα τη στάση της. Η διάθεση πατρωναρίσματος του Φ.Κ. φαίνεται εξ αρχής, από τον τίτλο της και μόνο. Ένας τέτοιος τίτλος αρμόζει ή στην αυτοοργάνωση του κινήματος ή σε μια μετωπική οργάνωση, που θα συμπεριλάμβανε όλες τις αντιδικτατορικές δυνάμεις του φοιτητικού χώρου.

Από την αρχή η Α.Ε. χαράσσει το δικό της δρόμο. Στο πρώτο φύλλο της εφημερίδας της «Πανσπουδαστική» αναφέρει πλήθος αριθμών, για να αποδείξει την αντιεκπαιδευτική πολιτική του καθεστώτος, και απαριθμεί διάφορα προβλήματα, μαζί με εκείνα του Φ.Κ. που είναι ελεύθερες εκλογές και εκδημοκρατισμός των Α.Ε.Ι. Αιτήματα που είναι καθαρά πολιτικά, κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες. Το ΦΚ, από τη γέννηση του είναι πολιτικό και στρέφεται εναντίον της χούντας. Στην περίπτωση αυτή δεν υπήρξε η κλασική (;) διαδικασία που από τον αγώνα για την επίλυση καθημερινών προβλημάτων πολιτικοποιείται το κίνημα.

Στο ιδρυτικό της συνέδριο η Α.Ε. ισχυρίζεται ότι συμμετείχαν αντιπρόσωποι του Ρ.Φ., ανεξάρτητοι συνδικαλιστές και δημοκρατικές ομάδες φοιτητών. Δηλαδή όλοι όσοι ως εκείνη τη στιγμή είχαν ενεργοποιηθεί, πράγμα που δεν συνέβη. Είναι φανερό η προσπάθεια να δώσει περιεχόμενο στον τίτλο της, με τελικό στόχο να καθοδηγήσει το κίνημα. Επίσης στα διάφορα κείμενά της εμφανίζει τις επιτροπές αγώνα —τις ΦΕΑ— δικά της όργανα, από τις οποίες, όπως λέει, προήλθε.

Στη διακήρυξη του συνεδρίου της, υιοθετεί τα κύρια αιτήματα του Φ.Κ. αλλά ταυτόχρονα προβάλλει ως εξ ίσου σημαντικά ένα πλήθος προβλημάτων μεταξύ των οποίων βαθμολόγηση, μέθοδος διδασκαλίας, αθλητισμός, σπουδαστική μετανάστευση, φροντιστήρια κ.ά., με τα οποία καθόλου δεν έχει ασχοληθεί το κίνημα.

Στο δεύτερο φύλλο της «Πανσπουδαστικής» —φθινόπωρο 1972— χαράσσει τις γενικές γραμμές πορείας του Φ.Κ.: α) ανάπτυξη και στερέωση των επιτροπών αγώνα β) συγκεκριμενοποίηση των φοιτητικών αιτημάτων και γ) ενότητα και συντονισμός της φοιτητικής νεολαίας. Και οι τρεις αυτοί στόχοι έχουν επιτευχθεί, όχι όμως κάτω από την καθοδήγηση της Α.Ε. Ως εκείνη την περίοδο τα μέλη και τα στελέχη της συμμετέχουν στις ΦΕΑ, έχοντας ένα βαθμό αυτονομίας, που εκ των πραγμάτων διαμορφώνεται, ενώ η οργάνωση αναγκάζεται να ακολουθήσει το Φ.Κ. στην όλο και εντονότερη πολιτικοποίησή του και σε μια πορεία συγκρούσεως με το καθεστώς. Από οργανωτική πλευρά έχει σημαντικά αναπτυχθεί στις παρυφές του κινήματος και έχει κά-

ΟΛΟΙ ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΕΝΩΜΕΝΟΙ
ΣΤΗ 4ΗΜΕΡΗ ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ
ΣΤΙΣ 17, 18, 19 & 20 ΤΟΥ ΦΕΒΡΑΡΙΟΥ
Σ' ΕΝΔΕΙΞΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΙ ΑΓΩΝΑΣ
ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΟ ΦΑΣΙΣΜΟ
ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΕΦΕΕ

Αριστερά, τρυκ της ΑΝΤΙ-ΕΦΕΕ, δεξιά άλλο του «ΡΗΓΑ».

ΦΟΙΤΗΤΕΣ - ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ - ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ
ΩΡΓΑΝΩΣΤΕ ΤΙΣ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΕΣ
ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ
ΕΝΩΣΤΕ ΣΥΝΑΓΓΕΙΑ ΕΣΤΟΥ
ΦΑΓΙΓΙΛΟ-ΙΠΠΕΡΙΑΛΕΜΟ
ΧΤΥΠΗΣΤΕ ΤΗ ΨΕΥΔΕΞΕΕ
ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΗ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΜΙΑ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ «ΡΗΓΑ» ΠΟΥ ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

Προς τους δασκάλους μας
Σαν φοιτητές, και επομένως μελλοντικοί πνευματικοί
ηγέτες αυτού του τόπου, διαμαρτυρόμαστε για την
δικτατορία, που αφαιρέσε και τα στοιχειωδέστερα
δικαιώματα του λαού μας και κατάντησε τη Χώρα μας ένα
απομονωμένο μεσαιωνικό κρατίδιο μέσα στην Ευρώπη.
Διαμαρτυρόμαστε επίσης για τα βασανιστήρια που
πέρασαν και περνάνε εκατοντάδες συνάδελφοί μας στις
φυλακές και τις εξορίες. Για τις απολύσεις δεκάδων
εκλεκτών δασκάλων μας. Για τους Χαφιέδες που
παρακολουθούν και προσπαθούν να τρομοκρατήσουν
διδάσκοντες και διδασκόμενους. Για την αποτελμάτωση
της Παιδείας.

Εμείς πιστεύουμε πως κάτω από τέτοιες συνθήκες κάθε
πατριώτης έχει υποχρέωση να ακολουθήσει ένα δρόμο: το
δρόμο του αγώνα. Τον έχουν φωτίσει, τούτα τα δυόμιση
χρόνια, με το παράδειγμά τους χιλιάδες Έλληνες.
Ανάμεσά τους στις πρώτες θέσεις οι ήρωες φοιτητές
αγωνιστές του «ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ» και οι γενναίοι δάσκαλοι
μας Μαγκάκης, Καραγιώργας.

Σήμερα ζητούμε από σας τους πνευματικούς πατέρες
μας την ενίσχυσή σας, ενίσχυση υλική και ηθική.
Βοηθήστε μας: — Να σώσουμε τους συναδέλφους μας
ομήρους της Χούντας, που λειώνουν στα κελιά και στις
εξορίες επειδή έκαναν το έγκλημα να πιστεύουν στη
Δημοκρατία. Πολλοί απ' αυτούς είναι ήδη ανάπηροι από
τα βασανιστήρια που έχουν περάσει.

— Να διώξουμε τους μεγάλους και μικρούς χαφιέδες
μέσα από τις σχολές μας, να σώσουμε τους
δημοκρατικούς φοιτητές από τις απειλούμενες διαγραφές.

Τέλος σας ζητάμε να γίνετε από την θέση σας κήρυκες
των αρχών της δημοκρατίας και της ελευθερίας. Χωρίς
αυτές τις δύο καμιά επιστήμη δεν προκόβει καμιά χώρα
δεν προοδεύει. Χιλιάδες νέοι ζητούν αυτό από σας με
αγωνία. Δεν θέλουμε να ζήσουμε σαν είλωτες.

ΖΗΤΩ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Επιτροπή Φοιτητών

διευρύνουν τον πολιτικό ορίζοντα των σπουδαστών στελεχών
της κομμουνιστικής οργάνωσης (ΚΟΣ) και του Ρ.Φ. και τους ο-
δηγούν σε μια στάση αποδοχής και σεβασμού της αυτονομίας
και της αυτοοργάνωσης του ΦΚ.

Σε ανύποπτο χρόνο ο «Ρήγας» μιλά για δημιουργία συνδικα-
λιστικών επιτροπών στα Α.Ε.Ι. Επίσης σε ένα κείμενο κρατου-
μένων νεολαίων του ΚΚΕ εσ., προτείνεται αποφασιστική στροφή
στη νόμιμη και μισονόμιμη δουλειά. Όλα αυτά, όσο κι αν δεν έ-
γιναν ευρύτερα γνωστά, ωστόσο προετοίμασαν τους φοιτητές
του ΚΚΕ εσ., να αποδεχτούν εύκολα τη νέα πραγματικότητα του
ΦΚ και να λειτουργήσουν ειλικρινά μέσα στην αυτοοργάνωσή
τους.

Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από τις θέσεις της ΚΟΣ,
που κυκλοφόρησε Οκτώβρη 1972: «Η ΚΟΣ απορρίπτει επίσης
και τη μεταβίβαση, με το πρόσχημα της συνωμοτικότητας του
κέντρου λήψης αποφάσεων έξω από τις φοιτητικές επιτροπές,
τον υποσκελισμό τους από τα παράνομα κλιμάκια των αντιστα-
σιακών οργανώσεων και κομμάτων. Οι ΦΕΑ είναι κυρίαρχες επι-
τροπές των δημοκρατών φοιτητών, όπου συναντώνται και συγ-
κροούνται όλες οι τάσεις μέσα στα πλαίσια των γενικών τους

τορθώσει να οργανώσει σε Νομική, Φιλοσοφική, αλλά και σε
άλλες σχολές, αγωνιστές πρώτης γραμμής. Ταυτόχρονα οι πο-
λιτικές αντιπαραθέσεις οξύνονται έντονα στη Νομική, όπου οι
δυνάμεις της είναι αρκετά μεγάλες. Έτσι αποφασίζει και απο-
σπείρεται από τα ΦΕΑ Νομικής και Φιλοσοφικής κατ' επέκταση,
αποδειχνοντας έμπραχτα ότι διαφωνεί με τη δυναμικά αυτόνο-
μη πορεία του Φ.Κ.

Στην κατάληψη της Νομικής, όπου οι οργανώσεις βρίσκονται
σε πλεονεκτική θέση, γιατί με τις στρατεύσεις έχει κτυπηθεί α-
ποφασιστικά η αυτοοργάνωση του Φ.Κ., η γραμμή της είναι να
προβληθούν τα φοιτητικά αιτήματα τη στιγμή που βρίσκεται σε
εξέλιξη μια από τις σημαντικότερες μαζικές αντιδικτατορικές
εκδηλώσεις. Το ίδιο θα συμβεί αργότερα στην κατάληψη του
Πολυτεχνείου, όπου τα γεγονότα εξελίσσονται σε μια κατεύθυν-
ση, που όχι μόνο δεν είχε προβλεφθεί από καμιά οργάνωση, αλ-
λά ήταν και εκτός του «οπτικού» τους πεδίου. Και στις δύο πε-
ριπτώσεις η «γραμμή» της Α.Ε. δεν βρίσκει απήχηση.

Είναι ενδιαφέρον να δούμε μερικά αποσπάσματα από την
«έκθεση και συμπεράσματα για τα γεγονότα του Νοέμβρη 1973»
που εγκρίθηκε στην 4η ολομέλεια της Κ.Ε του ΚΚΕ, Ιούνης 1976.

Εκεί το ΚΚΕ αναγνωρίζει ότι «η αγωνιστική διάθεση του Λαού
ανεβαίνει γρηγορότερα από ό,τι βελτιώνεται η οργανωτική ανά-
πτυξη του κόμματος και της ΚΝΕ». Επίσης θεωρεί ότι «...γενικά
οι οργανώσεις του κόμματος και της ΚΝΕ είναι πολύ αδύνατες
και κινούνται σε μεγάλο βαθμό γύρω από τον εαυτό τους». Ότι
«δεν είναι απόλυτα ικανοποιητική η πολιτική σχέση ΚΝΕ και
Φ.Κ.» και πως «η ανάπτυξη των φοιτητικών αγώνων καθοδηγεί-
ται μέσω ξεχωριστών μονάδων - στελεχών της ΚΝΕ και της Α.Ε.
και όχι μέσω του μηχανισμού των οργανώσεων». Αναγνωρίζει
«αδυναμία πρόβλεψης των μορφών πάλης» και πως «κόμμα και
Α.Ε. αιφνιδιάστηκαν από την κατάληξη». Επίσης αναγνωρίζει ότι
«κυρίως για υποκειμενικούς λόγους δεν έπαιξε καθοδηγητικό ρό-
λο το γραφείο της ΚΝΕ στην κατάληψη» και πως η γραμμή της
απαγκίστρωσης από το Πολυτεχνείο και της προβολής φοιτητι-
κών αιτημάτων δεν πέρασε.

Γενικά μπορεί να ειπωθεί ότι η Α.Ε. έβλεπε την πορεία ανά-
πτυξης του Φ.Κ. ως μια πορεία συνδικαλιστική - διεκδικητική
που θα κατέληγε αντιδικτατορική όταν θα ήταν έτοιμο το λαϊκό
κίνημα. Τα πράγματα όμως εξελίχτηκαν εντελώς διαφορετικά.
Από την αρχή το Φ.Κ. είχε αντιδικτατορική κατεύθυνση και ως
ένα βαθμό αντιιμπεριαλιστική με μοναδικό πρώτο στόχο το
στρατιωτικό καθεστώς. Το αποτέλεσμα ήταν να συγκρουστεί
μετωπικά μαζί του. Όλα τα ζητήματα που έβαζε εντάσσονται σ'
αυτό το στόχο. Διαφορετικά, και διάλογο θα είχε με το καθε-
στώς —όπως το κίνημα των υπομηχανικών— πράγμα που όχι
μόνο δεν έκανε, αλλά ούτε καν το συζήτησε, και τα διορισμένα
Δ.Σ θα αντιμετώπιζε διαφορετικά.

Ο «Ρήγας Φεραίος» είχε μια εκ διαμέτρου αντίθετη στάση, α-
πό εκείνη της Α.Ε.

Τα ζητήματα, που μπαίνουν στο ΚΚΕ εσ. με τη διάσπαση,

ΚΑΤΟ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΕΣ Υ ΚΝΕ

Τρυκ της ΚΝΕ.

στόχων. Οι κομμουνιστές δεν βρίσκονται πίσω απ' αυτές και τις καθοδηγούν, μα μέσα σ' αυτές...».

Οι θέσεις της ΚΟΣ είναι εντονα επηρεασμένες από την ως εκείνη τη στιγμή εξέλιξη του ΦΚ και υιοθετούν τα αιτήματά του. Ωστόσο δεν ξεφεύγουν από το σχήμα ότι δια μέσου της διεκδίκησης των καθημερινών προβλημάτων πετυχαίνουμε την πολιτικοποίηση των φοιτητών.

Τα μέλη και τα στελέχη του Ρ.Φ. λειτουργούν δημοκρατικά στις ΦΕΑ και με μεγάλη αυτονομία. Έτσι, στη συζήτηση που γίνεται στη ΦΕΑ Ιατρικής για το πού θα πειθαρχούν τα μέλη της, που τυχόν είναι οργανωμένα σε αντιστασιακές οργανώσεις, αποφασίζεται ομόφωνα ότι πειθαρχούν στις δικές τους αποφάσεις. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ΦΕΑ Ιατρικής δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία φοιτητών ενταγμένων στο ΚΚΕ εσ. Η απόφαση αυτή δεν μένει κενό γράμμα. Όταν η ΦΕΑ αποφασίζει να αποσύρει τις υποψηφιότητες των δημοκρατικών φοιτητών από τις εκλογές, τα μέλη του Ρ.Φ. διαφωνούν, αλλά πειθαρχούν. Το ίδιο συμβαίνει και σε μια σειρά άλλα ζητήματα, με σημαντικότερο το γεγονός της εκλογής δύο στελεχών του Ρ.Φ από τη συνέλευση της Νομικής για τη Σ.Ε. στην κατάληψη του Πολυτεχνείου, μετά τη δήλωσή τους, ότι θα πειθαρχήσουν στις αποφάσεις της, που σαφώς ήταν διαφορετικές εκείνων του κόμματός τους. Και κράτησαν το λόγο τους.

Παρ' όλη αυτή τη διαφορετική στάση του Ρ.Φ., δεν καταφέρνει ούτε αυτή η οργάνωση να καθοδηγήσει το κίνημα ή να το επηρεάσει αποφασιστικά. Αποτελεί μια από τις θετικές συνιστώσες του, που να μην δεν τον δημιουργεί προβλήματα, αλλά που μόλις τα καταφέρνει να το ακολουθήσει.

Το μόνο γεγονός, στο οποίο επηρέασαν σημαντικά οι Ρ.Φ. και Α.Ε. σε συνεργασία, ήταν η κατάληψη της Νομικής, χωρίς όμως να καταφέρνουν να καθορίσουν και το χαρακτήρα της, που καθορίστηκε αυθόρμητα.

Ο Ρ.Φ. όπως και η Α.Ε. είναι οι μόνες φοιτητικές οργανώσεις που έχουν πίσω τους κόμμα, που εκ των πραγμάτων επιφορτίζεται να «βλέπει» συνολικά την πολιτική πραγματικότητα. Έτσι, εκ των πραγμάτων ο ρόλος αυτών των οργανώσεων περιορίζεται στο φοιτητικό χώρο, έχοντας ταυτόχρονα συνείδηση πως το πολιτικό βάρος βρίσκεται εκτός του φοιτητικού κινήματος, το οποίο αποτελεί μια μόνο συνιστώσα του αγώνα κατά της δικτατορίας. Αυτή η λογική άφησε πίσω αρκετές φορές τις δύο οργανώσεις, αφού η όλη εξέλιξη του Φ.Κ. οδηγούσε στη μετωπική σύγκρουσή του με το καθεστώς.

Το ΠΑΚ έχει ελάχιστες προσβάσεις στο φοιτητικό χώρο. Οργανωμένο συννομοτικό, προσανατολισμένο στις δυναμικές ενέργειες και στελεχωμένο από κεντροαριστερούς, δεν πληρεί εκείνες τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για να μπορέσει να λειτουργήσει αποτελεσματικά στο μαζικό φοιτητικό κίνημα. Μόνο μετά τη μαζικοποίηση των τοπικών συλλόγων κάνει στροφή στη μαζική δουλειά. Παρ' ότι επηρεάζει κάποιους αγωνιστές πρώτης γραμμής και στις κορυφές του κινήματος υπάρχουν αρκετοί οπαδοί του Α. Παπανδρέου, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια από τις σημαντικές συνιστώσες του Φ.Κ.

Το ξεκίνημα του κινήματος με τις προσφυγές στα πρωτοδικεία, αντιμετωπίζεται από το ΠΑΚ δύσπιστα, γιατί αδυνατεί να κατανοήσει το νέο φαινόμενο.

Τον Ιούνιο 1972 το «ΠΑΚ ειδήσεις» γράφει για το Φ.Κ. «σ' ένα θαυμάσιο ξέσπασμα πάθους και αντιχουντικών αισθημάτων, αλλά με οργανωτικό σχέδιο που υποδείκνυε προγραμματισμό...». Εκείνη, βέβαια την περίοδο ούτε οργανωτικό σχέδιο υπήρχε ούτε προγραμματισμός. Το ΠΑΚ, βλέποντας από μακριά το κίνημα, δεν μπορεί παρά να υποθέσει ότι υπάρχει σοβαρή υποδομή. Αυτές οι λάθος εκτιμήσεις θα συνεχιστούν ως την κατάληψη του Πολυτεχνείου, που θα τη χαρακτηρίσει ως το ξεκίνημα της λαϊκής επανάστασης!!

Η ΑΑΣΠΕ όπως και οι άλλες οργανώσεις ΟΣΕ, ΣΕΠ, Μπολσεβίκοι, Μαχητής κ.α. είναι ουσιαστικά φοιτητική οργάνωση και δεν μπορεί να μπει, από αυτή την άποψη, στην ίδια θέση με την Α.Ε. και τον Ρ.Φ. Το ΕΚΚΕ με κανένα τρόπο δεν μπορεί να παραλληλισθεί ούτε με το ΚΚΕ, ούτε με το ΚΚΕ εσ. Ο κόσμος της ΑΑΣΠΕ εξαντλείται στο φοιτητικό χώρο. Αν και διακατέχεται από ένα άκρατο εργατισμό, στην πράξη αναγορεύει το φοιτητικό κίνημα ως το κίνημα που θα ανατρέψει τη χούντα και την ιμπεριαλιστική εξάρτηση. Έτσι επιζητεί κάθε στιγμή μετωπικές συγκρούσεις με το καθεστώς, ισχυριζόμενη, στην πρώτη της προκήρυξη, πως «η πάλη μας για δημοκρατικές και αδιάβλητες (φοιτητικές) εκλογές είναι αναπόσπαστα δεμένη με την πάλη για την ανατροπή του φασιστικού καθεστώτος, με την πάλη για την αποδέσμευση της Ελλάδας από κάθε είδους ιμπεριαλιστική εξάρτηση».

Ως μόνα αποτελεσματικά όπλα θεωρεί τις συγκεντρώσεις, την αποχή και τις διαδηλώσεις και δεν μετέχει στις ΦΕΑ. Διακατέχεται μόνιμα από το φόβο εξαπάτησης των φοιτητών με τις εκλογικές διαδικασίες και θεωρεί ότι «συμμετοχή σε αυτές τις εκλογές σημαίνει αντικειμενικά συνεργασία με τη χούντα». Η εξέλιξη των πραγμάτων διέψευσε αυτή την εκτίμησή της.

Αρνείται τη θέση για συμμετοχή στη σύνταξη του καταστατικού χάρτη της Παιδείας, που είναι αίτημα του Φ.Κ., καθώς και κάθε είδους συμμετοχή, αδυνατώντας να κατανοήσει ότι τα αιτήματα κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες είναι ανατρεπτικά και δεν περιέχουν κανένα κίνδυνο ενσωμάτωσης του κινήματος στο σύστημα. Το σύνδρομο της κομμουνιστικής πρωτοπορίας είναι και εδώ καθοριστικό για τη «γραμμή» της οργάνωσης. Παρ' όλα αυτά η ΑΑΣΠΕ είναι μια από τις κατ' εξοχήν φοιτητικές οργανώσεις που καθοδηγείται από δρώντες φοιτητές που τη στελεχώνουν.

Οι αστοί πολιτικοί επιλέγοντας τη διαμαρτυρία και την αντιπολίτευση ως τρόπο πάλης κατά της δικτατορίας, δεν έχουν κανένα κοινό σημείο με τους φοιτητές. Για τη μόνη εκδήλωση, που έχουν ενημερωθεί, είναι η κατάληψη της Νομικής. Δεν επηρέασαν ούτε στο ελάχιστο το Φ.Κ., ούτε εκείνο στράφηκε ποτέ προς αυτούς. Η μόνη επαφή τους με το Φ.Κ. είναι με κάποιους φοιτητές της Νομικής.

Ενδεικτικό των διαθέσεων του Φ.Κ. που είναι προσανατολισμένο προς τα αριστερά, απέναντί τους, είναι το γεγονός της απομάκρυνσης φοιτητή από τη ΦΕΑ Ιατρικής, γιατί έχει επαφή μαζί τους. Επίσης χαρακτηριστική είναι η κρίση κάποιου απ' αυτούς για το κίνημα: «έτσι όπως πάτε ανέτοιμοι, θα την πληρώσετε». Όμως σε κρίσιμες καμπές του κινήματος, ασκήσαν με τις ανακοινώσεις τους ισχυρές πιέσεις στο καθεστώς.

Κοντολογίς το Α.Φ.Κ. ήταν ένα αυτόνομο δυναμικό και αποτελεσματικό κίνημα, που κατάφερε να συνδυάσει τις διαφορετικές πρακτικές και «γραμμές» των οργανώσεων, έχοντας μαζί τους μια αμφίδρομη σχέση, και συνέθετε νέους αποτελεσματικούς τρόπους δράσης και λειτουργίας. Το ατύχημα όμως είναι ότι η όλη αυτή διαδικασία έμεινε ανολοκλήρωτη και κατ' επέκταση δεν θεωρητικοποιήθηκε. Έτσι, τα μόνα στοιχεία που έχουν μείνει από την όλη δράση και λειτουργία του είναι οι δύο μυθολογημένες —και γι' αυτό πολιτικά ανενεργές— καταλήψεις του.

Ύστερος Λόγος

Κλείνοντας τις σελίδες αυτού του αφιερώματος αισθανθήκαμε την ανάγκη να διατυπώσουμε κάποιους ύστερους λόγους. Όχι τόσο απολογητικούς για τις ελλείψεις —και τις παραλείψεις— που είναι εμφανείς. Η για τις δικές μας αδυναμίες να κλείσουμε στις σελίδες αυτές τις ποικίλες όψεις μιας, σημαδιακής για τη σύγχρονη Ιστορία μας, περιόδου. Μετά την περιδιάβαση που επιχειρήσαμε και με την απόσταση των είκοσι χρόνων, ανέκυψε εντόνη η ανάγκη για τη διατύπωση και κάποιων σκεψών πάνω στη σκοπιμότητα παρόμοιων επιχειρημάτων: κυρίως για την πολιτική, ιδεολογική και ηθικολογική χρήση μιας ορισμένης ιστορικής περιόδου που κάνουν οι σύγχρονοι και οι επιγενόμενοι.

Ο λόγος δηλαδή, με απλά λόγια, είναι ποιοι και γιατί και πως και κάθε πότε ομιλούν για την επταετία.

Όσο και αν έχουμε κατά νου, ότι ο χρόνος είναι «πανόμοιος» και ότι στο βίο μας οφείλουμε να εμιαστεί, συγκαταβατικοί και να κατανοούμε τη φύση και τις λειτουργίες της ανθρωπίνης συμπεριφοράς —που κι αυτή συμβάλλει στη διαμόρφωση των ιστορικών γεγονότων— άλλο τόσο θα πρέπει και να μην ξεχνούμε. Πολύ περισσότερο γιατί κάποιοι επιμένουν να κάνουν αναφορά στην ιστορική μνήμη ενώ, σοφά και σεμνά ποιούντες, θα οφείλαν να παραμένουν στο ημίφως.

Πρέπει λοιπόν να κρατηθούμε από κάποιες σταθερές και να μην καταφεύγουμε στο άλλοθι του «συγγνωστού» και του «ανθρώπινου» της συμπεριφοράς με πάσαν άνεση και ευκολία... Αλλιώς όλα θα εκφυλίζονται σε ασπογύδα και τα πάντα θα είναι επιτρεπτά «εν τελευταία αναλύσει». Ετσι, λοιπόν, καταλήγουμε να έλθουμε σε συγκεκριμένες αναφορές ατόμων που λειτουργούν θεσμικά, είτε σαν πρότυπα συμπεριφοράς του ανώνυμου πολίτη, είτε σαν πρότυπα συμπεριφοράς ατόμων που παρουσιάζονται σαν ικφυαστές της συλλογικής συνείδησης.

Όσα, οι γενικές πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, προετοίμασαν και όσα διαδραματίστηκαν στην διάρκεια της επταετίας και όσα παρήγαγαν το μεταπολιτευτικό καθεστώς, πιστεύουμε ότι εικονογραφούνται πολύ άδρα με τις συγκεκριμένες αναφορές σε περιπτώσεις ατομικών συμπεριφορών. Εξηγούμαστε:

Η απλή και μόνη υπόμνηση και αναγραφή ονομάτων σημαίνει μια στάση και ένα ήθος που δεν χρειάζονται περαιτέρω σχολιασμούς, επεξηγήσεις και μακρηγορίες:

Ελής - Μανδηλαράς - Παναγιώλης - Καραγιώργας - Μουστακλής - Τσαρουχας και λιγοστοί ακόμη από τους επωνύμους. Θύματα της νύχτας του Πολυτεχνείου και του πραξικοπήματος και του Αττίλα στην Κύπρο. Αγνοημένοι και γυναίκες της Κύπρου που εξευτελίστηκαν και βιάστηκαν από τον εισβολέα.

Η άλλοι που είναι ανάμεσά μας για να μας θυμίζουν, όχι την θαρρετή και υπερήφανη στάση τους, αλλά να μας φρονιματίζουν με τη σεμνότητα του ήθους που δεν εκποιείται και δεν ανταλλάσει την ώρα του χρέους με κάποια μορφή «καταξίωση». Άνθρωποι που έπραξαν και στη συνέχεια επέλεξαν τη σιωπή:

Οπρόπουλος - Σηλιτάνος - Πολίτης - Αναστασιάδης - Ιωάννα Καρυτιάνη - Κίττυ Αρσένη και λιγοστοί ακόμη από τους επωνύμους — και πολλοί από τους ανώνυμους.

Και τι ακολουθεί μετά;

Ένα πλήθος αμέτρητο που όμως χρειάζεται σελίδες αμετρητές για να «εξηγήσει», να «ερμηνεύσει», να «ανατρέπει παρερμηνείες», να δώσει στη δημοσιότητα

κειμένα φλύαρα που θα «διαλαμβάνουν τις ειδικές συνθήκες και διαδικασίες κάτω από τις οποίες» που θα καταφύγουν στο «ναι μεν, αλλά» και «υπό τας συγκεκριμένες περιστάσεις» κλπ, κλπ...

Όλα εκείνα δηλαδή τα φλύαρα τερτίπια ενός λόγου δικανικού.

Τι θα πουν λοιπόν οι ιεράρχες μας; Τι θα πουν οι δικαστικοί; Τι θα πουν πολλοί από τους ακαδημαϊκούς δασκάλους; Τι θα πουν οι στρατιωτικοί και οι αστυνομικοί; («σταγονίδια» και τα όμοια). Τι θα πουν οι πολυμηχανοί εργολάβοι της κομπίνας και της συναλλαγής;

Τις επόμενες ημέρες θα διαβάσουμε πολυσελίδα «αφιερώματα» και «μνείες» για τη Χούντα που θα έχουν επεξεργαστεί με περισσή φροντίδα σε δημοσιογραφικά γραφεία: Από την «ΑΚΡΟΠΟΛΗ» των Αναστασόπουλων, ως το «ΒΗΜΑ» που διευθύνει ο κ. Στ. Ψυχάρης και το «ΕΘΝΟΣ» που διευθύνει ο κ. Αλ. Φιλιππόπουλος μέχρι την «ΑΥΡΙΑΝΗ» του Κουρή όπου φιλοξενούνται οι Κουτσούμηδες, οι Χάρηδες και οι Καψάληδες: Περί πολλα θα τυρβάσουν και θα υμνολογούν σήμερα τους μισοπαρόντες και μισοαπόντες.

Αναμενόμενα για τη μεταπολιτευτική Ελλάδα. Όποιον τον κ. Καραμανλή όρκισε ενώπιον του Ιεζική η Σεραφείμ προκειμένου να σχηματίσει κυβέρνηση που θα συμπεριλάμβανε τον Μπίτσιο και την οποία ο αρχηγός του ΠΑΚ κατακεραυνώνει σαν «αλλαγή φρουρας του ΝΑΤΟ»... Ενός κακού, μύρια έπονται. Μ' αυτούς τους συμβιβασμούς και μέσα σε αυτή τη γενική θολούρα «εγεννήθη ημιν» η μεταπολιτευτική Πολιτεία.

Όπου σήμερα «άρχει» ο κ. Χρήστος Σαρτζετάκης με παρακαθήμενό τον τον κ. Λεωνίδα Παπακαρνα για να εκπέμπει κείμενα που αναγράφουν τη φοβερή ύβρις ότι ο νυν Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο «πρώτος αντιστασιακός» και ο «περισσότερον βυρσανισθείς Έλληνας πολίτης»...

αντί

**Από τις εκδόσεις
της Εθνικής Τραπέζης
της Ελλάδος
και του Μορφωτικού της
Ιδρύματος**

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ ΣΕΡΒΙΑΣ 2, ΤΗΛ. 3222730

ΠΕΤΕΡ ΓΚΛΟΤΣ

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ
ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

εκδόσεις
οδυσσέας

Το μεγάλο βιβλιοπωλείο
της Θεσσαλονίκης

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
GALLERY
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΙΑΝΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 7
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΗΛ. 277-004

ΑΙΟΛΟΣ

ΕΡΝΕΣΤ ΧΕΜΙΝΓΟΤΑΙΗ
ΑΕΝΑΗ ΓΙΟΡΤΗ

Μετάφραση: ΙΟΥΛΙΑ ΡΑΛΛΙΔΗ

Ο Χεμινγκουάι στην Αένη Γιορτή ξαναζωντανεύει τα νιάτα του, στο Παρίσι του '20, περιγράφοντας το πώς ζούσε σ' ένα προνιστήριο με την πρώτη του γυναίκα και το μικρό του γιο, το κυνήγι του τζόγου στον ιππόδρομο, το σκι που έκαναν στα βουνά, τα γεύματα με στρείδια και άσπρο κρασί, τα απογεύματα με τη Γερτρούδη Στάιν, τα ταξίδια με τον Σκοτ Φιτζέραλντ, την τρέλα της Ζέλντας Φιτζέραλντ, τη ζωή στα υπαίθρια café με τον Φορντ Μάντοξ Φορντ και τον Έζρα Πάουντ, και πάνω απ' όλα, τη σκληρή, μοναχική τέχνη του γραψίματος. Γεμάτος ειλικρίνεια, γράφει για τον έρωτά του στην πρώτη του γυναίκα, σκιτσάει τα πορτρέτα όλων αυτών των εμιγκρέδων καλλιτεχνών και συγγραφέων, αφήνοντας να διαφανεί η δίψα του για την πέρα από κάθε όριο ζωή, ζωή για την οποία έγραψε σ' ένα φίλο του, το 1950:

«Αν είχες την τύχη να ζήσεις τα νιάτα σου στο Παρίσι, τότε όπου κι αν βρεθείς στην υπόλοιπη ζωή σου, θα το κουβαλάς μαζί σου, γιατί το Παρίσι είναι μια αένη γιορτή».

Και ακόμη

ΕΡΝΕΣΤ ΧΕΜΙΝΓΟΤΑΙΗ
ΧΕΙΜΑΡΡΟΙ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

Μετάφραση: ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΑΣΚΑΡΟΛΗΣ

Μια σημαντική νουβέλα

Μια ελεγεία στη χαμένη γενιά των Ινδιάνων

ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Σόλωνος 114, 106 81 Αθήνα, ☎ 363.02.14

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

Μαρί Καρντινάλ

Μαρί Καρντινάλ
Μια ζωή για δύο

**ΜΙΑ ΖΩΗ
ΓΙΑ ΔΥΟ**

Μέσα από τους δαιδάλους μιας συναρπαστικής ιστορίας, όπου μπορείς να διακρίνεις και μια αλληγορία στη γραφή, η Μαρί Καρντινάλ κατορθώνει να εξερευνήσει ως τα κατώβια το μυστήριο της κοινής ζωής του ζεύγους, τις σιωπές τους, τις γκρίνιες τους, τα αναπάντεχά τους. Με την ακριβολογία του, με μια θερμότητα και εμπνευσμένη ευαισθησία, το μυθιστόρημα τούτο επιβάλλεται σαν βιβλίο, όπου κάθε ζευγάρι θα αναγνωρίσει τον εαυτό του.

Φραντς Κάφκα

Φραντς Κάφκα
Γράμματα στη Μίλενα

**ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΣΤΗ ΜΙΛΕΝΑ**

Η αλληλογραφία του Κάφκα με τη Μίλενα Γέσενκα, Τσέχα συγγραφέα, άρχισε το 1920 και διάρκεσε κοντά τρία χρόνια. Τα ερωτικά τούτα γράμματα κατέχουν μια ξέχωρη θέση στην πλούσια αλληλογραφία του Κάφκα. Είναι μεστά από ανθρώπινο μεγαλείο κι αδυναμία, πάθος και δειλία.

Μαργκερίτ Ντυράς

Μαργκερίτ Ντυράς
Φράγμα στον Ειρηνικό

**ΦΡΑΓΜΑ
ΣΤΟΝ ΕΙΡΗΝΙΚΟ**

Η μητέρα, ο Ζοζέφ, είκοσι χρονών, και η Σουζάν, δεκαέξι, ζούνε φτωχικά σ' ένα ερειπωμένο μπανγκαλόου στις ακτές του Ειρηνικού. Η μητέρα σκέφτηκε να χτίσει ένα φράγμα για να προστατέψουν το κτήμα τους από τις παλίρροιας του ωκεανού. Οι έρωτες του Ζοζέφ και της Σουζάν, οι ραδιουργίες κάποιου κύριου Τζο, ο θάνατος της μητέρας και ο ξενιτεμός των παιδιών - όλα αυτά αποτελούν το περιεχόμενο τούτου του βιβλίου.

σοσιαλιστική θεωρία και πραξη

υπερ-μικρο:
ΔΙΟΝΕΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

- 21η Σύνοδος της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ
- Νέα κοινωνική ατμόσφαιρα στην ΕΣΣΔ
- Για μια νέα Αριστερά στην Ευρώπη
του Γιάννη ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ
- Σοσιαλιστικός Μετασχηματισμός
Η περίπτωση της Ελλάδας
του Κώστα ΛΑΜΠΟΥ
- Η σημερινή διεθνής συγκυρία.
Φόβοι και ελπίδες
του Περικλή ΝΕΑΡΧΟΥ
- Η εξωτερική πολιτική
της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ
του Αποστόλη ΓΕΡΟΝΤΑ
- Πόλεμοι κατά τη διάρκεια
της Ειρήνης
του Δημήτρη ΔΑΟΥΛΑ
- Στρατιωτικά καθεστώτα
στα υπανάπτυκτα κράτη
(1960 - 1980)
του Γιάννη ΠΑΝΟΥΣΗ
- Προοπτικές της
ελληνικής οικονομίας
για το 1987
του Στέφη ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΟΥ

και
Συνέντευξη
Καρόλου Παπούλια
στον Γ. Παπαδόπουλο

Κυκλοφορεί το 1ο τεύχος '87

Στη σειρά
«ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ»
κυκλοφορούν:

ΘΡΗΝΟΣ (Γιάννη Σπανδωνή)

ΓΡΑΙΚΟΙ (Γιάννη Σπανδωνή)

ΠΡΟΣ ΑΓΝΩΣΤΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ (Γιάννη Σπανδωνή)

Ο ΕΤΡΟΥΣΚΟΣ (Μίκα Βάλταρι)

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ ΠΑΙΗΝ (Χάουαρντ Φαστ)

Η ΜΑΣΚΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ (Μαίρης Ραινώ)

*

Εκδόσεις ΚΑΛΕΝΤΗ
Κολοκοτρώνη 15 - 1ος όροφος
Τηλ.: 3234270 - 3231781
105 62 ΑΘΗΝΑ

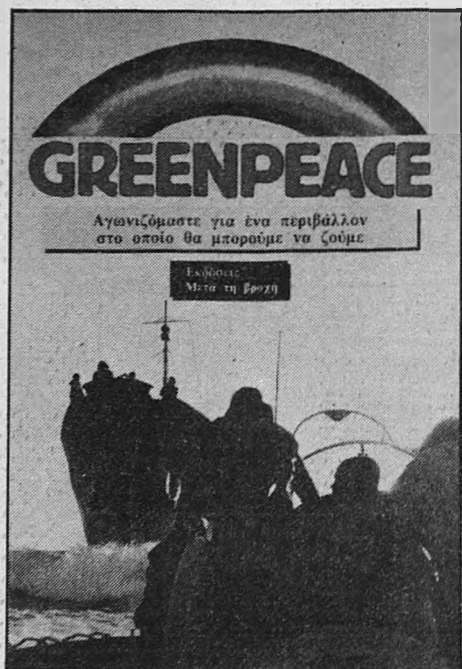
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΟΥ
ΕΠΙΣΤΕ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ: **Συνήγορος της παραλογιστικής**
Μια αναλυτική παρουσίαση του αστυνομικού - κατασκοπευτικού μυθιστορήματος των κόμικς και άλλων μορφών της παραλογιστικής.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ: **Η αδιαχώρητη κοινωνία**
Με αφετηρία το μυθιστόρημα του Δ. Χατζή «Διπλό βιβλίο» ο συγγραφέας αναζητά τους όρους με τους οποίους η λογοτεχνική μαρτυρία και η κοινωνική σκέψη μπορούν να θεμελιώσουν μια κοινή δημιουργία.

Στοιχεία 16, Αθήνα
τηλ. 36.36.061

Εκδόσεις: ΜΕΤΑ ΤΗ ΒΡΟΧΗ

«Όταν το τελευταίο δένδρο καεί, ο τελευταίος ποταμός ρυπανθεί και πεθάνει το τελευταίο ψάρι, τότε ο άνθρωπος θα διαπιστώσει πως δεν μπορεί να τραφεί με χρήματα!».

28
ΧΡΟΝΙΑ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ο Μανώλης
Μπαρμπουνάκης
και οι συνεργάτες του
σας περιμένουν στα βιβλιοπωλεία

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ
ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ
COMPUTERS

ΒΙΒΛΙΑ
ΣΧΟΛΙΚΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΞΕΝΑ

- 1 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 4, ΤΗΛ. 228 682
- 2 ΕΓΝΑΤΙΑ 150, ΤΗΛ. 235 916
- 3 ΤΟ ΚΑΤΩ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 6, ΤΗΛ. 271 853
- 4 ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΝΤΗΛ 3, ΤΗΛ. 239 746
το μοναδικό παιδικό βιβλιοπωλείο

Κ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ
**Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ
ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ**

Με βιβλία, χιλιάδες βιβλία για σας και
τα παιδιά σας από 30 δρχ.
Εγκυκλοπαίδειες, παιδικές και μεγάλες,
με τις καλύτερες τιμές.

28 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΜΕΓΑΛΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Περιοδική έκδοση οικονομικού και κοινωνικού προβληματισμού
σε θέματα του αγροτικού χώρου

Συντακτική Επιτροπή
Π. ΓΡΕΒΕΝΙΤΗΣ
Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Τ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ
Α. ΜΩΥΣΙΔΗΣ
Μ. ΨΑΡΡΟΥ

Σύμβουλοι Σύνταξης
Δ. ΔΑΜΙΑΝΟΣ
Σ. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ
Η. ΘΕΡΜΟΣ
Ο. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ
Β. ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Κ. ΛΑΜΠΟΣ
Θ. ΛΙΑΝΟΣ
Ν. ΜΑΡΤΙΝΟΣ
Γ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Ν. ΜΠΑΛΤΑΣ
Σ. ΜΠΑΜΠΑΝΑΣΗΣ
Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Σ. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΡΕΠΠΑΣ
Μ. ΣΑΚΕΛΛΗΣ
Γ. ΣΑΜΑΡΑΣ
Α. ΣΑΡΡΗΣ
Κ. ΣΟΥΛΑΣ
Π. ΣΠΑΘΗΣ
Γ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Δ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος συνεχίζοντας τη συμβολή της στην επιστημονική έρευνα, εκδίδει νέο επιστημονικό περιοδικό, αφιερωμένο στη μελέτη θεμάτων του αγροτικού χώρου από τη σκοπιά των κοινωνικών επιστημών. Στο περιοδικό, που διευθύνεται από πενταμελή Συντακτική Επιτροπή Επιστημόνων της Διεύθυνσης Μελετών και Προγραμματισμού της ΑΤΕ, δημοσιεύονται πρωτότυπες (αδημοσίευτες) επιστημονικές εργασίες Ελλήνων και ξένων συγγραφέων με τη μορφή άρθρων, σημειωμάτων κλπ., καθώς και βιβλιοκριτικές και βιβλιοπαρουσιάσεις. Η συχνότητα έκδοσης του περιοδικού είναι τριμηνιαία. Κάθε χρόνο κυκλοφορούν τρία τεύχη σε ελληνική γλώσσα, καθώς και ένα ξενόγλωσσο τεύχος με επιλεγμένα άρθρα σε μετάφραση, καθώς και περιλήψεις όλων των άρθρων της χρονιάς.

Περιεχόμενα τεύχους

- Θ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Οι Θεσμικές Αιτίες για την Καθυστερημένη Ανάπτυξη
Καπιταλιστικών Σχέσεων στον Ελληνικό Αγροτικό χώρο:
Προσεγγίσεις και Υποθέσεις
- CSABA CSAKI, Η Αγροτική Πολιτική της Ουγγαρίας στις Αρχές τις
Γ. ΣΑΜΑΡΑΣ Δεκαετίας του 1980: Οικονομική Διαχείριση και
Οργάνωση της Ουγγρικής Γεωργίας.
- Β. ΜΑΝΟΣ, Ένα Υπόδειγμα Μεταφορών για την Ορθολογιστική
Ε. ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κατανομή της Παραγωγής Ζωοτροφών στην Ανατολική
Μακεδονία και Θράκη
- Ε.Γ. ΚΟΥΚΙΟΣ, Συμβολή στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση Ανανεώσιμων
Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ, Πόρων: Εφαρμογή στην Υδατοκαλλιέργεια
Α. ΜΠΟΥΡΙΤΣΑΣ
- Δ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ Ένα Σημείωμα για την Επιβολή του Τέλους
Συνυπευθυνότητας στους Σιτοκαλλιεργητές της ΕΟΚ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ 3ο ΤΕΥΧΟΣ

ΔΙΑΘΕΣΗ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΚΑΙ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΤΕ
ΤΗΛ. 322 3586
ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΩ 19, ΑΘΗΝΑ 10564.

ΔΕΛΤΙΟ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ _____
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ _____
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ _____
ΠΟΛΗ _____
ΤΑΧΥΔΡΟΜ. ΤΟΜΕΑΣ _____
ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ:
ιδιώτες _____ 1000 Δρχ.
υπουργεία, νομικά πρόσωπα, τράπεζες _____ 3000 Δρχ.
φοιτητές, σπουδαστές _____ 500 Δρχ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ 3ο ΤΕΥΧΟΣ
ΔΙΑΘΕΣΗ: ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΤΕ
ΤΗΛ. 322 3586, ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΩ 19, ΑΘΗΝΑ 105 64.

«ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ»!

Επιτέλους, ένα βιβλίο για την ελληνική κακογουστιά (κιτς); ένα βιβλίο «περιήγηση» στον κόσμο του φτηνού γούστου όπως διαμορφώνεται μέσα στην καθημερινή ζωή, την ελληνική ζωή, τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς», ένα φαινόμενο «γραφικό» αλλά και επικίνδυνο. **Ωραίο βιβλίο!**

αυτό το κιτς είναι δικό τους!

«Κάτι το ωραϊόν»

Στη φανταχτερή παρέλαση του κιτς, το πολιτικό κιτς καταλαμβάνει προνομιακή θέση. Και εξέχουσα θέση στο πολιτικό κιτς καταλαμβάνουν τα καμώματα της 4ης Αυγούστου και της 21ης Απριλίου. Φιέστες, τελέτες, εμβλήματα, το «Ταμα του Έθνους» και άλλα κατορθώματα της Επταετίας. Ντοκουμέντα πολυτιμα που εικονογραφούν μian εποχή, το ηθος και το «όραμα» της.

«Κάτι το ωραϊόν»

Για το κιτς σε όλες του τις μορφές γράφουν οι: Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννοπουλος, Μ. Γιουρσενάρ, Γ. Καλιόρης, Χ. Καμπουρίδης, Λ. Κηλαηδόνης, Α. Κολτσιδοπούλου, Δ. Κούτσικου, Α. Κυριακίδου - Νέστορος, Π. Μαρτινίδης, Μ. Μποσταντζόγλου, Δ. Πικιώνης, Δ. Ραυτόπουλος, Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας. Προλογίζει η υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη.

«Κάτι το ωραϊόν»

Με φωτογραφικό υλικό που βασίζεται σε ρεπορτάζ των Χρ. Βλάχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μισούλη και εμπλουτίστηκε από αρχαικό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων.

ΕΚΔΟΣΗ:
«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΥΔΗΤΣ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237

«Κάτι το ωραϊόν»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες • 1059 έγχρωμες και μαυράσπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ.

